

ЎЗБЕКИСТОНРЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙВАЎРТАМАХСУСТАЎЛИМВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТДАВЛАТИҚТИСОДИЎТУНИВЕРСИТЕТИ

Базаров Қ.Т.

СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ

Ўқув қўлланма

*Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлиги
ҳузуридаги Мувофиқлаштирувчи кенгаш томонидан 5230800 – Солиқлар
ва солиққа тортиш бакалавриат таълим йўналишида тахсил олаётган
талабалар учун ўқув қўлланма сифатида тавсия этилган*

ТОШКЕНТ–IQTISODIYOT – 2020

UO'K: 336.22:32(075.8)

KBK: 65.261 (02)

**Базаров Қ.Т. «Солиқ маъмурчилиги» // Ўқув қўлланма.
– Т.: «IQTISODIYOT», 2020. – 347 б.**

Ўқув қўлланмада солиқ маъмуриятчилигининг иқтисодий моҳияти, мақсади ва вазифалари, функциялари ва роли, унинг давлат солиқ менежменти тизимида туганган ўрни ёритилган. Унда солиқ маъмуриятчилиги фаолияти самарали тизимини шакллантириш йўли орқали Ўзбекистон Республикаси ва хорижий давлатларнинг солиқ тизими ва уларни тараққийнинг концептуал асослари ҳамда Ўзбекистон Республикасида солиқ маъмурчилиги самарали ташкил этишда олиб борилаётган солиқ сиёсатини ислох ислох қилиш масалалари алоҳида кўриб чиқилган.

Солиқ хизмати фаолиятини ташкил этиш, ҳам солиқ тўловчилар ҳам солиқ хизмати органлари фаолияти орқали давлатнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари, солиқ назорати ва солиқ қонунчилигини бузганлик учун жавобгарлик тизими чуқурлашган тарзда ўрганилган.

Ўзбекистон Республикаси ва хорижий давлатларда амал қилувчи солиқ маъмурчилиги тартиби батафсил ёритилган.

Дарсликнинг мазмуни амал қилаётган қонунчилик нормаларига асосланади ва олий таълимнинг 5230800-“Солиқлар ва солиққа тортиш” бакалавриат таълим йўналиши бўйича Давлат таълим стандартлари талабларига мос келади.

Мазкур ўқув қўлланма Олий таълимнинг бакалавриат босқичи 5230800-“Солиқлар ва солиққа тортиш” йўналиши талабалари учун мўлжалланган.

Тақризчилар:

С.К. Худойқулов – иқтисод фанлари доктори, доцент;

А.Омонов – иқтисод фанлари доктори, профессор

ISBN 978-9943-6363-5-4

UO'K: 336.22:32(075.8)

KBK: 65.261 (02)

© «IQTISODIYOT», 2020.

© Базаров Қ.Т., 2020.

КИРИШ

Ушбу ўқув қўлланма “Солиқ маъмурчилиги” фанининг мазмуни, предмети ва методи, унинг мақсади ва вазифалари, Ўзбекистон Республикасида солиқ маъмурчилигини ташкил қилишнинг ҳуқуқий ва ташкилий асослари ва бошқа мавзулар узвийлик ва узлуксизлик нуқтаи-назаридан мантиқий кетма-кетликда ўз аксини топган.

Мамлакат иқтисодиётини янада ривожлантиришда солиқлар ва уларга тенглаштирилган тўловлар давлатнинг асосий даромад манбаси ҳисобланиб, уларни ўз вақтида тўғри ҳисобланиши, давлат бюджетига тўлиқ ҳамда ўз вақтида ўтказилиши солиқ маъмурчилиги ёрдамида таъминланади. Солиқ маъмурчилиги солиқ муносабатларини бошқарув тизими сифатида давлатнинг солиқ сиёсатини бажарилишини таъминлайди. Солиққа тортиш ишларини юритишда солиқ тизимининг энг асосий вазифаларидан солиқ қонунчилиги бажарилишини назорат қилиш, солиқларни тўғри ва тўлиқ ҳисобланишини назорат қилиш ва солиқларни давлат бюджетига ўз вақтида тўланишини назорат қилишдир. Шу нуқтаи назардан давлат бюджети даромадларини шакллантиришда солиқлар асосий ҳал қилувчи молиявий маъна бўлганлиги сабабли солиқларни давлат бюджетига тушишини таъминловчи маъмурий тизимни тўғри йўлга қўйилиши уни такомиллаштирилиши алоҳида аҳамият касб этади.

«Солиқ маъмурчилиги» фани солиқ маъмурчилигини ташкил қилиш ва амалга оширишнинг назарий ва амалий асосларини ўрганишни, солиқ маъмурчилигида қўлланиладиган асосий тушунчалар ва атамалар қўлланилишини ўргатиш, улар фаолиятига оид солиқ муносабатлари билан боғлиқ масалалар ечимини ўз ичига қамраб олади.

“Солиқ маъмурчилиги” фани ўрганиш зарурияти, унинг моҳияти ва аҳамияти, солиқ қонунчилигида учраётган муаммоларни ечимини топишга, солиқ тўловчилар томонидан солиқ қонунчилигига риоя қилишлари, солиқ назоратини амалга

ошириш, солиқларни давлат бюджетига ўз вақтида тўланишини назорат қилиш ва солиқ сиёсатини амалга ошириш кўникмаларни таъминлашга қаратилганлиги сабабли ушбу фанининг солиқлар ва солиққа тортиш амалиётида тутган ўрни жуда муҳимдир. Шу нуқтаи назардан мазкур фан айнан амалиёт билан, ишлаб чиқариш билан бевосита боғланган бўлиб, солиқ соҳасидаги етук мутахассислар ўз фаолиятларини муваффақиятли амалга ошириши учун етарли даражада билимга эга бўлишлари талаб этилади.

“Солиқ маъмурчилиги” фани ихтисослик фанлар блокига киритилган курс ҳисобланиб, 4-курсида ўқитилиши мақсадга мувофиқ. “Солиқ маъмурчилиги” фани ижтимоий-иқтисодий фанлар туркумига киради ва 5230800-”Солиқлар ва солиққа тортиш” бакалавриат таълим йўналишида ўқитилади. Мазкур фан бошқа ихтисослик фанларнинг назарий ва услубий асосини ташкил қилиб, ўз ривожига аниқ йўналишдаги ихтисослик фанлар учун замин бўлиб хизмат қилади.

I ҚИСМ.

СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ

1-БОБ. СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ ФАНИНИНГ МОҲИЯТИ, МАҚСАДИ ВА ВАЗИФАЛАРИ. СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ ТИЗИМИНИНГ ТАШКИЛИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.

- 1.1 “Солиқ маъмурчилиги” фанининг предмети ва функциялари, ўқитишнинг зарурлиги, унинг бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги
- 1.2 “Солиқ маъмурчилиги” фанининг мақсади ва кадрлар тайёрлашдаги аҳамияти
- 1.3 Солиқ маъмурчилиги тўғрисида тушунча ва унинг моҳияти
- 1.4 Солиқ маъмурчилигини аниқлашда солиқ тизими тузилиши ва солиқ сиёсатини ташкил этишнинг принциплари.
- 1.5 Солиқ тизимида солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш тамойилларининг устуворлиги.
- 1.6 Солиқ муносабатларини бошқариш тизимида солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари.

1.1 “Солиқ маъмурчилиги ва солиқ назорати” фанининг предмети ва функциялари, ўқитишнинг зарурлиги, унинг бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги

Солиқ маъмурчилиги фани ?

Солиқ маъмурчилиги фанининг вазифалари - талабаларга солиқ маъмурчилиги функциясининг турлари, режалаштиришнинг услублари, солиқ назорат ва ҳисоб юритилишда муаммолар ечиш масалалари, солиқ маъмурчилигида ишлатиладиган асосий тушунчалар ва атамалар қўлланилишини ўргатишдан иборат.

Ҳар қандай фан ўзининг предметиға, яъни изланиш объектиға эға бўлади. Масалан, технология фанининг предмети бўлиб кимёвий моддаларнинг таркибини ўрганиш ҳисобланса, машинасозлик фани учун

машиналар механизмини характеристикаси бўлса, Солиқ маъмурчилиги фанининг предмети солиқ органлари фаолияти ва тўловчилари ўртасида вужудға келадиган солиқ муносабатларини (ҳаракатини), солиқлар механизмини ҳар томонлама ўрганишдан иборатдир.

Солиқ маъмурчилиги фанининг предмети солиқ воқеъликлари пул муносабатларини ўрганишдан иборат бўлади. Бу пул муносабатлари солиқ тўловчилар (юридик ва жисмоний шахслар) билан солиқни ўз мулкиға айлантирувчи (солиқ олувчи) давлат ўртасидаги муносабатлардир. **Фанининг моҳияти** шу ўртадаги муносабатни чуқур ўрганиш, уларни тўғри ташкил қилишни таъминлашдир. Тўғри ташкил этиш деганда солиқ муносабатида қатнашувчи томонларнинг иқтисодий манфаатини эътиборға олиш, мувозанатни сақлаш каби муносабатларни ташкил қилиш тушунилади. Бу мувозанатни сақлашда томонлар адолатлик ва инсофлик тамойилиға амал қилиши зарур. Тушунарлироқ қилиб айтсак, бюджетға солиқларни олишда солиқ тўловчилар бўйниға ортиқча оғирлик осмаслик, уларни ўз ишлаб чиқаришидан манфаатдорлигини сўндириб қўймаслик, уларнинг дастурлари ва режаларини тез - тез ўзгартиришға олиб бормаслик ва ҳоказоларға эътибор бериш кўзда тутилади. Бу ерда томонларнинг дўстона муносабатда бўлиши, бозор иқтисодиёти талабларига мос иқтисодий муносабатлар бўлишини ўргатади. Фанининг предметини чуқур ўрганиш шуни кўрсатадики, муносабатларда бир томонлама зўравонлик муносабати бўлгудай бўлса, иккинчи томон унга жавобан ўз даромадлари, бошқа солиқ объектларини ҳар хил йўллар билан яширади. Бундай ҳолларда ҳар қандай ҳуқуқий ҳужжатларнинг ҳам кучи етмай қолиши мумкин. Даромадларни, солиқ объектларини яшириш ҳолати ҳам муносабатларни бузади. Демак, юридик шахсларни солиққа тортиш фанини чуқур ўрганиш орқали амалиётда солиқ тушумлари режаларини муваффақиятли бажариш вазифасиға ҳам эришиш мумкин.

Фаннинг функциялари солиқ мутахассиси ва бошқа солиқ идоралари ходимларини назарий жиҳатдан қуроллантириш ҳамда амалиётда адашмаслик учун йўл - йўриқлар кўрсатишдан иборатдир. Шунингдек, чет эл солиқ амалиётини ўрганиш ва таққослаш асосида тегишли хулосалар ишлаб чиқиш, уларнинг иш тажрибаларини ўзимизнинг амалиётга мослаб зарур жойларини тадбиқ этишдан иборатдир.

Демак, фаннинг асосий функцияси юқори малакали солиқ мутахассислари тайёрлашда уларни ҳам назарий, ҳам амалий жиҳатдан услубий қўлланмалар билан таъминлашдир.

Солиқ маъмурчилиги фанини ўқитишнинг зарурлиги, унинг бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги

Солиқ маъмурчилиги фанининг бошқа фанлар сингари ўзига хос предмет ва вазифалари мавжуд. Бу фанни ўқитишнинг зарурлиги иқтисодийни модернизация қилиш, техник ва технологик жиҳатдан қайта ташкил этишда даврида солиқ муносабатларининг аҳамияти ўсиб бораётганлигидан келиб чиқади.

Солиқ маъмурчилиги фани солиқ воқеъликларини (ҳаракатларини) чуқур ўрганиш асосида зарурий хулосалар чиқариб, уларни амалиётга тадбиқ этиш йўллари ўргатади.

Солиқ маъмурчилиги фани солиқ амалиётидаги энг тўғри, энг мукамал ва энг прогрессив воқеъликларни ўрганиб, амалиёт учун худди бир дастурий амалдай ёритиб боради. Назария воқеъликларни амалиётдан олади ва яна амалиётга энг тўғри, маъқул ва илғор тажрибалар олиниб амалиётга йўл кўрсатиш учун ўргатилади.

Демак, назария амалиёт учун керак ва амалиёт учун компас, барометр, йўл бошловчи вазифасини бажаради. Назариясиз амалиёт йўлдан адашган

йўловчидир. Назарияни чуқур билган амалиётчи ҳар қандай ўзгаришларда ҳам ишлаб кета олади ва йўлдан адашмайди.

Солиқ маъмурчилиги фанини ўқитишнинг зарурлиги амалиётда йўлдан адашмаслик, кераксиз солиқлар бўйича ўзгаришларга йўл қўймаслик, амалиётда истиқболли қадамлар ташлаш учун ва катта муваффақиятларга эришиш учун ҳам зарурдир.

Солиқ маъмурчилиги фани солиқ назарияси фани билан чамбарчас боғлиқдир, унинг махсус бўлими, яъни чуқурлаштирилган ва кенгайтирилган бўлиmidир. Чунки солиқ назарияси қонуниятлари умумиктисодий назария қонуниятларидан четга чиқиб кета олмайди, уларга асосланади ва ривожлантирилади.

Солиқ муносабатлари молия муносабатларининг таркибий қисми бўлганлиги боис, солиқлар ва солиққа тортиш фани ҳам молия назарияси фани билан чамбарчас боғлиқ. Солиқлар ва солиққа тортиш фанининг ўзига хос хусусиятлари солиқ тўловчилар билан давлат ўртасидаги мажбурий характерга эга бўлган пул муносабатларини ўргатади.

Солиқ маъмурчилиги фани ўз навбатида “Ўзбекистон тарихи” “Иқтисодий назария”, “Макро ва микроиктисодий”, “Институтсионал иқтисодий”, Солиқ назарияси”, “Юридик шахсларни солиққа тортиш”, “Жисмоний шахсларни солиққа тортиш”, “Солиқ маъмурчилиги асослари”, “Солиқ статистикаси ва прогнози”, каби бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқ.

“Солиқ маъмурчилиги фани “Юридик шахсларни солиққа тортиш”, “Чет мамлакатлар солиқ тизими” ва бошқа фанларни ўрганишда асос бўлиб хизмат қилади.

Солиқ маъмурчилиги фанини ўқитишдан мақсад - солиқлар ва солиққа тортиш тизимида режалаштириш, солиқ тўловчилар ва солиққа тортиладиган объектлар ҳисобини юритиш, солиқ тўловчилар томонидан солиқ қонунчилигига риоя этилишини назорат қилиш, солиқлар ва солиққа тортишни тартибга солиш каби муаммоли масалаларни ўргатишдан иборат.

Бундан ташқари солиқларни режалаштиришнинг стратегияси ва тактикасини, солиқ режалаштирувнинг мақсадларини ўрганиш ва регионал даражада солиқларни режалаштириш масалаларини таҳлил қила олиш, режалаштиришда солиқ потенциални баҳолай олиш бўйича йўналиш профилига мос билим ва қўникма ва малака шакллантиришдир.

Иқтисодийликда рўй бераётган салбий оқибатларини бартараф этишда солиқларнинг рағбатлантирувчи функциялардан солиқ маъмурчилигида самарали фойдаланиш.

Солиқ маъмурчилиги тизимида юқорида кўрсатилган устувор йўналишларнинг энг долзарбларини қўллаган ҳолда солиққа тортишни тартибга солиш бўйича таклиф мулоҳазалар ишлаб чиқиш ва амалиётга жорий этиш йўллари билиши керак.

Солиқ маъмурчилигини тўғри ва мақсадли ташкил этишда солиқ назорати ҳам алоҳида ўрин эгаллайди.

Маълумки, иқтисодийни янада барқарорлашувини таъминлаш жараёнида Республикада изчил амалга оширилаётган ислохотлар - аграр, мулкрий муносабатлар, ташқи иқтисодий, молия-кредит тизими ва ижтимоий соҳаларда туб ўзгаришларни юзага келтирди. Бу ислохотлар орасида молия-кредит тизимини ислох қилиш алоҳида рол ўйнайди. Чунки, жамиятни барча соҳалари фаолияти пулли муносабатлар билан бевосита боғлиқдир, ваҳоланки, пулли муносабатларни самарали ишлаш механизми ўз навбатида бошқа соҳаларга бевосита таъсир этадики, бу молия-кредит тизимини жамият иқтисодий тизимидаги ўрни нақадар юқори эканлигини кўрсатади.

Мухтарам Президентимиз Ш.М. Мирзиёев 2019 йил учун мўлжалланган энг муҳим устувор вазифалар ҳақидаги Олий Мажлисга Мурожаатномаси «2019 йилдан бошлаб жорий этилаётган янги солиқ концепциясининг энг асосий ғояси солиқ юқини камайтириш, содда ва барқарор солиқ тизимини қўллашни кўзда тутди. Шу орқали

иқтисодийликни рақобатбардошлигини ошириш, тадбиркор ва инвесторлар учун ҳар томонлама қулай муҳит яратишга эришиш мумкин.

Афсуски, ялпи ички маҳсулотда “яширин” иқтисодийнинг улуши катта бўлиб, бу мамлакат ривожига салбий таъсир кўрсатмоқда.

Солиқ юқини камайтириш, бизнес юритиш учун янада қулай шароитлар яратиш “яширин” иқтисодийга барҳам беришнинг ягона йўлидир. Шунинг учун бу борада таъсирчан чораларни назарда тутадиган алоҳида дастур ишлаб чиқишимиз зарур”¹ деб таъкидлаганлар.

Иқтисодийни модернизациялаш ва диверсификациялаш шароитида солиқлар давлатнинг иқтисодий ва ижтимоий сиёсатини амалга оширишнинг асосий манбаи ҳисобланади. Демак, давлат бюджети даромадларини ташкил қилувчи солиқларнинг тўлиқ ва ўз вақтида ундирилишини таъминлаш муҳим аҳамият касб этади. Шунинг учун барча давлатлар катори мамлакатимизда ҳам солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлиқ, тўғри ва ўз вақтида бюджетга ундирилишини назорат қилиш тизими яратилган.

Солиқ назорати давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларнинг молиявий ҳўжалик фаолиятини солиқ қонунчилигига риоя этиш нуқтаи назардан назорат қилишнинг ҳуқуқий, услубий ва ташкилий асосларини ўрганади. Маълумки солиқ тўловчилар давлат бюджетига тўлайдиган солиқларини мустақил равишда ҳисоблаб белгиланган муддатда ва миқдорда амалга оширишлари лозим. Давлат солиқ тўловчиларга солиқларнинг фискал мажбуриятидан келиб чиққан ҳолда шундай қатъий талабни қонун нормалари сифатида белгилаб қўйган.

Солиқ назорати солиқ тўловчиларни, солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олишнинг, шунингдек солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилишнинг ягона тизимидан иборат.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 28 декабрь 2018 йил. Тошкент, Халқ сўзи газетаси.

Солиқ назорати давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларни, солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни, бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тушаётган тушумларни ҳисобга олиш, солиқ текширувлари воситасида ҳамда солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа шаклларда амалга оширилади.²

Солиқ назорати қанчалик қатъий бўлса ва текширувлар натижасида аниқланган ҳуқуқбузарликлар бўйича чора кўриш муқаррарлиги тўлиқ таъминланса давлат бюджети манфаатлари ҳар томонлама муҳофаза қилинган ва бюджет даромадларининг шаклланиши кафолатланган бўлади.

Шу нуқтаи назардан солиқ органлари томонидан амалга ошириладиган назорат ишларининг ҳуқуқий масалалари, назоратни ташкил қилишнинг услубий йўналишлари, назорат натижаларини расмийлаштириш ва солиқ қонунчилигига риоя этишда қонунбузарликка йўл қўйган солиқ тўловчиларга чора кўриш тартибларини ўрганиш бу фаннинг изланиш предмети ҳисобланади.

1.2 “Солиқ маъмурчилиги” фанининг мақсади ва кадрлар тайёрлашдаги аҳамияти

Мамлакатимизда иқтисодиётни янада ривожлантириш қилиш даврида солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар давлатнинг асосий даромад манбаси ҳисобланиб, уларнинг ўз вақтида тўғри ҳисобланиши, давлат бюджетига тўлиқ ҳамда ўз вақтида ўтказилиши устидан солиқ маъмурчилиги ва солиқ назоратини амалга ошириш муҳим аҳамиятга эга.

Солиқлар ва солиққа тортиш ихтисослиги талабаларига солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларнинг молиявий хўжалик фаолиятини солиқ қонунчилигига риоя этиш нуқтаи назардан назорат қилишнинг ҳуқуқий, услубий ва ташкилий асосларини ўрганишлари лозим бўлади.

Бунинг учун эса талабалар солиқ тўловчиларга нисбатан солиқ мажбуриятининг юзага келиши, солиқ назорати, унинг шакллари, турлари, назорат қилувчи ваколатли органлар, уларнинг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари, текшириш ўтказиш тартиблари, текшириш натижаларида аниқланган солиқ қонунчилиги бузилиш ҳолатлари бўйича маъмурий ёки молиявий жазо чораларини қўллаш бўйича етарли даражада малака ва кўникмаларга эга бўлишлари лозим. Қолаверса мамлакатимизда амалга оширилаётган солиқ ислохотларининг тадрижий ривожланиши ва Президентимиз томонидан белгилаб берилган солиқ сиёсатидаги устувор йўналишларни амалга ошириш ушбу соҳа мутахассисларидан чуқур иқтисодий билимга эга бўлишни талаб этади.

Бу фанни тўлиқ ўзлаштирган талаба **солиқ маъмурчилигига** оид қуйидаги билимларга эга бўлади ва амалий кўникмалар ўзлаштиради:

- Солиқ қонунчилигига оид текширувларнинг назарий, ҳуқуқий, услубий ва ташкилий асосларини;

- Ҳужжатли, назорат тартибида ва тезкор ўтказиладиган текширувларнинг моҳияти ва хусусиятларини;

- Текширув натижалари ҳақида шакллантириладиган текширув материалларининг таркиби, уларни расмийлаштириш тартибларини;

- Текширув материалларини расмий рўйхатдан ўтказиш, аниқланган ҳуқуқ бузилиш ҳолатлари бўйича маъмурий ёки жиноий чора кўриш ва уларни бажарилишини назорат қилиш билан боғлиқ ишларни юритишни.

- Маъмурий амалиёт юритиш бўйича солиқ органларининг текширув натижалари асосида расмийлаштириладиган ҳужжатларни юритиш тартибларини;

- Назоратчи, тафтишчи текширувчи, ва давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахслари тушунчаларининг амалий тафсилотини;

- Назорат қилиш ваколати берилган функциявий бўлимлар ва уларнинг вазифалари, ҳуқуқлари ва мажбуриятларини;

² Ўзбекистон Республикаси “Давлат солиқ хизмати тўғрисида”ги қонуни. 2-модда Норма ҳуқуқий манбаси 2015 й.

- Солиқ назоратига оид дастурий маҳсулларни;
- Давлат солиқ хизматининг инспекторлик лавозимларида ишлаётган ходимларга мутахассис сифатида қўйиладиган талабларни.

1.3 Солиқ маъмурчилиги тўғрисида

тушунча ва унинг моҳияти

Иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминлашда солиқ тизимини модернизациялаш, солиқ маъмурчилигини ва қонунчилигини янада такомиллаштириш, ички бозорни рақобатбардош ва сифатли маҳаллий маҳсулотлар билан тўлдиришда соғлом рақобат муҳитини ривожлантириш ҳамда шунинг асосида янги иш ўринлари яратиш, аҳоли даромадларини кўпайтириш ва фаровонлигини ошириш муҳим вазифа ҳисобланади.

Мамлакатимизда иқтисодиётнинг барқарор ўсишини таъминлаш учун барча қулай шарт-шароитларни яратиш ҳамisha биринчи даражали устувор мақсад ва вазифа бўлиб келган.

“Солиқ маъмурчилиги” - солиқ органлари умумий фаолиятини ташкил этиш ва бошқарув тизими бўлиб, у солиқ органларида қонун томонидан қўзда тутилган функцияларни бажарилишини таъминлайди.

Баъзи ҳолларда “солиқ маъмурчилиги”нинг ўрнига “солиқ маъмуриятчилиги” ибораси ҳам ишлатилмоқда.

Солиқ маъмурчилигини моҳиятини аниқлаш учун, бизнинг назаримизда, бир неча муҳим ҳолатларга эътибор бермоқ лозим. Уларнинг муҳимлари ва энг асосийлари таркибига қуйидагиларни киритиш мумкин;

1. Солиқ маъмурчилиги солиқ муносабатларини бошқариш тизимидир.

Солиқ маъмурчилиги солиқ муносабатларини бошқариш тизими экан, биз бу ерда унинг моҳиятини белгилаб беришда муҳим рол ўйнаши мумкин бўлган “бошқариш” сўзига алоҳида эътибор беришимиз керак. Бошқача сўзлар билан айтганда, “бошқариш”нинг моҳиятига хос бўлган ҳолатлар солиқ маъмурчилигининг моҳияти учун ҳам хосдир

Шу ернинг ўзида солиқ маъмурчилигининг моҳиятини аниқлашга қўмак берувчи яна бир ҳолатни аниқлашимиз мумкин. Гап шундаки, солиқ маъмурчилиги, биринчи навбатда, солиқ муносабатларини бошқариш тизими сифатида қаралаётган экан, унинг тизим эканлигига ҳам эътибор қаратмоқ лозим. Солиқ маъмурчилиги тизим сифатда қаралса, табиийки, унинг бир неча элементлардан иборат эканлиги маълум бўлади.

2. Солиқ маъмурчилиги давлат солиқ сиёсатининг амалга оширилишини таъминлайди ва шунга хизмат қилади.

Шундай экан, бу ҳолат ҳам солиқ маъмурчилигининг моҳиятини белгилаб беришда ўз таъсирини кўрсатмасдан қолмайди. Шунга мос равишда солиқ маъмурчилиги оператив ҳолда ҳаётга тадбиқ этилаётган солиқ сиёсатининг асосий йўналишларини ўзида акс эттирмоғи лозим.

3. Солиқ маъмурчилиги солиқ органларининг фаолиятларини мувофиқлаштириб туради.

Бу нарса солиқ маъмурчилигига бевосита хос бўлган хусусият бўлиб, ҳозирги бозор иқтисодиёти шароитида солиқ органларининг фаолиятларини ташкил этишда алоҳида аҳамият касб этади. Бусиз солиқ органларининг фаолиятини соғлом ташкил этишни тасаввур этиш мумкин эмас.

4. Солиқ маъмурчилигининг моҳияти, конкрет ҳолда, у томонидан бажарилиши мумкин функциялар орқали намоён бўлади.

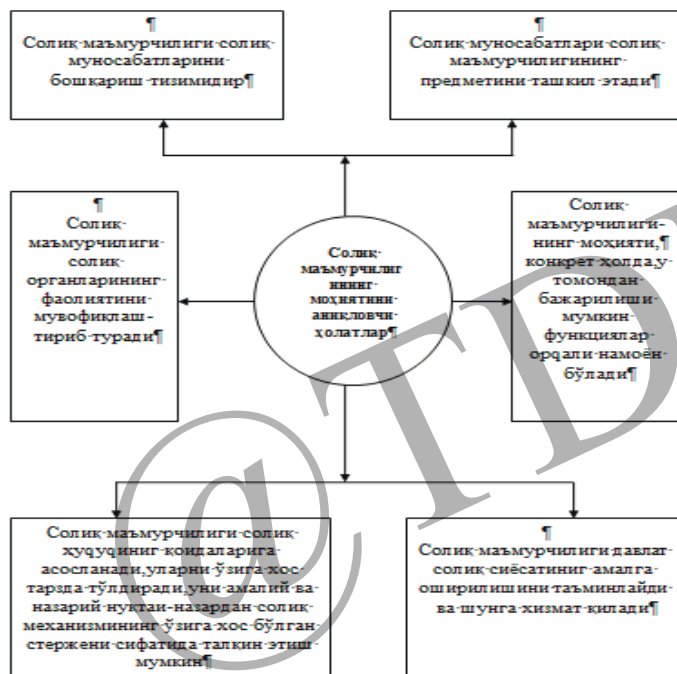
Солиқ маъмурчилиги, энг аввало, солиқ муносабатларини бошқариш тизими бўлганлиги учун, унга умумий кўринишдаги бошқаришга хос бўлган барча функциялар тегишлидир. Булар хусусида магистрлик диссертациямиз ушбу бобининг 2-параграфида батафсил тўхталамиз.

5. Солиқ маъмурчилиги солиқ ҳуқуқининг қоидаларига асосланади, уларни ўзига хос тарзда тўлдиради, уни назарий ва амалий нуқтаи-назардан солиқ механизмининг ўзига хос бўлган стержени сифатида талкин этиш мумкин.

Солиқ ҳуқуқининг нормалари солиқ маъмурчилиги тизимини оқилона ташкил этишга имкон беради ва уни бутун солиқ механизмига таркатади

6. Солиқ муносабатлари солиқ маъмурчилигининг предметини ташкил этади. Маълумки, солиқ муносабатлари давлат (солиқ назоратининг субъекти сифатида) билан солиққа тортиш субъектлари (юридик ва жисмоний шахслар) ўртасида вужудга келиб, бу субъектлар зиммасига ўз маблағлари ҳисобидан солиқларни тўлаш мажбурияти юклангандир.

Юқорида баён қилинганларни умумлаштирган ҳолда қуйидаги чизмага асос солишимиз мумкин (1-чизмага қаранг).

1-чизма. Солиқ маъмурчилигининг моҳиятини аниқловчи ҳолатлар

Бозор муносабатларининг ривожланиши солиққа тортишни бошқаришга бошқача иқтисодий мазмун киритади. Бунда бошқарув аста-секинлик билан статик ҳолатдан чиқиб, турли солиқ ҳуқуқий муносабатларидаги ўзгаришларга оператив равишда ўз муносабатини билдира бошлайди. Шу муносабат билан солиққа тортиш тизимининг ўзи ҳам индикатив хусусиятлар касб этади.

Ҳозирги шароитда солиқ тўловларининг бюджетга ўз вақтида бориб тушмаслиги қуйидаги ҳолатлар тўғрисида сигнал бериши мумкин:

- амалдаги солиқ нормаларининг такрор ишлаб чиқариш талабларига (еҳтиёжларига) жавоб бера олмай қолганлиги ва уларни ревизия қилишнинг зарурлиги;
- солиқ маъмурчилигининг солиқ тушумларини мониторинг қилиш ва солиқлардан қочин имкониятларини ёпиб қўйиш салоҳиятини (қобилиятини) юқотиб қўйганлиги;

ҳалқаро интеграцион жараёнларнинг кучайганлиги ва солиқ маъмуриятлари томонидан хорижий солиқ қонунчилигининг хусусиятларини ва шунингдек, икки марта солиққа тортишдан қочиш бўйича шартномалар тузишнинг ҳалқаро қоидаларини ўзлаштириш заруриятининг вужудга келганлиги. Бунақанги сигналларнинг мавжудлиги солиқ маъмурчилиги методларини қайта кўриб чиқишнинг зарурлигини тақоза этадики, булар оқибат натижада, солиқ маъмуриятларининг таркибий тузилиш ва функциялари, солиқ сиёсатининг йўналишлари ва солиқчиликнинг услубий асосларини тубдан қайта кўриб чиқишга ва ҳатто, солиқ ислохотларининг навбатдаги босқичини ўтказишга ҳам олиб келади

1.4 Солиқ маъмурчилигини аниқлашда солиқ тизими тузилиши ва солиқ сиёсатини ташкил этишнинг принциплари.

Солиқ маъмурчилигининг моҳиятини аниқлашда солиқ тизими тузилиши ва солиқ сиёсатини ташкил этишнинг тамойиллари ҳам муҳим рол ўйнайди. Шу муносабат билан таъкидлаш жоизки, бу принциплар уч гуруҳга бўлинади:

- 1) солиққа тортиш жараёнларини маъмурий бошқаришни ўзида акс эттирувчи ташкилий принциплар (умумийлик, тенглилик, ўзгарувчанлик);
- 2) солиқларнинг иқтисодий таъсирини ўзида ифодалайдиган иқтисодий принциплар (самадорлик, тежамкорлик, тенг тақсимланиш);
- 3) солиқ муносабатларининг конун нуктаи-назаридан аниқлигини кўрсатувчи принциплар (бирлик-ягоналик, барқарорлик, аниқлик).

Бу кўрсатиб ўтилганларни чизмалар тарзда, бизнингча қуйидагича ифодалаш мумкин (2-чизма).

2-чизма. Солиқ маъмурчилигини ташкил этишда солиқ тизими тузилиши ва солиқ сиёсатини ташкил этишнинг тамойиллари.³

³ Чизма муаллиф томонидан тузилган

Энди ана шу юқорида барча баён килинганларга асосланган ҳолда солиқ маъмурчилигининг моҳиятини ифодаловчи таърифни беришга ҳаракат қилайлик.

Дастлаб шуни таъкидлаш керакки, юқорида таъкидланганидек, “солиқ маъмурчилиги” ибораси кейинги 4-5 йил ичида фойдаланилаётган бўлишига қарамасдан унинг моҳиятини ифодалаш мақсадида бир неча шаклдаги таърифлари мавжуд. Масалан, О.А.Миронова ва Ф.Ф.Ханафеевларнинг 2005 йилда Москвада “ОМЕГА-Л” нашриётида нашрдан чиққан ва “Налоговое администрирование” деб номланган дарсликларида (ўқув қўлланмаларида) солиқ маъмурчилигининг мазмун-моҳиятини ифодаловчи қуйидаги таъриф берилган: “Налоговое администрирование - это динамически развивающаяся система управления налоговыми отношениями, координирующая деятельность налоговых органов в условиях рыночных отношений”⁴.

Келтирилган бу таърифни ўзбекчага ўтирадиган бўлсак, у ҳолда таъриф қуйидаги шакл ва мазмунга эга бўлади: “Солиқ маъмурчилиги - бу бозор иқтисодиёти шароитида солиқ органлари фаолиятини мувофиқлаштирадиган, солиқ муносабатларини бошқаришнинг динамик ривожланаётган тизими”⁵.

Бизнинг фикримизча, бу келтирилган таърифда солиқ маъмурчилигининг моҳиятини ифодаловчи икки жиҳатга алоҳида эътибор қаратилган:

- 1) бу ерда солиқ маъмурчилигининг моҳияти, энг аввало, солиқ органларининг фаолиятини мувофиқлаштирувчи тизим сифатида талқин қилинапти;
- 2) таърифда Солиқ маъмурчилигининг моҳияти Солиқ муносабатларини бошқариш тизими орқали ифодаланиши ҳам қайд этилган.

Бизнинг назаримизда, О.А.Миронова ва Ф.Ф.Ханафеевларнинг солиқ маъмурчилигига берган таърифларидаги “бозор иқтисодиёти шароитида” ва “динамик ривожланаётган” каби иборалар солиқ маъмурчилигининг моҳиятини очиқ беришда, маълум даражада, аҳамиятга эга бўлса-да, уларни

⁴ Миронова О.А., Ханафеев Ф.Ф. Налоговое администрирование. Учебник. – М.: «ОМГА-Л». 2016. стр:33

моҳиятни ифодалашнинг ҳал қилувчи белгилари сифатида талқин этиш унчалик мақсадга эга эмасдир.

Умуман олганда, юқоридаги муаллифлар томонидан солиқ маъмурчилигига берилган таъриф ўзининг қисқалиги ва маълум даражада, аниқлиги билан ажралиб туришини эътироф этиш жоиз. Бу берилган таърифнинг ютуғи сифатида кўрсатилишга арзийди. Шу билан биргаликда, бизнинг фикримизча, О.А.Миронова ва Ф.Ф.Ханафеевлар томонидан солиқ маъмурчилигига берилган таърифда унинг мазмун-моҳияти етарли даражада тўлиқ очиб берилмаганга ўхшайди. Бунинг асосий сабаби шундаки, қайд этилган муаллифларнинг таърифида солиқ маъмурчилигининг моҳиятини очиб беришга хизмат қилувчи асосий ҳолатларнинг ҳаммаси ҳам инobatга олинмаган. Шунинг учун ҳам бу таърифни солиқ маъмурчилигининг моҳиятини тўлиқ ифодаловчи таъриф деб аташга асослар етарли эмасдир. Бизнинг фикримизча, солиқ маъмурчилигининг мазмун-моҳиятини ифодаловчи таърифи бу жараёнда эътиборга олинishi керак бўлган барча ҳолатларни ҳисобга олиши зарур.

Ана шундай ҳулосаларга таянган ҳолда ва юқорида келтирилган ҳолатларни ҳисобга олиб, бизнингча, солиқ маъмурчилигининг мазмун-моҳиятини ифодаловчи қуйидагича таъриф бериш мумкин: Солиқ ҳуқуқининг қоидаларига таянган ҳолда солиқ сиёсатини амалга оширишга хизмат қиладиган, солиқ органларининг фаолиятини мувофиқлаштириб туриш орқали солиқ муносабатларини бошқариш тизимига солиқ маъмурчилиги дейилади.

Бизнинг фикримизча, солиқ маъмурчилигининг мазмун-моҳиятини янада тўлароқ ифодалаш мақсадида унга берилган бу янги таърифда олдинги муаллифларнинг таърифига қўшимча равишда мана икки ҳолатга эътибор берилган ва улар янги таърифда инobatга олинган. Бу, биринчидан, солиқ маъмурчилигининг солиқ ҳуқуқининг қоидаларига таяниши бўлса, иккинчидан, унинг солиқ сиёсатини амалга оширишга хизмат қилишидир.

Албатта, бу таърифни бериш орқали биз солиқ маъмурчилигининг мукаммаллашган ва барча меъзонларга тўлиқ жавоб берадиган таърифнинг яратилганлигига даъво қилмоқчи эмасмиз. Биз томондан берилган таърифда ҳам баъзи бир ҳолатлар етарли даражада инobatга олинмаган бўлиши мумкин. Шундай бўлишига қарамасдан, бу таърифни, маълум даражада мукаммаллашган таъриф дейишга, бизнингча, асослар етарлидир.

1.5 Солиқ тизимида солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш тамойилларининг устуворлиги.

Бугунги кунда Республикаимизда солиқ сиёсатини эркинлаштириш, солиқ тизимини ислоҳ қилишнинг муҳим йўналишларидан бири ҳисобланади. Бу унинг ташкилий тузилишини яъни солиқ маъмурчилигини соддалаштириш ва такомиллаштиришдан иборат.

Солиқ маъмурчилигининг моҳияти, вазифалари, қоидалари, солиқ солиш ставкалари ва солиққа тортиладиган объектларнинг ҳозирги талқини солиқ тизими шаклланишининг Ўзбекистон хусусиятларига хос бўлган ҳамда эркин бозор муносабатларига ўтиш даврида бажариладиган ўзига хос вазифалар билан боғлиқ долзарб масалалар ечимига йўналтирилган. Сабаби солиқ маъмурчилигида мамлакатимизнинг иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий манфаатлари мужассамлашади.

Хориж андозаларига кўра солиқ органлари тизими икки элементдан таркиб топган:

- солиқ маъмурчилиги тизими;
- солиқ органларини ташкил қилиш тизими.

Солиқ маъмурчилиги атамаси солиқ хизмати тизимида кенг тарқалмаганлиги учун унга шу ўринда таъриф бериб ўтишимиз мақсадга мувофиқ бўлади.

“Солиқ маъмурчилиги” - солиқ органлари умумий фаолиятини ташкил этиш ва бошқарув тизими бўлиб, у солиқ органларида қонун томонидан кўзда тутилган функцияларни бажарилишини таъминлайди.

Солиқ маъмурчилиги тушунчаси таркибига қуйидагилар киради:

- давлат бюджетига солиқ тўловларини тушишини таъминлаш буйича режалаштириш;

- солиқ муносабатларининг ташкилий шакл ва методлари асосида бошқарув тизими;

- солиқ назорати тадбирлари.

Солиқ муносабатларининг замонавий самарали бошқарув тизимини таъминлашимиз учун солиқ маъмурчилигининг қуйидаги функциявий хусусиятлари такомиллаштирилиши зарур бўлади.

Биринчидан, - солиқ маъмурчилиги давлат бюджетининг даромад қисмини шакллантиришда солиқ тушумларини режалаштириш функциясини бажаради ва солиқларнинг мезон критерий кўрсаткичлари буйича режалаштирилади. Бунда асосан:

- мамлакатимиз иқтисодиётининг ўсиш суръатларини инобатга олинган ҳолда солиқ тушумлари, уларнинг таркибий турлари буйича башоратлаштирилади;

- давлат бюджетининг солиқли даромадлари аниқланади;

- бюджет даромадларига нисбатан харажатлар фарқи (дефицити) аниқланади;

- давлат бюджетига республика ва маҳаллий бюджетлар маблағлари улуши аниқланади.

Солиқ тушумларининг режалаштирилиши қуйидагича муддатларда мўлжалланиб амалга оширилиши мақсадга мувофиқ бўлади, яъни қисқа муддатли режа – одатта жорий бир йиллик солиқ тушумларини режалаштириш; ва узоқ муддатли мақсадли режа – бир йилдан узоқ муддатга режалаштириш.

Иккинчидан, - солиқ ҳисобини юритиш функцияси яъни солиқ органлари томонидан солиқларнинг умумий бухгалтерия ҳисобини олиб бориш.

Солиқ маъмурчилигининг бу функциясида солиқ тўловчилар сонининг ўзгариши динамикаси, белгиланган солиқ ва йиғимларнинг ўз вақтида бюджетга тушиши, солиқ органларининг молиявий аҳволи. Бу борада қуйидаги вазифаларни бажарилиши мақсадга мувофиқ бўлади:

- солиқ тўловчиларни руйхатдан ўтказиб ҳисобини олиб бориш;

- солиқ тўловчиларни ҳисоботлари ва декларациялари буйича иш юритиш;

- солиқ тушумлари буйича ортиқча тўлов ва боқимандалар ҳисобини юритиш;

- маълумотлар натижасини таҳлил қилиш.

Учинчидан, - солиқ назорати функцияси. Бу функциянинг хусусияти самарали солиқ маъмурчилигининг муҳим шарти ҳисобланади. Солиқ назоратининг асосий мақсади солиқ тўловчиларнинг солиқ тўловларидан қочишини, буйин товлашни олдини олишга қаратилган.

Солиқ назоратининг амалиётдаги фойдаланиладиган шакллари қуйидагича:

- солиқ тўловларини ўз вақтида давлат бюджетига тушушининг назорати;

- солиқ ҳуқуқбузарликларини олдини олиш буйича мониторинг;

- мавжуд маълумотларга асосланган ҳолда қисқа муддатли, режали текшириш ва ҳужжатли ревизия ўтказиш;

- текширув материаллари буйича маъмурий амалиёт юритиш яъни қўлланилган маъмурий ва молиявий жарималарнинг тўланишини назорат қилиш.

Тўртинчидан, - солиқ муносабатларини тартибга солиш. Солиққа тортиш жараёнини бошқаришнинг мураккаблиги шундан далолат берадики,

солиқлар бир вақтнинг ўзида ҳам ижтимоий, иқтисодий, сиёсий ва ҳўжалик хусусиятига эгадир.

Солиқ маъмурчилигининг объекти, солиққа тортиш субъектларидан турли даражадаги бюджетларга тушадиган маблағлар оқимини ташкил қилади ва амалга ошириш билан юзага келадиган муносабатлар тизимини мувозанатлаштиради.

Солиқлар воситасида иқтисодий жараёнларни тартибга солиш солиқ маъмурчилигининг муҳим қисми ҳисобланиб давлатнинг солиқлар орқали иқтисодиётни бошқаруви ва солиқлар воситасида солиқ муносабатларини рағбатлантириш тизимини тартибга солиниши қуйидаги омилларни назарда тутган ҳолда амалга оширилиши керак:

- солиққа тортиш тизимини ва тузилмасининг иқтисодиёти учун самарали шаклини ишлаб чиқиш;
- солиқ ва йиғимлар муддати, миқдорини ўзгартириш;
- солиқ кредити яъни имтиёзлар бериш;
- солиққа тортишнинг умумий даражасини ўрнитиш.

Ҳозирги пайтда ислохотлар сари иқтисодиётни модернизациялаш жараёнида Ўзбекистон иқтисодиёти, ҳўжалик юритувчи субъектлар ўртасидаги ҳуқуқий ва молиявий муносабатлар соҳасида юз бераётган ислоҳий ўзгаришлар ва шунга монанд равишда солиқ сиёсатини эркинлаштирилишида барқарор солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришимиз жаҳон талабларига жавоб берадиган солиқ маъмурчилиги, давлатнинг молиявий эҳтиёжлари ва солиқ тўловчиларнинг молиявий салоҳиятлари асосида оптималлаштирилган режаларни тузиш, меъёрий тартибга солиш ва солиқ органлари билан солиқ тўловчилар ўртасидаги ҳамкорона солиқ назоратини ташкил қилиш методларига асосланган бўлиши лозим.

1.6 Солиқ муносабатларини бошқариш тизимида солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари.

Солиқ ҳуқуқининг қоидаларига таянган ҳолда солиқ сиёсатини амалга оширишга хизмат қиладиган, солиқ органларининг фаолиятини мувофиқлаштириб туриш орқали солиқ муносабатларини бошқариш тизимига солиқ маъмурчилиги дейилади.

Давлат билан мажбурий тўлов субъектлари ўртасидаги солиқлар ва солиққа тортиш муносабатларига оид тегишли ваколатга эга бўлган Давлат органлари томонидан, уларга берилган ҳуқуқ ва мажбуриятлар асосида, солиқ тўловларини давлат бюджетига тўлиқ тушишини таъминлаш мақсадида амалга ошириладиган режалаштириш, ташкилий, бошқарув ва назорат тадбирлари солиқ маъмурчилигини англатади.

Солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари деганда, солиққа оид муносабатларни ҳуқуқий тартибга солишга хизмат қилувчи, давлат идоралари томонида қабул қилинган, ҳамма учун мажбурий бажарилиши лозимлиги белгиланган, давлатнинг зўрлик кучи билан таъминланган қонунийлик ҳужжатлари тушунилади.

Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари икки гуруҳга: қонунлар ва қонун остидаги меъёрий ҳужжатларга бўлинади. Солиқ муносабатларини тартибга солишда қонун меъёрлари етакчи ва белгиловчи аҳамиятга эга, чўнки солиқларни жорий этиш, тўлашга оид масалалар қонунлар билан белгиланади. Қонун остидаги ҳужжатлар эса қонунларни туғри ва тўлиқ ижро этилишини таъминлаш воситаси сифатида аҳамиятга эга.

Солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари саналувчи ҳуқуқий ҳужжатлар юридик кучга қўра қуйидагиларини ўз ичига олади:

1. Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси барча ҳуқуқ соҳалари учун, шу жумладан солиқ ҳуқуқи фани учун ҳам бош юридик манба бўлиб ҳисобланади.

Жумладан, Конституциянинг 51-моддасида «Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлашга мажбурдирлар» дейилади ва шу билан солиқ муносабатлари жамиятдаги етакчи муносабатлардан эканлиги эълон қилинади.

2. Солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асосларининг иккинчи энг муҳим манбаи Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексидир.

3. Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонуни ва бошқа қонун ҳужжатлари.

4. Ўзбекистон Республикаси қонунлари, Президентнинг Фармон ва қарорлари ҳам, солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий манбалари орасида муҳим ўрин тутаяди. Республика Президенти фармонлари воситасида солиққа оид муҳим қоидалар, имтиёзлар, чеклашлар муайян ҳуқуқий режим жорий этилади. Фармонлар Республика Олий Мажлиси сессиясида муҳокама этилиб, тасдиқлангач қонун кучига эга бўлади. Кейинги йилларда Республикада солиқ режимини ўзгартириш, янги режим жорий этишга қаратилган қўллаб-қувватлаш фармонлари қабул қилинганлигини қайд этиш лозим. Жумладан Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони «Ўзбекистон республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида» 2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сон., Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони «Солиқ маъмурчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» 2017 йил 18 июл. ПФ-5116-сон., Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни янада такомиллаштириш тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 28 августдаги 677-сон қарори., Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 22 январдаги «2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини «Фаол тадбиркорлик, инновацион ҳолат ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили»да амалга оширишга оид давлат

Дастури тўғрисида»ги ПФ-5308-сонли Фармони., Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 декабрдаги «Ўзбекистон Республикасининг 2019 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида»ги ПҚ-4086-сон қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 31 майдаги «Имтиёзлар ва преференциялар бериш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги қарори, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги «Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида»ги Фармони, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 10 июль ПҚ-4389-сонли «Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» ги қарорларини келтиришимиз мумкин.

5. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг қарорлари, фармойишлари ва бошқа меъёрий ҳужжатлари.

6. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси, Молия Вазирлиги, Республика Марказий банкининг қонун асосидаги меъёрий ҳужжатлари солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асосларида салмоқли ўрин тутаяди.

7. Ўзбекистон Республикасининг «Маҳаллий давлат ҳокимият органлари тўғрисида»ги Қонунига кўра (6-модда) маҳаллий давлат ҳокимияти идоралари халқ депутатлари, вилоят, шаҳар, туман кенгашлари, вилоят, туман, шаҳар ҳокимлари) ўз ваколатлари доирасида қарор ва фармойишлар чиқаришлари мумкин ва ушбу ҳужжатлар ҳам солиқ маъмурчилиги манбаи саналади. Шунингдек, маҳаллий давлат ҳокимияти органларининг солиқ ва солиққа тортишга доир қарор ва фармойишлар

9. Ўзбекистон Республикаси Олий суди ва Олий ҳўжалик суди томонидан солиққа оид ишларни кўриш юзасидан суд амалиётини умумлаштириш асосида солиқ қонунларини қўллаш бўйича қарорлари ҳам солиқ маъмурчилигини ҳуқуқий асосларидан бири бўлиши мумкин.

Солиқ маъмурчилигини юқорида санаб ўтилган ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади, шунингдек халқаро нормалар ҳам қўлланилади.

Солиқ муносабатларини бошқариш тизимида солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асосларини қуйидагилар ташкил этади:

- Ўзбекистон Республикасининг “Давлат солиқ хизмати тўғрисида”ги қонуни;

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Давлат солиқ қўмитаси фаолиятини ташкил қилиш тўғрисидаги 1998 йил 12 августдаги 14-сонли қарори;

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарори;

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат солиқ органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солинишини такомиллаштириш тўғрисида”ги қарор.

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2016 йил 5 октябрдаги “Тадбиркорлик фаолиятининг жадал ривожланишини таъминлашга, хусусий мулкни ҳар томонлама ҳимоя қилишга ва ишбилармонлик муҳитини сифат жиҳатидан яхшилашга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони.

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги қарори.

Янги Солиқ кодексининг аввалгисидан энг асосий фарқи шундан иборатки, янги Солиқ кодекси тўғридан-тўғри тасир кучига эга, яни ҳар бир солиқни ҳисоблаш турли хил ҳуқуқий меъёрий ҳужжатлар, йўриқномалар асосида амалга оширилмасдан, тўғридан-тўғри Солиқ кодексидан акс эттирилди ҳамда илгари қонуности ҳужжатлар асосида тартибга солинувчи соддалаштирилган солиққа тортиш тартиби ва мақсадли жамғармаларга мажбурий ажратмаларнинг ҳисобланиш ва ундириш тартиблари Солиқ кодексидан акс эттирилди. Ўзбекистон Республикасининг янги Солиқ кодекси

2 та (умумий ва махсус) қисм, 21 бўлим, 64 боб ва 392 та моддадан иборатдир.

Амалдаги Солиқ кодексидан фарқли равишда ҳар бир тамойил алоҳида моддалар билан таҳлил қилинган. Шунингдек, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ставкалари ўзгартирилишини кўзда тутувчи солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари ҳисобот даври бошланишидан қаида 1 ой олдин эълон қилиниши кераклиги ва улар расмий равишда эълон қилинган ойдан кейинги ҳисобот даврининг биринчи кунидан эътиборан амалга киритилиши белгилаб қўйилди. Солиқ кодексидан солиқлар ва мажбурий тўловларнинг ёпиқ рўйхатини ўрнатиш назарда тутилган.

Солиқ кодекси лойиҳасининг умумий қисмида халқаро меъёрларга мос келувчи солиққа тортиш тамойиллари, кодексда фойдаланилган асосий тушунчалар, солиқ мажбуриятларини бажаришда фойдаланиладиган тартиблар, солиқлар ва мажбурий тўловларни тўлаш ёки тўлов муддатларини кечиктириш тартиблари, ортиқча тўловларни қайтариб беришнинг аниқ механизмлари, солиқ назорати шакллари ва уларни амалга ошириш тартиблари ҳамда солиқ органлари мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ва ҳаракатлиги устидан шикоят қилиш тартиблари, солиқ қонунчилигини бузганлик учун жавобгарлик чораларини белгилаш каби масалалар кенг ёритилган.

Кодексда солиқлар ва мажбурий тўловлар тизимида бағишланган алоҳида боб мавжуд бўлиб, мазкур бобда солиқлар ва мажбурий тўловларнинг турлари ва уларнинг элементлари (солиқ солиш объекти, солиқ солинадиган база, солиқ ставкасини ҳисоблаб чиқариш тартиби, солиқ тўлаш даври, солиққа доир ҳисоботларни тақдим этиш ва.ҳ.к) очиб берилган.

Молиявий жарималарни қўллашни тартибга солиш мақсадида солиқ тўловчиларга, солиқ агентларига молиявий жарималар суд тартибида қўлланилиши, солиқ тўловчи, солиқ агенти содир этилган ҳуқуқбузарликда айбини тан олганда ва етказилган зарарни белигиланган муддатларда ва

тўлиқ ҳажмда, шу жумладан пеняни ихтиёрий равишда тўлаган ҳолатларнинг бундан мустаснолиги белгилаб қўйилди.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. «Солиқ маъмурчилиги» фанининг мақсади ва вазифаси нималардан иборат ?
2. Солиқ маъмурчилигининг функциялари ва элементлари нималардан иборат ?
3. Солиқ маъмурчилигининг иқтисодий назарияси асосчиларига қайси олимларни киритишимиз мумкин ?
4. Солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ?
5. Давлат бюджети даромадларини шакллантиришда солиқ маъмурчилигининг тутган ўрни ва аҳамияти ?
6. Солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари ?

2-БОБ. СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИНИ АМАЛГА ОШИРИШДА ДАВЛАТ СОЛИҚ ХИЗМАТИ ОРГАНЛАРИНИНГ ЎРНИ ВА СОЛИҚ ҚОНУНЧИЛИГИ ТАРҒИБОТИ

2.1. Солиқ маъмурчилигини амалга оширишда Давлат солиқ хизмати органларининг ўрни

2.2. Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари ва ушбу йўналишларда олиб борилаётган давлат сиёсати

2.1. Солиқ маъмурчилигини амалга оширишда Давлат солиқ хизмати органларининг ўрни

Жамият иқтисодий тараққиёти бир томондан унинг ички механизмига боғлиқ бўлса, иккинчи томондан бошқарувнинг характериға, ижтимоий-сиёсий ҳолатга, мувозанатга боғлиқ бўлади. Оддий қилиб айтганда устқурмага ҳам бевосита боғлиқдир. Мазкур жараёнда ижтимоий сиёсат алоҳида рол ўйнайди. Ижтимоий сиёсат ўз навбатида ички ва ташқи маданий-маърифий, сиёсий, иқтисодий сиёсат кабиларга бўлинади. Иқтисодий сиёсат ҳам ўз навбатида молия, пул-кредит, бюджет, солиқ сиёсати каби турларда амал қилиб, уларни яхлитлиги макроиқтисодий даражада қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятлари фаолиятларининг асосий ажралмас қисмига айланади. Шу ўринда солиқ сиёсатининг мазмунига тўхталиб ўтадиган бўлсак, юқорида қайд этилганидек, **солиқ сиёсати** - бу иқтисодий сиёсатнинг ажралмас бир бўлаги бўлиб, давлатнинг муайян даврда аниқ мақсадларга қаратилган солиқ соҳасидаги фаолиятдир. У таркибан солиқларни жорий этиш, солиққа оид ҳуқуқий база яратиш, жорий этилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни амалиётда ишлаш механизмини шакллантириш ва самарадорлигини оширишга қаратилган давлатнинг тегишли ваколатли органлари томонидан комплекс тарзда олиб бориладиган чора-тадбирлар йиғиндисида. Мамлакат солиқ тизими хусусиятлари, йўналишлари, қандай

солиқларнинг жорий этилиши, улар ўртасидаги нисбатни таъминлаш каби масалаларни солиқ сиёсати белгилаб беради⁵.

«Солиқ сиёсатининг вазифаси - бир томондан, давлат бюджети даромадининг барқарор сафарбарлигини таъминлашдан, иккинчидан, корхоналарни республика учун зарур бўлган махсулотлар ишлаб чиқаришни кўпайтиришга рағбатлантиришдан иборат»⁶ деб мухтарам биринчи Президентимиз И.А. Каримов алоҳида таъкидлаб ўтган.

Солиқ сиёсатининг ҳуқуқий асослари сифатида мустақилликнинг дастлабки йилларида Ўзбекистон Республикасининг 1991 йил 31 августдаги «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида»ги Қонуни, Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг «Корхоналар, ташкилотлар, бирлашмалардан олинadиган солиқлар тўғрисида»ги (1991 йил 15 феврал), «Маҳаллий солиқлар ва йиғимлар тўғрисида»ги (1993 йил 7 май) Қонунлари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармонлари, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Кенгаши ва Вазирлар Маҳкамасининг Қарорлари каби меъёрий ҳужжатлардан иборат бўлган бўлса, 1997 йилда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси ва Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида» ги Қонуни юқоридаги ҳужжатларнинг айримларини ўз кучини йўқотишига олиб келган бўлса, айримларининг ҳуқуқий базасини кенгайтиришга, кучайтиришга хизмат қилиб келмоқда. «Ўзбекистон Республикасининг давлат мустақиллиги тўғрисида»ги Қонунга мувофиқ, шу кундан эътиборан Ўзбекистон Республикаси ўзининг мустақил солиқ сиёсатини олиб боради. Ўзбекистон Республикасининг Конституциясида фуқароларнинг бурчларига солиқларни тўлаш мажбурияти ҳам киритилган: «Фуқаролар қонун билан белгиланган солиқлар ва йиғимларни тўлашга мажбурдирлар»⁷. Шунингдек республикада ягона солиқ тизими амал қилиши ва уни белгилаш ваколати ҳақидаги

⁵ E.Gadoev. N. Kuzieva. N. Ashurova. "Soliq siyosati strategiyasi" o'quv qo'llanma 83b

⁶ Karimov I.A. O'zbekiston buyuk kelajak sari. -T.: «O'zbekiston», 1998. 52-b

⁷ O'zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi T «Adolat» 2016 yil 51-modda.

жумлалар келтирилган: «Ўзбекистон Республикаси ҳудудида ягона солиқ тизими амал қилади. Солиқларни жорий қилишга фақат Олий Мажлис ҳақлидир»⁸.

Бугунги кунда республикада солиқ сиёсатининг ҳуқуқий асослари Ўзбекистон Республикасининг Конституцияси, Ўзбекистон Республикасининг Солиқ Кодекси, «Давлат солиқ хизмати тўғрисида» ги Қонуни, ҳукуматнинг бошқа солиққа оид қонун, қарорлари, Президент Фармонлари ва бошқа меъёрий ҳужжатлар билан изоҳланади.

Солиқ сиёсати таркибий жиҳатдан қуйидаги йўналишларда амалга оширилади:

- ❖ мамлакат миқёсида амал қилувчи солиқлар ва мажбурий тўловларни қонуний жорий этиш;
- ❖ амал қилаётган солиқларни самарали ишлашни таъминловчи механизм шакллантириш ва такомиллаштириш, солиққа оид қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларни такомиллаштириб бориш;
- ❖ солиқ сиёсатини амалга оширувчи тегишли ваколатли органларни ташкил этиш ва уларни ушбу соҳадаги вазифаларини белгилаш;
- ❖ солиққа тортиш тизимини шакллантиришга қаратилган чуқур илмий тадқиқотни амалга ошириш ва уларни жорий этишни ташкил этиш.

Юқорида қайд қилингандек, солиқ сиёсати давлат, яъни унинг ваколатли органлари томонидан олиб борилади. Агар ушбу ваколатли органлар ҳокимият тури нуқтаи-назаридан олиб қараладиган бўлса, қонун чиқарувчи, ижро этувчи ва суд ҳокимиятларига бўлинади. Айрим ҳолларда давлатнинг солиқ сиёсати Давлат солиқ қўмитаси томонидан олиб борилади, деган фикрлар учрайди. Амалда эса солиқ сиёсати давлат ҳокимиятининг барча бўғинлари: Қонун чиқарувчи, Ижро этувчи ва Суд ҳокимиятлари фаолиятларининг ажралмас қисми сифатида комплекс тарзда амалга оширилади.

⁸ O'zbekiston Respublikasining Konsitutsiyasi T «Adolat» 2016 yil 132-modda

Бу ҳокимиятлар томонидан солиқ сиёсати қуйидаги тартибда ишлаб чиқилади ва унинг ижроси таъминланади: Қонун чиқарувчи ҳокимият ҳисобланган Олий Мажлис томонидан солиққа оид ва унга бевосита тегишли бўлган қонунлар қабул қилинади, ўзгартириш ва қўшимчалар киритилади ёки айримлари бекор қилинади. Демак, солиқ сиёсатининг ҳуқуқий негизлари мазкур ҳокимият фаолияти билан боғлиқдир. Ижро ҳокимияти бўлган Вазирлар Маҳкамаси ва унинг бўлинмалари, Давлат Солиқ қўмитаси, Молия Вазирлиги, Адлия Вазирлиги, Иқтисодиёт Вазирлиги, маҳаллий ҳокимиятлар ва бошқа тегишли органлар томонидан Олий Мажлис томонидан қонун йўли билан жорий этилган солиқлар ва солиқларга тенглаштирилган мажбурий тўловларнинг ишлаш механизмини таъминлашга хизмат қилувчи ҳуқуқий меъёрий ҳужжатлар орқали уларнинг ижроси таъминланади. Бунда албатта ижро ҳокимиятининг бир бўғини ҳисобланган Давлат солиқ қўмитасининг солиқ сиёсати ижросини таъминлашдаги алоҳида ўринга эга эканлигини қайд этиш лозим. Бундан ташқари, ҳар йилнинг охирида келгуси йил учун амал қиладиган солиқлар ва солиқларга тенглаштирилган мажбурий тўловлар бўйича солиқ ставкаларини тасдиқлаш, ўзгартиришлар киритиш ваколати Вазирлар Маҳкамасига берилган. Солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятлар бўғинлари билан бирга суд ҳокимиятининг бўғинлари ҳам алоҳида аҳамиятга эга. Суд ҳокимияти томонидан қонуний амал қиладиган солиқлар ва солиқларга тенглаштирилган мажбурий тўловларнинг ўз вақтида бюджетга келиб тушиши устидан назорат ўрнатилиб, солиқ қонунчилиги бузилишларини олдини олишга қаратилган чора-тадбирлар қўлланади.

Солиқ сиёсатини ишлаб чиқишда нафақат алоҳида олинган муассасалар бевосита қатнашади, шунингдек, уни ишлаб чиқишда солиқ хизмати билан шуғулланмайдиган субъектлар, аниқроғи солиқ тўловчилар қатнашиши мумкин, яъни бунда солиқ тўловчиларни ўзларида солиқларни такомиллаштиришга қаратилган таклифлар, солиқларни ҳисоблашни осон ва самарали ишлаш кабилар таклиф сифатида берилиши мумкин.

Солиқ солиш соҳасидаги давлат бошқарувининг самарадорлиги кўп жиҳатдан давлат аппаратининг турли бўғинлари фаолиятидаги мослашувчанликка боғлиқ. Ваколат ҳар бир органнинг спетсифик ролини белгилайди ва бир вақтнинг ўзида унинг бошқа органлар фаолияти билан мослашувини таъминлайди. Давлатнинг асосий вазифаларидан бирини ҳал этилиши бюджетни тўлдириш, солиқ тўловчиларнинг иқтисодий ва юридик ҳатти-ҳаракатларига таъсир этишнинг у ёки бу дастагига эга бўлган барча давлат ҳокимияти органлар фаолиятининг мувофиқлаштирувисиз мумкин эмас. Кўпгина адабиётларда таъкидланганидек, контсептуал солиқ тамойилларидан бири давлат органларининг солиқ сиёсатини ишлаб чиқишда ва амалга оширишда биргаликдаги иштироки ҳисобланади⁹.

Солиқ сиёсатини ишлаб чиқиш ва уни амалда қўллаш жараёнида бир қанча ўз ваколати доирасида фаолият юритадиган органлар биргаликда баҳамжиҳат ишни ташкил этишлари шарт. Бу органлар фаолият турининг турличалиги, уларни ташкил этиш асосларининг фарқлиниши, мақсад ва вазифаларининг айричалиги солиқ муносабатларини ташкил этишда айрим муаммоларни келтириб чиқаради. Бу жараёнда актив иштирок этишни таъминлаш мақсадида улар фаолиятини мувофиқлаштириш ва бир-бирига мослашувчанлигини таъминлаш каби қатор муаммоларни ҳал этиш зарур.

Шуни алоҳида қайд этиш лозимки, асосий иқтисодий ҳуқуқлар ва солиқ тўловчиларнинг эркинлигини таъминлаш қонун чиқарувчи ва ижро этувчи ҳокимиятнинг доимий назорати остида туради. Президент томонидан уларнинг фаолиятига нисбатан билдириладиган асосий талаблар бевосита солиқ соҳасидаги ишларнинг умумий аҳволи, уни бошқариш, хўжалик юритувчи субъектларнинг тадбиркорлик фаолиятини ривожлантириш ва бошқалар билан белгиланади. Давлат солиқ қўмитаси ва бошқа солиқлар бўйича бевосита ва билвосита ваколатга эга бўлган органлар ишини мувофиқлаштирган ҳолда ҳокимиятнинг ушбу соҳалари солиқ солиш билан боғлиқ шахс ҳуқуқларини таъминлаш учун юқори даражали жавобгарликни

⁹ Гадов Э, Кузиева Н, Ашурова Н, Ўрмонов Ж. Дарслик. Юридик шахсларни солиққа тортиш. - Т.: ИҚТИСОД-МОЛИЯ. 2013й.

ўз зиммасига олади ҳамда уларнинг манфаатлари йўлида муаммоли вазиятларни олдини олиш мақсадида ўзаро ҳамкорликнинг барча жиҳатларини мукамал тартибга солади.

Қонун чиқарувчи орган (Олий Мажлис) Конституциянинг 78-моддаси 8-банди ва “Ўзбекистон Республикасининг Олий Мажлиси тўғрисида” ги қонуннинг 4-моддасига мувофиқ ҳукуматнинг тақдимиға мувофиқ солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни белгилайди. Давлат солиқ қўмитасининг ваколатига кирувчи масалалар бўйича қонунчиликни қўллаш амалиётини умумлаштириш асосида солиқ қонунчилигини такомиллаштиришга доир тақлифларни ишлаб чиқиш ва уларни ҳукуматга киритиш ҳуқуқи унинг Олий Мажлис билан ўзаро муносабатлари ҳукуматнинг иштироки билан қурилишига яққол мисол бўла олади. Маълумки, Вазирлар Маҳкамаси Давлат Солиқ қўмитасига нисбатан ваколатлари бўйича раҳбар орган ҳисобланади. Солиқ қонунчилигини қўллаш амалиётини доимий равишда умумлаштириш, давлат ҳокимияти ва бошқарувининг юқори органларини мазкур соҳанинг хусусиятли жараёнлари ҳақида мунтазам хабардор қилиб бориши лозим.

Мамлакатимизда олиб борилаётган солиқ сиёсати мустақилликка эришганимиздан сўнг анча ривожланган бўлсада ушбу соҳада олиб борилиш керак бўлган ишлар жуда ҳам кўп. Бунинг мисоли сифатида Президентимиз томонидан 2017-йил 18-июлда тасдиқланган “Солиқ маъмурчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”си ПФ-5116-сонли фармонини келтириш мумкин, чунки ушбу фармон билан соллиқ сиёсатидан қуйидаги камчиликлар асосли равишда келтирилди:

биринчидан, солиқ органлари фаолиятига замонавий ахборот-коммуникация технологияларини жорий қилиш ҳолати солиқ маъмуриятчилигининг шаффофлигини, солиқ солиш масалаларида манфаатдор вазирлик ва идоралар билан ҳамкорлик қилиш ҳамда назорат самарадорлигини, шунингдек давлат хизматларидан фойдаланиш имкониятини таъминламапти.

Солиқ тўловчиларнинг, энг аввало, тадбиркорлик субъектларининг уларга тўғридан-тўғри мулоқотсиз хизмат кўрсатишни таъминлайдиган «солиқ тўловчининг шахсий кабинети»дан фойдаланиш манфаатдорлигини ошириш бўйича фаол иш ташкил этилмаган;

иккинчидан, солиқ органларининг ташкилий-штат тузилмаси солиқ солиш объектларини тўлиқ қамраб олиш ва солиқ солинадиган базани кенгайтириш, шунингдек солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида йиғиш учун мавжуд ресурсларни сафарбар қилиш имконини бермапти;

учинчидан, солиққа оид ҳуқуқий муносабатларнинг аҳволи ва ривожланиш тенденцияларини таҳлил қилиш, солиқ сиёсатининг ўрта муддатли ва истикболли йўналишларини ишлаб чиқиш, солиқ солишнинг долзарб муаммоларини тадқиқ этиш, шунингдек бюджетга солиқ тушумларини ишончли прогнозлаштириш фаолияти такомиллаштиришни талаб қилмоқда;

тўртинчидан, солиқ назоратини ташкил қилиш механизмларининг мукамал эмаслиги, шу жумладан солиқ текшируви объектларининг зарур таҳлилсиз белгиланиши солиққа оид ҳуқуқбузарликларни аниқлаш ва уларни барвақт профилактика қилиш самарадорлигини пасайтирмоқда;

бешинчидан, солиқ низоларини судгача ҳал этиш – солиқ апелляцияси институти имкониятларидан этарли даражада фойдаланилмаётганлиги солиқ тўловчиларнинг суд органларига мурожаатлари кўпайишига олиб келмоқда;

олтинчидан, солиқ солиш тизимининг мураккаблиги ва бир хил солиқ солиш базасига эга солиқларнинг этарли даражада унификасия қилинмаганлиги, солиқ қонунчилигининг ўзгарувчанлиги солиқ тўловчилар томонидан ўз солиқ мажбуриятларини тўлиқ бажариш имконини бермапти;

еттинчидан, солиқ органларининг Давлат бюджетига тушумлар тўлиқлигини таъминлаш фаолияти устидан ташқи назорат механизмларининг мавжуд эмаслиги солиқ солинадиган базани кенгайтириш, солиқларнинг йиғилувчанлигини ошириш ва солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш имконини бермапти;

саккизинчидан, солиқ тўловчиларнинг солиқларни тўлаш бўйича ўз конституциявий бурчини ихтиёрий бажаришини таъминлашга қаратилган ҳуқуқий маданиятини ошириш юзасидан, айниқса, жойларда амалга оширилаётган ишларни такомиллаштириш талаб этилади;

тўққизинчидан, бозорлар ва савдо комплекслари фаолияти устидан самарали солиқ назорати ўрнатилмаганлиги маҳаллий бюджетларни тўлдириш учун мавжуд резервларни тўлиқ сафарбар қилиш, шунингдек нақд пул маблағларининг қафолатли қайтишини таъминламаяпти;

ўнинчидан, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни йиғиш кўрсаткичларини яхшилаш, коррупция кўринишларини профилактика қилиш, шунингдек солиқ органларида хизмат қилишга ҳалол ва юқори малакали кадрларни жалб этиш мақсадида давлат солиқ хизмати органлари ходимларини моддий рағбатлантириш механизмларини такомиллаштириш талаб этилади.

Шуларни инобатга олиб шуни айтиш мумкинки, солиқ сиёсатини такомиллаштириш борасида ҳали олиб борилиши керак бўлган ишлар кўп. Бунда мамлакатимизда қабул қилинган 2017-2021- йиллар учун мўлжалланган Ўзбекистон Республикасининг Ҳаракатлар Стратегияси дастурил ама бўлиб хизмат қилади.

2.2. Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари ва ушбу йўналишларда олиб борилаётган давлат сиёсати

Юқорида таъкидланганидек, 2017 — 2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясидаги солиқ солиш тизимини изчиллик билан содалаштириш, солиқ солинадиган базани кенгайтириш орқали солиқ юқини пасайтириш каби вазифалар ижроси юзасидан, шунингдек солиқ маъмуриятчилигининг замонавий услубларини жорий этиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш мақсадида:

Қуйидагилар Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати органлари тизимини ислоҳ этишнинг муҳим йўналишлари ҳисобланади:

биринчидан, солиқ маъмуриятчилиги жараёнига замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва илғор автоматлаштирилган таҳлил услубларини кенг жорий этиш, солиқ тўловчиларга, энг аввало, тадбиркорлик субъектларига тўғридан-тўғри мулоқотсиз электрон хизмат кўрсатишга тўлиқ ўтиш;

иккинчидан, солиқ солиш объектлари ва солиқ солинадиган базанинг ўз вақтида ҳамда ишончли ҳисобга олиншини таъминлаш, ваколатли органлар ва ташкилотлар мансабдор шахсларининг солиқ солиш масалалари билан боғлиқ бўлган ишончли ахборотни ўз муддатида тақдим этиш бўйича масъулиятини кучайтириш;

учинчидан, солиқ мажбуриятларини бажаришда солиқ тўловчиларга ҳар томонлама кўмаклашиш, солиққа оид ҳуқуқбузарликлар профилактикасининг таъсирчан механизмларини ишлаб чиқиш ва солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий маданиятини ошириш, солиқ назоратини амалга оширишнинг замонавий услубларини жорий этиш;

тўртинчидан, макроиктисодий кўрсаткичлар динамикаси ва ҳудудларнинг солиқ салоҳиятини тизимли таҳлил қилиш орқали солиқ солиш объектларини тўлиқ қамраб олишни таъминлаш ва солиқ солинадиган базани кенгайтириш бўйича самарали чора-тадбирларни амалга ошириш;

бешинчидан, фаолият кўрсатмаётган корхоналарнинг фаолиятини тиклашга ҳар томонлама кўмаклашиш, паст рентабелли ва зарар кўриб ишлаётган корхоналарнинг молиявий аҳволини соғломлаштириш, ўзаро ҳисоб-китоблар механизмларини мустаҳкамлаш, солиқ қарзи ошишига йўл қўймаслик орқали солиқ солинадиган базани кенгайтириш;

олтинчидан, солиқ солиш масалаларида, шу жумладан республика ва маҳаллий бюджетлар даромадларини оширишнинг қўшимча захираларини аниқлаш орқали молия органлари, манфаатдор вазирлик ва идоралар,

шунингдек маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан ҳамкорликни янада кенгайтириш;

етгинчидан, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш, солиқ органларини маънавий-ахлоқий жиҳатдан юқори малакали ходимлар билан тўлдириш бўйича тизимли ишларни амалга ошириш, шунингдек ходимлар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини таъминлаш ва улар учун хизматни ўташнинг муносиб шарт-шароитларини яратиш.

Ушбу мақсадларга эришиш мақсадида Ўзбекистон Республикасининг Президентининг ПФ-5116- сонли фармони билан 2018-йил 1-январдан қуйидагиларни жорий қилиш белгиланди:

солиқ органлари ва ҳалол солиқ тўловчилар ўртасида уларга жорий солиқ солиш масалаларини ҳал қилишда ҳар томонлама қўмаклашган ҳолда кенгайтирилган ахборот алмашинувини назарда тутувчи солиқ назоратининг замонавий шакли – солиқ мониторинги жорий этилади;

йирик солиқ тўловчилар бўйича солиқ маъмуриятчилиги функциялари Қорақалпоғистон Республикаси, вилоятлар ва Тошкент шаҳар давлат солиқ бошқармалари томонидан амалга оширилади;

вақтинчалик молиявий кийинчиликларга тўкнаш келган ҳалол солиқ тўловчилар – хўжалик юритувчи субъектларга қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда солиқ таътиллари берилиши мумкин;

ўтказилган камерал назорат натижалари бўйича аниқланган тафовутлар юзасидан солиқ тўловчилар томонидан асослар тақдим этилмаган тақдирда, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар суммаларини суд тартибида ундириш жорий этилади;

ортиқча тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни қайтариш ёки ҳисобга олиш солиқ тўловчи ваколатли органларга мурожаат этган санадан бошлаб 15 иш куни ичида амалга оширилади;

давлат солиқ хизмати органларига кирим ҳужжатларини расмийлаштирмасдан товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қиладиган хўжалик юритувчи субъектларнинг ҳисобварақлари бўйича

операцияларини 5 банк кунигача бўлган муддатга вақтинчалик тўхтатиб туриш ваколати берилади;

Тошкент, Нукус шаҳарларида ва вилоят марказларида солиқ органларига ҳисоб-китоблар ҳақидаги маълумотларнинг онлайн режимида берилишини таъминлайдиган назорат-касса машиналарини қўллаш орқали нақд пул тушуми устидан автоматлаштирилган назорат тизими жорий этилади, республиканинг қолган ҳудудларида мазкур тизим босқичма-босқич киритилади;

солиқ текшируви объектларини самарали танлаб олиш учун солиққа оид ҳуқуқбузарликларни содир этиш хавфларини таҳлил қилиш, шунингдек солиқ органлари томонидан юқори ликвидли маҳсулотлар ҳақиқий ишлаб чиқариш ҳажмининг доимий ҳисоби ва назоратини амалга ошириш бўйича ихтисослаштирилган автоматлаштирилган тизим жорий этилади;

давлат солиқ хизмати органлари хўжалик юритувчи субъектлар ходимларининг ҳисоботдаги ва ҳақиқий сони мувофиқлиги устидан тизимли мониторингни амалга оширади, натижаси бўйича солиқ солинадиган базани аниқлаштиради.

Хусусан, 2018-йилда амалга ошириши кутилаётган асосий солиқ сиёсати тўғрисида тўхталадиган бўлсак, Ўзбекистон Республикаси Президенти томонидан 29 декабрда “Ўзбекистон Республикасининг 2018 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида”ги 3454-сонли қарори ва “Солиқ ва бюджет сиёсатининг 2018 йилга мўлжалланган асосий йўналишлари қабул қилинганлиги муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 454-сонли Қонуни қабул қилинди.

Мазкур Қонун билан 3 та қонунларга (“Маҳаллий давлат ҳокимияти тўғрисида”ги Қонун, Бюджет ва Солиқ кодекслари), шу жумладан Солиқ кодексининг 47 та моддасига ўзгартириш ва қўшимчалар киритилди.

Ушбу қонунчилик ҳужжатларига асосан 2018 йил 1 январдан солиқ қонунчилигида қуйидаги янгиликлар жорий этилмоқда:

1) Фойда солиғи ҳамда ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи бирлаштирилиб, солиқ ставкаси амалдаги 15,5 фоиз ўрнига 14 фоиз қилиб белгиланди.

(Илгари фойда солиғи ставкаси 7,5 фоиз ва ободонлаштириш ва ижтимоий инфратузилмани ривожлантириш солиғи ставкаси 8,0 фоиз, жами 15,5 фоиз эди).

Шунингдек, Солиқ кодексининг 147-моддасидаги 28 турдаги солиқ солиш базасидан чегирилмайдиган харажатлардан 10 тасини чегириш имкони берилмоқда.

Бунда, тадбиркорлик субъектларининг 70 млрд.сўм маблағлари тежалиши кўзда тутилган.

Солиқлар бирлаштирилганлиги сабабли, доимий муассаса орқали фаолият юритадиган норезидентларнинг соф фойдасидан икки мартаба солиқ олмаслик мақсадида, норезидентлар учун соф фойдадан олинадиган 10 фоиз миқдордаги солиқ бекор қилинди.

2) Пенсия жамғармасига, Республика йўл жамғармасига ҳамда Таълим ва тиббиёт муассасаларининг моддий-техника базасини ривожлантириш жамғармасига мажбурий ажратмалар битта давлат мақсадли жамғармаларига ажратмаларга бирлаштирилди ва умумий солиқ ставкаси 3,5 фоиздан 3,2 фоизга пасайтирилди.

Натижада, тадбиркорлик субъектлари ихтиёрида 411 млрд.сўм маблағ қолиши кутилмоқда.

3) Жисмоний шахсларнинг даромад солиғи бўйича учинчи ва тўртинчи шкаладаги ставкалар 0,5 фоизга пасайтирилиб, 16,5 ва 22,5 фоиз қилиб белгиланди ҳамда фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларига ўтказиладиган мажбурий бадал суммаси 1 фоиздан 2 фоизга оширилди.

Бунинг натижасида:

-фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия ҳисобварақларига даромад солиғи ҳисобидан ўтказиладиган маблағлар 453 млрд.сўмга кўпайиши;

-солиқ ставкасини пасайиши ҳисобига эса жисмоний шахслар ихтиёрида 92 млрд.сўм маблағ қолиши кутилмоқда.

4) Ягона солиқ тўлови бўйича 2017 йилдаги солиқ ставкалари сақлаб қолинди. Шунингдек тайёрлов ташкилотлари фаолияти улгуржи савдога тенглаштирилди ва солиқ ставкаси товар айланмадан 4 фоиз миқдорда белгиланди.

Мазкур киритилган ўзгаришлар тайёрлов ташкилотлари учун ягона солиқ тўловини ҳисоблаб чиқариш тартибини соддалаштирди.

(Изоҳ: 2017 йилда тайёрлов ташкилотлари учун ягона солиқ тўлови бўйича солиқ солиш объекти – реализастия қилинган товарларнинг харид қиймати билан сотиш қиймати ўртасидаги фарқдан, яъни ялпи даромаддан 33 фоиз ставкада солиқ ҳисобланган).

5) Эгалигида бир гектардан кўп эри бўлган ягона солиқ тўлови тўловчилари учун барча эр майдонидан эр солиғини тўлаш жорий этилди. Шу қаторида, улар учун ягона солиқ тўловини уч қарра эр солиғидан кам бўлмаган миқдорда тўлаш тартиби бекор қилинди. (Мисол учун Тошкент шаҳридаги 1,5 гектардан ортиқ эр майдони мавжуд корхона (АВ 2203-сонли тартиб) уч қарра эр солиғидан кам бўлмаган миқдорда, яъни 102,6 млн.сўм ягона солиқ тўлови ҳисобланган бўлса, эндиликда ягона солиқ тўлови билан эгалигидаги эр майдонига 39,4 млн.сўм эр солиғи ҳисобланади).

6) Яқка тартибдаги тадбиркорлар учун қатъий белгиланган солиқ ставкалари ўртача 30 фоизга пасайтирилди.

Бундан ташқари, тадбиркорлик субъектларига солиқ юқини янада камайитириш мақсадида, уларнинг фаолиятини амалга оширадиган худудига қараб ажратган ҳолда солиққа тортиш белгиланди.

Бу имтиёз натижасида тадбиркорлар ихтиёрида 86 млрд.сўм қолиши ҳисоб-китоб қилинди. (Масалан, амалда озиқ-овқат ва ноозиқ-овқат

маҳсулотлари билан чакана савдо қилиш учун қатъий белгиланган солиқ миқдори Тошкент шаҳри учун энг кам иш ҳақининг 10 баробари ўрнига 2018 йилда 7 баробар ва вилоятлар марказларида 6,5 баробари ўрнига 5 баробар миқдорида белгиланди.

Юк ташиш хизматлари учун автомобилларнинг юк қўтариш тоннасига қараб 2017 йилда энг кам иш ҳақининг 2-4 баробар миқдорида белгиланган бўлса, 2018 йилдан 1,5-3,5 баробар қилиб белгиланмоқда, яъни ўртача 30 фоизга камаймоқда).

7) Акциз солиғи ставкалари республикада ишлаб чиқариладиган этил спирти қўшилмаган табиий винога – 10 фоизга, бошқа турдаги винолар ва пиво учун – 20 фоизга, этил спирти, ароқ ва бошқа алкоголь маҳсулотларига – 25 фоизга, коньяк учун – 27 фоизга, тамаки маҳсулотлари учун эса - 50 фоизга индексастия қилинди.

8) Табиий ресурслардан самарали ва оқилона фойдаланиш мақсадида, сувдан фойдаланганлик учун солиқ ставкаси ва эр солиғи ставкаси 15 фоизга индексастия қилинди.

9) Юридик шахсларнинг мол-мулк солиғи объекти қилиб фақатгина кўчмас мулк объектлари белгиланди.

Кўчар (движимое имущество) мулкларни солиқ объектдан чиқарилиши ҳисобига тадбиркорлик субъектларининг ихтиёрида 236 млрд.сўм миқдорида маблағ қолади. (Аввал мол-мулк солиғи объектига кўчмас мулкдан ташқари машина ва ускуналар, транспорт воситалари ва бошқа кўчар тусдаги асосий воситалар: мебел, компютер, телевизор ҳам киритилар эди).

10) Бензин ва дизел ёқилғиси учун солиқ ставкаси 2017 йилга нисбатан 50 фоизга пасайтирилди, суюлтирилган газ ставкаси сақланиб қолинди ва сикилган газ учун солиқ ставкаси 10 фоизга индексастия қилинди.

11) Юк ташиш корхоналарига ҳар бир автомашинаси учун якка тартибдаги тадбиркорлар тўлайдиган қатъий белгиланган солиқдан кам бўлмаган миқдорда солиқларни тўлаш белгиланди.

Бунда, юк ташиш хизматини кўрсатувчи корхоналар томонидан жами тўланган солиқлар суммасининг битта транспорт воситасига тўғри келадиган миқдори ушбу фаолият билан шуғулланадиган якка тартибдаги тадбиркорлар тўлайдиган қатъий белгиланган солиқ суммасидан кам бўлмаслиги лозим (3 тоннагача бўлганлар 258,4 минг.сўм, 8 тоннагача бўлгани 430,6 минг.сўм, 12 тоннагача бўлгани 516,7 минг.сўм ва 12 тоннадан ортиғи 602,8 минг.сўм).

12) Алкоголли маҳсулотлар ва қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар билан чакана савдо қилиш ҳуқуқи учун йиғим ставкалари ҳудудлар бўйича ажратилди.

2018 йилдан алкогольли маҳсулотлар учун Тошкент шаҳрида 6 баробар, Нукус, вилоят марказлари-шаҳарларда 5 баробар миқдорида белгиланмоқда.

Қолган бошқа шаҳарларда энг кам иш ҳақининг 4 баробари ва бошқа аҳоли пунктлари учун - 3 баробари белгиланмоқда (илгари бу ҳудудлар учун ҳам 5 баробар бўлган эди).

қимматбаҳо металллар ва қимматбаҳо тошлардан ясалган буюмлар учун йиғим миқдори - Тошкент шаҳрида 4 баробар, Нукус, вилоят марказлари-шаҳарларда 3,5 баробари, бошқа шаҳарларда 4 баробари ва бошқа аҳоли пунктлари учун -2 баробари белгиланди).

Мазкур табақалаштирилган ставкалар жорий этилиши ҳисобига 10 млрд.сўм маблағ тадбиркорлар ихтиёрида қолади.

13) Жисмоний шахсларнинг мол-мулкига солинадиган солиқ мол-мулкнинг инвентар қийматидан эмас, кадастр қийматидан ҳисобланиши жорий этилиб, солиқнинг асосий ставкаси 0,2 фоиз қилиб белгиланди (ўтган йили 1,7 фоиз эди) ва солиқ ҳисоблашда кадастр қиймати 42 млн.сўмдан кам бўлмаслиги белгилаб қўйилди.

Мол-мулкнинг кадастр қиймати мавжуд бўлмаганда, солиқ ҳисоблаш учун қуйидаги шартли қиймати ўрнатилди:

-Тошкент, Нукус шаҳарларида ва вилоят марказларида 210,0 млн.сўм;

-бошқа шаҳарларда ва қишлоқ жойларда 90,0 млн.сўм.

Шу билан бирга, солиқ юки 2018 йилда кескин ошиб кетмаслиги учун кадастр қийматига асосан ҳисобланган солиқ суммаси 2017 йилдаги солиқ суммасига нисбатан 20 фоиздан кўп бўлмаслиги белгиланди.

(Мисол учун, Тошкент вилояти, Зангиота туманида жойлашган ҳовли-уйнинг кадастр қиймати 321,2 млн.сўмни ташкил этиб, 2018 йил учун 429,1 минг. сўм мол-мулк солиғи ҳисобланиши лозим эди, лекин, 2017 йилда ушбу мулк учун ҳисобланган солиқ суммаси 134,4 минг сўм бўлган учун, 20 фоиздан кўп бўлмаслиги белгиланганлиги сабабли, 2018 йил учун солиқ 161,3 минг сўм ҳисобланади).

Шу ўринда қайд этиш лозимки, Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 30 декабрдаги 1043-сонли қарори билан солиқ солиш мақсадида жисмоний шахсларга тегишли бўлган кўчмас мулк объектларининг кадастр қийматини ҳисоблаш тартиби тўғрисидаги Низом тасдиқланди.

Низомга асосан кўчмас мулк объектларининг кадастр қиймати умумий фойдали майдонни бир квадрат метри, ҳудудий тузатиш коэффистиентлари ва эскириш коэффистиентлари асосида ҳисоблаб чиқилади.

14) Нотижорат ташкилотларга тадбиркорлик фаолиятини амалга оширганда (олдин умумбелгиланган солиқлар тўлар эди) ишчилар сонидан қатъий назар ягона солиқ тўловини тўлашга рухсат берилди.

Киритилган ўзгартиришларга асосан ташкилотларга тадбиркорлик фаолиятларидан олинган даромадларига солиқ солишнинг соддалаштирилган тартиби қўлланилиб, солиқларни ҳисоблашга ва тўловларни амалга оширишга сарфланадиган вақтини тежайди (олдин умумбелгиланган солиқ ва мажбурий тўловлар тўланар эди).

Шунингдек, таълим соҳасидаги хизматлардан олинадиган даромадлари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 17 апрелдаги “Ўзбекистон Республикасида 2006-2010 йилларда хизмат кўрсатиш ва сервис соҳасини ривожлантиришни жадаллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 325-сонли қарорига асосан 2020 йил 1 январга қадар солиқ тўлашдан озод этилади.

15) Уяли алоқа компанияларидан абонентлик рақамларидан фойдаланганлик учун олинадиган тўлов миқдори ҳар ойда 4000 сўм (2750 сўм эди) қилиб белгиланди.

(Шундан бюджетга 29 фоизи (2017 йилда 85 фоиз), ахборот коммуникация технологияларини ривожлантириш жамғармасига 70 фоизи (2017 йилда 14 фоиз), Муҳаммад Ал-Хоразмий жамғармасига 1 фоиз (ўзгармаган) тақсимланади).

16) Солиқ кодексининг 285 ва 286-моддаларига киритилган ўзгартиришга асосан юридик шахслар учун эр солиғи бўйича ҳисоб-китобларни тақдим этиш муддати 10 январ қилиб ва тўлаш муддати ҳар ойнинг 10-қунига қадар йиллик сумманинг ўн иккидан бир қисми миқдорида амалга оширилиши белгиланди.

17) Солиқ кодексининг 372 ва 375-моддаларига киритилган ўзгартиришга асосан, юридик шахслар қатъий белгиланган солиқни ҳар ойда кейинги ойнинг 10-қунидан (амалда 25- сана эди) ҳамда якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан ҳар ойнинг 10-қунидан (амалда 25-қунидан эди) кечиктирмай тўлаши белгиланди.

2018 йил 1 апрелдан:

18) Маҳаллийлаштириш дастури бўйича солиқ имтиёзлари бекор қилинади.

19) Валюта бозорини либераллаштирилганлигидан келиб чиқиб, экспорт ҳажмининг улушига қараб фойда солиғи, мол-мулк солиғи ва ягона солиқ тўлови бўйича пасайтирилган ставкаларни қўллаш тартиби бекор қилинади.

20) Солиқ кодексининг 156, 179 ва 356-моддаларига киритилган ўзгартиришларга асосан, устав жамғармасига йўналтирилган дивиденд суммасига нисбатан солиқ имтиёзи бекор қилинади.

21) Солиқ кодексининг 290-моддасига киритилган ўзгартиришга асосан, якка тартибдаги уй-жой қурилиши учун берилган эр участкалари бўйича – эр участкаси берилган ойдан кейинги ойдан эътиборан икки йил муддатга эр солиғидан озод этиш тарзидаги имтиёз бекор қилинади.

Юқорида қайд этилган янгиликлар билан бирга, Президентимизнинг 2017 йил 18 июлдаги “Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 5116-сонли Фармонларида белгиланган меъёрларни 2018 йил 1 январдан амалиётга жорий этиш юзасидан Ўзбекистон Республикасининг 2017 йил 30 декабрдаги 455-сонли Қонуни қабул қилинди.

Ушбу Қонун билан 5 та Қонунларга (Давлат солиқ хизмати тўғрисидаги, Банкротлик тўғрисидаги, Электрон тижорат тўғрисидаги қонунлар ҳамда Фуқаролик ва Солиқ кодекслари), шу жумладан Солиқ кодексининг 16 та моддасига ўзгартириш ва қўшимчалар ҳамда 7 та янги модда киритилди.

Хусусан, Солиқ кодекси ривожланган мамлакатларнинг иш тажрибаларида синалган янги солиқ маъмурчилиги- Солиқ мониторинги боби билан тўлдирилди.

Солиқ мониторинги бу- солиқ назоратининг инсофли солиқ тўловчиларига солиқ солишнинг жорий масалаларини ҳал қилишда ҳар томонлама қўмаклашган ҳолда, давлат солиқ хизмати органлари ва улар ўртасида кенгайтирилган ахборот алмашинувини назарда тутувчи шакл.

Ушбу амалиётнинг жорий этилиши, солиқ тўловчилар томонидан солиқ мажбуриятларини бажаришда йўл қўйилиши мумкин бўлган хато ва камчиликларнинг олдини олиш, солиқ маъмуриятчилиги билан боғлиқ мунозарали масалаларни тезда ҳал қилиш, пеня ва жарималар ёзилиши туфайли молиявий аҳолининг ёмонлашувига олиб келадиган вазиятларни бартараф этиш имкониятини беради.

Яна бир янгилик, камерал назоратини амалга ошириш натижасида аниқланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар миқдорини ундириш юзасидан Солиқ кодексининг 70-моддасига киритилди.

Унга мувофиқ, солиқ тўловчи томонидан солиқ органининг талабномасида кўрсатиб берилган аниқланган тафовут суммаларининг асослари ёхуд аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи белгиланган муддатда тақдим этилмаган тақдирда, давлат солиқ хизмати органи қўшимча

ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш юзасидан судга даъво аризаси билан мурожаат қилади.

Солиқ тўловчилар учун яна бир аҳамиятли масала, Солиқ кодексининг 54, 55 ва 354-моддаларига вақтинчалик молиявий қийинчиликларга учраган ҳалол солиқ тўловчи хўжалик субъектларига солиқ таътилларини бериш меъёри киритилди.

Солиқ таътили-вақтинчалик молиявий қийинчиликларга дуч келган инсофли солиқ тўловчиларга йигирма тўрт ойгача бўлган муддатга берилади. Инсофли солиқ тўловчилар каторига, охириги икки йил ичида солиқ мажбуриятларини ўз вақтида ва тўлиқ бажариб келган солиқ тўловчилар киради.

Қонун билан солиқ тўловчи давлат солиқ инспекциясига мурожаат қилган санадан бошлаб 15 иш куни давомида ортиқча тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар суммаларини қайтариш тартиби белгилаб берилди

Солиқ кодекси хўжалик юритувчи субъектлар ходимларининг ҳисоботдаги ва ҳақиқий сони мувофиқлиги устидан мониторинг тартиби тўғрисидаги янги 71 прим 1-модда билан тўлдирилди.

Хўжалик юритувчи субъектлар ходимларининг ҳисоботдаги ва ҳақиқий сонининг мувофиқлиги юзасидан мониторинг давлат солиқ хизмати органларининг мансабдор шахслари томонидан жойларга чиққан ҳолда, солиқ тўловчи фойдаланадиган объектларда ва ҳудудларда солиқ тўловчининг мансабдор шахслари ёки уларнинг вакиллари иштирокида, мавжуд ходимларнинг сонини бирма-бир санаб чиқиш ҳамда маълумотнома билан расмийлаштириш орқали амалга оширилади.

Шу билан бирга, 2018 йил 3 январ куни Ўзбекистон Республикасининг “Айрим давлат органлари фаолияти такомиллаштирилиши, шунингдек фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларини ҳимоя қилиш кафолатларини таъминлашга доир қўшимча чора-тадбирлар қабул қилиниши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги 456-сонли Қонуни билан ҳам Солиқ

кодекснинг 84, 271, 283, 349-моддаларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритилмоқда.

Жумладан, юридик шахслар, уларга ажратилган эр участкаларида қурилиш лойиҳа-смета ҳужжатларида белгиланган норматив муддатда ёки бундай муддат белгиланмаган бўлса, қурилиш бошланганидан эътиборан йигирма тўрт ой ичида тугаллаш борасидаги мажбуриятини бажармаса, эр солиғи ва мол-мулк солиғини уч баробар миқдорда тўланиши жорий этилмоқда.

Шунингдек, қуриб битказилган объектда ишлаб чиқариш ва хизматлар кўрсатиш фаолияти ўн икки ой ичида ташкил этилмаган тақдирда ҳам эр солиғи ва мол-мулк солиғи уч баробар миқдорда ундирилади.

Шунингдек, Солиқ кодексининг 338-моддасига киритилаётган қўшимчага асосан Тошкент шаҳри ва Тошкент вилоятидаги қўчмас мол-мулкнинг алоҳида тоифаларини бошқа шахсга ўтказиш шартномаларини тасдиқлаганлик учун Вазирлар Маҳкамаси томонидан давлат божини ҳисоблаб чиқаришнинг бошқача тартиби белгиланиши мумкинлигини назарда тутувчи норма билан тўлдирилмоқда.

Мамлакатимизда Ўзбекистон Республикаси давлат бюджети даромад ва харажатлари сезиларли даражада ошган. Яъни 2014-йилда бюджет даромадлари 30 160,8 млрд сўмни ташкил қилган бўлса, 2018-йил учун эса 62 259,5 млрд сўм қилиб белгиланган, бу эса икки баробар кўп маблағ дегани. Шу билан бирга бюджет харажатлари ҳам кескин ошди. 2018-йилда ўтган йиллардан фарқли равишда давлат бюджети ЯИМ га нисбатан 0.02 % профитсит қилиб белгиланди. Бундан ташқари, бюджет даромадлари ичида билвосита солиқларнинг улуши 53,65 % ни ташкил қилиб энг юқори кўрсаткич ҳисобланади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, харажатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ имтиёзлари, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ маъмурчилигини амалга оширишда Давлат солиқ хизмати органларининг ўрни ва аҳамиятини тушунтириб беринг?

2. Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари нималардан иборат?

3. Ўзбекистон Республикасида Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йилида солиқлар асосида рағбатлантириш йўналишлари нималардан иборат?

4. Солиқ сиёсати тарғиботи нималарда намоён бўлади?

5. Ўзбекистон Давлат солиқ қўмитасининг солиқ сиёсати ижросини таъминлашдаги ўрни ва аҳамиятини тушунтириб беринг?

3-БОБ. СОЛИҚ МУНОСАБАТЛАРИНИ ТАРТИБГА СОЛИШДА СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ ТИЗИМИНИНГ АҲАМИЯТИ

3.1. Иқтисодий тизимнинг янада ривожланиши ва диверсификациялашувида солиқ сиёсатини юритишда солиқ маъмуриятчилигининг ўрни ва аҳамияти.

3.2. Солиқ сиёсатида солиқ маъмуричилигини тутган ўрни ва унинг асосий йўналишлари.

3.1. Иқтисодий тизимнинг янада ривожланиши ва диверсификациялашувида солиқ сиёсатини юритишда солиқ маъмуриятчилигининг ўрни ва аҳамияти.

Мамлакатимизда иқтисодий тизим янада ривожлантириш ва диверсификациялаштириш босқичида давлат молиясини ислоҳ этиш борасида амалга оширилаётган ислохотлар ҳозирги кунда муҳим аҳамият касб этади.

Маълумки, солиқ тизимини ислоҳ қилишнинг устувор йўналишлари, иқтисодий тизимнинг давлат томонидан тартибга солишда фискал ва монетар сиёсатнинг ўрни, нодавлат нотижорат ташкилотлари ва фуқаролик жамияти институтларини молиялаштиришнинг замонавий йўналишлари, молиявий тизим ва ресурсларни бошқаришнинг илғор хориж тажрибасидан республикамизда фойдаланиш масалалари ҳозирги кунда долзарб масалалардан бири саналади.

Шу ўринда Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаларида “Макроиқтисодий барқарорликни янада мустаҳкамлаш ва иқтисодий ўсишнинг юқори суръатларини сақлаб қолиш, жумладан, Давлат бюджети барча даражада мутаносиб, миллий валюта ва ички бозордаги нарх даражаси

барқарор бўлишини таъминлаш – энг муҳим устувор вазифамиздир.”¹⁰ деб алоҳида таъкидладилар

Маълумки муҳтарам Президентимиз Шавкат Мирзиёев томонларидан 2017 йил 7 февраль куни “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони қабул қилинди.¹¹

Мазкур Фармонга мувофиқ аҳоли ва тадбиркорларни ўйлантираётган долзарб масалаларни ҳар томонлама ўрганиш, амалдаги қонунчилик, ҳуқуқни қўллаш амалиёти ва илғор хорижий тажрибани таҳлил қилиш, шунингдек кенг жамоатчилик муҳокамаси натижасида ишлаб чиқилган ҳамда 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тасдиқланди. ва булар қаторида Иқтисодий тизим янада ривожлантириш ва либераллаштиришга йўналтирилгандир.

Шу ўринда ҳуқуқимиз томонидан амалга оширилаётган иқтисодий ислохотлар ва уларнинг натижаларига эътиборимизни қаратадиган бўлсак, уларнинг ижобий натижаларини кўришимиз мумкин.

Мамлакатимизда солиқ тизимини такомиллаштириш ҳамда соддалаштириш бўйича тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Натижада солиқ маъмуриятчилиги шаффофлигини таъминлаш, солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш, кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни ишончли ҳимоя қилиш борасида муайян ютуқларга эришилмоқда.

Жумладан, бу йўналишда солиқ тизимини такомиллаштириш жараёнида хўжалик юритувчи субъектларга нисбатан солиқ юқини изчил қамайтириш мақсадида, энг аввало, уларнинг даромадларидан ундириладиган бевосита солиқларнинг салмоғини қамайтириш муҳим аҳамият касб этади. Албатта, солиқ юқини қамайтириш натижасида корхоналарда ўз ихтиёрида қоладиган маблағлардан ишлаб чиқаришни замонавийлаштириш, унинг

¹⁰ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг мамлакатимизни 2016 йилда ижтимоий-иқтисодий ривожлантиришнинг асосий яқунлари ва 2017 йилга мўлжалланган иқтисодий дастурнинг энг муҳим устувор йўналишларига бағишланган Вазирлар Маҳкамасининг кенгайтирилган мажлисидаги маърузаси <https://www.rov.uz/uz/news/8879>

¹¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” 2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сон.

самарадорлигини ошириш мақсадида инвестиция фаолиятини кенгайтириш ҳамда ходимлар меҳнатини янада рағбатлантириш имкони пайдо бўлмоқда.

Шунингдек, солиқ тизимини соддалаштириш ва солиқларни бир хиллаштириш бўйича амалга оширилаётган қатор чора-тадбирлар, ўз навбатида, корхоналарнинг бухгалтерия ходимларини солиқларни ҳисоблаш ва тўлаш ишларини соддалаштиришга ҳамда солиқ мажбуриятларининг бажарилишини самарали назорат қилишга ёрдам беради.

Таъкидлаш лозимки, бу борадаги ислохотларни изчил давом эттириш ва янада жадаллаштириш бугунги куннинг энг муҳим вазифаларидан биридир. Бинобарин, замонвий талабларга жавоб берадиган солиқ тизими – иқтисодийни жадал ривожлантириш, тадбиркорлик фаолияти учун қулай шароитлар яратиш, инвестиция муҳитини яхшилаш ҳамда ишлаб чиқариш ва хизмат кўрсатиш кўламини кенгайтиришнинг асосий шартларидан бири ҳисобланади.

Ўтган давр мобайнида тадбиркорлик субъектларида текширишларни ва уларнинг фаолиятига асосиз аралаштиришларни қисқартириш бўйича бир қатор қонун ҳужжатлари қабул қилинди.

Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини режадан ташқари ва муқобил текширишлар бекор қилинди, ҳисоботларнинг шакли ва топшириш муддатлари соддалаштирилди.

Шу билан бирга, солиқ маъмуриятчилиги соҳасида, жумладан, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни йиғишда, солиқ солинадиган базани кенгайтиришда ва солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишда муайян муаммолар мавжудлиги ва бу эса ўз навбатида, мамлакатни ижтимоий-иқтисодий ривожлантириш дастурларини молиялаштиришнинг барқарор манбаларини таъминлашга салбий таъсир кўрсатмоқда.

Мамлакатимизда ижтимоий ва иқтисодий соҳаларда амалга оширилаётган таркибий ўзгартиришлар ва ислохотларнинг мантаний давоми сифатида, жумладан, солиқ маъмуриятчилигининг замонвий услубларини жорий этиш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар йиғилувчанлигини

ошириш мақсадида Президентимизнинг «Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони қабул қилинди.

Солиқ маъмурчилигини амалга ошириш механизмида асосий жараёнлардан бири бу солиқларнинг йиғилувчанлик даражасини аниқлаш ҳисобланади. Солиқларнинг йиғилувчанлигини аниқлаш бюджетга солиқ тушумларининг ўз вақтида ва белгиланган миқдорда келиб тушишини таъминлаш ҳолатини аниқлаш имконини билдиради. Маълумки, солиқ тушумларининг миқдори ҳар йили давлат бюджети даромадлари режалаштирилаётган вақтда аниқланади. Бу жараён солиқларни прогностлаштириш билан чамбарчас боғлиқдир.

Шу билан биргаликда солиқ тўловчиларимизга яратилаётган шароитлар ҳам солиқ йиғилувчанлигида асосий ўрин эгаллайди. Жумладан, Президентимиз Ш.М. Мирзиёев томонларидан томонларидан қабул қилинган Фармонда таъкидланганидек, “.....солиқ маъмуриятчилиги соҳасида, шу жумладан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни йиғиш, солиқ солинадиган базани кенгайтириш ва солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишда муайян муаммоларнинг мавжудлиги мамлакатнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланиши дастурларини молиялаштиришнинг барқарор манбаларини таъминлашга салбий таъсир кўрсатмоқда.”¹²

Мазкур Фармон билан солиқ тизимини такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлик даражасини ошириш мақсадида давлат солиқ хизмати органлари тизимини ислох қилишнинг муҳим йўналишлари белгилаб берилди.

Жумладан, солиқ маъмуриятчилиги жараёнига замонвий ахборот-коммуникация технологиялари ва илғор автоматлаштирилган таҳлил услубларини кенг жорий этиш, солиқ тўловчиларга, энг аввало,

¹² Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги 2017 йил 18 июлдаги ПФ-5116 сонли Фармони

тадбиркорлик субъектларига тўғридан-тўғри мулоқотсиз электрон хизмат кўрсатишга тўлиқ ўтиш вазифаси белгиланди. Бундан кўзланган асосий мақсад, бир томондан солиқ тўловчиларнинг беҳуда қоғоз, йўл ва бошқа сарф-харажатларини камайтирса, иккинчи томондан таъмагирлик каби коррупция ҳолатларининг олдини олишга хизмат қилади.

Шунингдек, макроиқтисодий кўрсаткичлар динамикаси ва ҳудудларнинг солиқ салоҳиятини тизимли таҳлил этиш орқали солиқ солиш объектларини тўлиқ камраб олишни таъминлаш ва солиқ солинадиган базани кенгайтириш бўйича самарали чора-тадбирларни амалга ошириш вазифаси эса маҳаллий бюджетларнинг даромад базасини ошириб, уларнинг мустақиллигини таъминлашга хизмат қилади.

Бу борада солиқ солиш масалаларида, шу жумладан, республика ва маҳаллий бюджетлар даромадларини оширишнинг қўшимча захираларини аниқлаш орқали молия органлари, манфаатдор вазирлик ва идоралар, шунингдек, маҳаллий давлат ҳокимияти органлари билан ҳамкор-ликни кучайтириш масаласи ҳам алоҳида аҳамиятга эга.

Солиқ тизимининг самарадорлиги ва соҳа ходимларининг солиқ тўловчиларга сифатли хизмат кўрсатиши, албатта, кадрларни танлаш ва жой-жойига қўйиш, солиқ органларини маънавий-ахлоқий жиҳатдан юқори малакали ходимлар билан тўлдириш бўйича тизимли ишларни амалга ошириш, шунингдек, улар ўртасида ҳуқуқбузарликлар профилактикасини таъминлаш ҳамда улар учун хизматни ўташнинг муносиб шарт-шароитларини яратишни талаб этади.

Хулоса қилиб айтганда, Президентимиз томонларидан Фармонда белгиланган вазифаларнинг ўз вақтида мақсадли ва самарали бажарилиши мамлакатимизда солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштиришга хизмат қилади, ҳўжалик юритувчи субъектлар ўртасида солиқ масалалари юзасидан вужудга келадиган молиявий масалаларнинг, муаммоларнинг ечимини топишнинг шаффофлигини таъминлайди, бу эса шубҳасиз мамлакатимизда олиб борилаётган пухта солиқ сиёсатининг барқарор

иқтисодий ўсиш суръатларини таъминлаш, иқтисодиётни модернизациялаш орқали юртимизнинг гуллаб-яшнаши ва аҳоли турмуш фаровонлигини янада юксалтиришда энг муҳим омиллардан бири бўлиб хизмат қилади.

3.2. Солиқ сиёсатида солиқ маъмурчилигини тутган ўрни ва унинг асосий йўналишлари.

Солиқлар ҳар бир давлатда муҳим иқтисодий дастак бўлиб хизмат қилган. Оддий қилиб айтганда, солиқлар фуқаролардан, аҳолидан, корхона ва ташкилотлардан давлат томонидан ундириладиган мажбурий тўловдир. Шунингдек, солиқлар мажбурий тўловни ифода етувчи пул муносабатларини билдиради. Бу муносабатлар солиқ тўловчилар (юримдик ва жисмоний шахслар) билан давлат ўртасида бўладиган муносабатдир. Солиқларни тўлаш ҳар бир фуқаронинг конституциявий бурчидир. Солиқлар кўринишида давлат бюджетига тушган маблағлар ижтимоий ҳимояга, маориф, маданият, соғлиқни сақлаш, муҳофа, аҳолининг тинч яшаб меҳнат қилиши каби ижтимоий хизматларга сарфланади, Албатта тан олиш керак, ҳар бир фуқаро давлатнинг ижтимоий хизматларидан баҳраманд бўлади. Масалан, фуқаро йил давомида малум бир даромадга ега бўлдида, солиқларни бюджетга мунтазам равишда тўлаб борди. У томонидан тўланган маблағ бюджетдан сарфланиб қайсидир талаба ёки ўқитувчининг даромадига айланади. Демак, солиқ тўловчилар томондан тўланган маблағ мамлакат тараққиёти ва халқ фаровонлиги учун сарфланади.

Солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш бугунги кунда муҳим аҳамият касб этади. Солиқ қонунчилигига асосан, солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни давлат бюджетига ўз вақтида тушиши ҳамда улар устидан олиб бориладиган назорат борасидаги солиқ тўловчилар ва давлат солиқ хизмати органлари ўртасидаги муносабат солиқ маъмурчилигининг асосий моҳиятини билдиради.

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда, солиқ тизимининг энг асосий вазифаларидан солиқ ва йиғимларнинг бюджетга тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини таъминлаш солиқ маъмурчилиги ҳамда унинг таъсирчанлигига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Солиқ маъмурчилиги давлат солиқ хизмати органлари томонидан тўлиқ тўловчиларни ҳисобга олиш, солиқ ва йиғимларни тўғри ҳисоблаш ҳамда уларни тўлиқ ва ўз вақтида тўланиши усгидан назорат олиб бориш билан боғлиқ тартиб қоидаларни ўз ичига олади. Ушбу қоидалар солиқ солишнинг адолатли тизимини яратишга, шунингдек, солиқ тулашдан бўйин товлаш ҳолатларини аниқлаш, бартараф этиш ва олдини олишга хизмат қилади. Яъни солиқ маъмурчилигининг самарадорлиги бутун солиқ тизимининг самарадорлигини таъминлайди. Солиқ тизимидаги бўлаётган ўзгариш ва янгиликлар солиқ маъмурчилигини мунтазам такомиллаштиришни тақозо этади.

Солиқ маъмурчилиги солиқ тўловчи билан боғлиқ бўлган солиқ ишини юритишнинг қуйидаги асосий йўналишларини ўз ичига олади:

- Солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш.
- Солиқлар бўйича ҳисоб-китоблар ва декларацияларни тақдим этилишини назорат қилиш.
- Солиқ тушумлари ҳисобини юритиш.
- Текширишларни ташкил этиш.
- Солиқ қонунчилиги бузилганда тегишли чоралар кўриш.
- Солиқ тарғиботи.
- Солиқларнинг йиғилувчанлигини таъминлаш.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 51-моддасида фуқароларнинг қонун билан белгиланган солиқлар ва маҳаллий йиғимларни тўлаш бўйича мажбуриятлари ифодаланган. Ушбу асосда солиқ тўловчиларнинг давлат бюджетига солиқ ва тўловлар бўйича муносабатлари Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига белгилаб берилган. Мазкур конституциявий мажбуриятларнинг бажарилиши, яъни белгиланган солиқ

ва йиғимларни солиқ тўловчи - ҳар қандай юридик ва жисмоний шахслар томонидан бюджетга тўланиши давлат солиқ хизмати томонидан, биринчи навбатда, солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш йўли билан таъминланади. Ҳар бир хўжалик юритувчи субъект ўз фаолиятини бошлашдан олдин белгиланган тартибда давлат рўйхатидан ўтиши шарт.

Хўжалик юритувчи субъектларни рўйхатга олиш тартиби тадбиркорлик субъектларига қулай шароитлар яратиш ва маъмурий сарф-харажатларни камайтириш мақсадида йил сайин такомиллашиб бормоқда. Мазкур жараён ҳозирги кунда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2006 йил 24 майдаги «Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор қилиш тартибини жорий этиш тўғрисида»ги ва Вазирлар Маҳкамасининг 2003 йил 20 августдаги «Тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш учун рўйхатдан ўтказиш тартиботлари тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида»ги 357-сон қарорларида белгиланган тартиб-қоидаларга мувофиқ амалга оширилмоқда.

Бунга асосан рўйхатдан ўтказадиган давлат органи солиқ органларига рўйхатдан ўтган шахслар тўғрисида, уларга солиқ тўловчининг идентификация рақамини бэриш учун электрон почта ёки максимал алоқа орқали мурожаат қилади. Солиқ тўловчининг идентификация рақами солиқ тўловчининг солиқ органларида рўйхатдан ўтганлигини тасдиқловчи маълумот ҳисобланади ва бу рақам солиқ тўловчининг барча молиявий ҳужжатларида кўрсатилиши керак. Солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш Давлат солиқ қўмитасида Ягона давлат реестрида олиб борилади. Бу борада солиқ тўловчилар ва уларнинг таъсисчилари тўғрисида маълумотлар базасини тўлиқ шакллантириш мақсадида, юридик шахсларни ташкил этишда рўйхатга олувчи орган томонидан идентификация рақамини олиш учун солиқ органига мурожаат қилинганда тўлдириладиган белгиланган шаклда тасисчи фуқароларнинг шахси тўғрисида, жумладан, паспорт маълумотларини тўлиқ акс еттиришни жорий этиш мақсадга мувофиқдир.

Солиқ тўловчи давлат рўйхатидан ўтиб, идентификация рақамини олгандан сўнг хўжалик фаолиятини амалга оширишни бошлаш мумкин. Шундан бошлаб унда солиқ ва йиғимларни тўлаш мажбурияти вужудга келади ҳамда у солиқлар бўйича ҳисоб-китобларни давлат солиқ органларига тақдим этиш йўли билан амалга оширади. Шу асосида солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқ ва йиғимларни тўғри ҳисоблаш бўйича мажбурият солиқ тўловчи зиммасига тушади. Лекин, айрим солиқ тўловчилар яъни, маҳаллий солиқ ҳисобланган ер ва мол-мулк солиқларини тўловчи жисмоний шахсларга тартиб ўзгачадир. Улар учун мазкур солиқлар давлат солиқ органлари томонидан ҳисоблаб чиқилади ва тўлов хабарномалари тарқатилади.

Солиқ тўловчилар томонидан солиқ ва йиғимларни тўғри ҳисобланиши устидан назорат олиб бориш мақсадида давлат солиқ хизмати органлари томонидан текширишлар ташкил қилинади.

Текширишларни тартибга солишга доир қонун ҳужжатлари талабларидан келиб чиқиб, текширишлар қуйидаги тоифаларга бўлинади:

- Режали текшириш;
- Режадан ташқари текшириш.

Режали текшириш назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши томонидан тасдиқланган йиллик (чоракли) режа-жадвал асосида бир ёки бир неча назорат қилувчи органлар томонидан амалга оширилади.

Режадан ташқари текшириш қуйидаги ҳолларда ўтказилади:

- текширишларни ўтказиш зарурати Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки ҳукуматининг қарорларидан келиб чиққанда (агар мазкур қарорларда текшириладиган субъект номи аниқ кўрсатилган бўлса, бунда Кенгаш ёки унинг вилоят комиссияси розилигини олиш талаб этилмайди);

- назорат қилувчи органга тадбиркорлик субъекти томонидан қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатлари бузилганлиги ҳоллари тўғрисида қўшимча маълумотлар келиб тушганда (корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ва

фуқаролардан келиб тушган, аниқ далилланган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган ҳуқуқбузарлик ҳолатлари кўрсатилган ахборот қўшимча маълумот бўлиб хизмат қилиши мумкин);

- фавқулодда вазиятлар юзага келишининг олдини олиш зарур бўлганда;

- санитария-эпидемиология вазияти мураккаблашганда, шунингдек қўшни давлатлардан тартибга амалга оширилиши мумкин.

Текширишларни тартибга солиш борасида ҳам йилдан йилга тадбиркорлар ҳуқуқини ҳимоя қилиш ва текширишларни қисқартиришга қаратилган меъёрлар қабул қилинмоқда.

Солиқ қонунчилиги бузилганда ва қонунбузарлик ҳолатлари аниқланганда, айбдорларга нисбатан тегишли чоралар кўриш тўғрисида қарор қабул қилинади. Ушбу чораларни қуйидагича гуруҳлаш мумкин:

- молиявий жарималар;
- маъмурий жавобгарлик;
- жиноий жавобгарлик;

Молиявий жарималар асосан текширишлар натижаси бўйича қўлланилади. Шунингдек, айрим ҳуқуқбузарликлар бўйича жарималар текширишлар амалга тақдирда ҳам қўлланилиши мумкин. Масалан, ўз вақтида солиқ ва йиғимларни тўламаганлик учун пеня ҳисоблаш, солиқлар бўйича ҳисоб-китобларни белгиланган муддатларда тақдим етмаганлик учун жарималар қўллаш шулар жумласидандир.

Солиқ маъмурчилигини мазкур соҳасида ўз ечимини қутаётган муаммолар мавжуд. Ушбу йўналишда амалиётда учраётган муаммолар ва мунозарали ҳолатларни бартараф этиш мақсадида юқорида келтирилган янгилеклардан келиб чиқиб, хўжалик юритувчи субъектларга молиявий ва маъмурий чораларни қўллаш бўйича ягона мувофиқлаштирилган меъёрий ҳужжат ишлаб чиқилса мақсадга мувофиқ бўлар эди.

Солиқлар ва йиғимларни тўлаш замида давлат билаи солиқ тўловчи ўртасидаги иктисодий муносабат ётади. Мазкур муносабатларни яхшиланишида солиқ тарғиботи муҳим рол ўйнайди. Солиқ муносабатларини тартибга солувчи қонунларда солиқ тарғиботининг ҳуқуқий қафолатлари мавжуд. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида солиқ органларидан тегишли ахборотларни олиш солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқлари сифатида акс еттирилган бўлса, «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонунда солиқ тўловчиларга маслаҳатлар бериш солиқ органларининг вазифа ва мажбуриятлари сифатида белгиланган.

Солиқ тарғиботи юзасидан олиб борилаётган ишларни янада такомиллаштириш зарур. Солиқ маданиятини юксалтириш, солиқлар моҳиятини фуқароларимиз онгига ёшлиқдан сингдириб, мактабларда «Солиқлар» тўғрисида фан жорий этиш ва бу йўналишда ўқитишни ташкил этиш лозим. Оммавий ахборот воситалари орқали солиқ қонунчилигини мазмун ва моҳиятини очиб берувчи оммабоп кўрсатув, ешштириш, мақолалар ташкил этишни яна ҳам кўпайтириш керак. Энг асосийси, Президентимиз таъкидлаганларидек, шунга эришмоғимиз керакки, ҳар бир солиқ, тўловчи, у хоҳ жисмоний, хоҳ юридик шахс бўлсин, солиқ тўлашдан бўйин товламасдан, даромадларини яширишга уринмасдан, аксинча, ўз ишлаб чиқаришини ривожлантириш ва даромадини оширишга интилсин.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ сиёсатида солиқ маъмурчилигининг тутган ўрни ва асосий вазифалари нималардан иборат?
2. Солиқ маъмуриятчилиги шаффофлигини таъминлаш, солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий саводхонлигини ошириш бўйича олиб борилаётган ишларга изоҳ беринг?
3. Мамлакатимизда солиқ тизimini содалаштириш ва солиқларни бир хиллаштириш бўйича амалга оширилаётган чора-тадбирлар нималардан иборат?
4. солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни йиғишда, солиқ солинадиган базани кенгайтиришда ва солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқий маданиятини оширишда муайян муаммоларни қайд этинг?
5. Солиқ маъмуриятчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирларини кўрсатиб беринг?

II ҚИСМ.

СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕХАНИЗМИ

4-БОБ. СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАР ВА СОЛИҚ ОБЪЕКТЛАРИНИ ҲИСОБГА ОЛИШ ТИЗИМИ

4.1. Солиқ идораларида юридик ва жисмоний шахсларни ҳисобга олиш тартиби.

4.2. Идентификация рақами (СТИР) тушунчаси ва уни жорий қилишнинг зарурияти.

4.3. Солиқ тўловчилар ҳисобини юритишда дастурий маҳсулларнинг аҳамияти.

4.4. ДСХ идораларида ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасини шакллантиришда ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини ошириш.

4.1. Солиқ идораларида юридик ва жисмоний шахсларни ҳисобга олиш тартиби.

Юридик ёки жисмоний шахслар фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказилиши, даромадларининг бир қисмини давлат бюджетига солиқлар сифатида ундирилиши улар фаолиятининг қонун томонидан ҳимояланганлигини таъминлайди.

Тадбиркорлик фаолиятини давлат рўйхатидан ўтказиш Вазирлар Маҳкамасининг 20.08.2003 йилдаги 357-сонли қарорига асосан ишлаб чиқилган “Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш ва рухсат берувчи ҳужжатларни расмийлаштириш тартиби тўғрисида” ги Низомга мувофиқ олиб борилади. Корхоналар ва ташкилотларнинг Ягона давлат регистри жойлардаги статистика органлари томонидан

тўлдириладиган рўйхатдан ўтказиш карталари асосида Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси томонидан юритилади.

Хўжалик юритувчи субъектлар ташкил этилиши манбааларига кўра ва мулкчилик шаклига кўра гуруҳлаган ҳолда қуйидаги Вазирлик ва ташкилотлар рўйхатдан ўтказилади.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан:

- аудиторлик ташкилотлар;
- суғурталовчилар ва суғурта брокерлари;
- биржалар;
- Акциядорлик компаниялари ва холдинглар;
- хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар;
- Тошкент шаҳрида ташкил этиладиган бозорлар ;
- солиқ маслаҳатчилари ташкилотлари;
- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа ташкилотлар

Қорақалпоғистон Республикаси Адлия вазирлиги, вилоятлар адлия бошқармалари томонидан:

- хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар;
- Қорақалпоғистон Республикаси ва вилоятларда ташкил этиладиган бозорлар;
- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда бошқа ташкилотлар

Тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекцияларидан:

- барча тадбиркорлик субъектлари;
- хорижий сармоя иштирокидаги корхоналар юқорида кўрсатилганлардан ташқари

Тадбиркорлик субъектлари давлат рўйхатидан ўтказилганлиги учун рўйхатдан ўтказиш Инспекциялар томонидан давлат божи ундирилади, унинг ставкалари Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан белгиланади. Олинган маблағлар Инспекциялар ихтиёрида улар фаолиятини молиялаштириш манбаи сифатида қолади ва фақат уларнинг моддий-техника

базасини мустаҳкамлашга ҳамда ходимларни рағбатлантиришга йўналтирилади.

Давлат рўйхатидан ўтказилганлик учун:

деҳқон хўжаликлари, шунингдек давлат корхоналари негизда ташкил қилинадиган акциядорлик жамиятларидан давлат божи олинмайди;

бориш қийин бўлган ва тоғли туманларда ташкил этиладиган тадбиркорлик субъектларидан давлат божи белгиланган миқдорнинг 20 фоизи миқдорида ундирилади.

Тадбиркорлик субъектларини юридик шахс сифатида рўйхатдан ўтказиш учун рўйхатдан ўтказувчи органга (шахсан келиб, почта алоқаси воситасида ёки Интернет тармоғи орқали) белгиланган шаклдаги ариза тақдим этилади.

Давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги аризага:

1. Давлат тилидаги таъсис ҳужжатларининг икки асл нусхаси

- устав ёки таъсис шартномаси ва устав ёки фақат таъсис шартномаси;
- масъулияти чекланган ҳамда қўшимча масъулиятли жамиятлар учун таъсис шартномаси ва устав;
- оилавий корхона, тўлиқ ва коммандит ширкатлар учун фақат таъсис шартномаси;
- акциядорлик жамиятлари, хусусий корхоналар, фермер хўжаликлари ҳамда юридик шахс бўлган деҳқон хўжаликлари фақат устав;
- Хорижий инвестициялар иштирокидаги корхоналар ва хорижий сармоя иштирокидаги бошқа корхоналар учун нотариал тасдиқланган таъсис ҳужжатлари талаб этилади.

2. Давлат божининг белгиланган миқдори тўланганлиги ҳақидаги банк тўлов ҳужжати (деҳқон хўжаликлари, шунингдек давлат корхоналари негизда ташкил этиладиган акциядорлик жамиятларидан ташқари);

3. Фирма номларининг марказлаштирилган маълумотлар базасида қулай фирма номи захирага олинганлигини тасдиқлайдиган ягона логин ва парол (кейинги ўринларда — фирма номининг захирага олиниши тасдиғи);

4. Икки нусхада муҳр ва штамп эскизлари илова қилинган ҳолда тақдим этилади.

Якка тадбиркорни давлат рўйхатидан ўтказиш учун жисмоний шахс томонидан ўз яшаш жойидаги Инспекцияга келган ҳолда, почта алоқаси воситасида ёки Интернет тармоғи орқали Низомда кўрсатилган шаклда давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисида ариза тақдим этилади.

Давлат рўйхатидан ўтказиш тўғрисидаги аризага қуйидагилар илова қилинади:

- 1. 3x4 см ўлчамдаги иккита фотосурат;*
- 2. давлат божининг тўланганлиги ҳақидаги банк тўлов ҳужжати;*
- 3. икки нусхада муҳр ва штамп эскизлари;*
- 4. паспорт нусхаси.*

Рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан рўйхатдан ўтказиш ёки асосланган ҳолда рад этиш тўғрисидаги қарор зарур ҳужжатлар илова қилинган рўйхатдан ўтказиш тўғрисидаги ариза олинган кундан бошлаб:

якка тартибдаги тадбиркорлар ва юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжаликлари бўйича — 2 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатда; юридик шахс сифатидаги барча тадбиркорлик субъектлари бўйича 3 иш кунидан ортиқ бўлмаган муддатда қабул қилинади.

Рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан юридик шахсни ташкил этган барча тадбиркорлик субъектларининг давлат рўйхатидан ўтказилганлиги ҳақидаги маълумотлар юридик шахсларнинг давлат реестрига киритилади.

Рўйхатдан ўтказувчи орган тадбиркорлик субъектига Давлат солиқ қўмитаси ва Давлат статистика қўмитасининг тегишли идоравий сайтларидан фойдаланиб реал вақт режимда Интернет тармоғидан олинган СТИР ва ХТУТ кодларини беради.

Рўйхатдан ўтказувчи органлар давлат рўйхатидан ўтказиш амалга оширилган кундан бошлаб бир кун мобайнида тадбиркорлик субъекти жойлашган жой бўйича давлат реестридан олинган унинг тўғрисидаги маълумотларни:

юридик шахслар бўйича — статистика ва солиқ органларига, акциядорлик жамиятлари ҳисобланган юридик шахслар бўйича эса, — шунингдек қимматли қоғозлар бозорини тартибга солиш бўйича ваколатли давлат органига ҳам;

юридик шахс бўлмаган якка тадбиркорлар, юридик шахс бўлмаган деҳқон хўжалиklarини ва юридик шахс бўлмаган оилавий тадбиркорлик субъектлари бўйича — солиқ органига расман тақдим этадилар.

Маълумотлар олингач икки кун муддатда:

солиқ органлари — юридик шахсни, якка тартибдаги тадбиркорни, юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжалигини юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган оилавий тадбиркорлик субъектини, шу жумладан бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига, иш билан таъминлаш жамғармаси ва йўл жамғармасига (тегишли жамғармаларга бадал тўловчилар ҳисобланган субъектлар учун) суғурта бадаллари тўловчи сифатида (юридик шахс бўлмасдан ташкил этилган деҳқон хўжалиklarидан ташқари) ҳисобга қўяди;

давлат статистика органлари — рўйхатдан ўтказувчи орган томонидан берилган статистика кодларини текширади ва юридик шахсни Корхоналар ва ташкилотларнинг ягона давлат регистрига киритади.

2012 йилнинг 18 июлида қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ишбилармонлик муҳитини янада тубдан яхшилаш ва тадбиркорликка кенг эркинлик бериш чора-тадбирлари тўғрисида» 2012 йил 18 июлдаги ПФ-4455-сон Фармониға мувофиқ, шунингдек тадбиркорлик субъектлари учун янада қулай шарт-шароитлар яратиш, рўйхатдан ўтказиш тартиботларини амалга оширишни электрон тизимға ўтказишни таъминлаш мақсадида 2014 йил 1 январдан бошлаб тадбиркорлик субъектларини Интернет тармоғи орқали давлат рўйхатидан ўтказиш механизми жорий этилди ва амалиётда ўз самарасини кўрсатди.

4.2. Идентификация рақами (СТИР) тушунчаси ва уни жорий қилишнинг зарурияти

Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш инспекциялари томонидан тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагини билдирган юридик ва жисмоний шахсларға берилган СТИРларни кўрсатган ҳолда рўйхатға олинганлик тўғрисида давлат солиқ хизмати органларига белгиланган шаклда маълумот тақдим этилади. Ушбу маълумот туман (шаҳар) ДСИ бошлиғининг муносабат белгиси билан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобға олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходимига топширилади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобға олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими ушбу маълумотни 1 иш кунида китобға қайд қилади ва Жисмоний шахсларға солиқ солиш бўлими бошлиғига (масъул ходимига) имзо қўйдирган ҳолда якка тартибдаги тадбиркорни рўйхатға олинганлиги тўғрисидаги маълумотни топширади.

Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексининг 80-моддаси талабларини бажариш мақсадида давлат рўйхатидан ўтказиладиган юридик ва жисмоний шахслар давлат рўйхатидан ўтказилган жойда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда ҳисобға қўйилиши керак.

Юридик шахслар — давлат рўйхатидан ўтказилган кундан эътиборан ўн кун ичида давлат солиқ хизмати органиға ҳисобға қўйиш тўғрисидаги аризани тақдим этиши шарт. Аризаға юридик шахс давлат рўйхатидан ўтказилганлигини тасдиқловчи ҳужжатнинг кўчирма нусхаси илова қилинади.

Жисмоний шахслар — Ўзбекистон Республикасининг резидентлари солиқ солиш объекти вужудға келган кундан эътиборан ўн кун ичида давлат солиқ хизмати органиға ҳисобға қўйиш тўғрисидаги аризани тақдим этиши шарт.

Идентификация рақами(СТИР) тушунчаси ва уни жорий қилишнинг зарурияти.

Давлат солиқ инспекцияларида солиқ тўловчилар ва солиқ тушумларига оид маълумотларни юритиш ва аниқ ҳисоб-китобларни олиб бориш солиқ тўловчиларга идентификация рақамларини жорий этиш заруриятини келтириб чиқарди.

Ўзбекистон Республикаси “Давлат солиқ хизмати тўғрисида”ги Қонунга биноан солиқ хизмати ходимларининг асосий функсиялари сифатида юридик ва жисмоний шахсларга қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда, рўйхатга олиш(идентификация) рақамларини берган ҳолда солиқ тўловчилар сифатида рўйхатга қўйиш ҳақидаги ҳужжатларни бериш қайд қилинган.

Идентификация рақами бу –солиқ тўловчиларга бериладиган махсус кодлар бўлиб, у солиқ тўловчиларга марказлаштирилган тартибда Давлат солиқ қўмитаси томонидан берилади.

Солиқ тўловчиларга идентификация рақамларини бериш куйидагиларни таъминлашга қаратилган:

- Ўзбекистон Республикаси солиқ тўловчиларининг идентификация рақамлари ягона реестрини шакллантириш;
- солиқ тўловчиларни ҳисобга олишни тартибга солиш;
- солиқларнинг бюджетга тушишини ҳисобга олиш ва солиқ органларининг ўзаро ҳамкорлиги бўйича маълумотларни компютерда ишлашни жорий этиш;
- солиқ қонунчилигига риоя этилиши бўйича ахборотларнинг яхлитлиги ва ишончилиги қўп томонлама текширилиши, назорат қилинишини ташкил этиш;
- солиқ органлари билан давлат ҳокимияти ва бошқарувининг бошқа органлари, банк муассасалари ва молиявий тусдаги, шунингдек, кўчар ва кўчмас мулк бўйича операцияларни амалга оширувчи бошқа ташкилотлар ўртасида ахборот айирбошлашни бирхиллаштириш;

●даромадларни, тўланган солиқларни ва хўжалик юритувчи субъектлар, шу жумладан, жисмоний шахслар томонидан ижтимоий ва бошқа суғурта бўйича давлат жамғармаларига тўловларни ҳисобга олишни бирхиллаштириш.

Идентификация рақами солиқ тўловчининг барча солиқ мажбуриятлари ва барча ижтимоий ҳуқуқлари бўйича ягона ҳисобланади, унинг давлат ҳокимияти ва назорат органлари билан давлат ижтимоий суғуртаси ҳамда бошқа суғурта жамғармаларидан тўловлар (маблағлар) олиш бўйича барча ўзаро муносабатларида қўлланади ва ўзгартирилмайди.

Идентификация рақами бир марта берилади ва фақат юридик шахснинг тугатилиши, жисмоний шахснинг вафоти ёки бошқа мамлакатга кўчиб кетиши муносабати билан, ушбу воқеалар рўй бергандан кейин уч йил ўтгач, бекор қилиниши мумкин.

Идентификация рақами солиқ тўловчиларга — юридик (жисмоний) шахсларга улар ўзлари жойлашган (яшайдиган) жойдаги давлат солиқ инспекциясида рўйхатдан ўтказиш шакллари тўлдиргандан кейин берилади. Рўйхатдан ўтказиш шакллари маълумотлари давлат солиқ инспекциясида компютерга ёзилади, электрон почта орқали Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасига берилади. Давлат солиқ қўмитасида идентификация рақамини беришда такрорга йўл қўймаслик мақсадида ҳар бир солиқ тўловчининг маълумотлари текширилади. Берилган идентификация рақами ёки уни бериш рад этилганлиги тўғрисидаги маълумотлар, рад этиш сабаблари кўрсатилган ҳолда, электрон тарзда давлат солиқ инспекциясига қайтарилди. Давлат солиқ қўмитасидан идентификация рақами берилгани тўғрисидаги маълумотлар олингач давлат солиқ инспекциясида солиқ тўловчиларга идентификация рақами берилганлиги тўғрисидаги гувоҳнома тақдим этилади.

Идентификация рақамини:

давлат солиқ инспекциясида рўйхатдан ўтказишга асос бўладиган рўйхатдан ўтказиш ҳужжатларига, давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари ҳамда республика Вазирлар Маҳкамасининг тегишли қарорлари

билан ушбу ишларга вакил қилинган бошқа органлар томонидан (тадбиркорлик фаолияти, шунингдек, фаолиятнинг бошқа муайян турлари билан шуғулланиш учун) берилган лицензияларга;

банк тўлов ҳужжатларининг электрон шакллариغا;

давлат солиқ инспекциясига тақдим этиладиган ҳисобот ҳужжатларига;

давлат махсус жамғармаларидан ижтимоий нафақалар бериш бўйича рўйхатдан ўтказиш ва тўлов ҳужжатларига қўйиш мажбурийдир.

ҳўжалик юритувчи субъектлар томонидан тузилаётган ҳўжалик, фуқаролик-ҳуқуқий ва меҳнат шартнома (контракт)ларида, уларга иловаларда;

ҳўжалик юритувчи субъектлар томонидан битишувлар содир этилганлигини белгиловчи ёки тасдиқловчи ҳужжатларда, шу жумладан счёт-фактураларда ва транспорт ҳужжатларида;

ҳўжалик юритувчи субъектларда молиявий, мулкӣ ва қиймат ифодасига бўлган бошқа мажбуриятларнинг юзага келишини, шунингдек уларнинг чақирилганлигини белгиловчи ёки тасдиқловчи ҳужжатларда;

ҳўжалик юритувчи субъектлар томонидан қиймат ифодасига эга бўлган мулк эгаси ҳуқуқи сотиб олинганлигини ва берилганлигини белгиловчи ва тасдиқловчи, шунингдек бундай ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжатларда акс эттириш шарт.

Идентификация рақамлари берилиши керак бўлган субъектлар

а) юридик шахсларга;

б) қуйидаги тоифадаги жисмоний шахсларга (Ўзбекистон Республикаси фуқароларига, хорижий фуқароларга ва фуқаролиги бўлмаган шахсларга, кейинги ўринларда «фуқаролар» деб юритилади);

асосий яшаш жойи бўйича фуқароларга, шу жумладан, Ўзбекистон Республикаси резидентларига;

доимий яшаш жойига эга бўлмаган, бироқ солиқ мажбуриятлари Ўзбекистон Республикаси ҳудудида пайдо бўлган фуқароларга.

Солиқ солиш мақсадида ҳисобга олинadиган фуқароларга қуйидагилар киради:

Ўзбекистон Республикасида доимий яшаш жойига эга бўлган фуқаролар; шу жумладан, Ўзбекистон Республикасидан ташқарида вақтинча турганлар ҳам; Ўзбекистон Республикасида календар йилда 183 кундан кўпроқ турган хорижий фуқаролар ва фуқаролиги бўлмаган шахслар («Ўзбекистон Республикаси фуқароларидан, хорижий фуқаролардан ва фуқаролиги бўлмаган шахслардан олинadиган даромад солиғи тўғрисида» Ўзбекистон Республикаси Қонунига мувофиқ).

Солиқ мажбуриятлари деганда жисмоний ёки юридик шахсда даромад олиш манбаи мавжудлиги ёки солиқ солишининг бошқа объекти тушунилади.

Солиқ тўловчининг идентификация рақами тузилиши

Солиқ тўловчининг идентификация рақами тўққизта рақамли белгидан иборатдир, дастлабки 8 рақам солиқ тўловчининг ўз рақами, охириги рақам эса назорат сонини ташкил этади.

Солиқ тўловчиларнинг идентификация рақамлари барча тўплами солиқ тўловчиларнинг типларини аниқлаштирувчи икки туркумлаш гуруҳига: жисмоний ва юридик шахсларга ажратилган.

Ушбу мақсадларда қуйидаги кодлардан фойдаланилиши керак:

20000000Хдан 29999999Хгача — юридик шахслар учун;

40000000Хдан 79999999Хгача — жисмоний шахслар учун;

бунда Х-солиқ тўловчининг идентификация рақами сонлари изчиллиги тўғрилигини назорат қилувчи сон, ушбу сон Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасида компютер томонидан солиқ тўловчига идентификация рақами бериш жараёнида муайян алгоритм бўйича шакллантирилади.

Зарурат бўлганда, кодлаштириш тизими имкониятларини кенгайтириш мақсадида қуйидаги кодлар захира қилинган:

00000000Хдан 19999999Хгача;

30000000Хдан 39999999Хгача;

80000000Хдан 99999999Хгача.

Юридик шахс бўлган солиқ тўловчининг идентификация рақами

Юридик шахс бўлган солиқ тўловчиларга идентификация рақами солиқ тўловчи томонидан туман (шаҳар) давлат солиқ инспекциясида рўйхатдан ўтказиш шаклини тўлдиришга кўрсатилган маълумотлар асосида берилади. Солиқ органлари билан давлат ҳокимияти бошқаруви бошқа органлари ўртасида ахборот айирбошлашни бирхиллаштириш мақсадида солиқ тўловчининг рўйхатдан ўтказиш маълумотларида унга Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг Истиқболни белгилаш ва статистика давлат кўмитасида берилган КТУТ коди кўрсатилади.

Юридик шахсни рўйхатдан ўтказиш у ташкил этилган жой бўйича солиқ инспекцияси томонидан фақат бир марта амалга оширилади.

Юридик шахсни солиқ инспекциясида рўйхатдан ўтказиш унинг томонидан ўзи ташкил этилган жойдаги давлат солиқ инспекциясида тўлдирилган рўйхатдан ўтказиш солиқ шакли маълумотлари асосида Давлат солиқ кўмитасида унга идентификация рақами берилгандан ҳамда унга ташкил этилган жой бўйича давлат солиқ инспекциясида солиқ органларида рўйхатдан ўтказилганлик тўғрисидаги гувоҳнома берилгандан ва идентификация рақами берилгандан кейин тугалланган ҳисобланади.

Қонунда назарда тутилган ҳолларда мустақил юридик шахс сифатида иш кўрувчи ҳамда алоҳида ҳисоб-китоб счётига эга бўлган ваколатхоналар ва филиалларни рўйхатдан ўтказишда рўйхатдан ўтказиш маълумотларида бош корхонанинг идентификация рақами ҳам кўрсатилади.

Жисмоний шахс бўлган солиқ тўловчининг идентификация рақами

Жисмоний шахс бўлган солиқ тўловчиларга идентификация рақами тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи солиқ тўловчи томонидан туман (шаҳар) давлат солиқ инспекциясида солиқ мажбуриятлари пайдо бўлиши факти юзасидан рўйхатдан ўтказиш шакли тўлдирилгандан кейин берилади. Бошқа солиқ тўловчиларга — жисмоний шахсларга рўйхатдан ўтказиш шакллари уйма-уй юриб расмийлаштирилади. Солиқ органлари

билан давлат ҳокимияти ва бошқаруви бошқа органлари ўртасида ахборот айирбошлашни бирлаштириш мақсадида Ўзбекистон фуқароларининг рўйхатдан ўтказиш маълумотларида Ўзбекистон Республикаси фуқаросининг паспорти рақами ва идентификация рақами (шахсий коди) кўрсатилади.

Жисмоний шахсни рўйхатдан ўтказиш яшаш жойи бўйича давлат солиқ инспекциясида фақат бир марта амалга оширилади. Ҳар бир солиқ тўловчи фақат битта идентификация рақамига эга бўлиши мумкин.

Жисмоний шахсни солиқ инспекциясида рўйхатдан ўтказиш унинг томонидан яшаш жойи бўйича давлат солиқ инспекциясида тўлдирилган рўйхатдан ўтказиш солиқ шакли асосида Давлат солиқ кўмитасида унга идентификация рақами берилгандан кейин тугалланган ҳисобланади.

Тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахслар ўз паспортидаги маълумотлар ўзгарган тақдирда давлат солиқ инспекциясида асосий рўйхатдан ўтказиш маълумотлари ўзгаришини ҳисобга олишнинг рўйхатдан ўтказиш шакллари тўлдирадilar, бошқа солиқ тўловчиларга — жисмоний шахсларга ушбу шакллар уйма-уй юриб тўлдирилади.

Жисмоний шахс бўлган солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш эски намунадаги паспортга эга бўлган фуқаролар учун ҳам, янги намунадаги паспортга эга бўлган фуқаролар учун ҳам амалга оширилади.

4.3. Солиқ тўловчилар ҳисобини юритишда дастурий маҳсулларнинг аҳамияти.

Бугунги кунда давлат солиқ хизмати органларида солиқ тўловчилар билан ишлашда солиқ инспекторининг ишини осонлаштириш ва солиқ тушумларига оид маълумотларни аниқ шакллантириш мақсадида ахборот тизимининг дастурий маҳсуллари жорий қилинган. Давлат солиқ идоралари бўғинларининг бўлимлари томонидан юритиладиган ҳамда ушбу бўлим ва шўъбаларда фаолият кўрсатувчи инспекторларга индивидуал логин ва пароллар билан бириктириб берилган дастурий мажмуалар

такомиллаштирилиб, солиқ идоралари ва солиқ тўловчилар орасидаги мулоқот қилишга хизмат қилиб келмоқда. Амалиётда ДСҚ томонидан жорий қилинган 18 та интерактив давлат хизматлари, 21 та Давлат солиқ хизмати органлари томонидан кўрсатилаётган давлат хизматлари ва 20 та электрон хизматлари фаол ишлаб, солиқ тўловчилар ва давлат солиқ хизмати органлари орасидаги муомала жараёнини энгиллаштириб бермоқда.

Давлат солиқ инспекцияларида солиқ тўловчиларга оид статистик маълумотларни шакллантириш бу маълумотларга ишлов бериш ва солиқ тушумлари ҳисоби “Солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими” томонидан бажарилади. Ушбу бўлимда юритиладиган дастурий маҳсуллар ёрдамида:

1) Давлат бюджети ва мақсадли давлат жамғармаларига тўловларни таҳлил этиш ва прогноз қилиш;

2) солиқ тўловчилар, солиққа тортиш объектлари, ҳисобланган ва тўланган солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловлар, шунингдек улар бўйича имтиёзлар тўғрисидаги ахборотларни йиғиш, қайта ишлаш ва сақлаш;

3) солиқ тўловчилар томонидан солиқ мажбуриятларининг бажарилишини камерал назорат қилиш, шунингдек давлат солиқ хизмати идораларига юклатилган вазифаларнинг ижросини назорат қилиш учун ахборот таъминоти;

4) солиқ тўловчиларнинг солиқ ва молия ҳисоботлари ҳамда солиқ тўловчилар тўғрисидаги бошқа ахборотларни автоматлаштирилган тарзда ҳисобга олиш;

5) солиқ маъмуриятчилиги жараёнида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш;

6) Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва бошқа вазирликлар ҳамда идоралар ўртасида, жумладан алоқа каналлари орқали электрон ахборот алмашувини ташкил этиш;

7) солиқ тўловчиларга реал вақт режимида кенг қўламли интерактив хизматлар кўрсатишни ташкил этиш;

8) ахборот хавфсизлигини таъминлаш ҳамда мавжуд маълумотларни ҳимоя қилиш чораларини кўриш каби вазифлар бажарилади.

“Солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими Солиқ ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисобга олиш ва статистикаси” бўлими томонидан солиқ тўловчиларни объектлари бўйича ҳисобга олиш ва ягона интерактив базани шакллантириш мақсадида қуйидаги дастурий маҳсуллардан фойдаланилади:

Т/р	Автоматлаштирилган ахборот тизимининг тўлиқ номи	Автоматлаштирилган ахборот тизимининг қисқа номи
1.	«Солиқ инспекторининг автоматлаштирилган иш жойи юридик шахслар (СИАИЖ-4)» дастурий мажмуаси	«Юридик шахслар ҳисобини ва шахсий карточкаларини юритиш» дастурий мажмуаси
2.	«Солиқ инспекторининг автоматлаштирилган иш жойи юридик шахслар (СИАИЖ-4)» дастурий мажмуаси	« Жисмоний шахслар ҳисобини ва шахсий карточкаларини юритиш» дастурий мажмуаси
3.	«Давлат бюджети ва мақсадли жамғармаларига тушумлар ҳисобини юритиш»	«1-Н»
4.	«Банк-ДСҚ»	«Банк-ДСҚ»
5.	«Жамғариб бориладиган пенсия бадали кунлик тушумларини қайта ишлаш»	«Пенсия бадали»
6.	«Солиқ тўловчилар тарихи»	«Солиқ тўловчи тарихи»
7.	«Солиқ тўловчи жисмоний шахслар ҳақида маълумот»	«Веб сўров»
8.	«Қуйи давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини масофадан туриб назорат илиш тизими»	«Масофадан назорат тизими»

4.4. ДСХ идораларида ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасини шакллантиришда ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини ошириш.

Давлат солиқ кўмитасининг ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базасини яратиш ишлари Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 29 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2011 йилги инвестиция дастури тўғрисида”ги ПҚ-1455-сонли, 2011 йил 27 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2011 йилги инвестиция дастури тўғрисида”ги ПҚ-1668-сонли, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 21 мартдаги “Замонавий ахборот-коммуникация технологияларини янада жорий этиш ва ривожлантириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1730-сонли ҳамда 2012 йил 30 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1843-сонли қарорлари асосида амалга оширилган ва такомиллаштирилиб келинмоқда.

Давлат солиқ кўмитасининг ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базаси солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятлари, уларда солиқ мажбуриятлари пайдо бўлиши (тўхтатилиши) бўйича ва солиқ тўловчиларга тегишли бўлган бошқа маълумотлар уйғунлашган Давлат солиқ хизмати органларининг ягона ахборот тизимини ташкил қилади. Ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасининг мақсади куйидагилардан иборат:

-солиқ тўловчилар, солиққа тортиш объектлари, ҳисобланган ва тўланган солиқлар ҳамда бошқа мажбурий тўловлар, шунингдек улар бўйича имтиёзлар тўғрисидаги ахборотларни йиғиш, қайта ишлаш ва сақлаш;

-солиқ тўловчилар томонидан солиқ мажбуриятларининг бажарилишини камерал назорат қилиш, шунингдек давлат солиқ хизмати идораларига юклатилган вазифаларнинг ижросини назорат қилиш;

-солиқ тўловчиларнинг солиқ ва молия ҳисоботлари ҳамда солиқ тўловчилар тўғрисидаги бошқа ахборотларни автоматлаштирилган тарзда ҳисобга олиш;

-солиқ маъмурчилиги жараёнида замонавий ахборот-коммуникация технологияларидан фойдаланиш;

-Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ кўмитаси ва бошқа вазирликлар ва идоралар ўртасида, жумладан алоқа каналлари орқали электрон ахборот алмасувини ташкил этиш;

-солиқ тўловчиларга реал вақт режимида кенг қўламли интерактив хизматлар кўрсатишни ташкил этиш;

-ахборот хавфсизлигини таъминлаш ҳамда мавжуд маълумотларни химоя қилиш чораларини кўриш.

Ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасидаги ички маълумотлар билан шакллантириш Ахборот-таҳлил, Юридик шахсларни солиққа тортиш, Жисмоний шахсларни солиққа тортиш, Солиқ бўйича қарзларни мажбурий ундириш бош бошқармалари ҳамда уларнинг ҳудудий тузилмалари томонидан амалга оширилади.

Солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар тушумини ҳисобга олиш ҳамда назорат қилиш даражасини оширишга, солиқ тушумларининг қўшимча манбаларини аниқлаш ва солиқ тўлашдан бўйин товлашнинг олдини олишга, шунингдек солиқ тўловчилар учун кўрсатилаётган интерактив хизматлар турини кенгайтириш ҳамда сифатини оширишга йўналтирилган давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникация тизимини янада ривожлантириш ва фаолият самарадорлигини ошириш мақсадида 2012 йилнинг 30 октябр санасида Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПҚ-1843-сонли қарори қабул қилинди.

Ушбу қарор билан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ кўмитаси Ахборот-таҳлил бош бошқармасининг асосий вазифалари ва фаолият йўналишлари белгилаб берилди:

Ушбу қарор билан солиқ идораларининг ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базасини шакллантиришни босқичма-босқич амалга ошириш белгилаб берилди:

биринчи босқич (2013 йил 1 январгача) — барча ҳудудий давлат солиқ инспекцияларининг ахборот базасини марказий маълумотлар базасига интеграциялаштириш;

иккинчи босқич (2015 йил 1 январгача) — солиқ тўловчилар мажбуриятларининг пайдо бўлиши (тўхтатилиши) бўйича вазирликлар ва идораларнинг маълумотлар базасини Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг маълумотлар ягона ахборот базасига интеграциялаштириш.

Шунингдек, ушбу қарор билан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси марказий аппаратининг янгиланган тузилмасини ишлаб чиқиш ва давлат солиқ хизмати идораларига солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари пайдо бўлиши (туғатилиши) тўғрисида маълумот тақдим этадиган идора ва ташкилотларнинг рўйхатини кўриб чиқиб тасдиқлаш вазифалари белгилаб берилди.

Қарор талабига мувофиқ, Давлат солиқ қўмитаси ҳамда вазирлик ва идоралар ўртасида алоқа каналлари орқали йўлга қўйилган электрон ахборот алмашинуви.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги ПҚ-1843-сонли қарорининг 2-иловасида кўрсатилган 43 та вазирлик ва идоранинг 38 таси билан 83 та йўналишдаги маълумотлар бўйича ўзаро ахборот алмашиш борасида битимлар имзоланиб ахборот алмашинуви ташкил этилган.

Шунингдек, ушбу қарорда кўрсатилган вазирлик ва идоралар билан аввал тузилган битимлар қайта кўриб чиқилиб, 9 та вазирлик ва идоралар билан 13 та йўналишдаги маълумотлар бўйича ўзаро ахборот алмашинуви соҳасида ҳамкорлик қилиш тўғрисидаги қўшимча келишув битимлари имзоланган.

Шу билан бирга, ахборот тақдим этадиган вазирлик ва идоралар ҳамда маълумотлар таркибини кенгайтириш мақсадида, Қарорда кўзда тутилмаган

16 та вазирлик ва идоралар билан 29 та йўналишдаги маълумотлар бўйича ўзаро ахборот алмашиш борасида битимлар имзоланган.

Бундан ташқари, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 7 ноябрдаги ПҚ-726-сонли қарорига асосан Марказий банк билан нақд пул тушумига доир кунлик ахборот алмашинуви жорий қилинган.

Вазирлик ва идоралар билан ахборот алмашинуви лисенсе.солиқ.уз веб-тизими ҳамда ёпиқ алоқа каналлари орқали амалга оширилган ҳолда маълумотлар Давлат солиққўмитасининг ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базасида шакллантирилмоқда.

Бугунги кунда жами 54 та вазирлик ва идоралар билан 125 та йўналиш бўйича ахборот алмашинувини ташкил этиш юзасидан келишув битимлари имзоланган бўлиб, шундан 53 та вазирлик ва идоралар томонидан 112 та йўналишда маълумотлар тақдим этилмоқда.

Бундан ташқари, Ер ресурслари, геодезия, картография ва давлат кадастри давлат қўмитаси билан 2012 йил 20 декабрда имзоланган Битимга мувофиқ ахборот алмашинуви 2014 йил 15 январдан бошлаб тўлиқ амалга оширилиши белгиланган бўлсада, «Ерgeoдезкадастр» давлат қўмитаси томонидан юридик ва жисмоний шахсларга тегишли кўчмас мулк объектлари ва эр участкалари ҳақидаги маълумотларни (геодезия ва картография фаолиятдан ташқари) автоматлаштирилган равишда ҳисобга олиш ягона дастурий маҳсули амалиётга жорий этилмаганлиги сабабли, ахборот алмашинуви ташкил этилгани йўқ.

Давлат нотариал идоралари томонидан амалга оширилган нотариал ҳаракатлар тўғрисидаги маълумотлар ахборот-коммуникация каналлари орқали эмас, балки ахборот ташувчи мосламалар (флешка)да туман (шаҳар) давлат солиқ инспекцияларига тақдим этиб келинмоқда. Натижада, ушбу ахборотлар давлат солиқ инспекцияларининг масъул ходимлари томонидан қўмитанинг ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базасида шакллантирилмоқда.

Шунингдек, «Ўзпахтасаноат» уюшмаси билан 2013 йил 24 июнда, «Ўздавтехназорат» бош инспекцияси билан 2014 йил 25 октябрда ўзаро ахборот алмашинуви соҳасида ҳамкорлик қилиш тўғрисида битим имзоланган.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ идораларида юридик ва жисмоний шахсларни ҳисобга олиш тартиби.
2. Идентификация рақами (СТИР) тушунчаси ва уни жорий қилишнинг зарурияти.
3. Солиқ тўловчилар ҳисобини юритишда дастурий маҳсулларнинг аҳамияти.
4. ДСХ идораларида ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасини шакллантиришда ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини ошириш.
5. Солиқ тўловчиларни ҳисобга олишдаги муаммолар ва уларнинг ечимлари?

5-БОБ. СОЛИҚ ИДОРАЛАРИДА СОЛИҚЛАР ВА МАЖБУРИЙ ТЎЛОВЛАР ҲИСОБИНИНГ ЮРИТИЛИШИ.

5.1. Шахсий карточка тушунчаси ва уни юритиш бўйича ишларни ташкил қилиш.

5.2. Юридик шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш.

5.3. Жисмоний шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш.

5.4. Ундирувни солиқ тўловчининг мол-мулкига қаратилиши ҳисобидан тушган суммаларни ШКларда акс эттириш тартиби.

5.5. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммаларни ҳисобга олиш ёки солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилган маблағлар ҳисобини юритиш тартиби.

5.6. Шахсий карточкаларда пеня ҳисоблаш ва тўлаш тартиби.

5.7. Фаолиятини тўхтатган солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини ҳисобини юритиш тартиби.

5.8. Солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини юритилишини назорат қилиш ва жавобгарлик.

5.1. Шахсий карточка тушунчаси ва уни юритиш бўйича ишларни ташкил қилиш.

Ўзбекистон Республикаси Конституцияси 51-моддаси ва Солиқ Кодексининг 6-моддаларига асосан мамлакатимизда солиқлар ва қонун билан белгиланган бошқа мажбурий тўловларни тўлаш мажбурийлиги қатъий равишда белгилаб қўйилган. Шунингдек солиқ тўловчилар (юридик ва жисмоний шахслар) солиқ кодекси 34-моддасида белгиланганидек, ўзларига юклатилган солиқ мажбуриятларини бажариш учун давлат солиқ хизмати органларида рўйхатда туришлари шарт. Хўжалик юритувчи субъектлар

давлат рўйхатидан ўтгач, жисмоний шахслар эса участка давлат солиқ инспекторлари томонидан рўйхатга олингач Давлат солиқ инспекциясида солиқ тўловчи сифатида рўйхатга туради ва унинг зиммасига қонун ҳужжатларига биноан солиқ тўлаш мажбурияти юклатилади. Шу муносабат билан солиқ субъектлари ва солиқ органлари ўртасида ҳуқуқий муносабатлар ўрнатилади.

Давлат солиқ органларига келиб тушадиган ахборотнинг катта ҳажмларда бўлиши, уларга қисқа муддатларда унумли ва аниқ ишлов бериш зарурлигини инобатга олиб ходимларнинг сай-аракатидан бевосита солиқ хизмати органларининг асосий функционал вазифаларини ҳал этишда компютер технологияларидан фойдаланиш солиқ хизматлари ишининг барча жараёнларига жорий этилган.

Бугунги кунда Давлат солиқ хизмати органларида солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкалари ДСҚ раисининг 2012 йил 15 сентябрдаги 350-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Давлат солиқ хизмати органларида солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини юритиш” тартибига асосан юритилади.

Мазкур Тартиб Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига, Мехнат кодексига, Фуқаролик кодексига ҳамда Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги, «Бухгалтерия ҳисоби тўғрисида»ги, «Бюджет тизими тўғрисида»ги, «Фуқароларнинг Давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги, «Фуқароларнинг жамғариб бориладиган Пенсия таъминоти тўғрисида»ги, «Ахборотлаштириш тўғрисида»ги, «Электрон ҳужжат айланиши тўғрисида»ги Қонунлари ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ ишлаб чиқилган бўлиб, давлат солиқ хизмати органларида солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларида бюджетга, бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармаларига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг, шунингдек фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган мажбурий пенсия бадаллари, Ўзбекистон ёшларининг «Қамолот» ижтимоий ҳаракатини ривожлантириш жамғармасига ҳамда Давлат солиқ қўмитасининг

моддий ёрдам, ижтимоий химоялаш, солиқ органларини ривожлантириш ва қутилмаган харажатлар махсус жамғармасига тўловларнинг тезкор ҳисобини юритиш, солиқ органларининг функционал бўлинмалари ўртасида ўзаро ахборот алмашинуви тартибини белгилайди.

Худудий давлат солиқ инспекцияларида солиқ тўловчиларни ҳисобга олишни ва уларнинг шахсий карточкаларини электрон қўринишда юритиш ишлари “Солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш” бўлими томонидан юритилади. Давлат солиқ хизмати органларида солиқ тўловчининг солиқ мажбуриятларини бажарилишига доир айрим маълумотлар солиқ тўловчининг шахсий карточкаларида юритилади. Солиқ тўловчининг шахсий карточкаси ҳақида сўз юритар эканмиз, аввало бу тушунчага таъриф берсак:

солиқ тўловчининг шахсий карточкаси (кейинги матнда «ШК» деб юритилади) – Давлат солиқ қўмитаси томонидан ишлаб чиқилган тегишли дастурий махсус орқали солиқ тўловчининг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича мажбуриятларини бажарилиш ҳисоби юритиладиган электрон шаклдаги ҳужжатдир;

Давлат солиқ хизмати органларида бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тушумлар ҳисоби бюджет классификациясига мувофиқ тегишли ШКларда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг, шунингдек пеня ва жарималарнинг ҳисобланган ҳамда тўланган суммаларини акс этган ҳолда юритиш учун, тўлиқ Давлат солиқ қўмитасининг (кейинги матнда «ДСҚ» деб юритилади) Юридик шахсларга солиқ солиш ва Жисмоний шахсларга солиқ солиш бош бошқармалари томонидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тури бўйича амалдаги мавжуд ШКлар ёки банк ҳисобварақлари рўйхати бюджет классификацияси ва солиқ ҳисоботи шаклларида келиб чиқиб очирилиши ёки ёпирилиши бўйича инвентаризация қилиб борилади. Солиқ қонунчилигига киритиладиган ўзгартиришлар белгиланган тартибда қонуний кучга киргандан сўнг, 10

кун муддатда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг элементлари кўрсатилган ҳолда тўлиқ ДСҚнинг Ахборот - таҳлил бош бошқармасига расман маълум қилиб борилади.

1. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар тури бўйича очилиши ёки ёпилиши лозим бўлган ШКлар ёки банк ҳисобварақлари бўйича расман берилган маълумотга асосан дастурий мажмуаларга ўзгартириш киритиш юзасидан Ахборот - таҳлил бош бошқармаси тегишлигича Янги технологиялар илмий - ахборот марказига буюртма топшириқлар беради.

2. Давлат солиқ хизмати органларида ШК миллий валюта – сўмда юритилади. Қонун ҳужжатларига асосан солиқ ҳисоби чет эл валютасида юритилиши белгиланган тақдирда, ШК чет эл валютасида ҳамда унга мос равишда миллий валютада юритилиши мумкин.

3. ШКларда қуйидаги суммалар акс эттирилади:

а) солиқ тўловчининг солиқ ҳисоботиغا, шу жумладан аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи ва текширишлар натижасида қўшимча ёки камайтиришга ҳисобланган суммалар;

б) тўланган (ундирилган) суммалар;

в) қайтарилган ёки амалдаги қонунчиликда белгиланган тартибда солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг бир туридан бошқа турдаги солиқ қарзи учун ҳисобга олинган суммалар;

г) тўлаш муддати кечиктирилган (бўлиб-бўлиб тўлаш имкони берилган) тўловлар;

д) ҳисобдан чиқарилган ва алоҳида ҳисоби юритиладиган суммалар;

е) ҳисобланган пеня ва бошқа молиявий санкциялар.

4. ШКни юритиш дастурий маҳсулида маълумотлар базасига ушбу Тартибда белгиланган тарзда маълумотлар киритилади ва тўлиқлигича сақланиши таъминланиб, ноқонуний фойдаланишдан ҳимояланади.

5. ШКга маълумотлар асосан бирламчи ҳужжатлар ёки махсус электрон рақамли имзо билан юборилган электрон ҳисоботлар (аниқлаштирилган ҳисоботлар) асосида киритилади.

6. ШКга барча ёзувлар кетма-кет тартибда саналари ва киритилаётган ёзувларнинг ҳаққонийлигини тасдиқловчи ҳужжатлар (солиқ ҳисоботлари, аниқлаштирилган солиқ ҳисоботлари, тўлов ҳужжатлари, банк кўчирмалари, текшириш натижасида расмийлаштирилган 10-шакл маълумотлари, ариза ва ваколатли органлар ҳужжатлари, хўжалик ва фуқаролик судлари қарорлари, ажримлари ва бошқа қонун билан белгиланган ҳужжатлар) кўрсатилган ҳолда тегишли устунларда акс эттирилади.

Солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларни юритиш бўйича ишларни ташкил қилиш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

1. ШКларни юритиш ҳуқуқи фақат функционал вазифалардан келиб чиққан ҳолда давлат солиқ хизмати органи раҳбарининг буйруғи билан юклатилган масъул ходимларга берилади.

2. Давлат солиқ хизмати органининг буйруғи билан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими маълумотлар базаси администратори этиб тайинланади, унга мазкур Тартиб ва бошқа қонун ҳужжатларда белгиланган вазифалар ҳамда жавобгарликлар юклатилади.

3. Хизмат вазифасида фойдаланиш учун ШКлардаги маълумотларни киритиш ва ўзгартириш ҳуқуқисиз, фақатгина кўриш ҳуқуқи давлат солиқ хизмати органи раҳбарининг расмий кўрсатмаси асосида тегишли масъул ходимларга берилиши мумкин.

4. ШКларга маълумотларни киритиш ва уларни ўзгартириш ҳуқуқи берилган ходимларга маълумотлар базаси администратори томонидан алоҳида «парол» ёки электрон рақамли имзо (кейинги матнда «парол» деб юритилади) берилиб, ушбу «парол» асосида маълумотлар базасига кириб ишлашга рuxсат берилади.

5. ШКларга маълумот киритиш ва уларни ўзгартириш ҳуқуқини берувчи «парол»ни масъул ходим ва маълумотлар базаси администратори томонидан бошқа шахсларга ошқора қилиниши, шунингдек ШКларга бошқа ходимнинг паролли билан маълумотлар киритиш ёки киритилган маълумотларни

ўзгартириш (ўчириш) қатъиян тақиқланади, Давлат солиқ инспекцияси (кейинги матнда «ДСИ» деб юритилади) раҳбариятининг рухсатига асосан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими бошлиғи томонидан ноаниқликларни тўғрилаш мақсадида ШКга киритиладиган ўзгартиришлар бундан мустасно.

6. Маспул ходимларга алоҳида берилган «парол»лар заруриятдан келиб чиқиб, ходимнинг ўзи томонидан ўзгартириб турилади ва ушбу киритилган ўзгартиришлар маълумотлар базасида сақланиб борилади.

Маълумотлар базасида «парол»ларни қайд қилиш электрон журнали дастурий мажмуада юритилади. Электрон журналда ҳар бир ходим ва унинг амалдаги пароли автоматик тарзда қайд қилиниб борилади. Электрон журналдаги маълумотлар шифрланади ҳамда у билан ишлашга фақат маълумотлар базаси администраторига рухсат этилади.

Ходимлар эгалаб турган лавозимидан озод этилганда ёки бошқа лавозимга ўтганда маълумотлар базасига кириб ишлаш учун унга берилган имконият (доступ) маълумотлар базаси администратори томонидан беркитилади.

ШКларда амалга оширилган ҳар бир операция ва уни амалга оширган масъул ходимнинг исми шарифи, санаси ва вақти дастурий махсус томонидан махсус электрон журналда қайд этиб борилади. Ҳар бир операциянинг эски ҳолати кейинчалик аниқлик киритиш мақсадида ва назоратини таъминлаш учун автоматик тарзда сақланиб қолинади.

Солиқ органининг масъул ходимлари (ДСИ бошлиғи, масъул ўринбосари ва Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими бошлиғи) лавозимга тайинланаётганда ёки вазифасидан озод қилинаётганда, ушбу санага маълумотлар базаси архивланади ва архив файлининг номи, хажми ва санаси кўрсатилган ҳолда топшириш-қабул қилиш далолатномаси расмийлаштирилиб, ДСИ администраторида сақланади.

Бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар ҳисобини юритиш бўйича ҳужжатлар солиқ қонунчилигида белгиланган иш юритиш ҳужжатлар жилдида (номенклатура) белгиланган муддатларгача сақланади. Кўрсатилган муддат тугагандан сўнг, белгиланган тартибда солиқ органининг архивига топширилади.

Молия йили тугаши билан ШК бўйича қолдиқ суммалари кейинги йилга ўтказилади ҳамда маълумотлар базаси тўлиқ архивланиб, ДСҚнинг 2007 йил 21 декабрдаги «Давлат солиқ хизмати органларининг солиқ тўловчи юридик ва жисмоний шахслар маълумотлар базаси архивини ДСҚга тақдим этиш ва сақлаш тўғрисида»ги Ички тартиби асосида ДСИ, Давлат солиқ бошқармаси (кейинги матнда «ДСБ» деб юритилади) ҳамда ДСҚда сақлаш учун олиб қўйилади.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ҳисобга олиш ҳужжатлари қуйидаги иш юритиш жилдларида сақланади:

- а) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича солиқ тўловчининг солиштирма далолатномаси ҳамда ШКсидан кўчирма;
- б) молия идораси, банк муассасаси ва бошқа ваколатли ташкилотлардан олинган, бюджет классификацияси бўйича амалга оширилган банк операцияларининг тўлов ҳужжатлари ва банк кўчирмалари, тўлов реестрлари;
- в) ортиқча тўланган суммаларни ҳисобга олинганлиги ёки қайтарилганлиги бўйича ҳужжатлар;
- г) ШКларни бошқа туман (шаҳар) солиқ органига жўнатиш ва қабул қилиш юзасидан ҳужжатлар;
- д) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни мажбурий ундириш бўйича ҳужжатлар;
- е) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича солиқ мажбуриятларини бажаришда тўлаш муддатларини ўзгартирилиши юзасидан ҳужжатлар;
- ж) солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятлари тўхтатилганлиги тўғрисида ҳужжатлар;

з) тугатилган солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятларини ижроси тўғрисидаги ҳужжатлар;

и) қайта ташкил бўлган солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбуриятларини ижроси бўйича ҳужжатлар;

к) Давлат бюджетининг келгуси йилдаги асосий параметрларини тасдиқлаш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарорлари, шунингдек бюджет классификацияларига ўзгартириш киритиш тўғрисидаги Молия вазирлигининг буйруқлари;

л) иш юзасидан бошқа зарурий ҳужжатлар.

2. Солиқ тўловчининг шахсий карточкасида умумий тартибда қуйидаги маълумотлар акс эттирилади:

а) солиқ тўловчининг идентификацион рақами (кейинги матнда СТИР деб юритилади);

б) солиқ тўловчининг тўлик номи;

в) солиқ тўловчининг юридик манзили;

г) солиқ ёки мажбурий тўлов тури номи;

д) бюджет классификацияси асосида бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга ўтказиладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисоб рақами;

е) солиқ тўловчининг мулкчилик шакли;

ж) солиқ тўловчининг юқори ташкилоти;

з) солиқ тўловчининг фаолият тури;

и) солиқ тўловчига хизмат кўрсатувчи банк номи, банк коди ва банкдаги асосий (бирламчи) ҳисоб рақами;

к) солиқ тўловчи юридик шахснинг раҳбари ва бош ҳисобчисининг исми, шарифи (Ф.И.Ш) ҳамда телефон рақамлари.

Юридик шахсларнинг шахсий карточкаларини очишнинг умумий қоидалари:

1. ШК амалдаги солиқ қонунчилигига асосан солиқ тўловчининг мажбуриятларидан келиб чиқиб, ҳар бир солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар тури бўйича алоҳида очилади.

2. Давлат солиқ хизмати органларида бюджетга ва бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармаларига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар, шунингдек фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган мажбурий пенсия бадаллари, Ўзбекистон ёшларининг «Камолот» ижтимоий ҳаракатини ривожлантириш жамғармасига, Давлат солиқ қўмитасининг моддий ёрдам, ижтимоий химоялаш, солиқ органларини ривожлантириш ва қутилмаган харажатлар махсус жамғармасига тўловлар бўйича ШК юритилади.

3. Солиқ тўловчи юридик шахслар давлат солиқ хизмати органларида ҳисобга қўйилиши (давлат рўйхатидан ўтган жойдан ташқари солиқ тўловчининг объектлари бўйича ҳисобга олинган ёки «Фуқароларнинг Давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг

15-моддасида белгиланган пенсия тўлови мажбурияти пайдо бўлган солиқ тўловчилар бундан мустасно) билан бир вақтда қуйидаги тўлов турлари бўйича топширилган ҳисоботга асосан ШКлар очилади:

а) jisмоний шахслардан олинадиган даромад солиғи;

б) ягона ижтимоий тўлов;

в) фуқароларнинг бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига суғурта бадаллари;

г) фуқароларнинг шахсий жамғариб бориладиган пенсия бадаллари.

4. Маълумотлар базасидаги барча солиқ тўловчиларнинг ўтган ҳисобот йили охиридаги қолдиқ суммаларини жорий йилга қўчириб ўтказиш жараёнида дастурий махсул орқали жорий йил учун ШКлар автоматик тарзда очилади.

5. Солиқ тўловчига ШК очиш учун асос бўлиб солиқ тўловчи томонидан ДСИга солиқ мажбуриятлари бўйича тақдим этилган солиқ ҳисоботлари, текшириш натижаларида солиқ ва бошқа мажбурий тўлов турлари бўйича

қўшимча (камайтиришга) ҳисобланган солиқ суммалари тўғрисидаги маълумотлар ёки солиқ тўловчи томонидан тўланган тўлов топширикномалари ҳисобланади.

6. «Фуқароларнинг Давлат пенсия таъминоти тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 15-моддасида белгиланган пенсия тўлови мажбурияти пайдо бўлган солиқ тўловчиларга туман (шахар) Ижтимоий таъминот бўлиmidан маълумот келиб тушган кундан сўнг, 3 иш кунидан ошмаган муддатда ШКлар очилади.

7. Юридик манзили ўзгарганлиги сабабли, бошқа туман (шахар)дан келган солиқ тўловчиларга маълумот келиб тушган кундан сўнг, 1 иш кунидан ошмаган муддатда Камерал назорат бўлими томонидан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига ДСИ бошлиғининг муносабат белгиси билан билдирги берилгандан сўнг, бир иш кунида маълумотлар базаси администратори электрон файлларни маълумотлар базасига қабул қилиб тегишли ШКларни очади.

8. Маълум бир туман (шахар) солиқ органида ҳисобга олинган солиқ тўловчи бошқа туман (шахар) ҳудудида солиқ солиш объекти ва солиқ солиш билан боғлиқ объектга эга бўлган тақдирда, солиқ солиш объектдан келиб чиқиб белгиланган тартибда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар турлари бўйича ШКлар очилади.

5.2. Юридик шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш.

Юридик шахсларнинг ШКларидаги мавжуд барча солиқ ва мажбурий тўлов турлари бўйича ҳисобот йилининг йил охирига қолдиқ (жорий ва алоҳида ҳисоби юритилган ва тўлаш муддати узайтирилган солиқ қарзи ва пеняси, пеня ҳисобланмайдиган солиқ қарзи, ортиқча тўланган суммаси, шу жумладан ҚҚС бўйича манфий қолдиғи, қўлланилган молиявий

жариманинг ундирилмасдан қолган қисми) суммалари кейинги йилнинг йил бошига қолдиқ суммаси сифатида солиқ тўловчининг шу солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар турлари бўйича очилган янги ШКларида дастурий маҳсул орқали автоматик равишда ўтказилади.

1. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ШКдаги ўтган йил охирига қолдиқ суммаси ҳисобот йили бошига ШКнинг тегишли «қолдиқ» (салдо) қаторининг «солиқ қарзи», «пеня», «ортиқча тўланган сумма», «шу жумладан ҚҚС бўйича манфий қолдиқ» ҳамда «пеня ҳисобланмайдиган солиқ қарзи миқдори» (ЧСНКННП) устунларида акс эттирилади.

2. Маълумотлар базасидан барча солиқ тўловчиларнинг ШКларидаги қолдиқ суммаларни йилдан-йилга дастурий маҳсул орқали автоматик равишда ўтказиш ваколати давлат солиқ хизмати органлари маълумотлар базаси администраторига берилади.

3. Солиқ тўловчиларнинг ШКсидаги ҳисобот йили охирига қолдиқ суммаларини кейинги йилнинг бошига қолдиқ суммалари сифатида ўтказиш солиқ органида ҳисобга қўйилган барча солиқ тўловчилар бўйича амалга оширилади.

4. Янги ҳисобга қўйилган солиқ тўловчиларнинг ШКларида ҳисобга қўйилган йил бошидаги қолдиқ сумма сифатида – «нол» акс эттирилади.

5. Юридик манзили ўзгарганлиги муносабати билан қайта ҳисобга қўйилган солиқ тўловчиларга очиладиган ШКда қолдиқ суммалар сифатида аввал рўйхатда бўлган туман (шахар) солиқ органида «шахсий карточкани узатиш» операцияси амалга оширилган санаси билан ШКдаги мавжуд қолдиқ суммалари акс эттирилади.

6. Маълум бир туман (шахар) солиқ органида ҳисобга қўйилган бўлиб, иккинчи бир туман (шахар) ҳудудида солиқ солиш объекти пайдо бўлган санадан бошлаб, ушбу ДСИ базасида солиқ тўловчилар ШКсида йил бошига қолдиқ сумма сифатида «нол» акс эттирилади.

7. Солиқ тўловчининг ўтган йил учун ШКсида йил бошига олдинги йилдан ўтказилган қолдиқ суммалар нотўғрилиги аниқланган тақдирда,

уни тўғрилаб ўзгартириш киритиш фақат тегишли ҳужжатлар асосида маълумотлар базаси администратори иштирокида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими бошлиғи томонидан ДСИ бошлиғи номига ёзилган билдиришномага қўйилган муносабат белгиси асосида амалга оширилади.

10. Солиқ қарзини ундириш мақсадида тайёрланадиган инкассо топшириқномалари, солиқ тўловчи томонидан тақдим қилинган банкда 2-сонли картотекага қўйилган тўлов топшириқномалари, хулосалар реестрларида ҳам ушбу ҳужжатларни тайёрлаган масъул ходимнинг исми шарифи қайд қилиб борилади.

Солиқ тўловчининг почта манзили бошқа ҳудудга ўзгарганда ШКларни бошқа ДСИга кўчириб ўтказиш тартиби.

Рўйхатдан ўтказувчи органдан солиқ тўловчининг почта манзили ўзгарганлиги тўғрисидаги хабарнома ва янги рўйхатдан ўтган ДСИнинг сўровномаси ДСИга келиб тушгандан сўнг, 3 иш куни давомида кузатув хаёти орқали янги ҳисобга олинаётган ДСИга кўчаётган солиқ тўловчи бўйича қуйидаги ҳужжатлар юборилади:

- а) юридик иш жилди ва ундаги мавжуд ҳужжатлар реестри;
- б) барча ШКларидан ҳисобот йилига кўчирмалар;
- в) ҳисобот даврига солиқ органи билан солиқ тўловчи ўртасида расмийлаштирилган солиштирма далолатнома;
- г) солиқ қарзи суммаси мавжуд бўлганда мажбурий ундирув юзасидан солиқ тўловчига берилган ижродаги огоҳлантириш талабномаси асл нусхаси;
- д) солиқ қарзи суммасини мажбурий ундириш бўйича солиқ органига келиб тушган ва суд ижросидан Департаменти туман (шаҳар) бўлимига юборишга улгирилмаган суд буйруқлари;
- е) юридик манзил ўзгарганлиги сабабли, солиқ қарзини мажбурий ундириш юзасидан солиқ тўловчи ҳисоб рақамига қўйилган инкассо топшириқномаларини ижросиз қайтариб олиш тўғрисида банкка ёзилган хат

(ДСИ бошлиғи томонидан имзоланган, муҳрланган ва рўйхатга олинган холда);

ж) Муддати ўтказиб юборилган дебиторлик ва кредиторлик қарзларини қисқартириш ва бюджетга тўловлар интизомини мустаҳкамлаш бўйича Республика комиссиясининг (кейинги ўринларда Республика комиссияси) баёнларига асосан тўлаш муддати кечиктирилган солиқ қарзи суммалари бўйича тегишли ҳужжатлар қўшимча равишда иш жилдига илова қилинади.

Бошқа ДСИга ўтаётган юридик шахс ҳисобот топшириш муддати ўтган давр учун ҳисоботларни тақдим этмаган бўлса, у холда Камерал назорат бўлими масъул ходими солиқ тўловчининг барча ҳисоботларини тўлиқ қабул қилиб олинишини таъминлайди ва ШКга киритиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходимига белгиланган тартибда топширади.

Солиқ тўловчининг барча ҳисоботлари ШКсига киритилгандан сўнг ДСИнинг масъул ходими томонидан солиқ тўловчи билан солиштирма далолатнома тузилади.

Почта манзили ўзгараётган солиқ тўловчининг ШКларидан жорий ҳисобот йилига кўчирма 2 нусхада тайёрланиб, 1-нусхаси Камерал назорат бўлими томонидан солиқ тўловчининг иш жилдига қўшиб тикиб тегишли туман (шаҳар) давлат солиқ хизмати органига ишончли вакил орқали юборилади, 2-нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида алоҳида иш жилдида сақланади.

Солиқ органи солиқ тўловчининг ҳужжатларини бошқа туман (шаҳар) солиқ органига жўнатишдан олдин банкда ижроси тўлиқ бажарилмаган ушбу солиқ тўловчига тегишли бўлган хулосаларни 1 иш куни давомида ижросиз чакириб олади.

Шунингдек, солиқ тўловчини бошқа ДСИ ҳисобга олгандан сўнг, аввал ҳисобда турган солиқ органи томонидан қўйилган инкассо

топшириқномалар (ёки корхона томонидан 2-сонли картотекага қўйилган тўлов топшириқномалари) банк муассасасидан ижросиз чакириб олинади.

Солиқ қарзини мажбурий ундирувга қаратиш бўлими томонидан кўчаётган солиқ тўловчига тегишли бўлган солиқ қарзларини ундириш юзасидан ижрода турган суд буйруқлари бўйича суд ижрочилар Департаментининг туман (шахар) бўлимига солиқ тўловчининг юридик манзили ўзгарганлиги юзасидан ёзма равишда маълумот юборилади.

Солиқ органи ШКларни бошқа хуудга юқорида келтирилган тартибда жўнатгандан сўнг, Маълумотлар базаси администратори янги манзилдаги ДСИнинг электрон адресига солиқ тўловчига тегишли маълумотлар ва ШКларни почта файлини шаклантириб юборади. ШКларни юритган масъул ходим томонидан бошқа хуудга юборилган солиқ тўловчининг ШКларидаги солиқ қарзи ёки ортиқча тўланган сумма, ҳисобланган пеня ва жарима суммалари «Бошқа солиқ органига ўтказилган» деган ёзув билан алоҳида режим орқали ҳисобдан чиқарилиб, ШКлардаги ушбу қолдиқ суммалари «нол»га келтириб ёпилади.

Тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекцияси туман (шахар) бўлими ёки бошқа ваколатли орган томонидан солиқ тўловчини бошқа хуудга ўтганлиги ёки бошқа хууддаги солиқ тўловчига қўшилганлиги бўйича Давлат реестридан чиқарилганлиги тўғрисидаги қарори ДСИ раҳбарининг муносабат белгиси билан Камерал назорат бўлими ходими томонидан икки иш кунида ушбу ҳужжатларга асосан 04-шакл тўлдирилиб маълумотлар базаси администраторига тақдим этилади, администратор томонидан маълумотлар базасига 04-шакл киритилиб, солиқ тўловчининг ҳолатига ўзгартириш киритилади.

Солиқ тўловчини янги ҳисобга олган туман (шахар) солиқ органи солиқ тўловчининг ШКларидан кўчирмалар олгандан сўнг, 1 иш куни ичида солиқ тўловчига белгиланган тартибда ШКлар очиб, мавжуд солиқ қарзи суммаларига инкассо топшириқномалари билан бир вақтда олдинги рўйхатда турган солиқ органининг инкассо топшириқномаларини ижросиз

қайтариб олиш тўғрисида олдинги рўйхатда турган солиқ органига муурожаат қилади.

Агарда кўчиб ўтгандан сўнг 15 кун давомида тўловлар олдин ҳисобга олинган ДСИнинг ҳисоб рақамларига амалга оширилган бўлса, корхонанинг ШКда тўлов суммаси акс эттирилиб, тасдиқланган ҳолда ШКдан кўчирмалар янги рўйхатдан ўтган ДСИга расмий хат орқали юборилади. Тасдиқланган ШКдан кўчирма янги манзил бўйича ШКда ўзгартириш киритишга асос бўлади.

ШКларни юритишда киритиладиган маълумотлар

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисобланган, ундирилган, тўланган, қайтарилган (ҳисобга олинган), қамайтирилган ҳамда қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳолатлар бўйича операциялар, текширув натижасида аниқланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда қўлланилган молиявий санкциялар бўйича ШКларни юритишда қуйидаги маълумотлар киритилади:

- а) солиқ тўловчиларнинг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тақдим этган солиқ ҳисоботлари асосидаги маълумотлар;
- б) солиқ тўловчиларнинг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тақдим этган аниқлаштирилган солиқ ҳисоботлари асосидаги маълумотлар;
- в) қонун ҳужжатлари ҳамда ваколатли органлар қарорлари асосида айрим солиқ тўловчиларнинг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарздорлик суммаларини тўлаш муддатини узайтириш, бўлиб-бўлиб тўлаш имконини бериш, ҳисобдан чиқариш, пеня ҳисобланишини тўхтатиш тўғрисидаги маълумотлар;
- г) бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга тўланган (ундирилган) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича маълумотлар;
- д) солиқ текширувлари натижасида қўшимча (қамайтиришга) ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда қўлланилган молиявий санкциялар тўғрисидаги маълумотлар;

е) солиқ қарзини солиқ тўловчининг мол-мулки соғувидан Суд ижрочилари департаменти томонидан туширилган тушумнинг 10 фоизи (судлар ва адлия органларини ривожлантириш жамғармасининг ҳисоб рақамига ўтказилган);

ж) қонунчиликда кўзда тутилган бошқа ҳолатлар.

Солиқ тўловчиларнинг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тақдим этган ҳисоботлари асосидаги маълумотларни ШКларга киритиш тартиби

1. Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигидан 2005 йил 29 июлда 1500-сон билан рўйхатга олинган «Давлат солиқ хизмати органлари тадбиркорлик субъектларидан молиявий ҳисобот, солиқлар, мажбурий тўловлар ва даромадлар тўғрисидаги Декларациялар бўйича ҳисоб-китоблар, ёзма аризалар ва билдиришномаларни қабул қилиб олиш ҳамда рўйхатдан ўтказиш тўғрисида»ги Низом талабларидан келиб чиқиб, Камерал назорат бўлимининг масъул ходими солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қабул қилинган солиқ ҳисоботларига, солиқ ҳисоботини қабул қилинган сана, ҳисобот даври, солиқ тўловчининг идентификацион рақами (СТИР), номи, солиқ ёки тўлов тури ва ШКга киритилиши лозим бўлган ҳисобланган (ёки қамайтирилган) солиқ суммасини кўрсатган ҳолда ҳисоблашга қабул қилинган солиқ ҳисоботлари реестри (3-илова) 1 иш кунидан ошмаган муддатда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига ШКга киритиш учун тақдим этади.

2. Реестр 2 нусхада тузилади, топширган ва қабул қилган масъул ходимлар томонидан имзоланиб, унинг 1-нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида, 2-нусхаси Камерал назорат бўлимида сақланади.

3. Камерал назорат бўлими масъул ходими солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган ҳисоботларни (электрон тарзда юборилган солиқ ҳисоботларидан ташқари) хар томонлама кўриб (текшириб) чиқиб, унинг пастки қисмига ШКга киритилиши лозим бўлган суммани кўрсатган ҳолда ҳисоботни қабул қилган кун билан имзолайди (проводкага беради).

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими эса ушбу кўрсатилган суммани ШКга ўтказди ва киритилган солиқ суммаси ва санасини кўрсатиб имзо билан тасдиқлайди.

4. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан солиқ тўловчининг ШКсига юқорида белгиланган тартибда маълумотлар киритилгандан сўнг, имзо билан тасдиқланган солиқ ҳисоботлари билан бирга реестрнинг 2-нусхаси 1 иш кунидан ошмаган муддатда Камерал назорат бўлимининг масъул ходимига қайтариб берилади.

5. Электрон тарзда тақдим қилинган солиқ ҳисоботлари бўйича ШКларга маълумотлар киритиш учун асос бўлиб, электрон имзо билан тасдиқланган солиқ ҳисоботлари Камерал назорат бўлимининг масъул ходими томонидан Низом талаблари асосида текшириб кўрилиб, хато ва камчилик аниқланмаган тақдирда (хато ва камчилик аниқланган тақдирда, ушбу топширилган электрон кўринишдаги ҳисобот қабул қилинмасдан солиқ тўловчига қайтарилди), ҳисоботни ШКларга киритиш учун 1 иш кунидан ошмаган муддатда «солиқ ҳисоботлари қабул қилинди» белгисини қўйгандан сўнг, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига ўтказди (проводка беради), ушбу бўлимининг масъул ходими томонидан эса 1 иш кунидан ошмаган муддатда дастурий маҳсул ёрдамида электрон

ҳисоботлар яна бир бор қайта кўриб чиқилиб, тегишли ШКларга ўтказилади (проводка берилади).

6.Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимнинг масъул ходими томонидан ҳисоботларда камчилик аниқланган тақдирда, бундай ҳисоботлар ШКларга ўтказилмасдан реестрларга изох келтирилган ҳолда 1 иш куни ичида Камерал назорати бўлимига қайтарилади.

7.Солиқ тўловчи томонидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича амалдаги солиқ қонунчилигидан келиб чиқиб, солиқ мажбуриятларини бажариш юзасидан тақдим қилинган солиқ ҳисоботлари бўйича ҳисобланган, камайтиришга ҳисобланган суммалари – ШКнинг «Ҳисобланган» ёки «Камайтиришга ҳисобланган» устунларида акс эттирилади.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган аниқлаштирилган солиқ ҳисоботлари асосидаги маълумотларни ШКларга киритиш тартиби

1.Камерал назорат бўлимнинг масъул ходими солиқ тўловчи томонидан амалдаги солиқ қонунчилигида кўрсатилган муддатгача солиқ органига ёзма равишда ўзгартириш сабаблари аниқ кўрсатилган ҳолда белгиланган тартибда, тақдим этилган солиқ ҳисоботи шакллари асосида қабул қилинган аниқлаштирилган солиқ ҳисоботларини ҳар томонлама кўриб (текшириб) чиқиб унинг пастки қисмига ШКга киритилиши лозим бўлган суммани кўрсатиб ҳисоботни имзолайди (проводкага беради) ва 1 иш кунидан ошмаган муддатда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига реестр асосида (4-илова) белгиланган тартибда тақдим этади.

2.Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимнинг масъул ходими эса ушбу кўрсатилган суммани кўриб чиқиб, камчилик

аниқланмаган тақдирда, 1 иш куни ичида солиқ суммаси ва санасини кўрсатган ҳолда ШКга ўтказилади ва имзо билан тасдиқлайди, агарда аниқлаштирилган солиқ ҳисоботида камчиликлар аниқланган тақдирда, бундай ҳисоботлар ШКларга ўтказилмасдан реестрга изох келтирилган ҳолда Камерал назорати бўлимига қайтарилади.

3.Аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи асосида қўшимча (камайтиришга) ҳисоблашга берилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ШКдаги тўлаш муддати этиб – аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи тақдим қилинган сана кўрсатилади.

4.Агар аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси илгари тақдим этилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган ва тўланган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммасидан ортиқ бўлса (аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи асосида қўшимча ҳисоблашга берилган), тегишли ҳисобот даврида амалда бўлган солиқ қонунчилигида белгиланган тўлаш муддатидан келиб чиқиб, мазкур тафовутга қонунда белгиланган тартибда пеня ҳисобланади.

5.Агар аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси илгари тақдим этилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисоблаб чиқарилган ва тўланган солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммасидан кам бўлса (аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи асосида камайтиришга берилган), аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи тақдим этилган кундан эътиборан ШКда солиқ ёки бошқа мажбурий тўлов суммаси тафовут миқдорига камайтирилганлиги акс эттирилади ва Солиқ кодексининг 46-моддасига мувофиқ пеня қайта ҳисоб-китоб қилинади.

6.Аниқлаштирилган солиқ ҳисоботи бўйича ҳисобланган ёки камайтиришга ҳисобланган суммалар ШКларда мос равишда «Ҳисобланган» ёки «Камайтиришга ҳисобланган» устунларда ва ҳисобланган пеня устунда эса мусбат ёки манфий пеня суммалари акс эттирилади.

7. Агарда, тақдим қилинган аниқлаштирилган ҳисоботдаги солиқ тури бўйича солиқни ҳисоблаш усули ўсиб бориш тартибида бўлиб, аниқлаштирилган ҳисоботлар йилнинг охиригача даврлар кетма-кетлигида топширилмаган бўлса, у ҳолда Камерал назорати бўлими томонидан солиқ тўловчидан аниқлаштирилган ҳисоботларни ушбу йилнинг охириги ҳисобот давригача қабул қилиниши таъминланади. (жорий йил учун эса охириги қабул қилинган ҳисобот давригача аниқлаштирилган ҳисоботлар қабул қилиниши лозим).

Солиқ текширувлари натижасида қўшимча (камайтиришга) ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда қўлланилган молиявий жарималарни ҳисобга олиш ва ШКларда акс эттириш тартиби

1. Солиқ текшируви натижаси бўйича ҳужжатларни юритишга бириктирилган масъул ходим солиқ текшируви натижаси бўйича ДСИнинг қарори нусхасини солиқ тўловчига топширган кундан эътиборан 1 иш куни ичида солиқ текшируви натижаси бўйича бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалардан қўшимча (камайтиришга) ҳисобланган тўловлар, қўлланилган молиявий жарималар ва пенялар тўғрисида Солиқ текширувлари натижаларини қайд этиш варақасини (5-илова) икки нусхада тўлдириб ШКга ўтказиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим этади.

2. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими тақдим этилган солиқ текширувлари натижаларини қайд этиш варақасининг 1-нусхасига ШКга киритиш учун қабул қилганлик тўғрисида имзо қўйиб қайтариб беради ва 1 иш куни ичида тегишли ШКларга ўтказиб, 2-нусхасига ШКга киритилганлиги тўғрисида имзо қўйиб, бўлимда алоҳида иш жилдида сақлайди.

3. Солиқ текширувлари натижаларини қайд этиш варақасидаги қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда пеня суммаларини тўлаш муддати қилиб солиқ текшируви натижаси бўйича давлат солиқ хизмати органи қарори қабул қилинган кундан эътиборан (қарорнинг нусхаси солиқ тўловчига берилган кундан) солиқ тўловчининг муурожаатига асосан давлат солиқ хизмати органи қарори асосида ўттиз кун қилиб ёки 6 ой давомида тенг улушларга бўлиб тўлаш имконияти белгиланган ҳолда ШКга киритилади. Бунда, агар солиқ тўловчи текширув натижасида аниқланган суммаларни тўлаш муддатидан олдин амалга оширган тақдирда, ШКда юзага келадиган сунъий ортиқча тўланган суммаларни баргараф этиш учун ШКдаги текширув натижалари бўйича тўлаш муддатларини тўғрилашга руҳсат берилади.

4. Солиқ текширувлари натижаларини қайд этиш варақасидаги молиявий жарима қисмини ШКда тўлаш муддати Солиқ кодексининг 104-моддасига мувофиқ белгиланади. Агарда молиявий жарима солиқ тўловчи томонидан ихтиёрий тўлаб берилмаган тақдирда, ШКда молиявий жаримани тўлаш муддати суд қарори асосида белгиланади. Молиявий жарима суммаси ихтиёрий равишда тўланганда ёки суд қарори асосида қўлланилгандан сўнг солиқ текшируви ўтказган ходим томонидан қўшимча расмийлаштирилган 10-шакл маълумоти асосида солиқ тўловчининг ШКда акс эттирилади.

5. Ўтказилган солиқ текширувлари натижасида солиқ тўловчига қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда пеня суммаларига, кейинчалик юқори орган ваколати доирасида ёки суд қарори асосида ўзгартиришлар киритилган тақдирда, давлат солиқ хизмати органи раҳбари (ўринбосари)нинг ёзма кўрсатмаси асосида солиқ текшируви ўтказган ходим томонидан билдирги билан бирга олдинги текшириш натижаси юзасидан тақдим қилинган 10-шакл маълумотлари билан фарқ суммасига қўшимча 10-шакл тўлдирилган ҳолда, Солиқлар ва мажбурий

тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим қилинади.

Ушбу бўлимнинг масъул ходими томонидан солиқ тўловчининг ШКсига кўшимча маълумот тақдим қилинган муддат билан янги ёзувлар (аввалги ёзувлар ўчирилмасдан) киритиш орқали тегишли ўзгартиришлар киритилади, бунда ШКда олдин ҳисобланган пенялар қайта ҳисоб-китоб қилиниб, ШКга пеня ўзгариши бўйича тегишли ўзгартириш киритилади.

6. Бошқа ташкилотлар ва идоралар томонидан қўлланилган жарималар ДСИнинг функционал бўлимлари томонидан жарима қўллаш тўғрисидаги қарорлар келиб тушган кундан ёки молиявий жаримани ихтиёрий равишда тўланган кундан эътиборан бир кун муддатда жаримани қайд этиш варақасини (10-шакл) белгиланган тартибда тўлдириб, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим қилинади ва масъул ходим томонидан солиқ тўловчининг ШКсига киритилади.

5.3. Солиқ тўловчи жисмоний шахсларни рўйхатга олиш ва уларга ШКларни очиш тартиби

1. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 68-моддасига асосан солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг ШКларини очиш учун асос бўлиб, ваколатли органлар томонидан солиқ объекти (мол-мулки, эр майдони, ишлатилган сув ҳажми) рўйхатга олинганлиги тўғрисидаги, юридик шахс ташкил қилмасдан яқка тартибдаги тадбиркорлик (кейинги матнларда ЯТТ деб юритилади) фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахс сифатида давлат рўйхатидан ўтганлиги тўғрисидаги ҳужжатлар, шунингдек, Солиқ кодексининг 189-моддасида белгиланган рўйхат бўйича даромад олган жисмоний шахслар тўғрисида олинган маълумотлар ҳисобланади.

2. Солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг ШКлари Ўзбекистон Республикаси ДСҚ томонидан ишлаб чиқилган ва амалиётга жорий қилинган дастурий маҳсулда юритилади.

3. Қуйидаги солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар, пеня ва жарималар бўйича солиқ мажбуриятлари бажарилиши ҳисобини юритиш учун солиқ органларида ШКлар очилади:

ЯТТ фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахсларга;

деҳқон хўжаликлари (юридик шахс ташкил этмаган ҳолда ташкил топган деҳқон хўжаликлари)га;

турар ва нотурар уй-жойларга, эр участкаларига ёки бошқа солиққа тортиладиган мол-мулкка эгаллик қилувчи фуқароларга;

асосий бўлмаган иш жойидан даромад олган жисмоний шахсларга.

4. Солиқ тўловчи жисмоний шахс ва ЯТТ ШКлари Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 69-моддасига асосан бюджет классификациясига мувофиқ ҳар бир солиқ тўловчи учун алоҳида солиқ мажбуриятларидан келиб чиққан ҳолда қуйидаги солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича очилади:

а) эр солиғи;

б) мол-мулк солиғи;

в) ЯТТга қатъий белгиланган солиқ;

г) бюджетдан ташқари Пенсия жамғармасига сугурта бадали;

д) эр қаъридан фойдаланувчилар учун солиқ;

е) сув ресурсларидан фойдаланганлик учун солиқ;

ж) жисмоний шахслардан олинган даромад солиғи;

з) бошқа тўловлар;

и) солиқ органларини ривожлантириш жамғармасига тўловлар;

к) Оддий ширкат шартномасига асосан юридик шахслар томонидан тўланадиган ягона солиқ тўлови ҳамда акциз солиғи (акциз солиғи тўланадиган товар ишлаб чиқарса).

Яқка тартибдаги тадбиркорлар ШКларини юритиш тартиби

5. Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатига олиш ва ҳисобга қўйишнинг хабардор

қилиш тартибини жорий этиш тўғрисида»ги 2006 йил 24 майдаги ПҚ-357-сонли ва Вазирлар Махкамасининг «Тадбиркорлик фаолиятини ташкил этиш учун рўйхатдан ўтказиш тартиботлари тизимини тубдан такомиллаштириш тўғрисида»ги 2003 йил 20 августдаги 357-сонли қарорларига асосан туман (шахар) хокимликлари хузуридаги тадбиркорлик субъектларини давлат рўйхатидан ўтказиш инспекциялари томонидан якка тартибда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш истагини билдирган жисмоний шахсларга берилган СТИРларни кўрсатган холда рўйхатга олинганлик тўғрисида давлат солиқ хизмати органларига белгиланган шаклда маълумот тақдим этилади. Ушбу маълумот туман (шахар) ДСИ бошлиғининг муносабат белгиси билан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходимига топширилади.

6. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими ушбу маълумотни 1 иш кунида 11-иловага асосан китобга қайд қилади ва Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими бошлиғига (масъул ходимига) имзо қўйдирган холда якка тартибдаги тадбиркорни рўйхатга олинганлиги тўғрисидаги маълумотни топширади.

7. Бундан ташқари, Вазирлар Махкамасининг 2004 йил 2 сентябрдаги «Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорларни давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги 413-сонли қарорига асосан импорт операциялари фаолияти билан шуғулланиш истагини билдирган жисмоний шахсларнинг туман (шахар) ДСИ бошлиғи номига ёзган аризасига мувофиқ масъул ходим томонидан жисмоний шахснинг СТИРи мавжуд ёки мавжуд эмаслигига аниқлик киритилади. Агар якка тартибдаги тадбиркорлик фаолияти (ЯТТ) билан шуғулланиш истагини билдирган жисмоний шахснинг СТИР маълумоти солиқ органининг маълумотлар базасида мавжуд бўлмаса, масъул ходим солиқ тўловчини

рўйхатга олиш (ўзгартириш киритиш) варақаларини (12, 12а-илова) тўлдириб, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимига тақдим этади.

8. Якка тартибдаги тадбиркор сифатида рўйхатга олинганлик тўғрисидаги маълумотлар ва Вазирлар Махкамасининг 2004 йил 2 сентябрдаги «Тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорларни давлат рўйхатидан ўтказиш, ҳисобга қўйиш тартиби тўғрисидаги низомни тасдиқлаш ҳақида»ги 413-сонли қарорига мувофиқ тижорат фаолияти учун мўлжалланган товарларни олиб келувчи юридик шахс бўлмаган якка тартибдаги тадбиркорни давлат рўйхатидан ўтказилганлиги тўғрисидаги гувоҳномадаги маълумотларга асосан, участка солиқ инспектори 1 иш кунини ичида белгиланган солиқ ҳамда тўловлар бўйича ШКлар очиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимига тадбиркорлар солиқларини ҳисобга олиш варақасини (13-илова) тўлдириб тақдим этади ва Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими томонидан 1 иш кунини ичида тегишли ШКлар очилади.

9. Солиқ кодексининг 382-моддасига асосан, оддий ширкат шартномаси бўйича биргаликдаги фаолият факат ЯТТлар томонидан амалга оширилган тақдирда, биргаликдаги ишлаб чиқарилган махсулотни (ишлар, хизматлар) реализастия қилишни амалга оширувчи ишончли шахс мазкур махсулотни реализастия қилишдан олинган тушумдан микрофирмалар ва кичик корхоналар учун белгиланган ставкалар бўйича ягона солиқ тўловчиси, шунингдек агар биргаликдаги ишлаб чиқарилган махсулот акциз тўловчиси бўлса, акциз солиғи тўловчиси сифатида рўйхатга олинади.

10. Оддий ширкат шартномаси бўйича фаолият юритаётган ЯТТларни ҳисобга олиш, уларга солиқ ҳисоблаш ва ҳисобланган солиқларни ШКга киритиш қуйидаги тартибда амалга оширилади:

Камерал назорат бўлими масъул ходими оддий ширкат шартномаси бўйича фаолият юритаётган ишончли шахснинг аризаси (14-илова) ва белгиланган тартибда тасдиқланган ҳисоб-китобларни қабул қилиб олади. ШКга киритилиши лозим бўлган ҳисобланган солиқ суммасини кўрсатган холда ҳисоблашга қабул қилинган солиқ ҳисоботлари реестри (15-илова) билан бирга 1 иш кунинда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимига тақдим этади;

реестр 2 нусхада тузилади, топширган ва қабул қилган масъул ходимлар томонидан имзоланиб, унинг 1-нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида, 2-нусхаси Камерал назорат бўлимида сақланади;

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими учун реестр асосида тақдим қилинган солиқ турлари бўйича ҳисоботлар ШКларга киритиш ёки аввал киритилган маълумотларга аниқлик киритиш учун асос бўлади;

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими солиқ ҳисоботида кўрсатиб берилган солиқ суммасини солиқ тўловчининг ШКсига киритади ва киритилганлиги тўғрисида солиқ ҳисоботига ШКга киритилган солиқ суммаси ва санасини кўрсатиб имзо билан тасдиқлайди;

ШКда киритилаётган ҳар бир ёзув бўйича ёзув киритилган сана, мазмуни ва ёзув киритиш учун асос бўлган ҳужжат тури ҳамда уларни киритган ходимнинг фамилияси, исми, шарифи акс эттирилади;

солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисобланган, камайтиришга ҳисобланган суммалари бўйича ёзув ШКнинг «Ҳисобланган»,

«Камайтиришга ҳисобланган» суммаларга ажратилган устунларига киритилади;

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан солиқ тўловчининг ШКсига белгиланган тартибда маълумотлар киритилгандан сўнг, имзо билан тасдиқланган солиқ ҳисоботлари реестрининг 2-нусхаси билан бирга 1 иш куниндан ошмаган муддатда Камерал назорат бўлими масъул ходимига тақдим этилади;

солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича солиқ тўловчи томонидан тақдим этилган аниқлаштирилган солиқ ҳисоботларини ШКларга киритиш, тўланган (ундирилган) солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ва ногўғри ўтказилган тўловларни ШКда акс эттириш тартиблари юридик шахслардаги каби амалга оширилади.

11. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 373-моддасига асосан Давлат рўйхатидан ўтказувчи орган томонидан фаолиятини қайта бошлаган якка тадбиркорлар тўғрисида тақдим этилган маълумот (16-илова) ДСИнинг девонхонасида рўйхатга олиниб, Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими бошлиғи (масъул ходими) томонидан тадбиркорлар солиқларини ҳисобга олиш варақаси 1 иш кунини ичида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига топширилади. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимига тақдим қилинган маълумот асосида 1 иш кунинда солиқ тўловчининг ШКсида солиқ ҳисобланиши давом эттирилади.

Якка тартибдаги тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахсларнинг ШКлари, жорий солиқларни ҳисоблаш, фаолият турини ўзгартириш ёки фаолиятни тўхтатиш бўйича участка давлат солиқ инспектори томонидан белгиланган тартибда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига

хизмат кўрсатиш бўлимига тадбиркорнинг солиқларини ҳисобга олиш варақаси бўйича берилган маълумот асосида юритилади.

Сув ресурсларидан фойдаланганлик учун, мол-мулк ва эр солиғи тўловчи жисмоний шахслар ШКларини юритиш тартиби

12. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 257, 272, 276, 287 ва 291-моддаларига асосан сув ресурсларидан фойдаланган жисмоний шахслар ҳамда жисмоний шахсларга тегишли мулки ҳисобланган квартиралар, уй-жойлар, дала-ховлилар, эр майдонлари ва бино иншоотлари бўйича мол-мулк ва эр солиқларига участка солиқ инспектори томонидан тақдим этилган солиқ тўловчи жисмоний шахснинг солиқларини ҳисобга олиш варақаси (17-илова) маълумотлари асосида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими томонидан ШКлар очилади.

13. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 81-моддасига асосан жисмоний шахсларнинг мажбуриятларидан келиб чиқиб, солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш ва солиқ ҳисоблаш бўйича солиқ тўловчи жисмоний шахснинг солиқларини ҳисобга олиш варақаси участка солиқ инспекторлари томонидан 3 иш куни ичида тўлдирилиб, белгиланган тартибда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим этилади.

Шунингдек, солиқ тўловчи жисмоний шахсларни ҳисобга олиш даври якуни билан 1 январь ҳолатига Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими ва Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими участка солиқ инспектори билан 19-иловага асосан солиштирма далолатнома тузади. Ушбу солиштирма далолатномалар 2 нусхада тузилади, 1-нусхаси Участка солиқ инспекторида, 2-нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида сақланади.

14. Солиқ объектлари (ер, мол-мулк) эгалари ўзгарган ҳолларда янги эгаларнинг ДСИда солиқ тўловчи сифатида рўйхатга қўйиш тўғрисида берган аризасига мувофиқ участка солиқ инспектори томонидан жисмоний шахснинг СТИРи мавжуд ёки мавжуд эмаслигига аниқлик киритилади. Агар жисмоний шахснинг СТИРи мавжуд эмаслиги аниқланган тақдирда, участка солиқ инспектори 3 иш куни ичида жисмоний шахснинг паспорт маълумотлари асосида 12, 12а-иловаларни тўлдириб, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим этади.

Ушбу бўлим масъул ходими 1 иш кунида жисмоний шахсни СТИР билан таъминлайди ва жисмоний шахсга СТИР берилганлик тўғрисида гувоҳномадан 1 нусхани участка солиқ инспекторига тақдим этади. Участка солиқ инспектори 3 иш куни ичида эр, мулкларнинг аввалги ва янги эгалари тўғрисидаги 18-иловадаги шаклга асосан объектнинг аввалги эгасига очилган ШКни ёпиш ва унинг янги эгасига ШКни очиш учун тўлдирилган маълумотни Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходимига тақдим этади.

15. Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 257-моддасига асосан сув ресурсларини ҳисобга олувчи идораларнинг маълумотлари асосида сув ресурсларидан фойдаланувчи ЯТТларни рўйхатга олиш ҳамда ШК очиш мақсадида, 3 иш кунида Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими масъул ходими солиқ тўловчи жисмоний шахснинг солиқларини ҳисобга олиш варақасини тўлдириб, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходимига ҳисобланган солиқ суммаларини кўрсатиб, 1 иш куни ичида ШКга киритиш учун (проводка қилиб) тақдим этади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими

тақдим этилган маълумотга асосан 1 иш кунда ЯТТга ШК очиб, сувдан фойдаланганлик учун ҳисобланган солиқ суммаларини ШКга киритади.

Декларация асосида солиқ солинадиган даромадга эга бўлган жисмоний шахсларга ШК очиш ва юритиш тартиби

16. Асосий бўлмаган иш жойидан даромад олган жисмоний шахслар тўғрисида ДСИга келиб тушган маълумотлар (ўриндош, тижорат дўконларига мол топширган, ижара, бир марталик декларация асосида солиққа тортилган жисмоний шахслар бўйича солиқ органларидан, мутасадди идора ва ташкилотлардан, участка солиқ инспекторларидан келиб тушган маълумотлар) асосида якуний ёки дастлабки Декларация тақдим этиш натижасида ҳисобланган даромад солиғи бўйича «Фуқаролар даромадларини декларация асосида солиққа тортиш» шўъбасининг масъул ходими 20-иловада белгиланган тартибда тўлдириб ШКга киритиладиган солиқ суммаси ва санасини кўрсатиб имзо билан тасдиқланган холда 1 иш кунини ичида ШКга киритиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим этади ва ушбу бўлимнинг масъул ходими тегишли ШК очади ва ҳисобланган суммаларни киритиб, имзо ва санани кўрсатиб тасдиқлайди.

Солиқ тўловчи жисмоний шахсларга қўлланилган молиявий жарималар бўйича ШК очиш ва ҳисобини юритиш тартиби

1. Солиқ тўловчи жисмоний шахслар, шунингдек яққа тартибда меҳнат фаолияти билан шуғулланувчи тадбиркорлар, мулк эгалари ва эрдан фойдаланувчиларнинг фаолияти юзасидан ўтказилган текширишларда қўлланилган молиявий жарималар бўйича ШКларга ёзувлар киритилади.

Жисмоний шахсларга қўлланилган молиявий жарималарга ШК очиш ва ҳисобини юритиш тартиби ушбу Тартибнинг III-боби 8-параграфида белгиланган тартиб асосида амалга оширилади.

Солиқ тўловчи жисмоний шахслар томонидан тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш

2. Бюджетга солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга ажратмалар бўйича келиб тушган маблағлар тўғрисидаги ёзув солиқ тўловчининг ШКга тегишли банк муассасасининг хар кунлик тўлов ҳужжатидан кўчирма ҳамда иловасидаги тўлов топширикнома-сининг нусхаси орқали ундирилган солиқлар бўйича тегишли ШКларга киритилади.

3. Солиқ тўловчи юридик шахслар томонидан ишчи ва хизматчиларининг даромадидан ушлаб қолиниб, уларнинг маҳаллий солиқларига ўтказилиб берилган солиқлари ДСИга (21-илова) реестр орқали (тўлов топширикномасининг санаси, рақами, жами суммаси, ҳисоб рақами кўрсатилиши дозим) топширилади ва Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими томонидан реестрдаги жисмоний шахсларнинг ШКларига ўтказилади.

4. Бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга тушган тушумлар банк ҳужжатларидан кўчирмалар асосида 1 иш кундан кечиктирмай тегишлилиги бўйича солиқ тўловчиларнинг ШКларига киритилади.

5. Солиқ тўловчининг ШКларига солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга ажратмалар бўйича келиб тушган ва қайтарилган маблағларга, банк муассасаси томонидан маблағ ўтказилганлигини тасдиқловчи банк ҳужжатлари бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга тўланган (ундирилган) солиқ ва бошқа мажбурий ажратмалар бўйича тўлов ҳужжатлари;

солиқ тўловчининг тўлов топширикномалари ва тўлов квитанциялари;

солиқ органи томонидан ортиқча тўланган суммаларни қайтариш тўғрисидаги хулосаси асосида тайёрланган молия бўлимининг тўлов топшириқномаси;

юридик шахслар томонидан ўз ишчи ва хизматчиларининг ёзма аризасига асосан иш хақи ҳисобидан жисмоний шахсларнинг эр, мулк ва даромад солиғига пул қўчириш орқали ўтказилган маблағларнинг юридик шахс томонидан тасдиқланган реестри.

6. Солиқ органига хизмат кўрсатувчи банк муассасаси томонидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича банк тўлов ҳужжатларининг электрон кўринишидаги шакли «Банк-клиент» дастурий махсули орқали (айрим ҳолатларда қўлда) Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан тегишлилигига қўра солиқ тўловчининг солиқ тури бўйича очилган ШКсига киритилади.

Банк тўлов ҳужжатларидан қўчирма қоғозда чоп этилган кўринишида олингандан сўнг, электрон шаклда олинган маълумотлар билан таққосланади ва фарқ аниқланган тақдирда, унга аниқлик киритилиб бартараф қилинади.

Жисмоний шахслар томонидан бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга нотўғри ёки ортиқча тўланган суммалар ҳисобини юритиш

7. Қуйидаги ҳолларда солиқ тўловчи жисмоний шахслар томонидан тўланган маблағлар нотўғри ўтказилган деб ҳисобланади:

- а) солиқ тўловчи жисмоний шахс томонидан СТИР кўрсатилмаганда ёки нотўғри кўрсатилганда;
- б) солиқ органи номи нотўғри кўрсатилганда;
- в) солиқ ва бошқа тўловлар ҳисоб рақами нотўғри кўрсатилганда;
- г) тўлов мақсади нотўғри кўрсатилганда.

8. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган сумма биринчи навбатда солиқ тўловчининг бошқа солиқ турларидан солиқ

қарзини қоплашга йўналтирилгандан кейин ортиқча тўланган солиқларнинг қолган суммасини солиқ тўловчи жисмоний шахснинг банк муассасасида очилган ҳисоб рақамига қайтариш Солиқ кодексининг 57 ва 58-моддалари асосида амалга оширилади.

9. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими солиқ тўловчининг тўлов топшириқномасида тегишли маълумотлари тўлиқ бўлмаган тақдирда, 2 иш кунда (СТИР, яшаш манзили, ФИШ) ШКга киритилмаган тўлов ҳужжатлари бўйича 22-иловада белгиланган шаклда реестр тузиб, билдирги асосида Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлимига тўловларга аниқлик киритиб бериш учун тақдим этади.

10. Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими бошлиғи ёки масъул ходими тақдим этилган реестр асосида 3 иш кун ичида тўлов ҳужжатларига аниқлик киритиб, белгиланган тартибда ШКга киритиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига 22-иловада белгиланган шаклдаги реестр асосида маълумотларни ҳаққонийлигини тасдиқлаш учун имзо билан топширади.

11. Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими маълумотни олгандан кейинги иш кунидан кечиктирмасдан реестр асосида аниқлик киритиб берилган тўлов ҳужжатларини тегишли ШКларга киритади.

Солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг солиқ қарзи суммаси ҳисобини юритиш

12. Ҳар ой якуни билан ҳисобот ойдан кейинги ойднинг 15-санасига қадар Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими (ёки администратор) томонидан солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича солиқ қарзлари тўғрисидаги

маълумотлар электрон тарзда (МС Эхсел файл кўринишида) Солиқ кодексининг 62-моддасига асосан мажбурий ундирувга қаратиш чораларини кўриш учун Солиқ бўйича қарзларни мажбурий ундириш бўлимига (ёки масъул қилиб белгиланган ходимга) ёзма билдиришнома (рахбариятининг муносабат белгиси) орқали тақдим этилади.

13. Тақдим этилган маълумотлар асосида Солиқ бўйича қарзларни мажбурий ундириш бўлими солиқ қарзи суммаларини кўриб чиқиб, Жисмоний шахсларни солиққа тортиш бўлими билан биргаликда Солиқ кодексининг 60, 61 ва 62-моддаларига асосан мажбурий ундириш чораларини кўради.

Солиқ тўловчи жисмоний шахснинг почта манзили ўзгарганда ШКларни бошқа солиқ органига кўчириб ўтказиш тартиби

14. Солиқ тўловчи жисмоний шахснинг почта манзили ўзгарганда, унинг ШКлари Жисмоний шахсларга солиқ солиш ҳамда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимлари томонидан белгиланган тартиб асосида бошқа солиқ органига юборилади.

Солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг ШКларини ёпиш ёки вақтинчалик тўхтатиб туриш

15. Солиқ тўловчи жисмоний шахсларнинг ШКларига қуйидаги ҳолатларда солиқлар ва тўловлар вақтинча ҳисобланмайди ёки ШКлар ёпилади:

а) Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 373-моддасига асосан якка тартибдаги тадбиркор фаолиятини вақтинчалик тўхтатиш тўғрисида ариза билан давлат рўйхатидан ўтказувчи органга мурожаат қилиб, давлат рўйхатидан ўтказувчи орган томонидан ахборотнома тақдим қилинганда;

б) амалдаги қонунчилик асосида рўйхатга олишнинг алоҳида тартиби жорий қилинган импорт фаолияти билан шуғулланиш учун якка тартибдаги тадбиркор фаолиятини бутунлай тўхтатиш ёки вақтинчалик тўхтатиш

тўғрисидаги ариза билан ДСИга мурожаат қилганда (ариза ДСИ девонхонасида рўйхатдан ўтган бўлиши шарт);

в) якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини бутунлай тўхтатиш Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 27 апрелдаги ПҚ-630-сонли қарори билан тасдиқланган «Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисида»ги Низомга мувофиқ рўйхатдан ўтказувчи органнинг якка тартибдаги тадбиркорни давлат реестридан чиқариш тўғрисидаги қарори асосида;

г) жисмоний шахснинг солиқ объекти учун қонунчиликка асосан солиқ мажбурияти тугатилганда;

д) жисмоний шахснинг жами йиллик даромадлари тўғрисида тақдим этган Декларациясига кўра қўшимча ҳисобланган даромад солиғи бўйича солиқ мажбурияти тўлиқ бажарилганда (қўшимча ҳисобланган даромад солиғини қисман ёки ортиқча тўлашда ҳосил бўладиган солиқ қарзи ва ортиқча тўланган суммаси мавжуд бўлган ҳолатлар бундан мустасно);

е) солиқ тўловчи учун солиқ қонунчилигига асосан солиқ мажбурияти тугаган бошқа ҳолларда.

16. ЯТТ фаолияти билан шуғулланувчи жисмоний шахсларнинг ШКларини ёпишдан аввал Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими ШКда белгиланган солиқ ва пенсия жамғармасига мажбурий ажратмага ҳисоблашни тўхтатиб, солиқ тўловчи билан 3 нусхада солиштирма далолатнома тузиб, 1-нусхаси солиқ тўловчига тақдим этилади, 2-нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида, 3-нусхаси эса Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлимида сақланади.

17. Солиқ тўловчи билан тузилган солиштирма далолатномага асосан солиқ ва бошқа мажбурий тўловлари бўйича солиқ қарзи ҳосил бўлса, Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлимининг масъул ходими томонидан мавжуд солиқ қарзини амалдаги қонунчиликда кўзда тутилган тартибда

ундириш чоралари кўрилиб, солиқ қарзи пеняси билан бирга тўлиқ ундирилгандан сўнг қайта солиштирма далолатнома тузилиб, ШКлар ёпилади.

18. Солиштирма далолатномага асосан солиқ тўловчи жисмоний шахснинг солиқ ва бошқа мажбурий тўловлари бўйича ШКда ортиқча тўланган сумма хосил бўлса, солиқ тўловчининг ёзма мурожаатига асосан Солиқ кодексининг 56-57-моддаларида белгиланган тартибда унга тегишли бошқа объект бўйича солиқ мажбуриятларини бажарилишида ҳисобга олинади ёки қайтарилди, солиқ тўловчининг қарзи мавжуд бўлмаган ҳолатда ШКдаги қолдиқ ортиқча тўланган суммалар давлат фойдасига ҳисобга олиниб, ШКлар ёпилади ва бу тўғрисида солиштирма далолатнома тузилади.

5.4. Ундирувни солиқ тўловчининг мол-мулкига қаратилиши ҳисобидан тушган тушумларни ШКларда акс эттириш тартиби

1. Суд ижрочилари томонидан солиқ тўловчининг мол-мулкани бевосита сотиш (реализация қилиш) натижасида ундирилган пул маблағларини ШКларда акс эттирилиши куйидагича:

солиқ тўловчининг банкдаги махсус ҳисоб рақамига келиб тушган маблағлар (яъни, мол-мулк сотувидан тушган тушумнинг 92 фоизи) солиқ органларининг инкассо топшириқномаларига (ёки солиқ тўловчининг тўлов топшириқномаларига) мувофиқ пропорционал равишда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар турлари бўйича ҳисоб рақамларига белгиланган тартибда ўтказилади ҳамда солиқ тўловчининг ШКларига киритилади.

Судлар ва адлия органларини ривожлантириш жамғармасига ўтказилган (ундирилган) 8 фоиз маблағлар – ШКга «Суд ижрочиларининг 8 фоизлик улуши» номи билан Суд ижрочилари томонидан мажбурий ундирув бўйича ДСИга (солиқ қарзини қоплаш учун) ўтказиб берилган маблағлардан келиб чиқиб (жами ундирилган суммани 92 фоиз деб қаралиб), мутаносиб равишда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар турларига қолган 8 фоиздан ошмаган миқдорда (ортиқча

тўланган сумма хосил қилинмаган тарзда) алоҳида режим орқали киритилади.

5.5. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммаларни ҳисобга олиш ёки солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилган маблағлар ҳисобини юритиш тартиби

2. Солиқлар бўйича ортиқча тўланган суммани ҳисобга олиш Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 56, 58 ва 227-моддалари ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган тартибда тегишли ваколатли органлар томонидан амалга оширилади.

3. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммани белгиланган тартибда ҳисобга олиш амалга оширилгандан кейин ортиқча тўланган солиқларнинг қолган суммасини солиқ тўловчининг банкдаги ҳисобварағига қайтариш Солиқ кодексининг 57, 58 ва 228-моддалари ва бошқа норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган тартибда тегишли ваколатли органлар томонидан амалга оширилади.

4. Ортиқча тўланган сумма бошқа солиқ турига ўтказилган ёки солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилган ҳолларда банк тўлов ҳужжатлари кўчирмаси асосида қайтарилган сумма тўғрисидаги ёзув ШКда «қайтарилди» устунида акс эттирилади.

5. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммаларни ҳисобга олиш ёки солиқ тўловчига қайтаришнинг ҳисоб-китоби реестри дастурий мажмуа ёрдамида электрон тарзда юритилади.

6. Қўшилган қиймат солиғидан манфий қолдиқ бўйича юзага келган ортиқча тўланган сумма Молия вазирлиги томонидан солиқ тўловчининг банкдаги ҳисобварағига қайтарилган тақдирда, ушбу сумма банк ҳужжатларини ШКга ўтказиш дастури орқали солиқ тўловчи ШКсининг «қайтарилди» устунида акс эттирилади. Бунда ДСИнинг ҳисоб рақамлар реестрида алоҳида ҳисоб рақам (Молия вазирлигидаги маблағ қайтарилган

ҳисоб рақам) очилиб, молия вазирлиги томонидан солиқ тўловчига маблағларни қайтарган тўлов топшириқномасида кўрсатилган сана – ШКга операция амалга оширилган (тўлов) санаси сифатида киритилади.

5.6. ШКларда пеня ҳисоблаш ва тўлаш тартиби

7. Солиқ тўловчининг солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ШКларида пеня ҳисоблаш Адлия вазирлигида 2007 йил 9 октябрда 1724-сон билан рўйхатга олинган «Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларга пеня ҳисоблаш тартиби тўғрисида»ги Низом асосида амалга оширилади. Ҳисобланган (камайтирилган), ҳисобдан чиқарилган, ундирилган (тўланган) пеня суммалари ШКнинг пеня бўйича тегишли устунларида қайд этилади.

1724-сонли Низом Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси (Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2007 й., 52 (И)-сон) ва Ўзбекистон Республикаси «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Қонунига (Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисининг Ахборотномаси, 1997 й., 9-сон, 232-модда) мувофиқ қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича пеня ҳисоблаш ва ундириш тартибини белгилайди ҳамда зиммасига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш мажбурияти юклатилган жисмоний шахслар, юридик шахслар ва уларнинг алоҳида бўлинмаларига тааллуқлидир.

пеня — солиқ қарзи суммасидан, белгиланган тўлов муддатидан кейинги кундан бошлаб тўланган кунга қадар, тўлов кунини ҳам ўз ичига олган давр учун қонун ҳужжатларида белгиланган миқдорда ҳисоблаб ёзиладиган молиявий санкция.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўлов турлари бўйича пеня ҳисоблаш учун жойлардаги давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчининг шахсий карточкаси очилади.

Солиқ қарзи суммасининг ортиқча тўланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлардан ошган қисмига пеня ҳисоблаш учун солиқ тўловчининг шахсий

карточкаларида ҳар бир солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлари (жисмоний шахслар даромад солиғи бундан истисно) бўйича барча операциялар қолдиқ суммалари акс эттирилган ҳолда операциялар амалга оширилган (солиқ тўловчининг шахсий карточкаларида ёзувларни юритиш) санага ёзилади.

Солиқ тўловчининг фаолиятини тугатиш юзасидан Махсус комиссиянинг хулосаси билдирги орқали олингандан сўнг, маълумотлар базасида солиқ тўловчининг ҳолати «Тугатишга тайёрланаётган корхона»га ўзгартирилади.

Солиқ тўловчининг фаолиятини тиклаш юзасидан Махсус комиссиянинг тегишли хулосаси олинган тақдирда, маълумотлар базасида солиқ тўловчининг ҳолатига фаолият кўрсатаётган солиқ тўловчи сифатида тегишли ўзгартириш киритилади.

Солиқ тўловчининг маълумотлар базасида ўзгартиришларни тўлиқ акс эттирилиб борилишини таъминлаш мақсадида, Юридик шахсларга солиқ солиш бўлимининг масъул ходими махсус комиссиядан олинган маълумотларни Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходимига тақдим этади. Ушбу бўлимининг масъул ходими тақдим этилган реестр маълумотлари асосида маълумотлар базасига тегишли ўзгартиришларни киритади.

Маълумотлар базаси администратори ҳар ойда бир марта ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 3-санасигача маълумотлар базасидаги солиқ тўловчининг ҳолати тўғрисида реестр маълумотларини тегишли бўлимларга иш жараёни ва ҳисоботда фойдаланиш учун тақдим этади.

Банкрот деб эълон қилинган солиқ тўловчиларнинг ШКларини ҳисобини юритиш тартиби

Хўжалик юритувчи субъектни банкрот деб эълон қилинганлиги тўғрисидаги Хўжалик судининг қарори солиқ органига белгиланган тартибда қирим қилинган, ДСИ бошлиғининг муносабат белгиси билан бир нусхадан Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга

олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига ижрога берилади.

Хўжалик юритувчи субъектни банкрот деб эълон қилинганлиги тўғрисидаги Хўжалик судининг қарори Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими томонидан ижрога олинган, банкрот корхонанинг ШКСини юритувчи масъул ходим томонидан 1 иш куни ичида корхонани банкрот деб эълон қилинган санадан бошлаб, солиқ тўловчининг ШКСидаги барча тўлаш муддати узайтирилган қарзларнинг тўлаш муддати келган деб ҳисобланиб ШКда тикланади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими (администратор) 1 иш куни ичида маълумотлар базасига солиқ тўловчини банкрот деб эълон қилинганлиги тўғрисидаги тегишли ўзгартиришни киритади.

Ушбу ҳужжат чиққан санадан бошлаб банкрот деб эълон қилинган солиқ тўловчининг ШКларида барча солиқ қарзи суммаларига пеня ҳисобланиши дастурий маҳсулдаги имкониятлардан фойдаланиб, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан тўхтатилади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими томонидан банкрот корхонанинг солиқ қарзлари тўғрисида солиштирма далолатнома тузилиб, тугатиш бошқарувчисига тасдиқлаштиш учун ДСИ номидан тугатиш комиссиясига вакил қилиб ишончнома берилган ходимга расман рўйхатдан ўтказилган ҳолда тақдим этилади.

ДСИнинг масъул тузилмаси томонидан тасдиқланган солиштириш далолатномаси асосида 3 кун муддатда ДСИ номидан бошлиқ ёки унинг ўринбосари имзоси билан тугатиш бошқарувчиси номига банкрот

корхонанинг солиқ қарзларини қарздорнинг кредиторлар реестрига киритиш ҳақида расман хат билан мурожаат қилинади.

Банкрот деб эълон қилинган хўжалик субъекти амалдаги қонунчиликда белгиланган тартибда тугатилиб, Хўжалик суди томонидан тугатиш бошқарувчисининг якуний ҳисоботи тасдиқланган, унинг асосида корхонани давлат реестридан ўчириш тўғрисида чиқарилган қарор нусхаси ДСИнинг девонхонаси орқали расман рўйхатга олинди, ДСИ раҳбарининг муносабат белгиси билан бир нусхаси Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига ижрога берилади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими банкротлик йўли билан тугатилган корхонани давлат реестридан ўчириш тўғрисида чиқарилган қарор нусхаси ва унга ДСИ бошлиғининг билдирган муносабат белгиси асосида Маълумотлар базасига тегишли ўзгартириш киритади.

Ушбу давлат реестридан чиқариш тўғрисидаги ҳужжат чиққан санадан бошлаб банкротлик тамойили натижасида тугатилган солиқ тўловчининг ШКларидаги қолдиқ суммалар Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 38-моддасига асосан даъво қилиш муддати ўтгунга қадар алоҳида ҳисобда юритилиб, ШКда жорий ва муддати узайтирилган солиқ қарздорлиги (шу жумладан пеня) ёки ортикча тўланган суммалар сифатида акс эттирилмайди.

Мазкур операциялар бажарилганидан кейин Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, тахлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими масъул ходими томонидан банкрот корхонанинг ШКлари 1 иш куни ичида белгиланган тартибда ёпилади.

5.7. Фаолияти тугатилган хўжалик юритувчи субъектларнинг ШКларини ҳисобини юритиш тартиби

Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 3 июлдаги «Молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаётган ва қонунчиликда белгиланган муддатларда ўзларининг устав жамғармаларини шакллантирмаган корхоналарни тугатиш тартиби тўғрисида»ги 327-сонли қарорига асосан амалдаги қонунчиликда белгиланган муддатларда (3 ой, 6 ой) фаолият кўрсатмаган хўжалик юритувчи субъектлар бўйича банк муассасаларидан олинган маълумотларни ДСининг Камерал назорат бўлими масъул ходими 3 иш куни ичида солиқ тўловчининг ҳолатига ўзгартириш киритиш учун маълумотлар базаси администраторига тақдим этади, маълумотлар базаси администратори солиқ тўловчининг ҳолатига тегишли ўзгартиришларни киритганлиги тўғрисида Камерал назорат бўлимининг солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш китобига муносабат белгиси қўяди.

Камерал назорат бўлимининг масъул ходими Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими билан бирга солиқ тўловчи фаолият кўрсатган даврда ШКга киритилган маълумотларни тақдим этилган ҳужжатлар асосида тўлиқ киритилганлигини текшириб чиқади.

Бунда, нотўғри киритилган ёки киритилмаган ҳолатлар аниқланган тақдирда, аниқланган камчиликларни бартараф этиш юзасидан тегишли бўлимга кўрсатма бериш бўйича солиқ органининг бошлиғи (ўринбосари) номига ёзма равишда билдирги киритилиб, аниқланган камчиликларни бартараф қилиш чоралари кўрилади.

Маспул бўлим томонидан солиқ тўловчи ихтиёрий тугатиш орқали тугатилаётганда солиқ органлари томонидан ўтказилган якуний текшириш далолатномаси бўйича ҳисобланган (қўшимча ҳисобланган, камайтиришга ҳисобланган) суммалар бўйича белгиланган тартибда 10-шакл маълумоти

тўлдирилиб ШКга киритиш учун Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимига тақдим этилади.

Солиқ тўловчининг ёзма мурожаатига асосан бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича тугатиш текширувигача ҳамда текширув натижасида ҳосил бўлган ортиқча тўланган сумма биринчи навбатда бошқа солиқ ёки мажбурий тўлов туридаги солиқ қарзи, пеня ва жарима суммаларини белгиланган тартибда қоплашга йўналтирилади, қолган қисми текширувда жисмоний шахсларнинг даромад солиғини ҳисоблаб, ундирилганлиги тўғрисида солиқ тўловчининг тугатиш ишлари бўйича масъул ходими томонидан тегишли хулоса берилгандан сўнг қонунчиликка мувофиқ солиқ тўловчининг ёзма аризасига асосан белгиланган тартибда солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилиши мумкин.

Тугатилаётган солиқ тўловчининг бюджетга солиқ ва бошқа мажбурий тўловлар ҳамда бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга ажратмалар бўйича тугатиш текшируви ўтказилгандан кейин солиқ қарзи келиб чиқмаса ёки келиб чиққан солиқ қарзи суммаси белгиланган тартибда солиқ тўловчи томонидан тўлаб берилган(ундирилган)дан сўнг, яъни солиқ қарздорлиги мавжуд бўлмаган тақдирда, солиқ тўловчининг ёзма аризасига мувофиқ Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан 3 иш куни ичида (10-илова) бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича солиқ қарзи йўқлиги тўғрисида тегишли ташкилотларга тақдим қилиш учун маълумотнома берилади.

Юридик шахс тугатилаётганда унинг негизида ёки ўрнида янги ташкил этилаётган юридик шахс (хукуқий ворис) бўлса, тугатилаётган корхонанинг солиқ мажбуриятлари Солиқ кодексининг 51-моддасига асосан янги ташкил қилинаётган корхона ШКларига ўтказилади.

Тадбиркорлик субъектларини рўйхатдан ўтказиш инспекцияси туман (шахар) бўлимида солиқ тўловчи белгиланган тартибда тугатилиб, Давлат реестридан чиқарилганлиги тўғрисида солиқ органига тегишли маълумот келиб тушган кундан бошлаб, 1 иш куни ичида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими солиқ тўловчи Давлат реестридан чиқарилганлиги юзасидан маълумотлар базасига тегишли ўзгартириш киритади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 27 апрелдаги ПҚ-630-сон қарори билан тасдиқланган «Тадбиркорлик субъектларини ихтиёрий тугатиш ва уларнинг фаолиятини тўхтатиш тартиби тўғрисида»ги Низомга асосан ихтиёрий тугатилаётган корхоналар бўйича бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатлар ушбу низом талаблари асосида амалга оширилади.

Солиқ тўловчи юридик шахсларнинг ШКларини ёпиш тартиби

ШКлар қуйидаги ҳолларда ёпилади:

а) солиқ тўловчининг солиқ мажбуриятлари бошқа корхонага ўтказилганда (қўшилганда);

б) солиқ тўловчининг фаолияти қонунда белгиланган тартибларда тугатилиб, давлат реестридан чиқарилганда (бунда, банкротлик аломатидан ташқари бошқа ҳолатлар бўйича корхона тугатилган бўлса, солиқ қарзи ундирилгандан сўнг, ортиқча тўланган суммалари эса солиқ тўловчи томонидан қайтариш тўғрисида ёзма мурожаат қилинмаган тақдирда, давлат фойдасига ҳисобга олингандан сўнг ШКлари ёпилади);

в) солиқ тўловчининг юридик манзили ўзгарганлиги муносабати билан бошқа туманга солиқ тўловчининг ШКлари жўнатилгандан сўнг;

г) амалдаги солиқ қонунчилигига асосан бошқа ҳолларда.

Солиқ тўловчининг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича солиқ мажбуриятлари бошқа корхонага ўтказилишида (қўшилишида), бошқа юридик шахсни қўшиб олиш орқали

қайта ташкил этилаётган юридик шахс бошқа туман (шахар) солиқ органида рўйхатдан ўтган бўлса, солиқ тўловчининг юридик манзили ўзгарганлигини ШКларда акс эттириш тартибида амалга оширилади (фақат солиқ тўловчига тегишли маълумотлар ва ШКнинг почта файли шакллантириб юборилмайди), ШКлардаги қолдиқ суммалар солиқ турларига нисбатан мос равишда қўшиб олаётган солиқ тўловчининг ШКларига ўтказилади.

Агарда қўшилаётган юридик шахс ва бошқа юридик шахсни қўшиб олиш орқали қайта ташкил этилаётган юридик шахс билан бирга битта солиқ органидан рўйхатдан ўтган бўлса, қўшилаётган солиқ тўловчининг ШКларидаги қолдиқ суммалар солиқ турлари бўйича мос равишда ўтказилади.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими томонидан солиқ тўловчининг ШКларидаги солиқ қарзи (ёки ортиқча тўланган сумма) каби қолдиқ суммалари алоҳида режим орқали ҳисоблашга (камайтиришга) бериш орқали «тугатилган», «бошқа туманга ўтган», «бошқа корхонага қўшилган» каби ёзувлар билан қолдиқ суммалар ёпилиб, Солиқ кодексининг 38-моддасига асосан даъво қилиш муддати ўтгунга қадар алоҳида ҳисобда юритилади.

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими бошлиғи, маълумотлар базаси администратори ва масъул ходимлар (ўзига тегишли статуслар бўйича) солиқ тўловчининг ШКларига киритилган маълумотларнинг тўлиқ ва тўғрилиги юзасидан инвентаризастия ўтказиб борадилар.

Шунингдек, ДСҚнинг 2008 йил 2 майдаги 84-сонли, 2011 йил 6 июлдаги 188-сонли, 2012 йил 15 мартдаги 71-сонли буйруқлари ва бошқа ДСҚ томонидан юборилган топшириқлар талабларига асосан юридик ва жисмоний шахслар маълумотлар базаси белгиланган муддатларда

инвентаризастиядан ўтказиб борилиб, аниқланган хато ва камчиликлар ДСИ раҳбариятига маълум қилиниб, бартараф қилиб борилади.

Солиқ тўловчининг ШКлари инвентаризастиядан (назоратдан) ўтказилаётганда Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг масъул ходими ШКга киритилган ёзувлар учун жавобгар ҳисобланади ва қуйидагиларга эътибор қаратиши лозим:

солиқ тўловчи томонидан тақдим этилаётган маълумотларни (ҳисоботлар, қайта ҳисоботлар ва маълумотномалар), ўтказилган текширув далолатномалари бўйича маълумотларни (қўшимча ва камайтиришга ҳисобланган суммалар, пеня ва жарималар) ўз вақтида, тўғри ва тўлиқ ШКларга киритилиши;

бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича келиб тушган ва қайтарилган маблағларни ўз вақтида, тўғри ва тўлиқ ШКга бирламчи банк тўлов ҳужжатлари асосида тўғри киритилиши;

ҳисобот йили бошидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича келиб тушган ҳамда қайтарилган маблағларни, бюджет классификацияси меъёрларига тўғри келиши;

ваколатли органларнинг солиқ ва бошқа мажбурий тўловлари бўйича солиқ қарзи, пеня ҳамда жарималар тўлаш муддатини узайтириш, бўлиб-бўлиб тўлаш имконини бериш ва ҳисобдан чиқариш, қайта тиклаш тўғрисидаги ҳужжатлари (қарор ва мажлис баённомалари) асосида ШКга ёзувлар тўғри, белгиланган тартибда ва муддатларда киритилиши;

солиқ қарзи суммаларига ўз вақтида, тўлиқ ва белгиланган тартибда инкассо топшириқномалари қўйилиши;

солиқ қарзига белгиланган тартибда пеня ҳисобланганлиги.

ШКлардаги тегишли қолдиқ суммаларини йилдан-йилга ўтказиш дастурий махсуллар ёрдамида амалга оширилади. Дастурий махсуллар ёрдамида қолдиқ суммалари кейинги йилга ўтказилганлиги тўғрисида ДСИ бошлиғи, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш,

таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими бошлиғи ва Маълумотлар базаси администратори иштирокида далолатнома тузилиб, тасдиқланади ва 1 нусхаси юқори солиқ органига тақдим этилади.

Маълумотлар базаси ҳар куни архивланади ва ой якунлангунга қадар архив файллари Маълумотлар базаси администраторининг компютерида сақланади. Ҳар ой якуни билан бир мартаба маълумотлар базаси администратори, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими ва Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими бошлиқлари иштирокида маълумотлар базаси архивланиб, маълумотнома тузилади ва сақлаш учун компакт диск ҳамда сервер компютерида алоҳида архив маълумотлари учун ажратилган жойда келгусида фойдаланиш учун сақланади.

Маълумотномада архив базаси хажми ва санаси кўрсатилиб, масъул ходимлар томонидан имзоланади. Маълумотнома тузилгандан сўнг, ой давомида администратор компютерида сақланиб келинган архивланган маълумотлар базаси ўчирилади.

5.8. ШКларни юритиш ишларини қонунийлиги учун жавобгарлик

Хорижий валютада солиқ ҳисоботи тақдим этувчи солиқ тўловчилар рўйхатдан ўтган давлат солиқ хизмати органларида янги дастурий мажмуа яратилгунга қадар ШКларда қўлда юритиладиган ҳисоб-китоблар тўғрилигига ҳамда янги дастурий мажмуа ишга туширилиб, амалиётга жорий қилингандан сўнг, тегишли маълумотлар тўлиқ янги дастурий мажмуага ўтказилишига давлат солиқ хизмати органлари раҳбари жавобгар ҳисобланади.

ШКларда солиқ ва мажбурий тўловлар бўйича ҳисоб-китобларни тўғри ва ҳаққоний юритилишини таъминлаш учун қуйидагилар:

Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимининг солиқ тўловчи

ШКСини юритиш учун масъул ходими ҳамда бўлим бошлиғи солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ҳисобланган (камайтиришга ҳисобланган), қўшимча ҳисобланган, ундирилган (тўланган, қайтарилган), тўлаш муддати кечиктирилган (ҳисобдан чиқарилган, бўлиб-бўлиб тўлаш имкони берилган), ҳисобланган пеня ва жарима суммаларини ШКларда тўғри ва тўлиқ акс этирилиши, шунингдек уларни ҳисобини юритилиши ва белгиланган ҳисоботларни тўғри тузилиши бўйича;

ДСИнинг Юридик шахсларга солиқ солиш, Жисмоний шахсларга солиқ солиш ва бошқа функционал бўлинмаларининг масъул ходимлари мазкур Тартиб билан белгиланган шакллар бўйича маълумотларни тўлиқ ва тўғри тўлдириб (ёки тайёрлаб) ўз вақтида таъминланиши бўйича;

Камерал назорат бўлимининг масъул ходимлари, қабул қилинган солиқ ҳисоботларидаги ШКга киритилиши лозим бўлган ҳисобланган солиқ суммаларининг тўғри акс этирилиши, солиқ ҳисоботлари реестрини сақланиши ҳамда тегишли функционал бўлимга белгиланган муддатларда тақдим этиб борилиши, солиқ ҳисоботларидаги солиқ суммасини реестрдаги солиқ суммаларига тўғри келиши ва уларнинг ҳаққонийлиги бўйича;

Давлат солиқ хизмати органининг раҳбарлари, солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлимида бюджетга ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга солиқ ва мажбурий тўловлар бўйича тушумлар ҳисобини ҳамда солиқ тўловчиларнинг ШКларини юритилишини тўғри ташкил этилиши, шунингдек назорат қилиниши бўйича қонунда белгиланган тартибда жавобгардирлар.

ШКларга асоссиз тарзда ўзгартириш ва қўшимчалар киритилиши тақиқланади. ШКларни юритиш учун асос бўладиган бошқа маълумотларни ноқонуний кўрсатганлик ва ШКларга ноқонуний маълумотлар киритганлик учун масъул ходимлар қонунда белгиланган тартибда жавобгарликка тортиладилар

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Шахсий карточка тушунчаси ва уни юритиш бўйича ишларни ташкил этиш тартиби.
2. Юридик шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисоби қандай юритилади?
3. Жисмоний шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини қандай юритилади?.
4. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммаларини ҳисобга олиш ёки солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилган маблағлар ҳисобини юритиш тартибига изоҳ беринг?.
6. Шахсий карточкаларда пеня ҳисоблаш ва тўлаш тартиби.
7. Солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини юритилишини назорат қилиш қандай амалга оширилади?

6-БОБ. СОЛИҚЛАРНИ УНДИРИШ МЕХАНИЗМИ ВА УНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

6.1. Солиқларни ундирувига жавобгар солиқ органлари таркибий бўлинмалари

6.2. Солиқларни ундириш механизмини такомиллаштириш масалалари

6.1. Солиқларни ундирувига жавобгар солиқ органлари таркибий бўлинмалари

Солиқ назорати солиқ тўловчиларни, солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олишнинг, шунингдек солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилишнинг ягона тизимидан иборат.

Солиқ назорати давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларни, солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни, бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тушаётган тушумларни ҳисобга олиш, солиқ текширувлари воситасида ҳамда солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа шаклларда амалга оширилади.

Давлат солиқ хизмати органлари назорати, солиқ тўловчиларнинг солиқ мажбурияти юзага келгандан кейин, қонунчиликда белгиланган тадбирлар ижроси бўйича амалга оширилади.

Солиқ тўловчининг солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ юзага келадиган мажбурияти солиқ мажбурияти деб эътироф этилади.

Солиқ мажбуриятини бажариш учун солиқ тўловчи:

ҳудудий Давлат солиқ инспекциясида ҳисобга туриши;

солиқ солиш объектлари ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни аниқлаши ҳамда уларнинг ҳисобини юритиши;

молиявий ва солиқ ҳисоботини тузиши ҳамда уни ҳудудий Давлат солиқ инспекциясига тақдим этиши;

солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ҳамда тўлиқ миқдорда тўлаши шарт.

Солиқ мажбуриятини бажариш бевосита солиқ тўловчи томонидан амалга оширилади, лекин истисно тариқасида Солиқ кодексига ва бошқа қонунларга мувофиқ солиқ мажбуриятини бажариш бошқа шахсга юклатилиши ҳам мумкин.

Юридик шахснинг алоҳида бўлинмалари бўйича солиқ мажбурияти мазкур алоҳида бўлинмалар томонидан, агар уларга алоҳида мол-мулк ажратилган бўлса ва улар мустақил балансга эга бўлса, мустақил равишда бажарилди.

Солиқ солинадиган мол-мулк ишончли бошқарувга топширилганда бошқарув муассиси бўлган солиқ тўловчининг солиқ мажбурияти, агар бу мажбурият унга бошқарув муассиси томонидан юклатилган бўлса, ишончли бошқарувчи томонидан бажарилиши мумкин.

Солиқ мажбурияти бажарилмаган ёки лозим даражада бажарилмаган тақдирда, солиқ тўловчига нисбатан Солиқ кодексда назарда тутилган тартибда унинг бажарилишини таъминлаш чоралари қўлланилади.

Ўзбекистон Республикасининг «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Қонунида Давлат солиқ хизмати органларига белгилаб берилган асосий вазифаларидан бири солиқларни ундириш ҳисобланади. Бюджет, бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар даромадларини шакллантиришда асосий манба ҳисобланган солиқ ва бошқа мажбурий тўловларнинг ўз вақтида ундирилишини таъминлашда солиқ хизмати органларининг вазифалари ва мажбуриятлари ҳам ушбу қонун ва Солиқ кодексда ўз аксини топган.

Солиқ хизмати органларига биринчи навбатда, солиқлар тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши, тўлиқ ҳажмда ва ўз вақтида бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга тўланишини назоратини амалга ошириш вазифаси юклатилган.

Шунингдек, солиқлар ва мажбурий тўловлар бўйича солиқ қарзи, шу жумладан қонунчиликда белгиланган тартибда қўлланилган жарима суммаларини қонун ҳужжатларига мувофиқ, солиқ органларининг инкассо топшириқномлари асосида банк муассасалари томонидан солиқ тўловчининг

банк ҳисобварағидан сўзсиз тўланиши назорати ҳам солиқ хизмати органлари томонидан амалга оширилади.

Ҳозирда давлат солиқ сиёсатини амалга ошириш ва солиқ қонунчилигига, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисобланишига, уларнинг тўлиқ ва ўз вақтида тўланишига риоя қилинишини таъминлаш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига ҳамда бошқа қонун ҳужжатларига мувофиқ Ўзбекистон Республикаси Давлат бюджетига, давлатнинг мақсадли жамғармаларига ва бюджетдан ташқари жамғармаларга тўлиқ миқдорда тушишини таъминлаш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2013 йил 24 январдаги «Чакана савдо ва хизмат кўрсатиш соҳасида ҳисоб-китоблар механизмини янада тартибга солиш тўғрисида»ги ПҚ-1910-сонли Қарорига асосан Давлат солиқ хизмати органларининг қуйидаги таркибий тузилмаси шуғулланмоқда.

Давлат солиқ инспекцияларида солиқ ва бошқа мажбурий тўловларнинг ўз вақтида тушириш мақсадида солиқ назорати йўлга қўйилган. Бу борада жисмоний шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорларнинг солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратишда ҳар бир бўлинма томонидан бажарадиган ишлар белгилаб берилган. Улар қуйидагилардир:

1. ЯТТларга қатъий белгиланган солиқ ва суғурта бадали, жисмоний шахсларга эр ва мол-мулк солиқлари ҳисобланиши учун базага киритиладиган маълумотларни (09, 16 ва 17 шакллар) белгиланган тартибда ҳамда муддатларда тўлдириш Жисмоний шахсларга солиқ солиш бўлими, ушбу маълумотларни (ҳисобланган солиқларнинг) электрон базага (ШХВга) киритиш Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими томонидан амалга оширилади.

2. ЯТТлар бўйича ўтказилган текширувлар натижасида қўлланилган молиявий жарималар, текширувни амалга оширган масъул ходим томонидан тақдим этилган 10-шакл асосида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими томонидан ушбу ЯТТнинг ШХВга киритилади.

3. Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз суммаси, шу жумладан муддатида тўланмаган молиявий жарималар, Солиқ кодексига белгиланган тартибда мажбурий ундирувга қаратилади.

4. Дастурий маҳсулдаги солиқ қарзларини ҳар бир ЯТТ ва жисмоний шахс кесимида белгиланган муддатдан кечиктирмасдан тегишли участка солиқ инспектори (УСИ), Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими ва Жисмоний шахсларни солиққа тортиш бўлими бошлиқлари томонидан далолатнома асосида уч томонлама тасдиқланган ҳолда, Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлимига ижро учун топширилади.

5. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими «Жисмоний шахсларнинг солиқ мажбуриятларини ҳисобга олиш» дастурий маҳсули орқали солиқ қарзи мавжуд ҳар бир ЯТТга 3 кун муддатда огоҳлантириш талабномаларини тайёрлаб, ҳудудлар кесимида рўйхатини тузиб тегишли УСИларига тақдим этиш мақсадида билдирги билан ДСИ бошлиғи (ўринбосари)га киритади.

6. Тайёрланган огоҳлантириш талабномалари ДСИ бошлиғи (ўринбосари) муносабат белгиси орқали Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими томонидан УСИларига рўйхат ва шахсий имзоси орқали топширилгандан кейин, икки кун муддатда шахсан ёки почта хизмати орқали буюртма хат билан қарздорларга этказилиши таъминланади.

7. УСИ солиқ қарзини узиш тўғрисидаги огоҳлантириш талабномаларини қарздор ЯТТ га этказган кундан бошлаб бир кун муддатда Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлимига огоҳлантириш талабномасининг фуқаро олганлигини тасдиқловчи (корешоги) нусхасини ёки почта орқали буюртма хат билан топширилганлиги тўғрисидаги квитанстияни тақдим этади.

8. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими Солиқ кодексининг 61 ва 62-моддаларига асосан солиқ қарзини узиш тўғрисидаги огоҳлантириш талабномасини ЯТТ томонидан олинган кундан эътиборан тегишлилигича ўттиз кун ичида солиқ қарзи узилмаган тақдирда, огоҳлантириш талабномасини бажаришнинг белгиланган муддати ўтган

кундан эътиборан уч иш кунда солиқ тўловчининг мол-мулкига қаратиш мақсадида судга ариза (даъво) тайёрлайди.

9. УСИ даъво аризаси тайёрлаш учун белгиланган муддатда ўзига бириктирилган участка бўйича аризага (даъво аризаси) илова қилинадиган тегишли ҳужжатларни (тўлов хабарнома қорешоги, қарздор фуқаронинг яшаш жойидан маълумотнома, солиқ қарзи тўғрисида солиштириш далолатномаси) йиғиб, Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлимига берилишини таъминлайди.

10. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими ходимлари тегишлилиги бўйича фуқаролик (иктисодий) судига даъво аризаси киритадилар ҳамда суд жараёнида ДСИНинг ишончли вакили сифатида иштирок этадилар.

11. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими томонидан қарздор ЯТТлар бўйича судлардан қабул қилиб олинган ижро ҳужжатларни «Ижро варақаларини рўйхатга олиш китоби»да қайд этиб, уч иш кундан кечиктирмасдан ҳудудий Суд ижрочилари бўлимига ижросини таъминлаш учун юборади.

12. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими Суд ижрочилари бўлимлари билан ҳар ойда ҳисобот ойдан кейинги ойнинг 5 санасига қадар иш юритувида бўлган, юборилган, ижро қилинган ва ижросиз қайтарилган ижро ҳужжатлари, ундирилган қарздорлик суммалари ва бошқа амалга оширилган ишлар бўйича таққослаш далолатномаларини тузади ва тасдиқ учун ДСИ бошлиғига (ўринбосари) киритади.

13. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими Суд ижрочилари бўлимлари томонидан ижросиз қайтарилган ижро ҳужжатларини қабул қилади, уларнинг асослилигини ўрганади ва этарли асосга эга бўлмаган ҳолатлар бўйича қайта ижрога қаратиш учун юборади ва бу ҳақда тегишли суд органига тақдимнома юборади.

14. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими солиқ қарзларини мажбурий ундиришга қаратиш ва умидсиз солиқ қарзларини ҳисобдан чиқариш учун иш жараёнида зарур бўлган бошқа ҳужжатларни участка солиқ инспекторларидан талаб қилиб олади.

15. Хизмат кўрсатувчи банк белгиси қўйилган тўлов топширикномасининг нусхаси ЯТТ томонидан тақдим этилмаган тақдирда, талабномани бажаришнинг белгиланган муддати ўтган кундан эътиборан уч иш кун ичида Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими инкассо топширикномаларини тақдим этади;

16. УСИ томонидан ЯТТ дебитори билан ўзаро ҳисоб-китобларнинг солиштирма далолатномаси тақдим этилган тақдирда, Солиқлар ва мажбурий тўловлар тушумларини ҳисобга олиш, таҳлил қилиш, маълумотлар базасига хизмат кўрсатиш бўлими ушбу солиштирма далолатномаси асосида дебиторларнинг банк ҳисобварақларига ЯТТнинг солиқ қарзи суммасини солиқ тўловчи олдидаги қарздан ошмайдиган миқдорда ундириш тўғрисидаги инкассо топширикномасини тақдим этади.

17. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими Солиқ қарзини ундириш бўйича назарда тутилган барча чоралар кўрилганидан кейин қарз тўланмаган тақдирда ЯТТ бўйича иктисодий судига «Банкротлик тўғрисидаги» Қонунига асосан банкрот деб топиш тўғрисида, жисмоний шахслар бўйича эса бюджет олдидаги қарзини кечиш тўғрисида Фуқаролик судига ариза билан мурожаат қилади.

18. Солиқ қарзини мажбурий ундиришга қаратиш бўлими ЯТТларнинг солиқ қарзини мажбурий ундириш бўйича Солиқ кодексида назарда тутилган барча чоралар кўрилгандан кейин қарздорлик тўланмаган тақдирда, Ўзбекистон Республикаси Фуқаролик кодексига асосан субсидиар тартибда ундириш чораларини кўради.

Солиқларни бюджетга ўз вақтида тушишига солиқ назоратининг таъсири солиқларнинг йиғилувчанлик даражасида кўринади. Солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси ҳисобланган ва бюджетга тўланган солиқ ва бошқа мажбурий тўловлардан келиб чиқиб аниқланади. Солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси қанча юқори бўлса солиқлар бюджетга ўз вақтида тушиши шунча яхши бўлади. Бундан ташқари солиқ қарзи камаяди. Республикамизда солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси йилдан-йилга ортиб бормоқда.

2013-2017 йилларда республикамизда солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси ўсиш тенденциясига эга. Солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси 2013-йилда 93,5 % ни, 2012-йилда 95,8%ни, 2013-й илда 96,4%ни, 2014-йилда 96,8 %ни, 2015-йилда 97,3 %ни ташкил этган. Солиқларнинг йиғилувчанлик даражаси 2016-йилда 2013-йилга нисбатан 3,8 % га кўпайган. Бунга сабаб, ҳисобланган солиқ ва бошқа мажбурий тўловларнинг ундирилиш миқдорининг кўпайишидир.

Бизга маълумки, Давлат солиқ хизмати тизимида ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Чунончи, интернетдаги www.солик.уз сайтида солиқ тўловчиларга 30дан ортиқ турдаги интерфаол хизмат турлари кўрсатиш жорий қилинган бўлиб, уларнинг идентификацион рақамини киритиш орқали “Солиқ қарзи мавжуд эмаслиги тўғрисида электрон ариза орқали маълумотномалар бериш” интерфаол хизмати асосида солиқ тўловчиларнинг солиқ органларига ташриф буюрмаган ҳолда солиқ қарзлари йўқлиги тўғрисида электрон маълумотномаларни автоматик равишда шакллантириш ва чоп этиш имконияти яратилган.

Қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини этиштирувчи ягона эр солиғини тўловчиси ҳисобланадиган хўжалик юритувчи шахслар томонидан бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларга мажбурий ажратмаларни тўлашдан озод этилишини назарда тутувчи ўзгартириш киритилди. Бунинг натижасида мақсадли жамғармалар бўйича янги пайдо бўладиган қарздорликларнинг олди олинishiга эришилади, ҳамда қишлоқ хўжали маҳсулотларини этиштирувчилар ихтиёрида қоладиган маблағлар улар фаолиятининг ривожига ижобий таъсир кўрсатади.

Бугунги кунда тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланувчи субъектларни ҳар томонлама қўллаб қувватлашга эътибор қаратилмоқда. 2015 йилдан эътиборан, яқка тартибдаги тадбиркорлар давлат солиқ хизмати органига ёзма билдириш юбориб, текширувлар натижалари бўйича қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар, шунингдек молиявий санкциялар суммаларини тўлашни ундириш тўғрисида қарор қабул

қилинган кундан эътиборан олти ой мобайнида тенг улушларда амалга оширишга ҳақли эканлиги белгиланди.

Бизга маълумки, солиқ қарзини узиш тўғрисидаги талабнома юридик шахс томонидан олинган кундан эътиборан ўн кун ичида солиқ қарзи узилмаган тақдирда, давлат солиқ хизмати органлари ундирувни солиқ тўловчининг дебиторлари ўтказиши лозим бўлган суммаларга қаратади. 2015 йилдан бошлаб, мазкур муддат ичида солиқ қарзини узмаган юридик шахслар солиқ қарзини узиш тўғрисидаги талабномани олган кундан эътиборан ўн кун ичида давлат солиқ хизмати органларига дебиторлар билан ўзаро ҳисоб-китобларнинг солиштирма далолатномаларини ёхуд тўлов муддати ўтган дебиторлик қарзи мавжуд эмаслиги тўғрисида ёзма билдириш тақдим этиши шартлиги белгилаб қўйилди. Амалдаги қонун ҳужжатларида солиқ қарзини ундиришни таъминлаш учун солиқ қарзи бўлган солиқ тўловчилар томонидан унинг дебиторлари билан ўзаро ҳисоб-китобларнинг солиштирма далолатномасини мажбурий тарзда тақдим этиш ҳамда тақдим этмаганлик учун жавобгарлик белгиланмаган. Европа мамлакатларининг (Швейцария, Германия, Франсия) ушбу йўналишдаги тажрибаси шуни кўрсатадики, солиқ тўловчи – қарздор солиқ қарзини узиш бўйича талабномани бажара олмаган тақдирда, солиқ қарзи бўйича ҳисоб-китоб қилиш имкониятини аниқлаш учун керак бўладиган солиқ тўловчи тўғрисида маълумотларни ўз ичига олувчи солиқ тўловчи томонидан имзоланадиган ҳисоб-китоб шаклида тушунтиришнома тақдим этади. 2015 йилдан киритилган ўзгартириш солиқ қарзини, шу жумладан солиқ тўловчи-қарздорнинг дебиторлари ҳисобдан мажбурий ундириш бўйича амалга оширилаётган ишлар самарадорлигини оширади.

Юқоридаги ижобий жиҳатлар билан биргаликда мамлакатимизда солиқ қарзини қисқартириш ва янги қарздорликларни пайдо бўлишини олдини олиш бўйича бир қанча долзарб муаммолар ва камчиликлар мавжудлигини инкор этиб бўлмайди. Уларни баргараф қилиш шу билан бирга солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ундириш механизмини такомиллаштириш миллий иқтисодиёт ривожига муҳим аҳамият касб этади.

Муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш механизмнинг соғлом фаолият кўрсатишини таъминлаш учун шу механизмнинг биринчи таркибий қисми бўлган солиқ тўловчилар фаолиятида қуйидагиларга қатъий равишда риоя қилмоқ лозим:

1. Ҳар бир солиқ тўловчининг (унинг жисмоний ёки юридик шахс эканлиги бу ўринда принципиал аҳамиятга эга эмас) солиқлардан ва уларни тўламасликдан қочиб қутилишнинг мутлақо иложи йўқ эканлигини аниқ тасаввур қилиши.

2. Солиқларнинг ўз вақтида ва белгиланган суммада тўламаётган, амалдаги солиқ қонунчилигига риоя қилмаётган, солиққа тортилишдан турли йўллар билан бўйин тортишга ҳаракат қилаётган солиқ тўловчиларга нисбатан жазо чораларини янада кескинлаштириш ва бу жазоларнинг қўлланилиш муқаррарлигига эришиш.

Бу ўринда қўлланилиши лозим бўлган жазо чораларини янада кескинлаштириш деганда уларни доимий равишда интизомли солиқ тўловчи бўлиб келган ва айрим ҳолларда ўзига болиқ бўлмаган ҳолда бюджет олдидаги ўз мажбуриятини бажара олмай қолган солиқ тўловчиларга нисбатан назарда тутмаёلمиз. Аксинча, жазо чораларининг янада кескинлаштирилиши ва аёвсиз тус олинishi солиқ тўлашдан систематик равишда қочиб юрган, доимий равишда турли йўллар ва воситалар орқали амалдаги солиқ қонунчилигини айланиб ўтишга ҳаракат қилаётган ва айланиб ўтган субъектларга нисбатан қўлланилиши керак.

6.2. Солиқларни ундириш механизмини тақомиллаштириш масалалари

Муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш механизмнинг тақомиллаштириш асосий йўналишларининг иккинчиси шу механизмнинг иккинчи таркибий қисми бўлган «Солиқ ундирувчилар» блоки билан бевосита боғлиқдир. Гап бу эрда амалиётда муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш вазифасини амалга оширувчи давлат органлари яъни суд ижрочилари хусусида кетаяпти. Амалга оширилган таҳлил натижалари шундан далолат

берадики, ҳамма вақт ҳам ва ҳамма ҳолларда ҳам солиқ ундирувчилар фаолияти муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундиришни таъминлаш имконини бермаяпти. Албатта, уларнинг юқоридаги муаммони ҳал этишдаги хизматларини рад этишнинг ёки унинг аҳамиятини пасайтириб кўрсатишнинг иложи йўқ. Лекин шундай бўлишига қарамасдан, муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундиришни таъминлаш вазифаси юклатилган солиқ ундирувчиларнинг ҳаммасини ҳам шу вазифани бажаришга ҳолисона хизмат қилаяпти деб айтиб бўлмайди. Амалиётда содир бўлаётган кўпгина ҳолатлар ва далиллар шундан далолат берапти.

Бундан ташқари, корхоналарнинг қарздорликлари Суд ижрочилари томонидан дастлаб депозит ҳисоб рақамларига ундириб олиниб кейин солиқ қарзини қоплашга йўналтирилади. Натижада пул маблағлари бюджетга йўналтирилгунга қадар корхонага нисбатан пеня ҳисобланиши давом этиши билан бирга, ҳисоб рақамларида маблағлар айланиши бўйича давлат солиқ хизмати органлари маълумот олиши мумкинлиги «Суд ҳужжатларини ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонунда назарда тутилмаганлиги муносабати билан бюджетга маблағларни вақтида ва тўлиқ йўналтирилаётганлигини назорат қилиш имконияти чегараланиб қолмоқда.

Уларнинг бу тарздаги «фаолият»лари тегишли бюджетларнинг фақат даромадлар қисмининг бажарилишига салбий таъсир кўрсатиб қолмасдан, балки хўжалик юритувчи субъектларнинг-солиқ тўловчиларнинг ҳам хўжалик-молиявий фаолиятларининг натижаларига ҳам салбий таъсир кўрсатмоқда. Салбий таъсирини эса қуйидаги мисолда аниқлаштириш мумкин.

Натижада пул маблағлари тегишли ҳисоб-рақамларга йўналтирилгунга қадар корхонага нисбатан пеня ҳисобланиши, бу билан 3 та салбий оқибат ўз-ўзидан келтириб чиқармоқда. Булар:

Сунъий равишда солиқ қарзларининг пайдо бўлиши;

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ўз вақтида келиб тушмаслиги;

Сунъий равишдаги устамаларнинг хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий хўжалик-фаолиятига ортиқча юк бўлиши.

Бундан келиб чиқиб хўжалик юритувчи субъектларнинг молиявий хўжалик-фаолиятларига ва тегишли бюджетларнинг фақат даромадлар қисмининг бажарилишига ҳамда сунъий равишда солиқ қарзларининг ошишига салбий таъсир кўрсатишни олдини олиш мақсадида суд ижрочилари депозит ҳисоб рақамига пул тушгандан то корхонанинг солиқ қарзини тўлагунгача даврдаги тартибини такомиллаштириш масаласини кўриб чиқиш керак.

Муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш механизмини такомиллаштиришнинг асосий йўналишларининг учинчиси. Шу механизмнинг таркибий қисмларидан бўлган «ҳуқуқий ҳужжатлар» блоки билан боғлиқдир. Муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш механизмнинг таркибий қисмларидан бири бўлган «ҳуқуқий ҳужжатлар» блокнинг фаолият кўрсатишида маълум бир узилишлар содир бўлиб, унинг бир маромда ишламаслиги бутун механизмнинг ҳам соғлом фаолият кўрсатмаслигига олиб келаяпти.

Шу билан бирга, мажбурий ундирувни амалга ошириш муддатларининг даъво ариза бўйича узоқ вақтни олаётганлиги ишнинг самарадорлигини ошириш ва тўлов интизомини мустаҳкамлашда салбий таъсир кўрсатмоқда.

Қачонки қарздорга қарзини тўлаши тўғрисида берилган огоҳлантириш талабномасини ўттиз кунлик муддат тугагач Хўжалик судларига киритилган даъво аризаси Хўжалик протессуал кодексининг 125-моддасига асосан бир ойдан ортиқ бўлмаган муддатда кўрилиши ва 146-моддасига асосан ҳал қилув қарори бир ойлик муддат ўтгач кучга кириши ҳисобига (бундан

ташқари почта орқали борадиган вақт ҳам бор) камида икки ойдан ортиқ вақт кетмоқда.

Суд ижрочилари томонидан ижрога қабул қилиб олиниб, қарздорнинг мол-мулкани хатлаш, савдони ташкил этиш ва сотиш даври, юқорида қайд қилинган муддатлар ҳамда қарздорлик суммалари умидсиз бўлса уни банкротлик орқали тугатиш соддалаштирилган тартибда бўлган ҳолда ҳам мажбурий ундирувни амалга оширишда умумий жараён 1(бир) йилгача чўзилмоқда.

Суд ижрочилари департаменти томонидан суд ҳужжатларини ижросиз қайтариш ва ижро иши юритишни тугатишда асос бўлаётган, қарздорнинг хатланган мол-мулкани қарзи эъвазига қабул қилиб олишни рад этиш ёки мол-мулки, даромадларини кидириш юзасидан барча чораларнинг кўрилганлиги каби сабаблар асос қилинаётган «Суд ҳужжатларини ва бошқа органлар ҳужжатларини ижро этиш тўғрисида»ги Қонунининг 37, 40-моддалари тегишли бандлари бугунги кунда Солиқ кодекси талабларидан келиб чиқиб такомиллаштиришни талаб қилмоқда.

Шунинг учун ҳам муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш механизмини такомиллаштиришнинг йўналишларидан бири - бу жараённи тартибга солиб турувчи ҳуқуқий ҳужжатларни халқаро амалиётда кенг қўлланилиб келинаётган ҳуқуқий ҳужжатлар асосида ўрганиб, ўзимизнинг шароитимиздан келиб чиқиб мослаштириш бугунги кун талабидир.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқларни ундириш механизми?
2. Солиқ назорати ким томондан амалга оширилади?
3. Солиқ мажбурияти қандай ҳолатда юзага келади?
4. Давлат солиқ хизмати органларининг вазифалари ва мажбуриятлари нималардан иборат?

7-БОБ. СОЛИҚ ОРГАНЛАРИ НАЗОРАТ ФАОЛИЯТИНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШНИНГ ШАКЛЛАРИ ВА ЗАМОНАВИЙ УСУЛЛАРИ

7.1. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари.

7.2. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш шакллари ва текширув турлари.

7.3. Назорат қилишнинг асосий принциплари ва текширувчи мансабдор шахсларга қўйиладиган талаблар.

7.1. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилишнинг ҳуқуқий муносабатлари ва тартиб қоидалари қуйидаги қонун ҳужжатларига асосан амалга оширилади:

- Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси (2007 йил 25 декабр);
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида»ги Фармони (1998 йил 19 ноябр, ПФ-2114-сонли);
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони (2005 йил 14 июн, ПФ-3619-сонли);
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони (2005 йил 5 октябрь, ПФ-3665-сонли)
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида» 1998 йил 19 ноябрдаги ПФ-2114-сонли Фармонига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида»ги Фармони (2005 йил 28 ноябр, ПФ-3694-сонли);

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. «Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида» Фармони. (ПФ-4296-сонли. 4 апрел 2011 й.)

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш учун қулай ишбилармонлик муҳитини шакллантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги Фармони (ПФ-4354-сонли, 24 август 2011 й.)

- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Бюрократик тўсиқларни бартараф этиш ва тадбиркорлик фаолияти эркинлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида» ги Қарори. (ПҚ-1604-сонли. 25 август 2011 й.)

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарори (1998 йил 27 ноябр 496-сонли);

- «Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари - юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида» Низом (Адлия вазирлигида 2006 йил 5 майда 1573-сон билан рўйхатга олинган);

- «Назорат қилувчи органлар томонидан яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишларни ташкиллаштириш тартиби тўғрисида»ги Низом Адлия вазирлигида 2007 йил 3 сентябрда 1712-сон билан рўйхатга олинган);

- «Текширишларни рўйхатга олиш китобининг шакли ва уни тўлдириш тартибини тасдиқлаш ҳақида»ги буйруғи (Адлия вазирлигида 7 ноябр 2011 йил 2208-сон билан рўйхатга олинган).

«Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги қонуннинг мақсади хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишдир. Давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармалар маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган муассасалар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Прокурор назорати тартибда амалга ошириладиган давлат назорати тегишли Қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг халқаро шартномасида хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, халқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Республика солиқ органлари тизимини янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида» 2010 йил 8 январдаги ПҚ-1257-сон қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг асосий вазифалари ва функциялари этиб қўйидагилар белгиланди:

-пул маблағларининг ноқонуний муомалада бўлиши манбаларини баргараф этиш, аҳоли билан пул ҳисоб-китобларини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахслар томонидан нақд тушумнинг ўз вақтида ва тўлиқ топширилиши юзасидан тизимли назоратни таъминлаш;

-деҳқон бозорлари ва савдо комплексларининг молия-хўжалик фаолиятини, улар томонидан солиқ қонунчилигига риоя қилинишини қаттиқ назорат қилиш ҳамда жиноий ишларни ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига топширган ҳолда уларнинг ҳудудларида аниқланган ҳуқуқ бузилишлари бўйича суриштирувлар ўтказиш;

-республика назорат қилувчи органларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш масалалари бўйича ишлари мувофиқлаштирилишини таъминлаш, ушбу ишни амалга оширишда бир-бирини такрорлашга ва суниестемолчиликларга йўл қўймаслик;

-юридик ва жисмоний шахслар томонидан валюта ва экспорт-импорт операцияларини амалга оширишда қонун ҳужжатларига қатъий риоя этилиши юзасидан таъсирчан назоратни ўз ваколатлари доирасида амалга ошириш;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Республика солиқ органлари тизимини янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида» 2010 йил 8 январдаги ПҚ-1257-сон қарорига асосан Республикаси Давлат солиқ

қўмитаси марказий аппарати тузилмасида Бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси ташкил этилди ва бозорлар, савдо комплекслари, уларга туташ автомобил тўхташ жойлари, шунингдек улар ҳудудида фаолият кўрсатаётган тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш ҳуқуқи фақат давлат солиқ хизмати органларига берилди.

давлат солиқ хизмати органлари, кейинчалик Назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш республика кенгашини ёки унинг ҳудудий комиссияларини хабардор қилган ҳолда, Бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси бошлигининг буйруқлари асосида бозорлар, савдо комплекслари ва уларга туташ автомобил тўхташ жойларида бир марталик йиғимлар топширилишини, ижара тўлови тушуми ва ҳисоби тўлиқ юритилишини, назорат-касса машиналаридан, ҳисоб-китоб терминалларида фойдаланилишини, шунингдек савдо ва хизматлар кўрсатиш қоидаларига риоя қилинишини ҳар куни текшириш ҳуқуқига эгаллиги кўрсатилагна;

бозорлар ва савдо комплексларида санитария норма ва қоидаларига, шунингдек стандартларга, ёнгин хавфсизлиги нормалари ва қоидаларига риоя этилишини назорат қилиш тегишли равишда Ўзбекистон Республикаси Соғлиқни сақлаш вазирлигининг санитария-эпидемиология хизмати органларига ва Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигининг Давлат ёнгин хавфсизлиги хизматига юкланган.

Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлиги, тегишли вазирликлар ва идоралар ўз ходимлари ва мутахассисларининг бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини тартибга солиш бўйича қонун ҳужжатлари талаблари бажарилишини таъминлаш учун давлат солиқ хизмати органлари томонидан ташкил этиладиган гуруҳлар таркибида қатнашишини таъминлаш белгиланган

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 21 майдаги «Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни янада такомиллаштириш тўғрисида»ги 98-сонли Қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси тўғрисидаги Низом 1-иловага мувофиқ ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг Бозорлар ва

савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси тўғрисидаги Низом 2-иловага мувофиқ тасдиқланди. Ушбу қарорда Давлат солиқ қўмитасининг вазифалари, ҳуқуқлари ва ваколатлари белгиланган.

«Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги қонуннинг мақсади хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишдир. Давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармалар маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган муассасалар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Прокурор назорати тартибда амалга ошириладиган давлат назорати тегишли Қонун ҳужжатлари билан ҳам тартибга солинади.

Агар Ўзбекистон Республикасининг ҳалқаро шартномасида хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисидаги Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатларида назарда тутилганидан бошқача қоидалар белгиланган бўлса, ҳалқаро шартнома қоидалари қўлланилади.

7.2. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш шакллари ва текширув турлари

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш қуйидаги йўللар билан амалга оширилади:

текшириш, шу жумладан тафтиш, муқобил текшириш, назорат тартибда текшириш;

статистика ахборотларини ва бошқа ахборотларни таҳлил қилиш;

идора қарамоғидаги органларни текширишдан ўтказиш.

Солиқ назорати- солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини, солиқларнинг, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари Пенсия ва Республика йўл жамғармаларига мажбурий

тўловларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши, тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини назорат қилишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонунида «**Солиқ назорати** солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, шунингдек солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилишнинг ягона тизимидан иборат»-деб белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига асосан солиқ назорати қуйидаги шаклларда амалга оширилади:

Солиқ назорати қуйидаги шаклларда амалга оширилади:

солиқ тўловчиларни ҳисобга олиш;

солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олиш;

бюджетга ва давлат мақсадли жамғармаларига тушаётган тушумларни ҳисобга олиш;

камерал назорат;

нақд пул тушумлари келиб тушишининг хронометражи;

солиқ текширувлари;

фискал хотирали назорат-касса машиналарини қўллаш;

акциз тўланадиган айрим турдаги товарларни маркалаш, шунингдек айрим корхоналарда молия инспектори лавозимини жорий этиш;

давлат даромадига қаратилган мол-мулкни реализация қилишдан тушадиган пул маблағлари давлат даромадига ўз вақтида ва тўлиқ тушишини назорат қилиш;

бошқа мажбурий тўловларни ундириш вазифасини амалга оширадиган давлат органлари ва ташкилотлар устидан назорат қилиш.

Божхона органлари товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан олиб ўтилиши муносабати билан тўланиши лозим бўлган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш бўйича солиқ назоратини

ўз ваколатлари доирасида Солиқ Кодексига ва божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширади.

Солиқ назорати амалга ошириладиганда Солиқ Кодекси ва бошқа қонун ҳужжатларининг қоидаларини бузган ҳолда солиқ тўловчи тўғрисида ахборот тўплаш, сақлаш, ундан фойдаланиш ва уни тарқатишга, шунингдек солиқ сирини ошкор қилишга йўл қўйилмайди.

Қонун ҳужжатларининг талабларини бузган ҳолда олинган солиқ тўловчи тўғрисидаги ҳужжатлар ёки бошқа ахборот солиқ тўловчини солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарликка тортишга асос бўла олмайди. (СК. 12 боб. 67-модда)

Камерал назорат

Камерал назорат солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган назоратдир.

Камерал назорат солиқ тўловчининг ҳузурига бормасдан давлат солиқ хизмати органи жойлашган эрда амалга оширилади.

Агар давлат солиқ хизмати органи томонидан камерал назорат жараёнида солиқ ҳисоботини тўлдиришда хатоликларга йўл қўйилганлиги ёки тақдим этилган солиқ ҳисоботидаги ва давлат солиқ хизмати органларидаги маълумотлар ўртасида зиддиятлар борлиги аниқланса, бу ҳақда солиқ тўловчига тегишли тузатишлар киритиш талаб қилинган ҳолда ёзма шаклда хабар қилинади.

Солиқ тўловчи аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини тақдим этиш учун назарда тутилган тартибда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тузатилган солиқ ҳисоботини ёхуд аниқланган тафовутларнинг асосини талабнома олинган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда тақдим этиши шарт.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи

Солиқ тўловчининг нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи хронометраж ўтказилган даврда ҳақиқатда келиб тушган нақд пул тушумини аниқлаш мақсадида ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи нақд ҳисоб-китоб асосида товарлар реализация қиладиган ёки хизматлар кўрсатадиган солиқ тўловчи ҳузурида бевосита товарлар реализация қилинадиган, хизматлар кўрсатиладиган жойда давлат солиқ хизмати органи томонидан ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқ солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олиш жараёнида солиқ тўловчи томонидан тушум миқдори камайтирилганлигини тахмин қилиш имконини берадиган тафовутлар аниқланган тақдирда, давлат солиқ хизмати органининг раҳбари ёки раҳбар ўринбосари томонидан қабул қилинади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқда хронометраж ўтказиладиган солиқ тўловчи, хронометражни ўтказиш жойи ва муддати, хронометраж ўтказиладиган давр, хронометраж ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилинишига сабаб бўлган тафовут, шунингдек давлат солиқ хизмати органининг хронометраж ўтказадиган мансабдор шахслари албатта кўрсатилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи келиб тушаётган пул тушумини давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахслари томонидан кузатиш ва қайд этиш орқали ўтказилади. Хронометражни ўтказишга бошқа шахсларни, шу жумладан экспертларни жалб этишга йўл қўйилмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини амалга ошириш жараёнида текширув ўтказишга, солиқ тўловчидан бирон бир ахборот ёки тушунтиришлар талаб қилишга, солиқ тўловчига нисбатан талаблар тақдим этишга ёки унинг фаолиятига бошқача тарзда аралashiшга йўл қўйилмайди, бундан фискал хотирали назорат-касса машинасида сақланаётган хронометраж ўтказиладиган вақтга доир маълумотларни олиш мустасно.

Давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахси нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи натижалари юзасидан маълумотнома тузади. Маълумотноманинг кўчирма нусхаси солиқ тўловчига топширилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи натижаларидан фақат тақдим этилаётган солиқ ҳисоботи тўғрилигини таҳлил этиш учун, шунингдек солиқ солиш объектлари ва солиқ солиш билан боғлиқ объектлар тўғрисидаги маълумотлар базасини юритиш учун фойдаланилади. Хронометраж натижаси солиқ тўловчини жавобгарликка тортиш учун асос бўла олмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланади.

Фискал хотирали назорат-касса машиналарининг қўлланилиши

Ўзбекистон Республикаси ҳудудига нақд пулда ҳисоб-китоб қилиш билан товарларни реализация қилиш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш Назорат-касса машиналарининг давлат реестрига киритилган фискал хотирали назорат-касса машиналари мажбурий қўлланилган ҳолда амалга оширилади, бундан нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни, фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли назорат-касса машиналарини қўллагасдан амалга ошириши мумкин бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахслар мустасно.

Фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни назорат-касса машиналарини қўллагасдан амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахсларнинг рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш шакллари ичида текшириш самарадорлик жихатидан муҳим аҳамият касб этади.

7.3. Назорат қилишнинг асосий принциплари ва текширувчи мансабдор шахсларга қўйиладиган талаблар.

Текширувчи мансабдор шахсларга қўйиладиган талаблар. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари томонидан амалга оширилади. Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аттестациядан ўтказилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2010 йил 20 январда 2070-сон билан рўйхатга олинган “Назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларини хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқини бериш бўйича аттестациядан ўтказиш тартиби тўғрисида” Низом асосида назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишга рухсат белгиланган намунадаги махсус гувоҳнома билан тасдиқланади. Ушбу низомга мувофиқ аттестациядан ўтказиш тартиби қуйидагича:

Аттестацияни ўтказиш муддати аттестация комиссияси раиси томонидан ходимларнинг хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқининг тугаш муддати, назорат қилувчи органнинг тузилмаси, штат бирлигининг ўзгариши, ходимлар қўнимсизлиги ва бошқа ҳолатларни инобатга олиб, назорат қилувчи орган раҳбари билан келишган ҳолда белгиланади.

Аттестацияни ўтказиш тўғрисида назорат қилувчи орган раҳбарининг хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқини бериш бўйича аттестациядан ўтадиган ходимлар рўйхатини тасдиқлаш ҳамда аттестация ўтказишни ташкиллаштириш бўйича буйруғи қабул қилинади.

Ходимлар рўйхатига назорат қилувчи органнинг хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқига эга бўлган (муддати тугаган ёки тугаётган) ва бундай ҳуқуқни олишга таклиф этилаётган ходимлари киритилади. Бунда ходимлар рўйхатига олдин хўжалик юритувчи

субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқи берилган, аммо хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш билан боғлиқ бўлмаган лавозимга ўтган ходимлар киритилмайди.

Хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқи бериладиган ҳар бир ходим бўйича назорат қилувчи органнинг тегишли тузилмаси раҳбари томонидан ушбу ходимнинг иш фаолиятида эришган натижалари, ижобий ва салбий хусусиятлари тўғрисида аттестация комиссиясига хизмат тавсифномаси тақдим этилади.

Аттестациядан ўтказиладиган ходим аттестациядан камида икки ҳафта олдин, аттестацияни ўтказиш тўғрисидаги буйруқ ва ўзи ҳақидаги хизмат тавсифномаси билан имзо қўйдирилган ҳолда таништирилиши керак.

Аттестация комиссияси йиғилиши аттестация комиссияси тасдиқланган таркибининг 3/4 қисми қатнашса ваколатли ҳисобланади.

Аттестация аттестациядан ўтаётган ходим билан суҳбат шаклида ўтказилади.

Аттестация комиссияси томонидан аттестациядан ўтувчи ходим ҳақидаги тавсифнома ва саволларга берилган жавобларни инobatга олган ҳолда ҳар бир аттестациядан ўтувчи ходимга нисбатан очиқ овоз бериш йўли билан алоҳида қарор қабул қилинади. Қарор аттестацияда иштирок этган аттестация комиссияси аъзоларининг кўпчилиги овоз берганда, қабул қилинган деб ҳисобланади. Аттестация комиссияси аъзоларининг овозлари тенг бўлган тақдирда аттестация комиссияси раисининг овози ҳал қилувчи бўлиб ҳисобланади.

Аттестация натижаси бўйича аттестация комиссияси қуйидаги қарорлардан бирини қабул қилади:

ходим аттестациядан ўтди;

ходим аттестациядан ўтмади.

Ҳар бир аттестациядан ўтаётган ходимга икки нусхада мазкур Низомнинг 1-иловасига мувофиқ хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятида текшириш ўтказиш ҳуқуқини бериш бўйича аттестация варақаси тузилади.

Аттестация якуни бўйича аттестация комиссияси томонидан қабул қилинган қарор аттестация комиссияси раиси, котиби ҳамда аъзолари томонидан имзоланадиган аттестация варақасига киритилади. Аттестация варақасининг иккинчи нусхаси аттестация ўтказилгандан кейин уч кун муддатда аттестациядан ўтган ходимга имзо қўйдирилган ҳолда тақдим этилади.

Аттестация якунлари бўйича уч кунлик муддатда баённома тузилади. Баённомада аттестация ўтказилган сана ва жойи кўрсатилади ҳамда аттестация варақалари илова қилинади. Баённома аттестация комиссияси раиси ва котиби томонидан имзоланади ва унда ҳар бир аттестациядан ўтувчи ходимга берилган саволлар мазмуни, жавоблар тўғрилиги, шунингдек ходимга хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқини бериш ҳақида қабул қилинган қарори кўрсатилиши керак.

Аттестация комиссияси томонидан "ходим аттестациядан ўтди" деб қарор қабул қилинган ходимга аттестация комиссияси томонидан белгиланадиган, аммо назорат қилувчи орган томонидан ўрнатилган аттестацияни ўтказиш даврийлигидан ошмаган муддатга хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқи берилади.

Аттестация комиссияси томонидан аттестациядан ўтган ходимга қуйидаги хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқини берувчи махсус гувоҳнома берилади:

Текширувга аудиторлик ташкилотлари ва (ёки) экспертлар жалб этилгани тақдирда, назорат қилувчи органнинг мансабдор шахси томонидан назорат қилувчи орган ва аудиторлик ташкилоти ва (ёки) эксперт ўртасидаги шартноманинг кўчирма нусхаси албатта тақдим этилади. Шартномада аудитор ва (ёки) экспертнинг фамилияси, исми, отасининг исми, иш жойи ва лавозими кўрсатилган бўлиши керак. Аудитор ва (ёки) эксперт хулосасининг тўғрилиги ва унинг қонун ҳужжатларига мувофиқлиги учун аудиторлик ташкилоти ва (ёки) экспертнинг жавобгарлиги тузиладиган шартноманинг

зарурий шарти ҳисобланади. Аудиторлик текширувлари ва экспертизаларни ўтказиш харажатлари назорат қилувчи органлар ҳисобига амалга оширилади.

Давлат солиқ хизмати органининг хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказувчи мансабдор шахсларига қўйиладиган талаблар

Тадбиркорлик субъектлари фаолиятида солиқ текширувлари давлат солиқ хизмати органларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш ҳуқуқига эга бўлган ҳамда бу ҳақда махсус гувоҳнома билан таъминланган мансабдор шахслари томонидан амалга оширилиши мумкин.

Давлат солиқ хизмати органларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш ҳуқуқини берувчи махсус гувоҳномага эга бўлмаган мансабдор шахсларини солиқ текширувларига жалб этиш қатъиян ман этилади, хўжалик юритувчи субъект мақомига эга бўлмаган шахсларда ўтказиладиган текширишлар (назорат тадбирлари) бундан мустасно.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, солиқ назорати, шакл, тамойил, солиқ назорати турлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ сиёсатида солиқ маъмурчилигининг тутган ўрни ва унинг асосий йўналишлари
2. Солиқ текшируви натижаларини расмийлаштирилиши ва уни кўриб чиқиш тартиби
3. Солиқ текшируви турлари ва уларни ташкил қилиш
4. Солиқ текширувларини ташкил этиш ва уни ўтказиш тартиби
5. Солиқ текширувларини ўтказиш тартиби

III ҚИСМ.

СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ СИФАТИНИ ОШИРИШ УЧУН СОЛИҚ НАЗОРАТИ ТИЗИМИ

8-БОБ. КАМЕРАЛ СОЛИҚ НАЗОРАТИ, УНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ ВА ЎТКАЗИШ МЕХАНИЗМИ

8.1. Камерал назоратини ўтказиш тартиби.

8.2. Солиқ тўловчиларнинг фаолиятини камерал назоратдан ўтказишда ички ва ташқи манба маълумотлар базасини шакллантириш

8.1. Камерал назоратини ўтказиш тартиби.

Камерал назорат солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган назоратдир.

Камерал назорат солиқ тўловчининг ҳузурига бормасдан давлат солиқ хизмати органи жойлашган эрда амалга оширилади.

Агар давлат солиқ хизмати органи томонидан камерал назорат жараёнида солиқ ҳисоботини тўлдиришда хатоликларга йўл қўйилганлиги ёки тақдим этилган солиқ ҳисоботидаги ва давлат солиқ хизмати органларидаги маълумотлар ўртасида зиддиятлар борлиги аниқланса, бу ҳақда солиқ тўловчига тегишли тузатишлар киритиш талаб қилинган ҳолда ёзма шаклда хабар қилинади.

Солиқ тўловчи аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини тақдим этиш учун назарда тутилган тартибда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тузатилган солиқ ҳисоботини ёхуд аниқланган тафовутларнинг асосини талабнома олинган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда тақдим этиши шарт.

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 31 октябрьдаги “Камерал назорат” дастурий маҳсулини амалиётга жорий этиш тўғрисида”ги 460-сонли буйруғига асосан, Давлат солиқ қўмитасининг Янги технологиялар илмий-ахборот маркази томонидан веб технологияси асосида ишлаб чиқилган дастурий маҳсулнинг янги варианты 2013 йилнинг 5 ноябридан бошлаб давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий қилинган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 70-моддасига мувофиқ камерал назорат, солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни (маълумотларни) ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида солиқ тўловчининг ҳузурига бормаган ҳолда амалга оширилади.

Давлат солиқ қўмитасининг 2011 йил 26- мартдаги 86-сон буйруғига асосан “Тадбиркорлик субъектлари фаолиятини камерал назоратдан ўтказиш ва улар асосида аниқланган камчиликлар белгиланган муддатда бартараф этилмаган ҳолатлар бўйича солиқ текширувларини ташкил этиш тўғрисида Низом” тасдиқланди. Ушбу Низом “Давлат солиқ хизмати тўғрисида”ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига мувофиқ, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 7 февралдаги ПҚ-1474-сонли қарори билан тасдиқланган “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили” Давлат дастурининг ижроси юзасидан ишлаб чиқилган бўлиб, тадбиркорлик субъектлари, яъни юридик шахслар ва жисмоний шахслар томонидан тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботларини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни (маълумотларни) ўрганиш ва таҳлил этиш асосида камерал назоратдан ўтказиш ва аниқланган камчиликлар бартараф этилмаган ҳолатлар бўйича солиқ текширувларини ташкиллаштириш тартибини белгилайди.

“Камерал назорат” дастурий маҳсулини жорий қилишнинг асосий мақсадлари

“Камерал назорат” дастурий маҳсулини ишлаб чиқиб амалиётга жорий қилишдан асосий мақсад:

- солиққа тортиш амалиётини такомиллаштириш;
- солиқ қонунчилигининг бажарилишини назорат қилишнинг самарадорлигини ошириш;
- солиқ тўловчининг манзилига бормасдан ва махсус рухсатномасиз солиқ тўловчининг фаолиятини тақдим қилинган ҳисоботлар асосида назорат қилиш;
- солиқ тўловчилар томонидан солиқ қонунчилиги талабларини бузилишига йўл қўймаслик ва келгусида уларга нисбатан қўлланилиши мумкин бўлган маъмурий, жиноий ва молиявий жазо чораларининг олдини олиш;
- солиқ тўловчилар томонидан давлат бюджети ва бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармаларига солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ва тўлиқ ҳажмда тушишини таъминлашдан иборат.

Дастур ёрдамида қуйидаги йўналишлар бўйича камерал таҳлил ўтказиш мумкин:

- солиқ ҳисоботларининг ўз вақтида топширилиши;
- молиявий ҳисоботларнинг ўз вақтида тақдим қилиниши;
- солиқ ва молиявий ҳисоботлардаги кўрсаткичларнинг мутаносиблиги;
- молиявий ҳамда солиқ ҳисоботларининг (солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ҳар бир тури бўйича) тўлиқлиги;
- ҳисоботларда қўлланилган солиқ ставкаларининг тўғрилигини текшириш;
- қўлланилган солиқ имтиёзларининг асослилигини текшириш;
- солиқ ҳисоботларининг тўғри тўлдирилганлигини текшириш .

- ҳисоботларнинг барча мажбурий реквизитлари тўлдирилиши (солиқ тўловчиларнинг идентификация рақами, почта манзили, санаси ва ш.к.);

- солиқ даври кўрсатилиши, солиқ ҳисоботи шаклларида назарда тутилган барча кўрсаткичларнинг, шу жумладан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар суммаларининг тўлдирилиши.

Камерал таҳлил:

- Битта корхона бўйича;
- Олдиндан ажратилган бир гуруҳ корхона бўйича;
- Статуслар бўйича;
- Фаолият турлари бўйича;
- Барча корхоналар бўйича;
- Битта солиқ тури ёки барча солиқ турлари бўйича ўтказилиши мумкин.

Дастурий маҳсулнинг қуйидаги бандлари орқали мавжуд маълумотларни таҳлил қилиш имкониятлари яратилган.

«**Ҳисоботлар 1**» бандида киритилган маълумотлар жамланиб, қуйидаги йўналишларда таҳлил қилинади:

- корхоналарнинг солиқ тўлаш тартиби бўйича;
- корхоналарнинг тоифалари;
- корхоналарнинг молиявий ҳисоботларни тақдим этиши.

«**Ҳисоботлар 2**» бандида маълумотлар базаси таҳлил қилиниб, қуйидаги маълумотлар шакллантирилади:

- 1) Ҳисобот топшириши лозим бўлган корхоналар тўғрисида маълумот.
- 2) Мақоми ўзгарган, корхоналар ҳақиқатдаги мақоми бўйича тегишли мақомга олиб борилмаган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда ҳолатлари тугатилган, аммо статуси бўйича фаолият кўрсатаётган корхоналарни танлаб беради.

- 3) Ҳолати ўзгарган, корхоналар ҳақиқатдаги ҳолати бўйича тегишли ҳолатларга ўтказилмасдан қолган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда ҳолатлари бўйича фаолият кўрсатаётган, аммо 98-статусга олинган корхоналарни танлаб беради.

Дейс-я	СТИР	Номи	Код	Вилоят	Тушан	Код	Номи	Код	Номи	Код	Статус
--------	------	------	-----	--------	-------	-----	------	-----	------	-----	--------

4.8.1.-расм. Умумий интерфейс

4) Банк муассасасида ҳисоб рақам очган, лекин ДСИ маълумотлар базасида ҳисоб рақам очмасдан фаолият кўрсатмаётган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда маълумотлар базасига ҳисоб рақамлари киритилмаган корхоналарнинг рўйхати шакллантирилади.

5) Банк муассасасида ҳисоб рақам очмаган, маълумотлар базасида фаолият кўрсатаётган ҳамда солиқ мажбуриятига эга корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда маълумотлар базасида ҳисоб рақамлари нотўғри киритилган корхоналар рўйхати шакллантирилади.

6) Фаолият кўрсатаётган, лекин ДСИ маълумотлар базасида солиқ мажбуриятига эга бўлмаган корхоналар ҳолатида турган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда 9-ҳолатга нотўғри ўтказилган корхоналар рўйхати шакллантирилади.

7) Фаолият кўрсатаётган, лекин ДСИ маълумотлар базасида ҳисобот тақдим этмаган корхоналар ҳолатида турган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда 14-ҳолатдан 0-ҳолатга ўтказилмаган корхоналар рўйхати шакллантирилади.

8) Ҳисобот тақдим этмаган, лекин ДСИ маълумотлар базасида фаолият юритаётган корхоналар ҳолатида турган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда 14-ҳолатга ўтказилмаган корхоналар рўйхати шакллантирилади.

9) Маълумотлар базасида солиқ тўловчи томонидан ҳисоботларни кечиктириб тақдим этган корхоналар тўғрисида маълумот. Бу бўлимда ҳисоботларни топшириш муддатидан кейин ҳисоботлари маълумотлар базасига киритилган корхоналар рўйхати шакллантирилади.

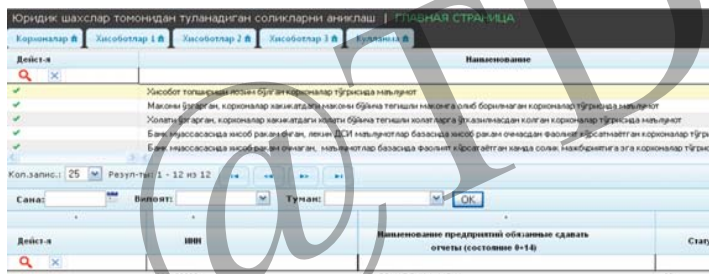
10) Солиқ ҳисоботларини тақдим этмаган корхоналар тўғрисида маълумот. Маълумотлар базасидаги 14-ҳолатдаги корхоналар рўйхати шакллантирилади.

11) "0" ҳисобот тақдим этган корхоналар тўғрисида маълумот. Маълумотлар базасига "нол" ҳисоботларни тақдим этган корхоналарни олиб шакллантирилади.

12) Солиқ тўловчи томонидан ЯИТ, ПЖСБ ва ЖШОДС бўйича ҳисоботларнинг таҳлили. Таҳлил ва назорат ишларини ташкил этиш мақсадида, меҳнатга ҳақ тўлаш фондидан ҳисобланадиган ягона имжтимоий тўлов, мажбурий суғурта бадаллари, жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи бўйича шахсий карточкада ҳисобланган суммаларни солиштириш мумкин.

13) Ягона солиқ тўловини амалга ошираётган юридик шахслар бўйича маълумот. Ягона солиқ тўловининг базавий миқдорларини солиштириш ҳамда ташқи манба маълумотларини таҳлил ва назорат қилиш учун фойдаланилади.

14) Товар айланмасидан ЙЖ, ПЖ ва ТЖ бўйича солиштирма жадвал. Таҳлил ва назорат ишларини ташкил этиш мақсадида, товар айланмасидан бюджетнинг мақсадли жамғармаларига ҳисобланадиган тўловлар бўйича шахсий карточкада ҳисобланган суммаларни солиштириш мумкин.

3.8.2.-расм. Ҳисобот топширадиган корхоналар рўйхатини шакллантириш.

«Ҳисоботлар 3» бандида маълумотлар базаси таҳлил қилиниб, натижада куйдаги маълумотларни олишга имконият яратилган:

- солиқ тўловчининг шахсий карточкаси тўғрисидаги маълумотлар.

Бу бўлимда корхоналарнинг солиқ турларини киритилганлиги ва **Солиқ**

тўлаш даврлари тўғрисидаги маълумотларнинг киритилганлиги ва киритилмаганлигини текшириш имконияти яратилган;

- юридик шахслар томонидан ҳисобланган солиқлар тўғрисидаги маълумотлар. Бу бўлимда умумий статистик ва таҳлил ишлари амалга оширилади;

- чораклик ҳисоботлар дастурий мажмуага киритилган, аммо шахсий карточкаларга провodka берилмаган суммалар тўғрисида маълумотлар;

- ойлик ҳисоботлар дастурий мажмуага киритилган, аммо шахсий карточкаларга провodka берилмаган суммалар тўғрисида маълумотлар;

- декадалик ҳисоботлар дастурий мажмуага киритилган, аммо шахсий карточкаларга провodka берилмаган суммалар тўғрисида маълумотлар;

- кунлик ҳисоботлар дастурий мажмуага киритилган, аммо шахсий карточкаларга провodka берилмаган суммалар тўғрисида маълумотлар.

8.2. Солиқ тўловчиларнинг фаолиятини камерал назоратдан ўтказишда ички ва ташқи манба маълумотлар базасини шакллантириш

Давлат солиқ хизмати органларида ички ва ташқи манба маълумотлари ҳисобига солиқ тўловчиларнинг фаолияти тўғрисидаги маълумотлар базаси шакллантирилади.

Ички манбалар бўйича маълумотлар базаси солиқ тўловчиларнинг давлат солиқ хизмати органларига тақдим этган молиявий ва солиқ ҳисоботлари, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича амалга оширган ўзаро ҳисоб-китоблари ҳамда давлат солиқ хизмати органларида мавжуд бўлган бошқа маълумотлар асосида шаклланиб, куйдаги ахборотларни ўз ичига олади:

- а) молиявий ҳисоботлар, тушунтиришлар, маълумотлар ва солиқ ҳисоботлари (давлат бюджети ва бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармаларига тўланадиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича чораклик ва йиллик ҳисоб-китоблар, аниқлаштирилган ҳисоботлар

хамда солиқларни ҳисоблаб чиқариш билан боғлиқ бўлган маълумотномалар) ва солиқ ҳисоб-китобларига иловалар;

б) солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкалари маълумотлари (солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг ҳисобланиши, тўланиши, солиқ қарзи, ортиқча тўловлар ҳамда тўлов муддати кечиктирилган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар);

Ташқи манба маълумотлар базаси Солиқ кодексининг 84-моддасига мувофиқ, солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги тўғрисида ахборот тақдим этадиган органлар ва ташкилотлар томонидан белгиланган муддатда давлат солиқ хизмати органларига тақдим қилинадиган маълумотлар асосида шаклланади.

«Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикасининг Қонунига мувофиқ, солиқ ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан давлат назоратини амалга ошириш ва солиқлар бўйича ҳуқуқбузарликларга қарши курашишда давлат солиқ хизмати органларига кўмаклашувчи давлатнинг бошқа бошқарув органлари, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, статистика, молия органлари ва бошқа ташкилотлар маълумотларидан белгиланган тартибда фойдаланилади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ тўловчиларнинг фаолиятини камерал назоратдан ўтказиш тартиби?
2. “Камерал назорат” дастурий маҳсулини жорий қилишнинг асосий мақсади ва натижаси нималарда намоён бўлади?
3. Камерал назорат асосида молиявий ва солиқ ҳисоботларини текшириш тартиби.
4. Камерал назоратни амалга оширишга доир меъёрий ҳужжатлар?

9-БОБ. СОЛИҚ ТЕКШИРУВИ ТУРЛАРИ ВА УЛАРНИ ТАШКИЛ ҚИЛИШ

9.1. Солиқ текшируви турлари

9.2. Солиқ текширувини ташкил этиши

9.3. Текширишларнинг режа-жадвалларини ишлаб чиқиш тартиби

9.4. Назорат қилувчи органларнинг Кенгаши (ҳудудий комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз амалга ошириладиган назорат функциялари рўйхати

9.1. Солиқ текшируви турлари

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш куйидаги йўллар билан амалга оширилади:

текшириш, шу жумладан тафтиш, муқобил текшириш, назорат тартибда текшириш;

статистика ахборотларини ва бошқа ахборотларни таҳлил қилиш; идора қарамоғидаги органларни текширишдан ўтказиш.

Солиқ назорати- солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини, солиқларнинг, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари Пенсия ва Республика йўл жамғармаларига мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши, тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини назорат қилишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонунида «**Солиқ назорати** солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, шунингдек солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилишнинг ягона тизимидан иборат»-деб белгилаб қўйилган.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига асосан солиқ назорати куйидаги шаклларда амалга оширилади:

Божхона органлари товарларни Ўзбекистон Республикасининг божхона чегарасидан олиб ўтилиши муносабати билан тўланиши лозим бўлган

солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундириш бўйича солиқ назоратини ўз ваколатлари доирасида Солиқ Кодексига ва божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ амалга оширади.

Солиқ назорати амалга ошириладиганда Солиқ Кодекси ва бошқа қонун ҳужжатларининг қоидаларини бузган ҳолда солиқ тўловчи тўғрисида ахборот тўплаш, сақлаш, ундан фойдаланиш ва уни тарқатишга, шунингдек солиқ сирини ошкор қилишга йўл қўйилмайди.

Қонун ҳужжатларининг талабларини бузган ҳолда олинган солиқ тўловчи тўғрисидаги ҳужжатлар ёки бошқа ахборот солиқ тўловчини солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларини бузганлик учун жавобгарликка тортишга асос бўла олмайди. (СК. 12 боб. 67-модда)

Камерал назорат

Камерал назорат солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган назоратдир.

Камерал назорат солиқ тўловчининг ҳузурига бормасдан давлат солиқ хизмати органи жойлашган эрда амалга оширилади.

Агар давлат солиқ хизмати органи томонидан камерал назорат жараёнида солиқ ҳисоботини тўлдиришда хатоликларга йўл қўйилганлиги ёки тақдим этилган солиқ ҳисоботидаги ва давлат солиқ хизмати органларидаги маълумотлар ўртасида зиддиятлар борлиги аниқланса, бу ҳақда солиқ тўловчига тегишли тузатишлар киритиш талаб қилинган ҳолда ёзма шаклда хабар қилинади.

Солиқ тўловчи аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини тақдим этиш учун назарда тутилган тартибда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тузатилган солиқ ҳисоботини ёхуд аниқланган тафовутларнинг асосини талабнома олинган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда тақдим этиши шарт.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи

Солиқ тўловчининг нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи хронометраж ўтказилган даврда ҳақиқатда келиб тушган нақд пул тушумини аниқлаш мақсадида ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи нақд ҳисоб-китоб асосида товарлар реализация қиладиган ёки хизматлар кўрсатадиган солиқ тўловчи ҳузурда бевосита товарлар реализация қилинадиган, хизматлар кўрсатиладиган жойда давлат солиқ хизмати органи томонидан ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқ солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олиш жараёнида солиқ тўловчи томонидан тушум миқдори камайтирилганлигини тахмин қилиш имконини берадиган тафовутлар аниқланган тақдирда, давлат солиқ хизмати органининг раҳбари ёки раҳбар ўринбосари томонидан қабул қилинади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқда хронометраж ўтказиладиган солиқ тўловчи, хронометражни ўтказиш жойи ва муддати, хронометраж ўтказиладиган давр, хронометраж ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилинишига сабаб бўлган тафовут, шунингдек давлат солиқ хизмати органининг хронометраж ўтказадиган мансабдор шахслари албатта кўрсатилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи келиб тушаётган пул тушумини давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахслари томонидан кузатиш ва қайд этиш орқали ўтказилади. Хронометражни ўтказишга бошқа шахсларни, шу жумладан экспертларни жалб этишга йўл қўйилмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини амалга ошириш жараёнида текширув ўтказишга, солиқ тўловчидан бирон бир ахборот ёки тушунтиришлар талаб қилишга, солиқ тўловчига нисбатан талаблар тақдим этишга ёки унинг фаолиятига бошқача тарзда аралашинишга йўл қўйилмайди,

бундан фискал хотирали назорат-касса машинасида сақланаётган хронометраж ўтказилаётган вақтга доир маълумотларни олиш мустасно.

Давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахси нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи натижалари юзасидан маълумотнома тузади. Маълумотноманинг кўчирма нусхаси солиқ тўловчига топширилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи натижаларидан фақат тақдим этилаётган солиқ ҳисоботи тўғрилигини таҳлил этиш учун, шунингдек солиқ солиш объектлари ва солиқ солиш билан боғлиқ объектлар тўғрисидаги маълумотлар базасини юритиш учун фойдаланилади. Хронометраж натижаси солиқ тўловчини жавобгарликка тортиш учун асос бўла олмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланади.

Фискал хотирали назорат-касса машиналарининг қўлланилиши

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида нақд пулда ҳисоб-китоб қилиш билан товарларни реализация қилиш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш Назорат-касса машиналарининг давлат реестрига киритилган фискал хотирали назорат-касса машиналари мажбурий қўлланилган ҳолда амалга оширилади, бундан нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни, фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли назорат-касса машиналарини қўлламадан амалга ошириши мумкин бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахслар мустасно.

Фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни назорат-касса машиналарини қўлламадан амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахсларнинг рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш шакллари ичида текшириш самарадорлик жиҳатидан муҳим аҳамият касб этади.

9.2. Солиқ текширувини ташкил этиш

Текшириш бу – хўжалик юритувчи субъектлар томонидан қонунлар ҳамда ўз фаолиятини тартибга солувчи бошқа қонун ҳужжатлари қандай бажарилаётганлигини наорат қилувчи органларнинг бир марта назорат қилишидир.

Солиқ текширувининг мақсади бўлиб, солиқ тўловчиларнинг солиқ ва валютага оид қонун ҳужжатларига риоя этиши, шунингдек уларнинг фаолиятини тартибга солувчи қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатлари талабларини бажариши устидан назорат қилиш бўлиб ҳисобланади.

Солиқ текширувининг вазифаси текширилаётган солиқ тўловчининг солиқ мажбуриятини бажариши солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига мувофиқлигини аниқлаш ҳамда давлат солиқ хизмати органлари томонидан аниқланган солиққа оид ҳуқуқбузарлик далилларининг ҳужжатлар билан тасдиқланиши ва уларнинг солиқ текшируви далолатномасида акс эттирилишидан иборат.

Солиқ текширувлари фақат давлат солиқ хизмати органлари томонидан ўтказилади, улар текширувлар давомида солиқ ва валютага оид жиноятлар аломатларини аниқлаган ҳолларда – Ўзбекистон Республикаси Бош прокуратураси ҳузуридаги Солиқ, валютага оид жиноятларга ва жиний фаолиятдан олинган даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш департаменти томонидан ўтказилади.

Текширилаётган солиқ тўловчи мансабдор шахсларининг яқин қариндошлари (ота-онаси, эри ёки хотини, ака-укаси, опа-синглиси, фарзандлари) ёки қудалари (ер ёки хотиннинг ака-укаси, опа-синглиси, ота-онаси ва фарзандлари) бўлган давлат солиқ хизмати органлари ходимларининг солиқ тўловчиларда солиқ текширувларини ўтказиши тақиқланади. Шунингдек солиқ текшируви натижаларидан шахсан, бевосита ёки билвосита манфаатдор бўлган давлат солиқ хизмати органлари ходимлари солиқ тўловчиларда солиқ текширувлари ўтказишга қўйилмайди. Бундай ҳолатлар юзага келганда давлат солиқ хизмати органлари ходими текширув бошланишидан олдин ўзининг бевосита раҳбарига бу ҳақда маълум қилиши шарт. Мазкур қоидага риоя этмаганлик учун жавобгарлик

Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқ хизмати органи ходими зиммасига юкланади.

Давлат солиқ хизмати органлари ходимлари солиқ текшируви пайтида олинган солиқ тўловчилар тўғрисидаги маълумотларни сир сақлашга мажбурлар, фақат қуйидаги шахсларга Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда мазкур ахборотни тақдим этишга ҳақлидирлар:

- давлат солиқ хизмати органларининг бошқа ходимларига, улар хизмат мажбуриятларини бажаришлари пайтида ва мақсадида;
- ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга, солиққа оид ҳуқуқбузарликлар ва жиноятларни содир этаётган шахсларнинг қонунга қўра айбини фож этиш мақсадида;
- судларга, солиқ тўловчининг солиққа оид мажбуриятларини ёки солиққа оид ҳуқуқбузарликлар ва жиноятлар учун жавобгарлигини белгилаш ҳақидаги ишни қўриб чиқиш давомида;
- давлат бюджети прогноз кўрсаткичларини шакллантирувчи ваколатли давлат органига;
- халқаро шартномаларга мувофиқ бошқа мамлакатларнинг солиқ ёки ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларига.

Солиқ текширувларининг ўтказилиши солиқ тўловчининг фаолиятини тўхтатиб қўймаслиги керак, Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Давлат солиқ хизмати органлари текширилаётган юридик шахснинг таркибий бўлинмаларини текширишга ҳақли.

Солиқлар ва мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисобланиши ва ўз вақтида тўланиши солиқ текшируви предмети ҳисобланади.

Текширув давомида қуйидаги масалаларга эътибор бериш зарур:

- бухгалтерия ҳисоби юритилиши сифати;
- солиқ солинадиган база тўғри белгиланиши ва солиқ ставкаси тўғри қўлланиши;
- солиқлар ва мажбурий тўловлар суммалари ўз вақтида ўтказилиши;
- солиқ ҳисоб-китоблари солиқ органларига ўз вақтида тақдим этилиши;

- солиқлар ва мажбурий тўловлар бўйича имтиёзлар қўлланиши тартиби ва солиқ тўлашдан бўшаган маблағларнинг мақсадли ишлатилишини текшириш;

- солиқ солишга оид бошқа масалалар.

Режали текширувдан аввал, солиқ инспекторлари ҳар бир солиқ тури бўйича ҳисобот ва ҳисоб-китобларни камерал назоратдан (жойига чиқмасдан) ўтказадилар

Ўўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш қуйидаги турларга бўлинади:

- тафтиш;
- муқобил текшириш;
- назорат тартибида текшириш.

Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига асосан солиқ текшируви давлат солиқ хизмати органлари томонидан, қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда эса, прокуратура органлари томонидан амалга ошириладиган солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг бажарилишини текширишдир.

Солиқ текшируви солиқ тўловчининг молия-ўўжалик фаолияти текшируви (тафтиши) ва қисқа муддатли текширув шаклида амалга оширилади.

Солиқ тўловчининг молия-ўўжалик фаолияти текшируви (тафтиши) солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш мақсадида солиқ тўловчининг бухгалтерия, молия, статистика, банк ҳужжатлари ҳамда бошқа ҳужжатларини ўрганиш ва таққослашдир.

Қисқа муддатли текширув солиқ тўловчининг молия-ўўжалик фаолиятини текшириш билан боғлиқ бўлмаган, унинг айрим операцияларининг солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқлиги текширувидир. (СҚ. 14 боб. 85-модда)

Солиқ тўловчи молия-ўўжалик фаолиятининг режали солиқ текшируви (тафтиши) – текширувларни амалга оширишнинг назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган томонидан

тасдиқланган мувофиқлаштириш режаси асосида ўтказиладиган текширувдир.

Солиқ тўловчи молия-хўжалик фаолиятининг режадан ташқари солиқ текшируви (тафтиши) қуйидаги ҳолларда ўтказиладиган текширувдир:

юридик шахс тугатилаётганда;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг ёки Ўзбекистон Республикаси Ҳукуматининг қарорларидан келиб чиқувчи текширувларни ўтказиш зарур бўлганда;

давлат солиқ хизмати органига солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатлари солиқ тўловчи томонидан бузилганлиги ҳоллари ҳақида қўшимча маълумотлар тушганда.

Муқобил текширув – операциялар бирлиги туфайли ўзаро боғланган ва турли солиқ тўловчиларда бўлган ҳужжатларни таққослашдан иборат текширувдир.

Муқобил текширув учинчи шахсларга нисбатан, агар солиқ текширувлари ўтказилаётганда давлат солиқ хизмати органида мазкур шахслар билан боғлиқ бўлган, солиқ тўловчи ўтказган операциялар солиқ бўйича ҳисобга олишда тўғри акс эттирилганлиги ҳақида қўшимча маълумот олиш зарурияти келиб чиқса, ўтказилади.

Қисқа муддатли текширувлар режадан ташқари солиқ текшируви тарзида ўтказилади.

9.3. Текширишларнинг режа-жадвалларини ишлаб чиқиш тартиби

Йиллик текширишлар режа-жадвалини ишлаб чиқишда назорат қилувчи органлар томонидан, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишларнинг йиллик ва йил чоракларига мўлжалланган мувофиқлаштириш режа-жадвалларини шакллантириш принтсиплари тўғрисидаги тасдиқланган қоидаларни ҳисобга олган ҳолда, текширишларнинг режа-жадвалига киритиш учун тегишли таклифлар қуйидагича тақдим этилади:

- Кенгаш ишчи органига - назорат қилувчи органларнинг марказий аппаратлари томонидан текшириладиган тадбиркорлик субъектлари бўйича;

- вилоят комиссияларининг ишчи органларига - назорат қилувчи органларнинг вилоят бўлинмалари томонидан текшириладиган тадбиркорлик субъектлари бўйича

- туман комиссияларининг ишчи органларига - назорат қилувчи органларнинг туман (шаҳар) бўлинмалари томонидан текшириладиган тадбиркорлик субъектлари бўйича.

Айрим назорат қилувчи органлар учун уларнинг мурожаатлари бўйича Кенгашнинг махсус қарорлари билан таклифлар тақдим этишнинг бошқа тартиби назарда тутилиши мумкин.

Нazorат қилувчи органлар ёки уларнинг бўлинмалари томонидан Кенгашнинг, вилоят ёки туман комиссияларининг ишчи органларига тақдим этилган таклифлар, юқорида назарда тутилган муддатлар тугаганидан кейин, кўриб чиқилмайди.

Нazorат қилувчи органларнинг таклифлари асосида Кенгаш томонидан йиллик текширишлар режа-жадвали ишлаб чиқилади ва тасдиқланади.

Бунда тадбиркорлик субъектлари қуйидаги ҳолларда текширишлар режа-жадвалига киритилмайди:

тадбиркорлик субъекти фаолиятини текшириш тегишли назорат қилувчи органнинг ваколатига кирмайдиган бўлса;

тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишларнинг йиллик ва йил чоракларига мўлжалланган мувофиқлаштириш режа-жадвалларини шакллантиришнинг принтсиплари тўғрисидаги тасдиқланган қоидалар шартларига риоя этилмаган бўлса;

тадбиркорлик субъектлари тугатилган ёки тугатиш жараёнида бўлса, шунингдек улар банкрот деб эҳлон қилинган бўлса;

уларнинг режа-жадвалга киритилиши қонун ҳужжатларига, Кенгаш қабул қилган қарорларга зид бўлса.

Режадан ташқари текширишлар (шу жумладан қисқа муддатли текширишлар) назорат қилувчи органлар томонидан "Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида"ги Ўзбекистон Республикаси Қонунининг 12-моддасига биноан уларнинг

ўтказилишини асослаб берадиган сабаблар мавжуд бўлган куйидаги алоҳида ҳолларда амалга оширилиши мумкин:

текширишларни ўтказиш зарурати Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ҳукуматининг қарорларидан келиб чиққанда (агар Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ҳукуматининг қарорларида текшириладиган субъект номи аниқ белгиланган бўлса, бунда Кенгаш ёки унинг вилоят комиссияси розилигини олиш талаб қилинмайди);

назорат қилувчи органга тадбиркорлик субъекти томонидан қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатлари бузилганлиги ҳоллари тўғрисида қўшимча маълумотлар келиб тушганда (корхоналар, ташкилотлар, муассасалар ва фуқаролардан келиб тушган, аниқ далилланган ва ҳужжатлар билан тасдиқланган ҳуқуқбузарлик ҳолатлари кўрсатилган ахборот қўшимча маълумот бўлиб хизмат қилиши мумкин);

фавқулодда вазиятлар юзага келишининг олдини олиш зарур бўлганда;

санитария-эпидемиология вазияти мураккаблашганда, шунингдек қўшни давлатлардан юқумли касалликлар кириб келиши ва тарқалиши эҳтимоли вужудга келганда.

Шунингдек назорат қилувчи органларга тадбиркорлик субъекти ўз фаолиятини текширишни сўраб, асослангирилган илтимос билан мурожаат этган тақдирда ҳам режадан ташқари текшириш ўтказилиши мумкин.

Текширишлар режа-жадвалига риоя этилиши мониторингини Кенгашнинг ва унинг вилоят, туман комиссияларининг ишчи органлари олиб борадилар, улар Кенгаш барча даражадаги ҳудудий комиссияларининг жойлардаги назорат қилувчи органлар билан ўзаро доимий алоқасини таҳминлайдилар ҳамда назорат қилувчи органлар томонидан амалга оширилган текширишларни махсус компютер дастуридан фойдаланган ҳолда ойма-ой таҳлил қилиб борадилар.

Назорат қилувчи органларнинг ҳудудий бўлинмалари йилнинг ҳар чорагида ўтказилган текширишлар тўғрисидаги маълумотларни белгиланган шаклда ва муддатларда тегишли вилоят, туман комиссияларига ҳамда ўзларининг юқори ташкилотларига тақдим этадилар, улар эса бу

маълумотларни умумлаштирадилар ва ҳисобот даври якунлари бўйича йиғма маълумотларни Кенгашнинг ишчи органига тақдим этадилар.

Назорат қилувчи органлар ва уларнинг ҳудудий бўлинмалари ҳар ойнинг 3-қунигача, улар томонидан ўтган ойда ўтказилган текширишларнинг бошланган ва тугалланган санаси тўғрисидаги маълумотларни Кенгашнинг, вилоят ва туман комиссияларининг ишчи органларига компютер маълумотлар базасига киритиш учун, тақдим этадилар.

Режадан ташқари текширишларнинг бошланганлиги, тугалланганлиги ва уларнинг натижалари тўғрисидаги маълумотларни назорат қилувчи органлар ва уларнинг ҳудудий бўлинмалари тегишинча Кенгашнинг, вилоят ва туман комиссияларининг ишчи органларига текшириш тамом бўлганидан кейин 10 кунлик муддат ичида тақдим этадилар.

Кенгаш, вилоят ва туман комиссиялари, тадбиркорлик субъектлари фаолияти текширилаётганда назорат қилувчи органлар ходимлари томонидан қонунга хилоф ҳаракатларни содир этиш ҳолатлари аниқланган тақдирда тегишли чора кўриш учун бу ҳақда прокуратура органларига зудлик билан хабар қилади.

Назорат қилувчи органлар яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини Кенгаш, унинг вилоят ва туман комиссиялари рухсатлари асосида текширадилар.

Яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текшириш улар томонидан маҳсулот ишлаб чиқарилаётган, товарлар савдо қилинаётган, турли хизматлар бажарилаётган ва/ёки хизматлар кўрсатилаётган турғун объектлар (бино, иншоотлар)да амалга оширилади. Муқобил текширишлар ва турғун объектлар (бино, иншоотлар)дан ташқарида ўз фаолиятини амалга оширувчи яқка тартибдаги тадбиркорларда текширишлар ўтказиш бундан мустасно.

Яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишда куйидаги масалалар кўрилади:

а) солиқ ва ташқи иқтисодий фаолият тўғрисидаги қонунчиликка риоя этилиши;

б) савдо ва хизмат кўрсатиш қоидаларига риоя этилиши, шу жумладан назорат-касса машинаси, ҳисоб терминаллари қўлланилиши, сотилаётган

мажбурий сертификатланадиган товарларга мувофиқлик сертификатлари, ўлчов асбобларида белгиланган тамгалари мавжудлиги;

в) пул маблағлари ҳисобини юритиш ва муомалалари тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши;

г) буюмларда Давлат асиллик тамғаси ўрни, шу жумладан, Ўзбекистон Республикаси асиллик тамға белгисининг мавжудлиги;

д) стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштиришга доир меҳёрий ҳужжатлар талабларига риоя этилиши;

е) санитария назорати, ветеринария назорати, ёнгин хавфсизлиги чоралари, энергетика ҳамда экология назорати тўғрисидаги қонун ҳужжатлари талабларига риоя этилиши.

Лицензияланадиган фаолият билан шуғулланаётган якка тартибдаги тадбиркорларда лицензия талаблари ва шартларига риоя этилиши ҳам текширилади.

Якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текшириш фақатгина қуйидаги назорат қилувчи органлар томонидан:

Давлат солиқ хизмати органлари;

Ўзбекистон Республикаси Марказий банки ҳузуридаги Кимматбаҳо металллар агентлиги Давлат аслик даражасини белгилаш палатаси

Стандартлаштириш, метрология ва сертификатлаштириш бўйича давлат назорати органлари;

Давлат санитария, ветеринария, ёнгин хавфсизлиги, энергетика назорати органлари ва Ўзбекистон Республикаси Табиатни муҳофаза қилиш давлат қўмитаси;

Тегишли лицензияловчи органлар.

Бозорлар, савдо комплекслари, уларга туташ бўлган автотранспорт воситаларини вақтинча сақлаш жойлари ҳудудида фаолият кўрсатаётган якка тартибдаги тадбиркорларни текширишлар қонун ҳужжатларида белгиланган ваколатлар доирасида фақат давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга оширилади.

Якка тартибдаги тадбиркорлар фаолияти назорат қилувчи органлар томонидан уларнинг қонунчиликда белгиланган ваколатлари доирасида бир

кун давомида режадан ташқари қисқа муддатли, муқобил ёки назорат тартибда текширишлар шаклида амалга оширилиши мумкин.

Истисно тариқасида давлат солиқ хизмати органлари томонидан якка тартибдаги тадбиркорларнинг молиявий ва товар ҳужжатларини текшириш зарурати бўлган ҳолларда, камерал назорат натижасида аниқланган солиқ қонунчилиги бузилиши ҳолатлари асосида, Кенгаш қарори билан якка тартибдаги тадбиркор фаолиятини бундан кўпроқ, лекин 5 иш кунидан ошмаган муддатда текшириш ўтказиш кўзда тутилиши мумкин.

Якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини режадан ташқари текширишлар назорат қилувчи органлар томонидан уларнинг ўтказилишини асослаб берадиган сабаблар мавжуд бўлган қуйидаги ҳолларда амалга оширилиши мумкин:

текширишларни ўтказиш зарурати Ўзбекистон Республикаси Президенти ёки Ҳукуматининг қарорларидан келиб чиққанда;

назорат қилувчи органга якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан қонунлар ва бошқа қонун ҳужжатлари бузилганлиги тўғрисида қўшимча маҳдумотлар келиб тушганда;

фавқулодда вазиятлар юзага келишининг олдини олиш зарур бўлганда;

санитария-эпидемиология вазияти мураккаблашганда, шунингдек қўшни давлатлардан юқумли касалликлар кириб келиши ва тарқалиши эҳтимоли вужудга келганда.

Якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини режадан ташқари ёки муқобил текшириш ўтказиш учун назорат қилувчи органнинг марказий аппарати Кенгашга, назорат қилувчи органларнинг ҳудудий бўлинмалари эса тегишлича вилоят ва туман комиссияларига режадан ташқари текширишни ўтказиш учун уни ўтказишнинг зарурлигини асослаган ҳолда белгиланган шаклда буюртма ҳамда назорат органи раҳбари томонидан имзоланган текширишни ўтказиш режасини юборади.

9.4. Назорат қилувчи органларнинг Кенгаш (худудий комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз амалга ошириладиган назорат функциялари рўйхати

Назорат қилувчи органлар томонидан якка тартибдаги тадбиркорга тақдим этиладиган назорат қилувчи орган раҳбарининг ёзма буйруғи асосида Кенгаш (вилоят комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз назорат функциялари қуйидаги ҳолларда амалга оширилади:

назорат қилувчи органда якка тартибдаги тадбиркор томонидан қонун бузиш ҳолатлари содир этилганлиги тўғрисида ишончли маълумотлар бўлган тақдирда, қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда тегишли назорат қилувчи органлар томонидан якка тартибда тадбиркорларнинг тақиқланган маҳсулотлар ишлаб чиқариш ва сотиш (хизмат) ҳолатларини бартараф этиш бўйича тезкор тадбирлар ўтказиш;

Ўзбекистон Республикаси Давлат мулки қўмитаси томонидан савдо ва хизмат кўрсатиш соҳаси объеклари, шунингдек бошқа хусусийлаштирилган корхоналар эгаларининг Вазирлар Маҳкамасининг 2002 йил 21 ноябрдаги 402-сон қарори 3-бандига мувофиқ хусусийлаштириш шартномаларида назарда тутилган фаолият йўналишини сақлаш бўйича шартларга риоя қилиши юзасидан мониторинг;

Ўзбекистон Республикаси Давлат санитария-эпидемиология назорати томонидан Давсанепидназорат ёки унинг худудий бўлинмаларининг буйруқларига мувофиқ сут ва сут маҳсулотларини қайта ишлайдиган, оқава сувларни чиқариб ташлайдиган хўжалик юритувчи субъектларда (якка тартибдаги тадбиркорларда) намуналар танлаб олиш йўли билан сут ва сут маҳсулотлари, оқава сувларни ҳар ойда лабораторияларда тадқиқ этишни амалга ошириш, шунингдек мавжуд қонунларга кўра тиббий кўрикдан ўтиши керак бўлган савдо, умумий овқатланиш ва аҳолига хизмат кўрсатиш соҳаси ходимларида тиббий шаходратланиш дафтарчаларининг мавжудлигини олти ойда кўпи билан бир мартаба мониторингдан ўтказиш;

назорат қилувчи органлар мансабдор шахслари томонидан қонун ҳужжатларига мувофиқ уларга берилган ваколатлар доирасида якка тартибдаги тадбиркорларда фаолият кўрсатиш ҳуқуқини берувчи

рухсатномаларнинг, солиқ ва мажбурий тўловларнинг тўланганлиги тўғрисидаги квитанциялар ёки бошқа тўлов ҳужжатлари, товар чеклари китобчаси (якка тартибдаги тадбиркорлар чакана савдо фаолияти билан шуғулланган ҳолларда) мавжудлиги, шунингдек электр энергия ҳисоблагич асбобларининг кўрсаткичларини фойдаланилган электр энергия учун ҳақиқатда тўланган миқдорлар билан таққослаш бўйича амалга ошириладиган ҳаракатлар;

давлат солиқ хизмати органлари томонидан бир марталик йиғимлар, ижара тўловларининг тушуми тўлиқлиги ва ҳисобга олинишини, назорат-касса машиналаридан, ҳисоб-китоб терминалларидан фойдаланишни, савдо ва хизмат кўрсатиш қоидаларига риоя этилишини бозорлар, савдо комплекслари ва уларга туташ бўлган автотранспорт воситаларини вақтинча сақлаш жойлари худудида фаолият кўрсатаётган якка тартибдаги тадбиркорларда қисқа муддатли текширишлар ўтказиш. Кўрсатилган текширишлар Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси Бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси ҳамда унинг худудий бўлимлари бошлиқларининг буйруқлари асосида, кейинчалик қисқа муддатли текшириш ўтказилган кундан бир иш куни мобайнида Кенгаш ёки унинг тегишли худудий комиссиясини хабардор қилган ҳолда ўтказилади;

белгиланган тартибда расмий равишда ўз фаолиятини тўхтатган даврда якка тартибдаги тадбиркорлик фаолиятини давом эттираётган жисмоний шахслар фаолиятида текширишлар ўтказиш. Бунда уларнинг якка тартибдаги тадбиркорлик фаолиятини белгиланган тартибда тўхтатишигача бўлган даврдаги фаолиятини текширишга йўл қўйилмайди;

Ўзбекистон Республикаси Қишлоқ ва сув хўжалиги вазирлиги ҳузуридаги Давлат ветеринария бош бошқармаси ёки унинг худудий бўлинмалари томонидан якка тартибдаги тадбиркорлар томонидан гўшт ва сут маҳсулотларининг белгиланмаган жойларда ҳамда келиб чиқиши ва сифатини тасдиқловчи ҳужжатларсиз сотилиши устидан назорат ишларининг амалга оширилиши.

1. Текширишларни ўтказиш учун асос.

Текширув муддатлари ва даврийлиги

Юридик шахс бўлган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини режали текшириш, шу жумладан тафтишдан ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

- махсус ваколатли орган ёки унинг тегишли ҳудудий бўлинмаси томонидан берилган, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишнинг мувофиқлаштириш режасидан кўчирма;

- назорат қилувчи органнинг мувофиқлаштирувчи режа асосида чиқарган буйруғи ёхуд махсус ваколатли органнинг текшириш, шу жумладан тафтиш ўтказиш тўғрисидаги ҳамда текшириш мақсади, уни ўтказиш санаси ва текширишни амалга ошириш топширилаган мансабдор шахсларнинг таркиби кўрсатилган қарорлари.

Прокуратура, ички ишлар ва миллий хавфсизлик хизмати органлари томонидан хўжалик юритувчи субъектлар молия – хўжалик юритувчи субъектлар молия - хўжалик фаолиятини текшириш учун қўзғатилган жиноий иш мавжудлиги асос бўлади.

Режали солиқ текширувини ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

текширувларни амалга оширишнинг мувофиқлаштириш режасидан олинган, назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган ёки унинг тегишли ҳудудий бўлинмаси томонидан берилган кўчирма. Бунда кўчирма унинг аслига тўғри эканлиги кўрсатилган ҳолда тегишли имзо ва муҳр билан тасдиқланган бўлиши лозим;

текширувларни амалга оширишнинг мувофиқлаштириш режаси асосида давлат солиқ хизмати органининг текширувни мақсадлари, текширувчи мансабдор шахслар таркиби, текшириладиган давр ва текширув ўтказиш муддатлари кўрсатилган буйруғи.

Режадан ташқари солиқ текширувини ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг текшириладиган объектнинг номи, текширувнинг мақсадлари, текшириладиган давр (тафтиш учун), текширув ўтказиш

муддатлари ва уни асословчи сабаблар кўрсатилган текширув ўтказиш тўғрисидаги қарори;

давлат солиқ хизмати органининг назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган қарори асосида чиқарган текширувни ўтказиш мақсадлари, муддатлари ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби, текшириладиган давр кўрсатилган ҳолдаги буйруғи.

Муқобил текширув ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг текшириладиган объектнинг номи, текширув ўтказиш мақсадлари, муддатлари, шунингдек ўзаро муносабатларнинг текширилиши лозим бўлган предмети кўрсатилган ҳолдаги муқобил текширув ўтказиш тўғрисидаги қарори;

давлат солиқ хизмати органининг назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган қарори асосида чиқарган текширувни ўтказиш мақсадлари, муддатлари ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби кўрсатилган ҳолдаги буйруғи.

Тугатилаётган юридик шахсни режадан ташқари солиқ текширувидан ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

тугатилаётган юридик шахснинг аризаси ёки юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказишни амалга оширувчи органнинг юридик шахснинг тугатилиши тўғрисидаги билдирилиши;

давлат солиқ хизмати органининг текширув мақсадлари, текширув ўтказиладиган муддатлар ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби кўрсатилган буйруғи. (СК. 88-модда.)

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш муддатлари ўттиз календар кунидан ошмаслиги лозим. Алоҳида ҳолларда махсус ваколатли органнинг қарорига биноан бу муддат узайтирилиши мумкин.

Солиқ текширувини ўтказиш муддати ўттиз календар кунидан ошмаслиги керак. Жумладан, кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ соҳасида текшириш муддатларини қонун ҳужжатларида уларни ўтказиш кўзда тутилган максимал муддатдан, яъни 30 календар кунидан

ортиқ муддатга узайтирилишига йўл қўйилмайди¹³. Алоҳида ҳолларда бу муддат назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг қарори билан узайтирилиши мумкин.

Солиқ текшируви муддатларини узайтириш давлат солиқ хизмати органининг қўшимча буйруғи билан расмийлаштирилиб, унда олдинги буйруқнинг рўйхатдан ўтказиш рақами ҳамда санаси, текширув ўтказишга илгари жалб қилинган мансабдор шахсларнинг фамилияси, исми, отасининг исми кўрсатилади.

Қисқа муддатли текширув ўтказиш муддати бир иш кунидан ошмаслиги керак.

Қисқа муддатли текширув ўтказиш муддатини узайтиришга йўл қўйилмайди. (СК. 89-модда)

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини режали тарзда текширишлар махсус ваколатли органнинг қарорига биноан йилига кўпи билан бир марта амалга оширилиши мумкин.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ҳамда тўла миқдорда тўловчи, бошқа тартиб ва қоидаларга риоя қилувчи, аудиторларнинг ҳар йилги тегишли хулосаларига эга бўлган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш назорат қилувчи органлар томонидан, қоида тарикасида, кўпи билан икки йилда бир марта амалга оширилади.

Солиқ тўловчилар молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) бир йилда кўпи билан бир марта, белгиланган нормалар ва қоидаларга ўз вақтида ҳамда тўлиқ ҳажмда риоя этаётган солиқ тўловчилар молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари эса, икки йилда кўпи билан бир марта амалга оширилади, ушбу модданинг иккинчи ва учинчи қисмларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

Микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликлари молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) тўрт йилда кўпи билан бир марта, бошқа тадбиркорлик субъектларининг молия-

хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) эса, уч йилда кўпи билан бир марта амалга оширилади.

«Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» давлат дастурига мувофиқ ҳамда давлат ва назорат органларининг корхоналар молия-хўжалик фаолиятига аралашувини тубдан қисқартириш, текширишларни ташкил қилиш тизимини янада такомиллаштириш ва мансабдор шахсларнинг улар фаолиятига асоссиз аралашуви учун жавобгарлигини кучайтириш, шу асосда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфатларини ҳимоя қилишни кучайтиришни таъминлаш мақсадида, куни-кеча Президентимизнинг «Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-4296-сон Фармони қабул қилинди.

Мазкур Фармонга биноан шундай тартиб ўрнатилдики, унга асосан:

- янги ташкил қилинган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатига олинган пайтдан бошлаб, дастлабки 3 йил мобайнида режали солиқ текширувларидан ўтказилмайди (*аксиз солигига тортиладиган товарлар ишлаб чиқарувчи кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш, шунингдек бюджет ҳамда маркашлаштирилган маблағлар ва ресурслардан мақсадли фойдаланиш билан боғлиқ текширишлар бундан мустасно*);

-2011 йилнинг 1 апрелидан то 2014 йилнинг 1 апрелигача бўлган даврда солиқларни ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида тўлаб келаётган, шунингдек ишлаб чиқариш суръатларини барқарор ўсиши ва рентабеллигини таъминлаётган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини солиқ соҳасида текшириш тақиқланади (*юримдик шахсларни тугатиш чоғида, қўзғатилган жиноят ишлари доирасида, шунингдек бюджет ҳамда маркашлаштирилган маблағлар ҳамда ресурслардан мақсадли фойдаланиш билан боғлиқ режадан ташқари текширишлар бундан мустасно*);

- кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ соҳасида текшириш муддатларини қонун ҳужжатларида уларни ўтказиш кўзда

¹³ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. «Tadbirkorlik sub'ektlarini tekshirishlarni yanada qisqartirish va ular faoliyatini nazorat qilishni tashkil etish tizimini takomillashtirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida». PF-4296-son. 4 aprel 2011 y.

тутилган максимал муддатдан, яъни 30 календар кунидан ортиқ муддатга узайтирилишига йўл қўйилмайди.

Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашига назорат органлари билан биргаликда 1 ой муддатда тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш тартиб-қоидаларини такомиллаштириш ва соддалаштириш борасида аниқ чора-тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш топширилди.

Унда қуйидагиларни назарда тутиш белгиланди:

- тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини (солиқ тўловчи томонидан тақдим этиладиган молия ва солиқ ҳисоботини таҳлил этиш асосида) камерал назорат қилиш ҳамда дастлабки тарзда ўтказилган камерал назорат натижалари буюйича солиқ қонунчилиги бузилиши аниқланган ҳолларда текширишлар (тафтишлар)ни ташкил қилишни кенг жорий этиш;

- солиқ қонунчилиги бузилишларнинг тизимли сабабларини аниқлаш, кейинчалик уларни бартараф этиш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш учун текширишлардан кейинги таҳлил механизмини татбиқ қилиш;

- тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган текширишларни ўтказишда унификатсиялаштирилган назорат саволномасини ишлаб чиқиш ва мажбурий қўллашни татбиқ этиш.

Текширишларни бошлаш ва ўтказиш, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини, шунингдек банк ҳисоб рақамлари буюйича операцияларни тўхтатиб қўйиш ва бошқа худди шундай хатти-ҳаракатлар тўғрисидаги қарорлар, бунинг учун Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида»ги 1998 йил 19 ноябрдаги ПФ-2114-сонли ҳамда «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли фармонларида белгиланган ваколатларга эга бўлмаган мансабдор шахслар томонидан қабул қилинаётганига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди, деб ҳисобланди.

Вазирлар Маҳкамасига 1 ой муддатда Олий Мажлис Қонунчилик палатасига ушбу масала буюйича Жиноят кодекси ва Маъмурий жавобгарлик

тўғрисидаги кодексга ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида таклиф киритиш топширилди.

Бош прокуратурага текширишларни тайинлаш ва ўтказиш, тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш борасида ўрнатилган тартибга сўзсиз риоя этишга йўналтирилган назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари фаолияти устидан таъсирчан назоратни таъминлаш буюйича зарур чораларни қўриш юклатилди.

Давлат солиқ қўмитасига Адлия вазирлиги, Матбуот ва ахборот агентлиги, Миллий ахборот агентлиги, Миллий телерадиокомпания билан ҳамкорликда;

- мазкур фармон қоидаларининг мақсади, мазмуни ва амалий аҳамиятини оммавий ахборот воситалари орқали кенг ёритиш;

- давлат идоралари томонидан тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноқонуний аралашуш ҳолларини очиб берадиган, шунингдек айбдор мансабдор шахсларга нисбатан қўрилган жавобгарлик чоралари тўғрисида радио эшиттириш ва телекўрсатувларни, республика ҳамда маҳаллий матбуотда мақолаларни чоп этишни мунтазам равишда ташкил этиш топширилди.

Республика кенгашига Давлат солиқ қўмитаси, бошқа назорат идоралари билан биргаликда 2 ҳафта муддатда ушбу фармоннинг қоидалари тааллуқли бўлган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини текширишни қайта қўриб чиқиш ва текширишлар режа-жадвалидан чиқариб ташлаш юкланди.

Давлат солиқ қўмитасига Адлия вазирлиги ҳамда бошқа манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда 1 ой муддатда:

- қонун ҳужжатларига ушбу фармондан келиб чиқадиган ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритиш;

- идоравий норматив ҳужжатларни ушбу фармонга мувофиқ ҳолга келтириш топширилди.

Солиқ текширувлари фақат юқорида кўрсатилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ўтказилади.

Солиқ текшируви ўтказилиши солиқ тўловчининг фаолиятини тўхтатиб қўймаслиги керак, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Давлат солиқ хизмати органлари томонидан бошқа туманларда (шаҳарларда) давлат рўйхатидан ўтган тадбиркорлик субъектларида солиқ текширувлари ўтказиш, уларнинг ишлаб чиқариш бинолари, савдо нукталари ва хизматлар кўрсатиш (ишлар бажариш) жойи қаерда жойлашганлигидан қатъи назар, тақрорлашга йўл қўйилмаган ҳолда, тадбиркорлик субъекти давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги тегишли давлат солиқ хизмати органлари билан бир вақтда амалга оширилади.

Солиқ текшируви давлат солиқ хизмати органи раҳбари ёки раҳбар ўринбосари томонидан тасдиқланган солиқ текшируви ўтказиш дастурига мувофиқ амалга оширилади.

Солиқ текширувини ўтказиш дастурида қуйидагилар кўрсатилиши керак:

солиқ текшируви ўтказилаётганда ўрганиладиган масала ёки масалалар доираси;

солиқ текшируви солиқ тўғрисидаги қайси қонун ҳужжатларига риоя этилишини ўрганиш учун ўтказиладиган бўлса, шу қонун ҳужжатларининг рўйхати;

текширув туридан келиб чиққан ҳолда бошқа маълумотлар.

Солиқ текширувини ўтказиш дастурини тузиш қоидалари назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган билан келишилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланади.

Муқобил текширув текшириладиган солиқ тўловчи билан фақат ўзаро муносабатларга тааллуқли қисм юзасидан амалга оширилиши мумкин.

Муқобил текширувлар ўтказилаётганда солиқ тўловчиларнинг ҳузурига кириш ва улардан текширув предметига тааллуқли бўлмаган молия-бухгалтерия ҳужжатларини ёки бошқа ҳужжатларни талаб қилиб олиш тақиқланади.

Солиқ текшируви солиқ тўловчининг текширув ўтказилаётган йилдан бевосита олдинги кўпи билан беш календар йилдаги фаолиятини қамраб олиши мумкин.

Солиқ текширувлари ўтказилаётганда давлат солиқ хизмати органлари Солиқ Кодексида белгиланган тартибда солиқ тўловчининг ҳудуди ва жойларини текширишга, мол-мулкни инвентаризатсия қилишга, ҳужжатларни талаб қилиб олишга, ҳужжатлар ва предметларни олиб қўйишга, солиқ тўловчидан, шунингдек солиқ тўловчининг раҳбарлик вазибаларини ёки бухгалтерия ҳисоби ва молиявий бошқарувини амалга ошираётган шахслардан, бошқа моддий жавобгар ходимларидан тушунтиришлар олишга, банкдаги ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш чораларини кўришга, экспертни жалб этиш ва экспертиза тайинлашга, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг аниқланган бузилишлари баргараф этилишини талаб қилишга, Солиқ Кодексида ва бошқа қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳаракатларни амалга оширишга ҳақлидир.

Солиқ текширувлари ўтказилаётган даврда текшириладиган даврнинг солиқ ҳисоботида солиқ тўловчи томонидан ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилишига йўл қўйилмайди. (СК. 91-модда)

6. Текшириладиган ҳўжалик юритувчи субъектлар ва назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

Текшириладиган ҳўжалик юритувчи субъектлар қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- ўз фаолиятлари текширилиши тўғрисидаги тегишли ахборотга эга бўлиш;

- назорат қилувчи органнинг текширувчи мансабдор шахсларидан махсус ваколатли орган ёки унинг ҳудудий бўлинмалари қарорини, текшириш ўтказиш учун асос ҳисобланувчи бошқа ҳужжатларни талаб қилиш, текширувчиларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар билан танишиш;

- текшириш ўтказиш учун тегишли ҳужжатга эга бўлмаган шахсларни текшириш ўтказишга йўл қўймаслик;

- назорат қилувчи органларнинг ваколатига кирмайдиган масалаларга оид талабларни бажармаслик ва текшириш предметига таълуқли бўлмаган материаллар билан уларни таништирмаслик;

- назорат қилувчи органларнинг текширувчи мансабдор шахсларидан текшириш тугаганидан сўнг ўн кун муддат ичида текшириш натижаларини акс эттирувчи ҳужжатларнинг бир нусхасини олиш;

- қонунда белгиланган тартибда текшириш натижалари бўйича шикоят қилиш.

Хўжалик юритувчи субъектлар текширувчиларнинг қонуний талабига биноан текшириш ўтказиш учун зарур бўлган материаллар ва ҳужжатларни тақдим этишга, уларни текшириш объектларига киритишга, текширувчиларга ўз вазифаларини бажаришлари учун қўмаклашишга мажбурдирлар.

Назорат қилувчи органлар мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш чоғида ўз ваколатлари доирасида қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлардан текшириш ўтказиш билан бевосита боғлиқ бўлган зарурий ҳужжатлар ва бошқа ахборотларни талаб қилиш;

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектларга аниқланган қонунбузарликларни бартараф этиш тўғрисида бажарилиши мажбурий бўлган кўрсатмалар бериш;

- тегишли давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, хўжалик юритувчи субъектлар мулкдорлари олдига айбдор шахсларнинг жавобгарлиги тўғрисидаги масалани қўйиш;

- текширувга вазирликлар ва идоралар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар мутахассисларини белгиланган тартибда шартнома асосида жалб этиш;

- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда молиявий ва маъмурий жазо чораларини қўллаш.

Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахсларнинг қонуний талаблари текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлар томонидан бажариш учун мажбурийдир.

Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини тешириш чоғида ўз ваколатлари доирасида қуйидагиларни бажаришга мажбурдирлар:

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектларга текшириш ўтказиш ҳуқуқини берувчи зарур ҳужжатларни кўрсатиш;

- давлат сири, тижорат ёки бошқа сирлар сақланишини таъминлаш;

- текширув натижаларини далолатнома (маълумотнома) билан расмийлаштириб, унинг бир нусхасини текширилаётган хўжалик юритувчи субъект ихтиёрида қолдириш;

- ҳуқуқбузарлик ҳоллари аниқланган тақдирда қонун ҳужжатларида назарда тутилган чораларни кўриш.

Таянч иборалар:

солиқ назорати, солиқ текшируви, назорат турлари, режали, бошқариш, солиқ текширувчи органлар, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ текшируви турлари
2. Солиқ текширувини ташкил этиш
3. Текширишларнинг режа-жадвалларини ишлаб чиқиш тартиби.
4. Фискал хотирали назорат-касса машиналарининг қўлланилишини назорат қилиш тартиби.

10-БОБ. СОЛИҚ ТЕКШИРУВЛАРИНИ ЎТКАЗИШ ТАРТИБИ

10.1. Текширишларни ўтказиш учун асос. Текширув муддатлари ва даврийлиги

10.2. Текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлар ва назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

10.1. Текширишларни ўтказиш учун асос. Текширув муддатлари ва даврийлиги.

Юридик шахс бўлган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини режали текшириш, шу жумладан тафтишдан ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

- махсус ваколатли орган ёки унинг тегишли ҳудудий бўлинмаси томонидан берилган, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишнинг мувофиқлаштириш режасидан кўчирма;

- назорат қилувчи органнинг мувофиқлаштирувчи режа асосида чиқарган буйруғи ёхуд махсус ваколатли органнинг текшириш, шу жумладан тафтиш ўтказиш тўғрисидаги ҳамда текшириш мақсади, уни ўтказиш санаси ва текширишни амалга ошириш топширилаган мансабдор шахсларнинг таркиби кўрсатилган қарорлари.

Прокуратура, ички ишлар ва миллий хавфсизлик хизмати органлари томонидан хўжалик юритувчи субъектлар молия – хўжалик юритувчи субъектлар молия - хўжалик фаолиятини текшириш учун қўзғатилган жиноий иш мавжудлиги асос бўлади.

Режали солиқ текширувини ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

текширувларни амалга оширишнинг мувофиқлаштириш режасидан олинган, назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган ёки унинг тегишли ҳудудий бўлинмаси томонидан берилган кўчирма. Бунда кўчирма унинг аслига тўғри эканлиги кўрсатилган ҳолда тегишли имзо ва муҳр билан тасдиқланган бўлиши лозим;

текширувларни амалга оширишнинг мувофиқлаштириш режаси асосида давлат солиқ хизмати органининг текширувни мақсадлари, текширувчи мансабдор шахслар таркиби, текшириладиган давр ва текширув ўтказиш муддатлари кўрсатилган буйруғи.

Режадан ташқари солиқ текширувини ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг текшириладиган объектнинг номи, текширувнинг мақсадлари, текшириладиган давр (тафтиш учун), текширув ўтказиш муддатлари ва уни асословчи сабаблар кўрсатилган текширув ўтказиш тўғрисидаги қарори;

давлат солиқ хизмати органининг назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган қарори асосида чиқарган текширувни ўтказиш мақсадлари, муддатлари ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби, текшириладиган давр кўрсатилган ҳолдаги буйруғи.

Муқобил текширув ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг текшириладиган объектнинг номи, текширув ўтказиш мақсадлари, муддатлари, шунингдек ўзаро муносабатларнинг текширилиши лозим бўлган предмети кўрсатилган ҳолдаги муқобил текширув ўтказиш тўғрисидаги қарори;

давлат солиқ хизмати органининг назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган қарори асосида чиқарган текширувни ўтказиш мақсадлари, муддатлари ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби кўрсатилган ҳолдаги буйруғи.

Тугатилаётган юридик шахсни режадан ташқари солиқ текширувидан ўтказиш учун қуйидагилар асос бўлади:

тугатилаётган юридик шахснинг аризаси ёки юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказишни амалга оширувчи органнинг юридик шахснинг тугатилиши тўғрисидаги билдириши;

давлат солиқ хизмати органининг текширув мақсадлари, текширув ўтказиладиган муддатлар ва текширувчи мансабдор шахслар таркиби кўрсатилган буйруғи. (СК. 88-модда.)

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш муддатлари ўттиз календар кунидан ошмаслиги лозим. Алоҳида ҳолларда махсус ваколатли органнинг қарорига биноан бу муддат узайтирилиши мумкин.

Солиқ текширувини ўтказиш муддати ўттиз календар кунидан ошмаслиги керак. Жумладан, кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ соҳасида текшириш муддатларини конун ҳужжатларида уларни ўтказиш кўзда тутилган максимал муддатдан, яъни 30 календар кунидан ортиқ муддатга узайтирилишига йўл қўйилмайди¹⁴. Алоҳида ҳолларда бу муддат назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли органнинг қарори билан узайтирилиши мумкин.

Солиқ текшируви муддатларини узайтириш давлат солиқ хизмати органининг қўшимча буйруғи билан расмийлаштирилиб, унда олдинги буйруқнинг рўйхатдан ўтказиш рақами ҳамда санаси, текширув ўтказишга илгари жалб қилинган мансабдор шахсларнинг фамилияси, исми, отасининг исми кўрсатилади.

Қисқа муддатли текширув ўтказиш муддати бир иш кунидан ошмаслиги керак.

Қисқа муддатли текширув ўтказиш муддатини узайтиришга йўл қўйилмайди. (СК. 89-модда)

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини режали тарзда текширишлар махсус ваколатли органнинг қарорига биноан йилига кўпи билан бир марта амалга оширилиши мумкин.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида ҳамда тўла миқдорда тўловчи, бошқа тартиб ва қоидаларга риоя қилувчи, аудиторларнинг ҳар йилги тегишли ҳулосаларига эга бўлган хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш назорат қилувчи органлар томонидан, қоида тариқасида, кўпи билан икки йилда бир марта амалга оширилади.

Солиқ тўловчилар молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) бир йилда кўпи билан бир марта, белгиланган нормалар ва қоидаларга ўз вақтида ҳамда тўлиқ ҳажмда риоя этаётган солиқ тўловчилар молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари эса, икки йилда кўпи билан бир марта амалга оширилади, ушбу модданинг иккинчи ва учинчи қисмларида назарда тутилган ҳоллар бундан мустасно.

¹⁴ O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni. «Tadbirkorlik sub'ektlarini tekshirishlarni yanada qisqartirish va ular faoliyatini nazorat qilishni tashkil etish tizimini takomillashtirish borasidagi qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida». PF-4296-son. 4 aprel 2011 y.

Микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликлари молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) тўрт йилда кўпи билан бир марта, бошқа тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятининг режали солиқ текширувлари (тафтишлари) эса, уч йилда кўпи билан бир марта амалга оширилади.

«Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорлик йили» давлат дастурига мувофиқ ҳамда давлат ва назорат органларининг корхоналар молия-хўжалик фаолиятига аралашувини тубдан қисқартириш, текширишларни ташкил қилиш тизимини янада такомиллаштириш ва мансабдор шахсларнинг улар фаолиятига асоссиз аралашуви учун жавобгарлигини кучайтириш, шу асосда тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфатларини ҳимоя қилишни кучайтиришни таъминлаш мақсадида, куни-кеча Президентимизнинг «Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-4296-сон Фармони қабул қилинди.

Мазкур Фармонга биноан шундай тартиб ўрнатилдики, унга асосан:

- янги ташкил қилинган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти улар давлат рўйхатида олинган пайтдан бошлаб, дастлабки 3 йил мобайнида режали солиқ текширувларидан ўтказилмайди (*аксиз солигига тортиладиган товарлар ишлаб чиқарувчи кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш, шунингдек бюджет ҳамда маркашластирилган маблағлар ва ресурслардан мақсадли фойдаланиш билан боғлиқ текширишлар бундан мустасно*);

-2011 йилнинг 1 апрелидан то 2014 йилнинг 1 апрелигача бўлган даврда солиқларни ва бошқа мажбурий тўловларни ўз вақтида тўлаб келаётган, шунингдек ишлаб чиқариш суръатларини барқарор ўсиши ва рентабеллигини таъминлаётган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини солиқ соҳасида текшириш тақиқланади (*юримдик шахсларни тугатиш чоғида, қўзғатилган жиноят ишлари доирасида, шунингдек бюджет ҳамда маркашластирилган маблағлар ҳамда ресурслардан мақсадли фойдаланиш билан боғлиқ режадан ташқари текширишлар бундан мустасно*);

- кичик тадбиркорлик субъектлари фаолиятини солиқ соҳасида текшириш муддатларини қонун ҳужжатларида уларни утказиш кўзда тутилган максимал муддатдан, яъни 30 календар кунидан ортиқ муддатга узайтирилишига йўл қўйилмайди.

Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашига назорат органлари билан биргаликда 1 ой муддатда тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текшириш тартиб-қоидаларини такомиллаштириш ва содалаштириш борасида аниқ чора-тадбирлар комплексини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш топширилди.

Унда қуйидагиларни назарда тутиш белгиланди:

- тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини (солиқ тўловчи томонидан тақдим этиладиган молия ва солиқ ҳисоботини таҳлил этиш асосида) камерал назорат қилиш ҳамда дастлабки тарзда ўтказилган камерал назорат натижалари бўйича солиқ қонунчилиги бузилиши аниқланган ҳолларда текширишлар (тафтишлар)ни ташкил қилишни кенг жорий этиш;

- солиқ қонунчилиги бузилишларнинг тизимли сабабларини аниқлаш, кейинчалик уларни бартараф этиш юзасидан таклифлар ишлаб чиқиш учун текширишлардан кейинги таҳлил механизмини татбиқ қилиш;

- тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолияти билан боғлиқ бўлмаган текширишларни ўтказишда унификатсиялаштирилган назорат саволномасини ишлаб чиқиш ва мажбурий қўллашни татбиқ этиш.

Текширишларни бошлаш ва ўтказиш, хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини, шунингдек банк ҳисоб рақамлари бўйича операцияларни тўхтатиб қўйиш ва бошқа худди шундай хатти-ҳаракатлар тўғрисидаги қарорлар, бунинг учун Ўзбекистон Республикасининг Солиқ кодексига, Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида»ги 1998 йил 19 ноябрдаги ПФ-2114-сонли ҳамда «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2005 йил 14 июндаги ПФ-3619-сонли фармонларида белгиланган ваколатларга эга бўлмаган мансабдор шахслар томонидан қабул қилинаётганига мутлақо йўл қўйиб бўлмайди, деб ҳисобланди.

Вазирлар Маҳкамасига 1 ой муддатда Олий Мажлис Қонунчилик палатасига ушбу масала бўйича Жиноят кодекси ва Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексга ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида таклиф киритиш топширилди.

Бош прокуратурага текширишларни тайинлаш ва ўтказиш, тадбиркорлик субъектларининг ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш борасида ўрнатилган тартибга сўзсиз риоя этишга йўналтирилган назорат ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари фаолияти устидан таъсирчан назоратни таъминлаш бўйича зарур чораларни қўриш юклатилди.

Давлат солиқ қўмитасига Адлия вазирлиги, Матбуот ва ахборот агентлиги, Миллий ахборот агентлиги, Миллий телерадиокомпания билан ҳамкорликда:

- мазкур фармон қоидаларининг мақсади, мазмуни ва амалий аҳамиятини оммавий ахборот воситалари орқали кенг ёритиш;

- давлат идоралари томонидан тадбиркорлик субъектлари фаолиятига ноқонуний аралаштиш ҳолларини очиб берадиган, шунингдек айбдор мансабдор шахсларга нисбатан қўрилган жавобгарлик чоралари тўғрисида радио эшиттириш ва телекўрсатувларни, республика ҳамда маҳаллий матбуотда мақолаларни чоп этишни мунтазам равишда ташкил этиш топширилди.

Республика кенгашига Давлат солиқ қўмитаси, бошқа назорат идоралари билан биргаликда 2 ҳафта муддатда ушбу фармоннинг қоидалари тааллуқли бўлган кичик тадбиркорлик субъектларининг молия-хўжалик фаолиятини текширишни қайта қўриб чиқиш ва 2011 йилги текширишлар режа-жадвалидан чиқариб ташлаш юкланди.

Давлат солиқ қўмитасига Адлия вазирлиги ҳамда бошқа манфаатдор вазирлик ва идоралар билан биргаликда 1 ой муддатда:

- қонун ҳужжатларига ушбу фармондан келиб чиқадиган ўзгартириш ва қўшимчалар тўғрисида Вазирлар Маҳкамасига таклифлар киритиш;

- идоравий норматив ҳужжатларни ушбу фармонга мувофиқ ҳолга келтириш топширилди.

Солиқ текширувлари фақат юқорида кўрсатилган асослар мавжуд бўлган тақдирда ўтказилади.

Солиқ текшируви ўтказилиши солиқ тўловчининг фаолиятини тўхтатиб қўймаслиги керак, қонун ҳужжатларида белгиланган ҳоллар бундан мустасно.

Давлат солиқ хизмати органлари томонидан бошқа туманларда (шаҳарларда) давлат рўйхатидан ўтган тадбиркорлик субъектларида солиқ текширувлари ўтказиш, уларнинг ишлаб чиқариш бинолари, савдо нукталари ва хизматлар кўрсатиш (ишлар бажариш) жойи қаерда жойлашганлигидан қатъи назар, тақрорлашга йўл қўйилмаган ҳолда, тадбиркорлик субъекти давлат рўйхатидан ўтказилган жойдаги тегишли давлат солиқ хизмати органлари билан бир вақтда амалга оширилади.

Солиқ текшируви давлат солиқ хизмати органи раҳбари ёки раҳбар ўринбосари томонидан тасдиқланган солиқ текшируви ўтказиш дастурига мувофиқ амалга оширилади.

Солиқ текширувини ўтказиш дастурида қуйидагилар кўрсатилиши керак:

солиқ текшируви ўтказилаётганда ўрганиладиган масала ёки масалалар доираси;

солиқ текшируви солиқ тўғрисидаги қайси қонун ҳужжатларига риоя этилишини ўрганиш учун ўтказиладиган бўлса, шу қонун ҳужжатларининг рўйхати;

текширув туридан келиб чиққан ҳолда бошқа маълумотлар.

Солиқ текширувини ўтказиш дастурини тузиш қоидалари назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи махсус ваколатли орган билан келишилган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси томонидан белгиланади.

Муқобил текширув текширилаётган солиқ тўловчи билан фақат ўзаро муносабатларга тааллуқли қисм юзасидан амалга оширилиши мумкин.

Муқобил текширувлар ўтказилаётганда солиқ тўловчиларнинг ҳузурига кириш ва улардан текширув предметига тааллуқли бўлмаган молия-бухгалтерия ҳужжатларини ёки бошқа ҳужжатларни талаб қилиб олиш тақиқланади.

Солиқ текшируви солиқ тўловчининг текширув ўтказилаётган йилдан бевосита олдинги кўпи билан беш календар йилдаги фаолиятини қамраб олиши мумкин.

Солиқ текширувлари ўтказилаётганда давлат солиқ хизмати органлари Солиқ Кодексида белгиланган тартибда солиқ тўловчининг ҳудуди ва жойларини текширишга, мол-мулкни инвентаризатсия қилишга, ҳужжатларни талаб қилиб олишга, ҳужжатлар ва предметларни олиб қўйишга, солиқ тўловчидан, шунингдек солиқ тўловчининг раҳбарлик вазибаларини ёки бухгалтерия ҳисоби ва молиявий бошқарувини амалга ошираётган шахслардан, бошқа моддий жавобгар ходимларидан тушунтиришлар олишга, банкдаги ҳисобварақлари бўйича операцияларни тўхтатиб туриш чораларини кўришга, экспертни жалб этиш ва экспертиза тайинлашга, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларининг аниқланган бузилишлари баргараф этилишини талаб қилишга, Солиқ Кодексида ва бошқа қонун ҳужжатларида назарда тутилган бошқа ҳаракатларни амалга оширишга ҳақлидир.

Солиқ текширувлари ўтказилаётган даврда текширилаётган даврнинг солиқ ҳисоботида солиқ тўловчи томонидан ўзгартишлар ва қўшимчалар киритилишига йўл қўйилмайди. (СК. 91-модда)

10.2. Текширилаётган ҳўжалик юритувчи субъектлар ва назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари

Текширилаётган ҳўжалик юритувчи субъектлар қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- ўз фаолиятлари текширилиши тўғрисидаги тегишли ахборотга эга бўлиш;

- назорат қилувчи органнинг текширувчи мансабдор шахсларидан махсус ваколатли орган ёки унинг ҳудудий бўлинмалари қарорини, текшириш ўтказиш учун асос ҳисобланувчи бошқа ҳужжатларни талаб

қилиш, текширувчиларнинг шахсини тасдиқловчи ҳужжатлар билан танишиш;

- текшириш ўтказиш учун тегишли ҳужжатга эга бўлмаган шахсларни текшириш ўтказишга йўл қўймаслик;

- назорат қилувчи органларнинг ваколатига кирмайдиган масалаларга оид талабларни бажармаслик ва текшириш предметига таълуқли бўлмаган материаллар билан уларни таништирмаслик;

- назорат қилувчи органларнинг текширувчи мансабдор шахсларидан текшириш тугаганидан сўнг ўн кун муддат ичида текшириш натижаларини акс эттирувчи ҳужжатларнинг бир нусхасини олиш;

- қонунда белгиланган тартибда текшириш натижалари бўйича шикоят қилиш.

Хўжалик юритувчи субъектлар текширувчиларнинг қонуний талабига биноан текшириш ўтказиш учун зарур бўлган материаллар ва ҳужжатларни тақдим этишга, уларни текшириш объектларига киритишга, текширувчиларга ўз вазифаларини бажаришлари учун кўмаклашишга мажбурдирлар.

Назорат қилувчи органлар мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш чоғида ўз ваколатлари доирасида қуйидаги ҳуқуқларга эга:

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлардан текшириш ўтказиш билан бевосита боғлиқ бўлган зарурий ҳужжатлар ва бошқа ахборотларни талаб қилиш;

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектларга аниқланган қонунбузарликларни бартараф этиш тўғрисида бажарилиши мажбурий бўлган кўрсатмалар бериш;

- тегишли давлат ҳокимияти ва бошқарув органлари, хўжалик юритувчи субъектлар мулкдорлари олдига айбдор шахсларнинг жавобгарлиги тўғрисидаги масалани қўйиш;

- текширувга вазирликлар ва идоралар, корхоналар, муассасалар ва ташкилотлар мутахассисларини белгиланган тартибда шартнома асосида жалб этиш;

- қонун ҳужжатларида назарда тутилган ҳолларда молиявий ва маъмурий жазо чораларини қўллаш.

Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахсларнинг қонуний талаблари текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлар томонидан бажариш учун мажбурийдир.

Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш чоғида ўз ваколатлари доирасида қуйидагиларни бажаришга мажбурдирлар:

- текширилаётган хўжалик юритувчи субъектларга текшириш ўтказиш ҳуқуқини берувчи зарур ҳужжатларни кўрсатиш;

- давлат сирини, тижорат ёки бошқа сирлар сақланишини таъминлаш;

- текширув натижаларини далолатнома (маълумотнома) билан расмийлаштириб, унинг бир нусхасини текширилаётган хўжалик юритувчи субъект ихтиёрида қолдириш;

- ҳуқуқбузарлик ҳоллари аниқланган тақдирда қонун ҳужжатларида назарда тутилган чораларни кўриш.

Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектларнинг қонуний ҳужжатларига мувофиқ амалга оширилаётган фаолиятга аралаштиришга ҳақли эмас.

Агар назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари хўжалик юритувчи субъектларнинг фаолиятида қонун ҳужжатлари бузилганлиги аниқласалар, улар ўзларига берилган ваколат доирасида ва муаян қонунбузарликни бартараф этиш билан бевосита боғлиқ чора-тадбирлар кўришлари мумкин. Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари қонунбузарлик ҳолати мавжудлигидан хўжалик юритувчи субъектларнинг бошқа қонуний фаолиятига аралаштириш ёки уни чеклаш учун асос сифатида фойдаланишга ҳақли эмас.

Назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг ноқонуний қарорлари ёки бошқа харажатлари натижасида хўжалик юритувчи субъектга этказилган зарарлар, шу жумладан бой берилган фойда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда қопланади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ текширувларини ўтказиш тартиби.
2. Солиқ текширувларини расмийлаштириш тартиби.
3. Солиқ текширувларини амалга оширувчи субъект ва мансабдор шахсларнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари.
4. Солиқ текширувларини амалга оширишга асос бўлувчи омиллар.

11-БОБ . ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ҲУКУМАТИ ҚАРОРЛАРИ ИЖРОСИНИ ТАЪМИНЛАШДА ДАВЛАТ СОЛИҚ ОРГАНЛАРИ АМАЛГА ОШИРИЛАДИГАН НАЗОРАТ ТАДБИРЛАРИ.

11.1. Давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга ошириладиган назорат тадбирлари.

11.2. Давлат солиқ хизмати органларининг Ўзбекистон Республикаси ҳукумати қарорлари ижросини таъминлашда бошқа органлар билан ҳамкорлиги.

11.1. Давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга ошириладиган назорат тадбирлари.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилишининг ҳуқуқий муносабатлари ва тартиб қоидалари қуйидаги қонун ҳужжатларига асосан амалга оширилади:

- Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодекси (2007 йил 25 декабр);
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида»ги Фармони;
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тадбиркорлик субъектларини ҳуқуқий ҳимоя қилиш тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони;
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида»ги Фармони
- Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони. “Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”Фармони.
- Ўзбекистон Республикаси президентининг “Кичик бизнес ва хусусий тадбиркорликни янада ривожлантириш учун қулай ишбилармонлик

мухитини шакллантиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги Фармони

- Ўзбекистон Республикаси президентининг “Бюрокрatik тўсиқларни бартараф этиш ва тадбиркорлик фаолияти эркинлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги Қарори.

- Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш чора-тадбирлари тўғрисида» Қарори;

- «Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари - юридик шахслар фаолиятини текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида» Низом

- “Назорат қилувчи органлар томонидан яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишларни ташкиллаштириш тартиби тўғрисида”ги Низом Адлия вазирлигида 2007 йил 3 сентябрьда 1712-сон билан рўйхатга олинган);

- «Текширишларни рўйхатга олиш китобининг шакли ва уни тўлдириш тартибини тасдиқлаш ҳақида»ги буйруғи (Адлия вазирлигида 7 ноябр 2011 йил 2208-сон билан рўйхатга олинган).

«Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги қонуннинг мақсади хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш билан боғлиқ муносабатларни тартибга солишдир. Давлат бюджети ва бюджетдан ташқари жамғармалар маблағлари ҳисобидан молиялаштирилган муассасалар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишда қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Ўзбекистон Республикаси президентининг «Республика солиқ органлари тизимини янада модернизация қилиш чора-тадбирлари тўғрисида» қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг асосий вазифалари ва функциялари этиб қуйидагилар белгиланди:

-пул маблағларининг ноқонуний муомалада бўлиши манбаларини бартараф этиш, аҳоли билан пул ҳисоб-китобларини амалга оширувчи юридик ва жисмоний шахслар томонидан нақд тушумнинг ўз вақтида ва тўлиқ тўширилиши юзасидан тизимли назоратни таъминлаш;

-деҳқон бозорлари ва савдо комълексларининг молия-хўжалик фаолиятини, улар томонидан солиқ қонунчилигига риоя қилинишини қаттиқ назорат қилиш ҳамда жиноий ишларни ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига тўширган ҳолда уларнинг ҳудудларида аниқланган ҳуқуқ бузилишлари бўйича суриштирувлар ўтказиш;

-Республика назорат қилувчи органларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш масалалари бўйича ишлари мувофиқлаштирилишини таъминлаш, ушбу ишни амалга оширишда бир-бирини такрорлашга ва суиистеъмолчиликларга йўл қўймаслик;

-юридик ва жисмоний шахслар томонидан валюта ва экспорт-импорт ўератсияларини амалга оширишда қонун ҳужжатларига қатъий риоя этилиши юзасидан таъсирчан назоратни ўз ваколатлари доирасида амалга ошириш;

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2010 йил 21 майдаги “Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 98-сонли Қарорига асосан Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси тўғрисидаги Низом 1-иловага мувофиқ ҳамда Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг Бозорлар ва савдо комълекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси тўғрисидаги Низом 2-иловага мувофиқ тасдиқланди. Ушбу қарорда Давлат солиқ қўмитасининг вазифалари, ҳуқуқлари ва ваколатлари белгиланган.

Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш қуйидаги йўллар билан амалга оширилади:

- текшириш, шу жумладан тафтиш, муқобил текшириш, назорат тартибда текшириш;
- статистика ахборотларини ва бошқа ахборотларни таҳлил қилиш;
- идора қарамоғидаги органларни текширишдан ўтказиш.

Солиқ назорати- солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини, солиқларнинг, Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги ҳузуридаги Бюджетдан ташқари ғенсия ва Республика йўл жамғармаларига мажбурий тўловларнинг тўғри ҳисоблаб чиқарилиши, тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини назорат қилишдан иборат.

Ўзбекистон Республикасининг 1997 йил 29 августдаги «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги қонунида «**Солиқ назорати** солиққа тортиладиган субъектлар ва объектларни ҳисобга олишнинг, шунингдек солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига риоя этилишини назорат қилишнинг ягона тизимидан иборат»-деб белгилаб қўйилган.

Камерал назорат солиқ тўловчи томонидан белгиланган тартибда тақдим этилган молиявий ва солиқ ҳисоботини, шунингдек солиқ тўловчининг фаолияти тўғрисида давлат солиқ хизмати органидаги мавжуд бошқа ҳужжатларни ўрганиш ҳамда таҳлил этиш асосида амалга ошириладиган назоратдир.

Камерал назорат солиқ тўловчининг ҳузурига бормасдан давлат солиқ хизмати органи жойлашган ерда амалга оширилади.

Агар давлат солиқ хизмати органи томонидан камерал назорат жараёнида солиқ ҳисоботини тўлдиришда хатоликларга йўл қўйилганлиги ёки тақдим этилган солиқ ҳисоботидаги ва давлат солиқ хизмати органларидаги маълумотлар ўртасида зиддиятлар борлиги аниқланса, бу ҳақда солиқ тўловчига тегишли тузатишлар киритиш талаб қилинган ҳолда ёзма шаклда хабар қилинади.

Солиқ тўловчи аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини тақдим этиш учун назарда тутилган тартибда тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича тузатилган солиқ ҳисоботини ёхуд аниқланган тафовутларнинг асосини талабнома олинган кундан эътиборан ўн кунлик муддатда тақдим этиши шарт.

Солиқ тўловчининг нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи хронометраж ўтказилган даврда ҳақиқатда келиб тушган нақд пул тушумини аниқлаш мақсадида ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи нақд ҳисоб-китоб асосида товарлар реализация қиладиган ёки хизматлар кўрсатадиган солиқ тўловчи ҳузурда бевосита товарлар реализация қилинадиган, хизматлар кўрсатиладиган жойда давлат солиқ хизмати органи томонидан ўтказилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқ солиқ солиш объектларини ва солиқ солиш билан боғлиқ объектларни ҳисобга олиш жараёнида солиқ тўловчи томонидан тушум

микдори камайтирилганлигини тахмин қилиш имконини берадиган тафовутлар аниқланган тақдирда, давлат солиқ хизмати органининг раҳбари ёки раҳбар ўринбосари томонидан қабул қилинади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тўғрисидаги буйруқда хронометраж ўтказиладиган солиқ тўловчи, хронометражни ўтказиш жойи ва муддати, хронометраж ўтказиладиган давр, хронометраж ўтказиш тўғрисида қарор қабул қилинишига сабаб бўлган тафовут, шунингдек давлат солиқ хизмати органининг хронометраж ўтказадиган мансабдор шахслари албатта кўрсатилади.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи келиб тушаётган пул тушумини давлат солиқ хизмати органининг мансабдор шахслари томонидан кузатиш ва қайд этиш орқали ўтказилади. Хронометражни ўтказишга бошқа шахсларни, шу жумладан эксъертларни жалб этишга йўл қўйилмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини амалга ошириш жараёнида текширув ўтказишга, солиқ тўловчидан бирон бир ахборот ёки тушунтиришлар талаб қилишга, солиқ тўловчига нисбатан талаблар тақдим этишга ёки унинг фаолиятига бошқача тарзда аралаштиришга йўл қўйилмайди, бундан фискал хотирали назорат-касса машинасида сақланаётган хронометраж ўтказилаётган вақтга доир маълумотларни олиш мустасно.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражи натижаларидан фақат тақдим этилаётган солиқ ҳисоботи тўғрилигини таҳлил этиш учун, шунингдек солиқ солиш объектлари ва солиқ солиш билан боғлиқ объектлар тўғрисидаги маълумотлар базасини юритиш учун фойдаланилади. Хронометраж натижаси солиқ тўловчини жавобгарликка тортиш учун асос бўла олмайди.

Нақд пул тушуми келиб тушишининг хронометражини ўтказиш тартиби Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ва Ўзбекистон Республикаси Марказий банки томонидан белгиланади.

Фискал хотирали назорат-касса машиналарининг қўлланилиши.

Ўзбекистон Республикаси ҳудудида нақд пулда ҳисоб-китоб қилиш билан товарларни реализация қилиш, ишлар бажариш, хизматлар кўрсатиш Назорат-касса машиналарининг давлат реестрига киритилган фискал

хотирали назорат-касса машиналари мажбурий қўлланилган ҳолда амалга оширилади, бундан нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни, фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли назорат-касса машиналарини қўлламадан амалга ошириши мумкин бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахслар мустасно.

Фаолиятининг ўзига хос хусусияти сабабли нақд пул билан ҳисоб-китоб қилишни назорат-касса машиналарини қўлламадан амалга ошириш ҳуқуқига эга бўлган айрим тоифадаги юридик ва жисмоний шахсларнинг рўйхати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси томонидан тасдиқланади.

Текширувчи мансабдор шахсларга қўйиладиган талаблар. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текшириш назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари томонидан амалга оширилади. Назорат қилувчи органларнинг мансабдор шахслари қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда аттестациядан ўтказилиши лозим.

Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлигида 2010 йил 20 январда 2070-сон билан рўйхатга олинган “Назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларини хўжалик юритувчи субъектларда текшириш ўтказиш ҳуқуқини бериш бўйича аттестациядан ўтказиш тартиби тўғрисида” Низом асосида назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини текширишга рухсат белгиланган намунадаги махсус гувоҳнома билан тасдиқланади.

11.2. Давлат солиқ хизмати органларининг

Ўзбекистон Республикаси ҳукумати қарорлари ижросини таъминлашда бошқа органлар билан ҳамкорлиги.

Давлат солиқ хизмати органлари ўз зиммаларига юклатилган вазифаларни давлатнинг бошқа бошқарув органлари, давлат ҳокимияти маҳаллий органлари, фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи, статистика ва молия органлари, банклар ва бошқа ташкилотлар билан ўзаро ҳамкорликда бажарадилар. Мазкур органлар ва ташкилотлар солиқ ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан

давлат назоратини амалга ошириш ва солиқлар бўйича ҳуқуқбузарликларга қарши курашда давлат солиқ хизмати органларига қўмаклашишлари шарт.

Давлат солиқ хизмати органлари, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар, молия органлари, банклар ўзаро келишиб белгиланган тартибда солиқлар бўйича ҳуқуқбузарликларга оид мавжуд материаллар ва ҳуқуқбузарликларнинг олдини олиш юзасидан қўрилган чора-тадбирлар, ўтказилаётган текширувлар тўғрисида бир-бирларини хабардор қиладилар, шунингдек зиммаларига юклатилган вазифаларни бажариш мақсадида бошқа ахборотларни алмашиб турадилар.

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси ўз ваколатлари доирасида солиқ тўғрисидаги қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқ солиш масалаларига дахлдор норматив-ҳуқуқий ҳужжатлар қабул қилади. Солиқ тўловчиларнинг ҳисобга олинишини ва солиқ ҳақидаги қонун ҳужжатларига риоя этилиши устидан назоратни таъминлаш мақсадида банклар:

1) хўжалик юритувчи субъектлар давлат солиқ хизмати органларида рўйхатга олинганликларини тасдиқловчи ҳужжат тақдим этган тақдирдагина улар учун ҳисоб-китоб ва бошқа ҳисобварақлар очишлари мумкин ва бу ҳисобварақлар очилганлиги ҳақида улар очилган куннинг эртасидан кечиктирмай мазкур органга хабар берадилар;

2) хўжалик юритувчи субъектлар бюджет олдидаги ўз мажбуриятларини бажармаган тақдирда, бундай субъектларнинг ҳисоб-китоб рақамлари ва бошқа ҳисобварақларини суднинг қарорига биноан йўқитилар;

3) давлат солиқ хизмати органларининг солиқ тўловчи мижозлардан белгиланган муддатда тўланмаган солиқлар ва жарималарни сўзсиз ундириш тўғрисидаги фармойишларини (инкассо тўшириқларини) меҳнатга доир ҳуқуқий муносабатлардан келиб чиқадиган, алиментлар ундириш ҳақидаги, муаллифлик шартномалари бўйича ҳақ тўлашга доир, шунингдек ҳаёт ва соғлиққа етказилган зарарнинг ўрнини қўлаш ҳақидаги талабларни қондириш учун ҳисобварақдан пул маблағлари ўтказилиши ёки берилишини назарда тутадиган ижро ҳужжатлари бўйича мутаносиб равишда бажарадилар;

4) солиқ тўловчи мижознинг маблағлари бўлса, унинг ҳисоб-китоб ёки бошқа ҳисобварағидан маблағларни ҳисобдан чиқариш ўратсияси амалга

оширилган куни солиқлар ва жарима суммаларини бюджет даромадига ўтказадилар;

5) солиқ тўловчи - мижозларнинг ҳисоб-китоб ёки бошқа ҳисобварақларидан пул маблағлари бериш, ўтказиш ёки уларни ҳисобдан чиқаришга доир ўератсияларни давлат солиқ хизмати органларининг ёзма талаби бўйича тўхтатиб қўяди.

6) давлат солиқ хизмати органларининг мансабдор шахсларига:

юридик шахсларнинг ҳисоб-китоб ёки бошқа ҳисобварақлари;

жисмоний шахсларнинг деъозит ва бошқа ҳисобварақлари бўйича амалга оширилган ўератсияларни текшириш учун қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда йўл қўядилар;

7) давлат солиқ хизмати органларининг сўровномасига кўра уларга сўралаётган давр мобайнида солиқ тўловчи мижозларнинг ҳисоб-китоб ёки бошқа ҳисобварақларидан амалга оширилган ўератсиялар ва ана шу ҳисобварақларда пул маблағларининг бор-йўқлиги тўғрисидаги маълумотларни тақдим этадилар;

8) давлат солиқ хизмати органларининг сўровномасига кўра экспорт-импорт контрактларининг ижросига доир маълумотларни ва қонун ҳужжатларида белгиланган бошқа ахборотни тақдим этадилар.

9) олти ой мобайнида (савдо ва савдо-воситачилик корхоналари эса - уч ой мобайнида) банк ҳисобварақлари бўйича пул ўератсиялари ўтказиш билан боғлиқ молия-хўжалик фаолиятини амалга оширмаганлиги муносабати билан корхоналарнинг ҳисобварақлари йўилган санадан эътиборан уларнинг фаолиятни давом эттириши мақсадга мувофиқлиги тўғрисидаги масалаларни белгиланган тартибда ишлаб чиқиш учун ахборотни уларни ҳисобга олган жойдаги давлат солиқ хизмати органига уч иш куни мобайнида тақдим этадилар;

10) қонунда назарда тутилган ҳолларда давлат солиқ хизмати органларига бошқа ахборотни ҳам тақдим этадилар.

Банклар солиқ тўловчи мижозларнинг солиқлар, шунингдек жарима суммаларини ўтказиш ҳақидаги тўшириқларини бажаришни кечиктириши тақиқланади. Банк айби билан солиқ тўловчи мижознинг ёки давлат солиқ хизмати органининг солиқларни ўтказиш ҳақидаги тўшириғи бажарилмаган

(бажариш кечиктирилган) тақдирда банкдан ҳар бир кечиктирилган кун учун ўтказилмаган солиқлар суммасининг 0,5 фоизи миқдорида белгиланган тартибда пеня ундирилади.

Юқоридагилардан ташқари Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексида солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги тўғрисида ахборот тақдим этадиган органлар ва ташкилотлар ҳамда уларнинг мажбуриятлари келтириб ўтилган бўлиб, жумладан:

Юридик шахсларни давлат рўйхатидан ўтказувчи органлар рўйхатдан ўтказилган жойдаги давлат солиқ хизмати органига ушбу юридик шахслар давлат рўйхатидан ўтказилган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмай тегишли юридик шахсларнинг давлат реестридан кўчирма тўшириши шарт. Мазкур органлар давлат солиқ хизмати органига тегишли юридик шахсларга тааллуқли давлат реестрига киритилган ҳар қандай ўзгартишлар тўғрисида ҳам бундай ўзгартишлар киритилган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмай маълум қилиши шарт.

Лицензия ва (ёки) бошқа рухсат этувчи ҳужжатлар берадиган органлар бундай ҳужжатлар берилган шахслар жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига шундай ҳужжатлар берилганлиги ҳоллари ҳақида маълум қилиши, шунингдек мазкур ҳужжатлар бекор қилинганлиги, уларнинг амал қилиши тўхтатиб турилганлиги ёки тугатилганлиги тўғрисида маълумот бериши шарт.

Ички ишлар органлари ўзлари жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига ʼасъортлар берилганлиги, шу жумладан йўқотилган ёки амал қилиш муддати ўтган ʼасъортлар ўрнига ʼасъортлар берилганлиги фактлари ҳақида, бекор қилинган паспортлар тўғрисида ҳар ойда маълум қилиши шарт.

Кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқни давлат рўйхатидан ўтказувчи органлар ўзлари жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига тегишли ҳудудда жойлашган кўчмас мулк ва унинг мулкдорлари (егалари) тўғрисида мазкур кўчмас мулкка бўлган ҳуқуқ давлат рўйхатидан ўтказилган кундан эътиборан ўн кун ичида маълум қилиши шарт.

Сув ресурсларини ҳисобга олувчи органлар сувдан фойдаланиш ёки сув истеъмоли жойидаги давлат солиқ хизмати органларига 1 февралдан

кечиктирмасдан ўтган йил якунлари бўйича ўлчов асбобларисиз фойдаланилган сув ҳажмлари тўғрисида хабар қилиши шарт.

Давлат нотариал идоралари тегишинча кўчмас мулк ижараси шартномаси тасдиқланганлиги ва ижара ҳақи миқдори, шунингдек мерос қилиб олиш ёки ҳады тарзида фуқароларнинг мулкига ўтаётган мол-мулк қиймати тўғрисида кўрсатилган нотариал ҳаракатлар амалга оширилган кундан эътиборан ўн кундан кечиктирмай ўзлари жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига маълум қилиши шарт.

Ер ресурсларини ҳисобга олувчи ва (ёки) баҳоловчи органлар ер участкасига нисбатан ҳуқуқи юзага келган (тугатирилган) шахсларни кўрсатган ҳолда ер участкасига нисбатан ҳуқуқ берилганлиги (тугатирилганлиги) ҳамда қишлоқ хўжалиги ерларининг норматив қиймати тўғрисида ер участкаси жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига маълум қилиши шарт.

Фойдаланишга берилган ер қаъри участкаларининг давлат ҳисоби юритилишини амалга оширувчи ва (ёки) ер қаъри участкаларидан фойдаланиш ҳуқуқларини давлат рўйхатидан ўтказувчи органлар ўзлари жойлашган ердаги давлат солиқ хизмати органларига ер қаъри участкаси жойлашган ер ҳамда мазкур ер қаъри участкасидан фойдаланиш ҳуқуқи берилган шахс тўғрисидаги ахборотни ер қаъри участкасидан фойдаланиш ҳуқуқи рўйхатдан ўтказилган (ҳисобга олинган) кундан эътиборан ўн кун ичида маълум қилиши шарт.

Банклар юридик шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорларга фақат улар давлат солиқ хизматининг тегишли органида ҳисобга қўйилганлигини тасдиқловчи ҳужжатни кўрсатган тақдирда банк ҳисобварақлари очиши мумкин ва ҳисобварақлар очилганлиги тўғрисида ўша органга кейинги кундан кечиктирмай маълум қилиши шарт. Қонунда назарда тутилган ҳолларда банклар давлат солиқ хизмати органларига бошқа маълумотларни ҳам тақдим этади.

Божхона органлари ҳар ойда экспорт-импорт оперциялари, шунингдек товарлар ҳаракати ҳақидаги маълумотни давлат солиқ хизмати органларига маълум қилиши шарт.

Таянч иборалар:

Назорат, режали текширишлар, солиқ назорати, назорат қилувчи органлар, текширув турлари, режадан ташқари текширишлар, текширувчи мансабдор шахслар, текширишларни ўтказиш, текширувларнинг даврийлиги, мониторинг қилиш.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилишнинг моҳияти нимада?
2. Текширувлар қандай турларга бўлинади?
3. Назоратнинг қандай шакллари мавжуд?
4. Текширув қандай турларга бўлинади?
5. Давлат назоратининг ёринишлари нимадан иборат?
6. Текширувни ўтказишга асос бўлувчи ҳужжатлар?
7. Режадан ташқари текширув ўтказиш тартиблари нималардан иборат?
8. Текширилаётган хўжалик юритувчи субъектларни ҳуқуқлари нимадан иборат?

IV ҚИСМ.

СОЛИҚ МАЪМУРЛАРИ ТЕКШИРУВ ИШЛАРИНИНГ НАТИЖАВИЙЛИГИ

12-БОБ. СОЛИҚ ТЕКШИРУВИ НАТИЖАЛАРИНИ РАСМИЙЛАШТИРИЛИШИ ВА УНИ КЎРИБ ЧИҚИШ ТАРТИБИ

12.1. Хужжатли текшириш далолатнамасини расмийлаштиришда қўйиладиган талаблар

12.2. Хужжатли текшириш далолатнамасини расмийлаштириш тартиби

12.3. Хужжатли текшириш далолатнамасининг тавсиф қисмини тузишда қўйиладиган талаблар

12.4. Хужжатли текшириш далолатнамасини имзолаш ва тақдим қилиш

12.1. Хужжатли текшириш далолатнамасини расмийлаштиришда қўйиладиган талаблар.

Солиқ кодексда назарда тутилган ҳолларда, солиқ текшируви доирасида ҳаракатлар амалга оширилганда баённома тузилади. Баённомада қуйидагилар кўрсатилади:

текширилаётган шахснинг номи (фамилияси, исми, отасининг исми);

текширувни ўтказиш асослари, тури ва даври;

муайян ҳаракат бажарилган сана ва жой;

ҳаракат бошланган ва тугалланган вақт;

баённомани тузган шахснинг лавозими, фамилияси, исми, отасининг исми;

ҳаракатларни амалга оширишда иштирок этган ва (ёки) ҳозир бўлган ҳар бир шахснинг фамилияси, исми, отасининг исми, зарур ҳолларда эса унинг манзили;

ҳаракатнинг мазмун-моҳияти, уни ўтказиш изчиллиги;

солиқ текшируви пайтида аниқланган фактлар ва ҳолатлар.

Ҳаракатларнинг амалга оширилишида иштирок этган ва (ёки) ҳозир бўлган барча шахслар баённомани ўқиб чиқадилар. Мазкур шахслар ўз фикр-мулоҳазаларини баён этишга ҳақли ва бу фикр-мулоҳазалар баённомага киритилиши ёки солиқ текшируви материалларига қўшиб қўйилиши лозим. Баённома давлат солиқ хизмати органининг баённомани тузган мансабдор шахси, шунингдек ҳаракатларни амалга оширишда иштирок этган ва (ёки) ҳозир бўлган шахслар томонидан имзоланади. Баённомага фотосуратлар ва негативлар, киноленталар, видеоёзувлар ҳамда ҳаракатлар амалга оширилганда бажарилган бошқа материаллар илова қилиниши мумкин.

Тасдиқланган дастур асосида, ўтказилган хужжатли текшириш (тафтиш) натижалари бўйича тузилган текшириш далолатномаси еблиқ органларининг ваколатли мансабдор ходимлари томонидан, мазкур тартиб асосида, уч нусхада тузилади ва учинчи нусхаси текширилган хўжалик юритувчи субъект раҳбарига берилади. Хужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасининг ҳар бир нусхаси текширувчи ва текширилаётган субъектнинг масъул ходимлари, яъни раҳбари ва бош ҳисобчиси томонидан имзоланади. Далолатнома қоғозда, ўзбек ёки рус тилида тузилиб, варақлари кетма-кетликда рақамланади. Хужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасида ёзувларни ўчириш, тузатиш ҳолларига йўл қўйилмайди, агарда шу ҳоллар рўй берса бу ўзгартиришлар имзо қўювчилар томонидан изоҳланиб, имзолари билан тасдиқланиши зарур. Далолатномада қисқартиришлар ёки умумий қабул қилинган аббревиатуралар ишлатилиши, дастлаб қисқартириладиган сўз бирикмаси тўлиқ ёзилиб, бир вақтнинг ўзида кейинчалик қисқартириладиган сўз бирикмаси намунаси қавс ичида келтирилган тартибда ифодаланади.

Хужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасида, текшириш жараёнида хужжатлар асосида тасдиқланган солиқ ва бошқа қонунбузарликлар фактлари ёки қонунбузарлик мавжуд бўлмаган ҳоллар ифодаланиши лозим.

12.2. Хужжатли текшириш далолатномасини расмийлаштириш тартиби

Хужжатли текшириш (тафтиш) далолатномаси: кириш, асосий ва якуний қисмлардан иборат бўлади. Хужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасининг кириш қисмида ўтказилаётган текшириш ва текширилаётган субъект (солиқ тўловчи) ҳақида умумий маълумотлар, яъни :

- назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашининг режа-жадвали ва рухсатномаси;
- солиқ органи раҳбари (раҳбар ўринбосари) томонидан хужжатли текширишни ўтказиш тўғрисидаги буйруқнинг рақами, санаси;
- текширилаётган тадбиркорлик субъектининг таъсис хужжатларига кўра тўлиқ ва қисқача номи;
- солиқ тўловчининг идентификатсион рақами (СТИР) ва ОКОНХ коди;
- текшириш ўтказилган жойнинг номи (текшириш ўтказилган худуд, аҳоли маскани);
- текширув далолатномаси расмийлаштирилган сана текширув ўтказган шахсларнинг далолатномага имзо қўйган санаси.

Хужжатли текширишга (тафтишга) солиқ хизматининг бошқа органлари мутахассислари жалб этилган тақдирда, текшириш далолатномасида уларнинг ҳам фамилияси, исми, мансаби ва улар хизмат қилаётган солиқ органлари номи кўрсатилиб ўтилади.

Тадбиркорлик субъектининг текширув ўтказилаётган фаолият даври, текшириш бошланган ва тугалланиш санаси.

Бунда, текширишнинг бошланиш санаси бўлиб, текширилаётган субъект раҳбарига (вазифасини вақтинчалик бажарувчи шахсга), хужжатли текширишни ўтказиш тўғрисида солиқ органи бошлиғининг (ўринбосарлари) буйруғини тақдим қилингандаги санаси, текширишни тугатилиш санаси эса - текширувни амалга оширган текширувчиларнинг далолатномага имзо қўйган санаси ҳисобланади. Аммо, текширишга тақдим этилиши лозим бўлган хужжатлар бўлмаган ёки уларни текширувга тақдим этилмаган ҳолатларда, текширишни бошланиш санаси бўлиб, текширувга хужжатлар тақдим этилган сана ҳисобланади.

- текширилаётган даврда, текширилаётган субъект мансабдор шахсларининг (раҳбари, бош ҳисобчиси ёки уларнинг вазифасини бажарувчилар) фамилияси, исми, шарифи;

Агарда текширилаётган давр мабойнида юқорида қайд этилган шахслар таркибида ўзгариш юз берган бўлса, мазкур шахсларнинг, қайси вақтдан бошлаб (буйруқ, фармойиш, таъсисчилар йиғилиш қарори ёки ишга тайинлаш ва бўшатиш тўғрисидаги бошқа хужжатлар) тегишли мансабга, ишга тайинлангани ёки бўшатилиши кўрсатиб ўтилади;

- текширилаётган субъект жойлашган манзили (хусусий тадбиркорнинг яшаш манзили), шунингдек, улар томонидан хўжалиқ фаолияти амалга оширилаётган манзил (давлат рўйхатидан ўтган манзил билан солиштириш);

- махсус рухсатнома (литсензия) асосида амалга оширилаётган фаолият тўғрисидаги маълумотлар (санаси, рақами, берган ташкилотнинг номи, рухсатнома амал қилишининг бошланиш ва тугаш санаси);

- субъектнинг ҳақиқатда амалга ошираётган молия-хўжалиқ фаолияти тури, шу жумладан қонун билан тақиқланган фаолият тури ёки махсус рухсатнома олмасдан фаолият кўрсатаётганлиги тўғрисидаги маълумот;

- текшириш ўтказиш услуги, унинг бирламчи хужжатларни (тўлиқ ёки танлаш йўли билан) текширилиши тартиби;

- солиқ бўйича қарама-қарши текширув ўтказилганлиги, текшириш билан боғлиқ бўлган хужжатлар ва буюмларни олиб қўйилганлиги, экспертиза, солиқ тўловчининг мулклари санокдан ўтказилганлиги, корхона худуди ва бинолари кўздан кечирилганлиги ва текширув даврида амалга оширилган бошқа тадбирлар тўғрисида маълумот;

- банк муассасаларидаги ҳисоб рақами (шу жумладан Республикадан ташқарисида мавжуд бўлганлари) ва бошқа маълумотлар тўғрисида;

- илгари ўтказилган текширишлар (Молия вазирлиги, солиқ идоралари, ҳуқуқни муҳофаза қилиш идоралари ва аудиторлик ташкилотлари томонидан), улар натижалари бўйича қабул қилинган чоралар (солиқ идорасига қайта топширилган ҳисоботлар, келтирилган зарарнинг қопланиши, кўзғатилган жиноят ишлари) ҳақида қисқача маълумот;

- ташкил этилган шўъба корхоналари, ваколатхоналар, филиаллар ва

бошқа таркибий тузилмалари ҳақида маълумот;

- таъсисчилар ва таъсис ҳужжатларига асосан низом фондининг миқдори ва текширув кунига қадар низом фондининг ҳақиқатда шакллантирилганлиги ҳақида маълумот (пул маблағлари ҳисобида - сўм ёки валюта, асосий воситалар, интеллектуал мулк, номоддий активлар ва ҳ.к.);

- акционерлик жамиятларида аксияларнинг чиқарилиши ва уларнинг жойлаштирилиши (фоиз ҳисобида, пул маблағлари ва миқдор кўринишида) ҳамда акционерлар ва хусусийлаштириш ҳақида бошқа зарур бўлган маълумотлар.

Ҳужжатли текширув (тафтиш) натижаси бўйича тузилган далолатноманинг тавсиф қисмида, текшириш натижасида аниқланган ҳужжатли тасдиқланган солиқ ва бошқа қонунбузарлик фактлари ёки қонунбузарликларни аниқланмаганлиги ҳолатлари, шунингдек текшириш натижалари бўйича қарор қабул қилишга таъсир этадиган ҳолатлар тизимли ифодаланилади.

Текширув давомида солиқ қонунчилигига тааллуқли бўлмаган лекин назорати солиқ идораларига юклатилган қонунбузарликлар аниқланганда бундай фактлар ҳам ҳужжатли текширувлар натижаси бўйича тузиладиган далолатномада акс эттирилиши лозим.

12.3. Ҳужжатли текшириш далолатномасининг тавсиф қисмини тузишда қўйиладиган талаблар

Ҳужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасининг тавсиф қисми ДСК (ДСБ, ДСИ) томонидан тасдиқланган текширув дастурига биноан ва қуйидаги талабларга мувофиқ расмийлаштирилиши зарур:

а) Объективлик, асослилик ва холислик.

Далолатномада акс эттириладиган фактлар - тўлиқ текшириш натижасида аниқланган, ноаниқликларни инкор қилувчи, шунингдек солиқ тўловчи томонидан (ҳаракат ва ҳаракатсизлик оқибатида) йўл қўйилган солиқ қонунчилиги ва бошқа қонунбузарликлар ҳақида тўлиқ ҳулоса берилишини таъминлаши зарур.

Далолатномада акс эттирилган ҳар бир солиқ қонунбузарлик фактлари бўйича қуйидагилар аниқ изоҳлаб берилиши лозим:

- солиқ ва бошқа қонунбузарликларни турлари, қонунбузарликни содир этиш усули ва уни келтириб чиқарган шароитлар, мазкур қонунбузарликка йўл қўйилган солиқ даври;

- солиқ тўловчи томонидан ДСИга топширилган солиқ ҳисоб-китоблари ва ҳақиқатда текширув натижалари асосида тузилган солиқ ҳисоб-китоблари ўртасидаги аниқланган тафовутга баҳо бериш;

- солиқ ҳисоботлари ҳужжатли текширув далолатномасида ёзма равишда баён этилиб, далолатномага таққосланган жадваллар ҳамда тегишли ҳужжатлар илова қилинади;

- қонунбузарлик фактларини тасдиқловчи бирламчи бухгалтерия ҳужжатлари ва бошқа асосларга таяниш (зарур бўлганда, бухгалтерия ёзувлари тўғри берилганлиги, керакли хўжалик операцияларини бухгалтерия регистрларида тўғри қайд этилганлиги кўрсатилади);

- содир этилган қонунбузарликларни, амалдаги қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларни, шунингдек Ўзбекистон Республикаси солиқ кодекси, Вазирлар Маҳкамасининг 1999 йил 5 февралдаги 54-сонли қарори билан тасдиқланган «Маҳсулот (ишлар, хизматлар)ни ишлаб чиқариш ва сотиш харажатлари таркиби ҳамда молиявий натижаларни шакллантириш тўғрисида»ги низоми бузилган бандларига боғлиқ ҳолда таснифлаш;

- эксперт ҳулосаси (агарда экспертиза амалга оширилган бўлса), мансабдор шахсларнинг тушунтириш хати шунингдек ҳужжатли текширишни амалга ошириш вақтида бажарилган тадбирлар бўйича тузилган баённомаларга асосланиш;

- далолатномада текширувчининг этарли даражада исботланмаган, асоссиз, субъектив тахмин ва ҳулосалари бўлмаслиги лозим.

б) Солиқ ва бошқа қонунбузарликларга алоқаси бўлган барча ҳолатлар тўлиқ ва атрофлича ёритилиши зарур.

Солиқ тўловчи томонидан йўл қўйилган қонунбузарликларнинг далолатномадаги баёни, изоҳланаётган далилга алоқаси бўлган барча ҳужжатларни текшириш, шунингдек солиқ назоратини таъминлаш учун ўтказилган тадбирлар натижаларига, (агарда зарур бўлган ҳолларда бошқа

назорат органлари мутахассисларини текширувга жалб этган ҳолда), асосланиши зарур.

Далолатномада, аниқланган қонунбузарликларга тааллуқли бўлган барча муҳим ҳолатлар, шу жумладан қуйидаги маълумотлар тўлиқ ёритилиши зарур:

- солиқ идораларига топширилмаган солиқ ҳисоб-китоблари;

- бухгалтерия ҳисобида молия-хўжалик операцияларини тўлиқ ва тўғри қайд этилиши ҳолати;

- ишлаб чиқариш ҳаражатларини тўлаш тартиби бузилиши ҳолатлари таҳлили ва манбалари (нақд пулга, товар айирбошлаш (бартер), учинчи шахс орқали ўзаро ҳисоб-китоб) ҳақида;

в) Далолатномада баён этиладиган иборалар аниқ, қисқа ва раво мумкин даражада бухгалтерия ҳисоби бўйича махсус тайёргарлиги бўлмаганлар учун ҳам тушунарли бўлиши зарур. Далолатномада келтирилган ибораларнинг иккиёқлама талқин этилиш ҳолатига йўл қўйилмаслиги зарур.

г) Текшириш натижаларини ифодалаш тизими.

Текшириш жараёнида аниқланган хато ва камчиликлар, улар таъсир этган солиқ турлари ва қонунбузарликлар хусусиятига қараб текшириладиган давр бўйича бўлимлар ва бандлар кўринишида тартиб билан жамланган ҳолда далолатномада изоҳланади.

Бир хил кўринишдаги ва қўллаб учрайдиган хато ва камчиликлар рўйхат ва жадваллар кўринишида жамланиб далолатномага илова қилиниши мумкин. Бундай ҳолатда далолатнома матнида, йўл қўйилган хато ва камчиликларнинг моҳияти, солиқ тўловчи томонидан амалдаги қонунлар ва бошқа меъёрий ҳужжатларнинг бузилган бандлари, шунингдек мазкур хато ва камчиликларнинг миқдорий ҳамда пул кўринишидаги оқибатлари билан баён этилади ва далолатномада илова рақами келтирилади.

Мазкур иловаларда қуйидагилар кўрсатилиши лозим:

- ҳисобот (солиқ) даври кўрсатилган ҳолда, бир турдаги солиқ қонунбузарликларнинг тўлиқ рўйхати;

- содир этилган операцияларга тегишли ҳужжатларнинг номи, санаси ва рақами;

- мазкур операциянинг моҳияти;

- ҳуқуқбузарлик меъёри;

Ҳар бир юқорида кўрсатилган илова, текширувчи, текшириладиган корхона раҳбари ва бош ҳисобчиси (вақтинчалик вазифасини бажарувчи шахслар ёки тадбиркорлар) томонидан имзоланиши зарур.

Солиқ қонунчилиги бузилганлик тўғрисидаги далиллар баён этилганда, далолатноманинг тавсиф қисмида қонун бузулганлигини тасдиқловчи ҳужжатларнинг асли ёки нусхаси олиб қўйилганлиги акс эттирилади;

Ҳужжатли текшириш (тафтиш) далолатномасининг якуний (туғалланувчи) қисмида қуйидагилар акс эттирилиши лозим:

- текширув давомида яширилган ялпи тушум, фойда (даромад) ва бошқа солиқ тўлаш объектини яширилганлиги ёки солиқларнинг нотўғри ҳисобланиши натижасида, тўланмаган (тўлиқ тўланмаган) солиқларнинг умумий миқдори ёки ортиқча ҳисоблаб қўйилган солиқлар, солиқ турларига ва солиқ даврларига бўлиб кўрсатилган маълумот;

- текширув вақтида тасдиқланган текширув дастурига асосан аниқланган бошқа камчиликларни умумлаштирилган маълумоти (Президент Фармонлари ва Ҳукумат қарорларини бажарилиши, муддати ўтган дебитор қарзлари, 15 фоизлик тўлов олдиндан ундирилмасдан маҳсулот (иш, хизмат) жўнатиш ҳолатлари, товар айирбошлаш (бартер) операциялари, камомад, ортиқчалик, газна операциялари, пул маблағларидан мақсадсиз фойдаланиш, экспорт-импорт ҳамда валюта операциялари ва бошқалар);

Солиқ тўловчининг солиқ қонунчилигини бузганлиги учун жавобгарлигини энгиллаштирадиган ёки оғирлаштирадиган ҳолатлари (боқиманда ёки ортиқча тўловлар ва бошқалар) далолатноманинг якуний қисмида акс эттирилади.

Ҳужжатли текширувлар далолатномасига иловалар.

Ҳужжатли текширувлар далолатномасида қуйидаги иловалар бўлиши зарур:

- назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши режа-жадвалидан ёки режадан ташқари текшириш ўтказиш рухсатномасидан кўчирма, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларнинг жиноят иши юзасидан қабул қилган «Ҳужжатли текшириш (тафтиш) тайинлаш тўғрисида»ги қарори;

- хужжатли текширувни (тафтишни) ўтказиш учун солиқ органи раҳбари (раҳбар ўринбосари) томонидан имзоланган буйруқдан кўчирма;

- текширувчилар томонидан аниқланган қонунбузарликлар кўрсатилган ҳолда тузилган ва текширув ўтказилаётган корхона раҳбари ва бош ҳисобчиси (улар вазифасини вақтинчалик бажарувчилар) ёки хусусий тадбиркор томонидан имзоланган солиқ турлари бўйича ҳисоб-китоблар;

- текширув ўтказилаётган ташкилотнинг асосий воситалари, товар моддий бойликлари, ҳазинадаги нақд пуллар ва бошқалар бўйича ўтказилган санок далолатномалари (мазкур илова агарда санокдан ўтказилган бўлса келтирилади);

- қарама-қарши текширув материаллари (агарда ўтказилган бўлса);

- эксперт хулосаси (агарда экспертиза ўтказилган бўлса);

- солиқ тўловчи томонидан даромад олиш манбаи сифатида фойдаланаётган, ишлаб-чиқариш, савдо, оғорхона биноларини кўздан кечиришда иштирок этган шахсларнинг изоҳ (тушинтириш) хати, шунингдек солиқ назоратини амалга оширишда бажарилган тадбирлар натижасида тузилган тушунтиришлар (шундай тадбирлар амалга оширилган тақдирда);

- солиқ имтиёзларидан фойдаланиш ҳуқуқини тасдиқловчи ҳужжатлар нусхаси;

- солиқ тўловчи томонидан, солиқ қонунчилиги бузилганлигини тасдиқловчи ҳужжатлар нусхаси ёки солиқ тўловчидан юқоридаги ҳужжатлар олиб қўйилганда уларнинг асл нусхаси.

- банк (бошқа кредит ташкилотлар) маълумотномаси;

- якуний текшириш ва зарурият туғилган ҳолларда текширилаётган субъектнинг банклардаги мавжуд ҳисоб рақамларидаги пул маблағларининг ҳаракати тўғрисидаги олинган маълумотлар (тўлиқ ҳужжатли текшириш ўтказилганда, бутун текширилаётган давр учун олинади);

- тадбиркорлик субъекти низом жамғармасининг шаклланиши тўғрисида маълумот;

- таъсисчилар таркиби ва ҳар бир таъсисчининг улушлари миқдори тўғрисида маълумот;

- текширилаётган субъект раҳбарлари томонидан имзоланган, мавжуд

шўба корхоналари ва мустақил бўлинмалари, ваколатхоналари (уларнинг манзили, СТИРлари) корхонанинг асосий ҳудудидан ташқарида жойлашган ишлаб-чиқариш биноси, оғорхонаси ва савдо шохобчалари манзили, солиқ тўловчи қарамоғидаги эр участкаси тўғрисида маълумот;

- ҳужжатли текширув (тафтиш) далолатномасида акс эттирилган солиқ ва бошқа қонун бузилиш ҳолатларини тасдиқловчи, шунингдек текшириш натижалари бўйича қарор қабул қилиш учун зарур бўлган бошқа ҳужжатлар.

12.4. Ҳужжатли текшириш далолатномасини имзолаш ва тақдим қилиш

Ҳужжатли текшириш (тафтиш) далолатномаси, текширишда иштирок этган солиқ идораларининг ваколатли мансабдор ходимлари, текширилаётган субъектнинг раҳбари ва бош ҳисобчиси томонидан имзоланади.

Текширилаётган субъект раҳбарлари, тузилган ҳужжатли текшириш далолатномаси билан танишиш ҳуқуқига эгадирлар. Шу мақсадда ҳужжатли текшириш далолатномасининг нусхаси, солиқ органининг ваколатли мансабдор ходими томонидан, текширилган хўжалик субъекти раҳбарига танишиш ва имзо қўйиш учун текширув тугаган кундан кечиктирмасдан бир сутка муҳлатга тақдим этилади. Солиқ органининг ваколатли мансабдор ходимлари томонидан имзоланган ҳужжатли текшириш далолатноманинг нусхаси, текширилган субъект раҳбарига топширилади ва солиқ идорасида қоладиган далолатнома нусхасининг охириги варағида текширилган корхона раҳбари томонидан «Далолатноманинг нусхасини иловалари билан __варақда (илова варақлар сони) олдим» деган жумла ёзилиб исми шарифи, далолатномани олган кун санаси кўрсатилиб имзоланади.

Текширилган субъект раҳбарлари ҳужжатли текшириш далолатномасини қабул қилишдан бош тортган ҳолларда, солиқ органининг мансабдор ходимлари томонидан бу ҳолат бўйича холис гувоҳлар жалб этилади ва

текширилаётган субъект раҳбарлари томонидан далолатномани қабул қилишдан бош тортиш ҳолати юзасидан баённома тузилади. Баённоманинг гувоҳлар томонидан имзоланган санаси ҳужжатли текшириш далолатномасини тақдим этилган кун деб ҳисобланади.

Агар текширилаётган субъект раҳбарлари далолатномани имзолаш вақтига келиб, ҳеч бир сабабсиз яқунлаш жараёнида иштрок этмаса, ҳолис гувоҳлар жалб этилади ҳамда юзага келган ҳолат бўйича баённома тузилади ва почта орқали текширилган субъект манзилига юборилади. Почта орқали юборилган далолатнома санаси ҳужжатли текшириш далолатномасини тақдим этилган кун деб ҳисобланади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Назорат қилувчи органлар томонидан ўтказиладиган, тадбиркорлик субъектлари фаолиятини текширишларни расмийлаштириш қай тартибда амалга оширилади?
2. Режали текширишлар деганда қандай текширишларни тушунасиз ва уларни расмийлаштириш тартиби?
3. Қисқа муддатли текширишлар ҳам режали бўлиши мумкинми?
4. Давлат солиқ хизмати органларининг бошқа давлат орган ва ташкилотлари билан ҳамкорлик қилади?

13-БОБ. СОЛИҚҚА ОИД ХУҚУҚБУЗАРЛИК УЧУН ЖАВОБГАРЛИК ЧОРАЛАРИ

13.1. Солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик тўғрисидаги умумий қоидалар.

13.2. Солиққа оид ҳуқуқбузарликларнинг турлари ҳамда уларни содир этганлик учун жавобгарлик

13.3. Давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари устидан шикоят бериш

13.1. Солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик тўғрисидаги умумий қоидалар

Солиқ тўловчининг Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексида жавобгарлик белгиланган гайриқонуний айбли қилмиши (ҳаракати ёки ҳаракатизлиги) солиққа оид ҳуқуқбузарлик деб эътироф этилади.

Жисмоний шахсларнинг солиққа оид ҳуқуқбузарликлар содир этганлик учун жавобгарлиги ўн олти ёшдан бошлаб вузудга келади.

Ҳеч ким солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексида назарда тутилганидан бошқа асослар бўйича ва тартибда жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Ҳеч ким солиққа оид содир этилган айнан битта ҳуқуқбузарлик учун такроран жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Агар жисмоний шахс содир этган солиққа оид ҳуқуқбузарликда Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида назарда тутилган жиноят аломатлари бўлмаса, бу ҳуқуқбузарлик учун Ўзбекистон Республикаси солиқ кодексида назарда тутилган жавобгарлик келиб чиқади.

Якка тартибдаги тадбиркор томонидан содир этилган солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун молиявий санкциялар юридик шахслар учун назарда тутилган тартибда қўлланилади.

Юридик шахснинг солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликка тортилиши тегишли асослар мавжуд бўлган тақдирда, унинг мансабдор шахсларини маъмурий, жиноий ва бошқа жавобгарликдан озод этмайди.

Солиқ тўловчининг солиққа оид ҳуқуқбузарликлар учун жавобгарликка тортилиши уни солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш мажбуриятидан озод этмайди.

Шахснинг айби қонунда белгиланган тартибда исботланмагунига қадар у солиққа оид ҳуқуқбузарликни содир этишда айбдор ҳисобланмайди. Жавобгарликка тортилаётган шахс ўзининг солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганликда айбсиз эканлигини исботлаши шарт эмас.

Солиқ тўловчи томонидан солиққа оид бир неча ҳуқуқбузарлик содир этилган тақдирда, жарима тарзидаги молиявий санкциялар унча оғир бўлмаган молиявий санкцияни оғирроқ жарима билан қамраб олиш ёхуд тайинланган жарималарни тўлиқ ёки қисман қўшиш орқали солиққа оид ҳуқуқбузарликлар мажмуи бўйича қўлланилади. Бунда жариманинг узил-кесил миқдори жариманинг юқори миқдори назарда тутилган ҳуқуқбузарлик учун белгиланган энг кўп миқдордан ошиши мумкин эмас.

Агар солиқ тўловчи биринчи иш бўйича қарор чиқарилгунига қадар солиққа оид яна бошқа ҳуқуқбузарликлар содир этганлиги иш бўйича қарор чиқарилганидан сўнг аниқланса, ушбу модданинг саккизинчи қисмида назарда тутилган қоидалар бўйича жарима қўлланилади. Бу ҳолда, суд томонидан солиққа оид ҳуқуқбузарликлар мажмуи бўйича тайинланган жарима миқдорида биринчи қарор бўйича тўланган жариманинг суммаси ҳисобга олинади.

Агар солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун молиявий санкциялар қўлланилган шахс молиявий санкциялар қўлланилган кундан эътиборан бир йил ичида худди шундай ҳуқуқбузарликни такроран содир этмаган бўлса, у молиявий санкцияларга тортилмаган ҳисобланади.

Шахс солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун қуйидаги ҳолатлардан лоақал биттаси мавжуд бўлган тақдирда жавобгарликка тортилиши мумкин эмас:

солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганлиги фактининг йўқлиги;

солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этилишида шахснинг айби йўқлиги.

Ушбу Кодексда назарда тутилган бошқа ҳолатлар ҳам мавжуд бўлган

тақдирда, шахс солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарликка тортилиши мумкин эмас.

Солиқ тўловчи солиқ текшируви ўтказилгунига қадар хатони ўзи тузатган тақдирда жавобгарликдан озод этилади, пеня тўлаш бундан мустасно.

Шахснинг солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганликдаги айбини истисно қиладиган ҳолатлар деб қуйидагилар эътироф этилади:

солиққа оид ҳуқуқбузарлик белгилари бўлган қилмишнинг табиий офат ёки бошқа фавқулодда ва баргараф этиб бўлмайдиган ҳолатлар оқибатида содир этилганлиги (мазкур ҳолатлар ҳаммага маълум фактларнинг мавжудлиги, оммавий ахборот воситаларида эълон қилинган маълумотлар ва исботлаш учун махсус воситалар талаб этилмайдиган бошқа усуллар билан белгиланади);

солиққа оид ҳуқуқбузарлик аломатлари бўлган қилмиш бундай қилмиш содир этилган пайтда касаллик оқибатида ўз ҳаракатларини ўзи идора этолмайдиган ёки бошқара олмайдиган ҳолатда бўлган (мазкур ҳолатлар мазмуни, моҳияти ва санаси бўйича солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этилган ўша солиқ даврига тааллуқли бўлган ҳужжатларни тақдим этиш орқали исботланади) жисмоний шахс — солиқ тўловчи томонидан содир этилганда;

ваколатли органлар ёки улар мансабдор шахсларининг солиққа оид қонун ҳужжатларининг қўлланилиши масалалари бўйича ўз ваколатлари доирасида берган ёзма тушунтиришлари солиқ тўловчи томонидан бажарилганда (мазкур ҳолатлар ушбу органларнинг тегишли ҳужжатлари мавжуд бўлган тақдирда белгиланади, ушбу ҳужжатлар маъноси ва мазмунига кўра, ҳужжатлар қабул қилинган санадан қатъи назар, солиққа оид ҳуқуқбузарлик юз берган солиқ даврига тааллуқли бўлиши лозим).

Шахсни солиққа оид ҳуқуқбузарлик содир этганлик учун жавобгарликка тортишни истисно қиладиган ҳолатлар деб қуйидагилар эътироф этилади:

хуқуқбузарлик содир этиш вақтида ўн олти ёшга тўлмаган жисмоний шахс томонидан солиққа оид хуқуқбузарлик содир этилганда;

солиқ мажбуриятлари бўйича даъво муддатлари тугаганда.

Солиққа оид хуқуқбузарлик учун жавобгарликни энгиллаштирувчи ҳолатлар деб куйидагилар эътироф этилади:

оғир шахсий ёки оилавий шароитлар кечиши оқибатида хуқуқбузарлик содир этиш;

тахдид ёки мажбурлаш таъсирида ёхуд моддий, хизмат ёки бошқа жиҳатдан қарамлик сабабли хуқуқбузарлик содир этиш;

суд томонидан жавобгарликни энгиллаштирувчи деб топилиши мумкин бўлган бошқа ҳолатлар.

Солиққа оид хуқуқбузарликнинг илгари худди шундай хуқуқбузарлик учун жавобгарликка тортилган шахс томонидан содир этилганлиги жавобгарликни оғирлаштирувчи ҳолат деб эътироф этилади.

Молиявий санкциялар солиққа оид хуқуқбузарлик учун жавобгарлик чораси бўлиб, пул ундириш (жарималар ва пеня) тарзида қўлланилади.

Юридик шахслар ва яқка тартибдаги тадбиркорларга — солиқ тўловчиларга молиявий санкциялар суд тартибида қўлланилади, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш муддати ўтказиб юборилганлиги учун пеня ҳисоблаш, шунингдек солиқ тўловчи содир этилган хуқуқбузарликдаги айбини тан олган ва жаримани ихтиёрий равишда тўлаган ҳоллар бундан мустасно.

Солиқ тўловчи жисмоний шахсларга нисбатан молиявий санкциялар фақат суд тартибида қўлланилади, пеня ҳисоблаш ҳоллари бундан мустасно.

Қўлланиладиган молиявий санкция хуқуқбузарликнинг оқибатларига номутаносиб бўлган, жавобгарликни энгиллаштирувчи ҳолатлар аниқланган тақдирда, шунингдек хуқуқбузарликнинг моддий аҳволини инобатга олиб, суд ушбу Кодекснинг 17-бобида назарда тутилган молиявий санкциянинг энг кам даражасидан ҳам камроқ, бироқ белгиланган санкция энг кам миқдорининг 25 фоизидан кам бўлмаган миқдорда, сабаблар ва асосларни албатта

кўрсатган ҳолда молиявий санкция қўллашга ҳақли.

Солиқлар, бошқа мажбурий тўловлар ва пеня материаллар судга берилган кундан эътиборан ўттиз кун ичида ихтиёрий равишда тўланган тақдирда тадбиркорлик субъекти — солиқ тўловчи ўзига нисбатан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўламаганлиги учун жарималар қўлланилишидан озод қилинади.

13.2. Солиққа оид хуқуқбузарликларнинг турлари ҳамда уларни содир этганлик учун жавобгарлик

Солиқ тўловчининг, шу жумладан Ўзбекистон Республикаси норезидентининг, бундан бир вақтнинг ўзида давлат солиқ хизмати органларида ва давлат статистикаси органларида ҳисобга қўйилган ҳолда давлат рўйхатидан ўтказиладиган солиқ тўловчилар мустасно, давлат солиқ хизмати органларида ҳисобга туришдан бўйин товлаши куйидаги миқдорда жарима солинишига сабаб бўлади:

агар фаолият кўпи билан ўттиз кун амалга оширилган бўлса, — энг кам иш ҳақининг эллик баравари миқдорида, бироқ бундай фаолият натижасида олинган соф тушумнинг ўн фоизидан кам бўлмаган миқдорда;

агар фаолият ўттиз кундан ортиқ амалга оширилган бўлса, — энг кам иш ҳақининг юз баравари миқдорида, бироқ бундай фаолият натижасида олинган соф тушумнинг эллик фоизидан кам бўлмаган миқдорда.

Солиқ тўловчининг, шу жумладан Ўзбекистон Республикаси норезидентининг давлат солиқ хизмати органида объектлар бўйича ҳисобга туришдан бўйин товлаши куйидаги миқдорда жарима солинишига сабаб бўлади:

агар ҳисобга туриш бўйича белгиланган муддатдан кўпи билан ўттиз кун ўтган бўлса, — энг кам иш ҳақининг эллик баравари миқдорида;

агар ҳисобга туриш бўйича белгиланган муддатдан ўттиз кундан ортиқ ўтган бўлса, — энг кам иш ҳақининг юз баравари миқдорида.

Кириш қилинмаган товарларни сақлаш, бундан уларнинг қонуний

келиб чиқиши тасдиқланган ҳоллар мустасно, —

кирим қилинмаган товар қиймати миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Кирим қилинмаган товарлар қўзғатилган маъмурий ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги иш ёки жиноят иши доирасида давлат даромадига ўтказилган тақдирда, ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган санкция қўлланилмайди.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушумни яшириш (камайтириб кўрсатиш) —

товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушум яширилган (камайтириб кўрсатилган) суммасининг 20 фоизи миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушумнинг яширилган (камайтириб кўрсатилган) суммасига қонун ҳужжатларига мувофиқ солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ҳисоблаш амалга оширилади.

Ушбу моддани қўллаш мақсадида товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушумни яшириш (камайтириб кўрсатиш) деб қуйидагилар эътироф этилади:

товарлар (ишлар, хизматлар) реализация қилинганлиги факти ҳужжат билан тасдиқланганда товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишдан тушган тушум суммасининг ҳисобга олиш регистрларида акс эттирилмаганлиги;

товарлар (ишлар, хизматлар) реализация қилинганлиги факти тўғрисида далолат берувчи ҳужжатлар алмаштирилганлиги, сохталаштирилганлиги ёки йўқ қилинганлиги;

ҳисобда реализация қилинмаган деб кўрсатилган товарларнинг омборда ёки реализация қилиш жойида мавжуд эмаслиги.

Солиқ ҳисоботини ўз вақтида тақдим этмаганлик ёки камерал назорат натижалари бўйича аниқланган тафовутлар асосларини ёхуд

аниқлаштирилган солиқ ҳисоботини белгиланган муддатда тақдим этмаганлик учун солиқ тўловчи — юридик шахснинг мансабдор шахси ёки солиқ тўловчи — жисмоний шахс маъмурий жавобгарликка тортилади.

Бухгалтерия ҳисобининг мавжуд эмаслиги ёки уни белгиланган тартибни бузган ҳолда юритганлик ҳисобланиши лозим бўлган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар суммасини аниқлаб бўлмаслигига олиб келса, солиқ тўловчи — юридик шахснинг мансабдор шахси маъмурий жавобгарликка тортилади.

Маъмурий жазо чораси қўлланилганлиги солиқ тўловчи — юридик шахсни бухгалтерия ҳисобини тиклаш мажбуриятдан озод қилмайди.

Фаолият турлари билан лицензиясиз ва бошқа руҳсат берувчи ҳужжатларсиз шугулланганлик учун шахслар белгиланган тартибда жавобгар бўлади.

Ҳисобварақ-фактураларни расмийлаштириш тартибини бузиш

Қўшилган қиймат солиғи солинмайдиган товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишда, шунингдек қўшилган қиймат солиғи тўловчиси бўлмаган маҳсулот етказиб берувчилар томонидан товарларни (ишларни, хизматларни) реализация қилишда қўшилган қиймат солиғини ҳисобварақ-фактурада акс эттирганлик—

маҳсулот етказиб берувчиларга ҳисобварақ-фактурада кўрсатилган қўшилган қиймат солиғи суммасининг 20 фоизи миқдорида жарима солишга сабаб бўлади. Бунда маҳсулот етказиб берувчи ҳисобварақ-фактурада кўрсатилган солиқ суммасини бюджетга тўлаши шарт.

Товарларни (ишларни, хизматларни) сотиб олувчиларга нисбатан жарима солиш қўлланилмайди ва улар қўшилган қиймат солиғи бўйича бюджет билан қайта ҳисоб-китоб қилмайди.

Фискал хотирали назорат-касса машиналарини ва (ёки) тўловларни пластик карточкалар асосида қабул қилиш бўйича ҳисоб-китоб терминалларини ишлатиш мажбурий бўлгани ҳолда уларни ишлатмасдан савдони амалга оширганлик ва хизматлар кўрсатганлик, худди шунингдек

сотиб олувчига квитанциялар ёзиб бериш, талонлар, чеклар ёки уларга тенглаштирилган бошқа ҳужжатларни бериш мажбурий бўлгани ҳолда бундай ҳужжатларни бермасдан товарларни реализация қилганлик ва хизматлар кўрсатганлик —

энг кам иш ҳақининг ўттиз бараваридан эллик бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Ушбу модданинг биринчи қисмида назарда тутилган ҳаракатлар жарима қўлланилганидан кейин бир йил ичида содир этилганда —

энг кам иш ҳақининг етмиш беш бараваридан юз бараваригача миқдорда жарима солишга сабаб бўлади.

Техник талабларга жавоб бермайдиган назорат-касса машиналаридан фойдаланганлик ёки фискал хотирасининг хизмат кўрсатиш дастури бузилган назорат-касса машиналаридан фойдаланганлик, шунингдек пластик карточкалар асосида тўловларни қабул қилишни рад этганлик—

энг кам иш ҳақининг юз баравари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Ушбу модданинг учинчи қисмида назарда тутилган ҳаракатлар жарима қўлланилганидан кейин бир йил ичида содир этилганда —

энг кам иш ҳақининг икки юз баравари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш муддатларини бузиш — тўловнинг белгиланган муддатидан кейинги кундан эътиборан муддати ўтказиб юборилган ҳар бир кун учун, тўлов куни ҳам шунга киради, 0,033 фоиз миқдорида пеня ҳисоблашга сабаб бўлади. Бунда бошқа солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортиқча тўланган суммага тенг бўлган қарз суммасига пеня ҳисобланмайди. Пеня миқдори тегишли солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича қарз суммасидан ошиб кетиши мумкин эмас. Пеня ундирилиши солиқ тўловчини солиқ мажбуриятларини бажаришдан озод қилмайди. Юридик шахс — тадбиркорлик субъекти ихтиёрий тугатилган тақдирда, юридик шахсларни давлат рўйхатидан

ўтказувчи орган ихтиёрий тугатиш тўғрисида қабул қилинган қарор ҳақида хабардор қилинган кундан эътиборан барча турдаги солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича пенялар ҳисоблаш тўхтатилади. Ихтиёрий тугатиш қонун ҳужжатларида белгиланган муддатларда тугалланмаган ёки тугатиш тартиб-таомили тўхтатилган ва фаолият қайта бошланган тақдирда, пеня белгиланган тартибда қўшиб ҳисобланади ҳамда ҳисоблашлар тўхтатиб турилган бутун давр учун ундирилади.

Ер участкаларидан ҳужжатларсиз ёхуд ер участкасига бўлган ҳуқуқни тасдиқловчи ҳужжатларда кўрсатилганидан каттарок ҳажмда фойдаланиш ер солиғининг суммасига эквивалент миқдорда:

юридик шахсларга — икки баравари миқдорида;

жисмоний шахсларга — бир ярим баравари миқдорида жарима солишга сабаб бўлади.

13.3. Давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ва ҳарақацизлиги устидан шикоят бериш

Ҳар бир солиқ тўловчи давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ёки ҳарақацизлиги устидан шикоят бериш учун давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органига (юқори турувчи мансабдор шахсига) ёки судга мурожаат қилиш ҳуқуқига эга.

Давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ёки ҳарақацизлиги устидан давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органига (юқори турувчи мансабдор шахсига) шикоят қилиш қонун ҳужжатларида белгиланган тартибда амалга оширилади.

Давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органига шикоят берилганлиги шундай шикоятни судга бериш ҳуқуқини истисно этмайди.

Давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органига ёки судга шикоят

бериш тегишинча шикоят бўйича давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органи томонидан қарор қабул қилингунига ёки суднинг қарори қонуний кучга киргунига қадар шикоят қилинаётган қарорни ёки ҳаракатни ижро этишни, шу жумладан қўшимча ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни ундиришни, шунингдек молиявий санкциялар қўлланилишини тўхтатиб туради.

Давлат солиқ хизмати органининг қарори, унинг мансабдор шахсининг ҳаракатлари ёки ҳаракатизлиги устидан шикоят давлат солиқ хизматининг тегишли юқори турувчи органига ёзма шаклда берилади.

Давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органига шикоят солиқ тўловчи ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатлари бузилганлигини билган ёки билиши лозим бўлган кундан эътиборан ўттиз кун ичида берилади. Шикоятга уни асослантирувчи ҳужжатлар илова қилиниши керак.

Давлат солиқ хизмати органининг қарори, унинг мансабдор шахсининг ҳаракатлари ёки ҳаракатизлиги устидан берилган шикоят давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органи томонидан шикоят олинган кундан эътиборан ўттиз кундан кечиктирмасдан кўриб чиқилади.

Давлат солиқ хизмати органининг қарори, унинг мансабдор шахсининг ҳаракатлари ёки ҳаракатизлиги устидан берилган шикоятни кўриб чиқиш яқунларига биноан давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органи куйидагиларга ҳақли:

шикоятни қаноатлантирмасдан қолдириш;

давлат солиқ хизмати органининг шикоятга сабаб бўлган қарорини бекор қилиш ёки ўзгартириш.

Давлат солиқ хизматининг юқори турувчи органи давлат солиқ хизмати органлари мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ёки ҳаракатизлиги устидан берилган шикоятни кўриб чиқиш яқунларига биноан мазмунан қарор чиқаришга ҳақли.

Давлат солиқ хизмати юқори турувчи органининг шикоят юзасидан қарори ўттиз кун ичида қабул қилинади. Шикоят берган шахсга қабул

қилинган қарор тўғрисида қарор қабул қилинган кундан эътиборан уч кун ичида ёзма шаклда маълум қилинади.

Таянч иборалар:

Солиққа доир ҳуқуқбузарлик, тушунча, жавобгарлик, солиқ муносабатлари, қарор, ҳаракатлар стратегияси, шикоят.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик тўғрисидаги умумий қоидалар.
2. Солиққа оид ҳуқуқбузарликларнинг турлари ҳамда уларни содир этганлик учун жавобгарлик
3. Давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари устидан шикоят бериш.
4. Солиқ текшируви материалларининг давлат солиқ хизмати органи томонидан кўриб чиқиши.
5. Солиқ текширувини ўтказишда ғайриқонуний ҳаракатлар орқали зарар етказилишига йўл қўймаслик.

14-БОБ. СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШДА ДАВЛАТ СОЛИҚ ИДОРАЛАРИ ФАОЛИЯТИ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ ТИЗИМИ

14.1. *Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги тизимига оид маълумотлар таҳлили;*

14.2 *Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги ва уни такомиллаштириш йўллари.*

14.1. Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги тизимига оид маълумотлар таҳлили.

Солиқ маъмурчилиги давлат бюджетининг даромад қисмини шакллантиришда солиқ тушумларини режалаштириш функциясини бажаради ва солиқларнинг мезон критерий кўрсаткичлари бўйича режалаштирилади.

мамлакатимиз иқтисодиётининг ўсиш суръатларини инобатга олинган ҳолда солиқ тушумлари, уларнинг таркибий турлари бўйича башоратлаштирилади, давлат бюджетининг солиқли даромадлари аниқланади, бюджет даромадларига нисбатан харажатлар фарқи аниқланади, давлат бюджетига республика ва маҳаллий бюджетлар маблалари улуши аниқланади. Ушбу башорат кўрсаткичларини бажариш солиқ хизмати ходимлари зиммасига масъулиятли вазифа юклайди, ушбу вазифаларни борган сайин такомиллаштириб, ходимлар ишини энгиллаштириш солиқ маъмурчилигининг ўз олдига қўйган мақсадларидан бири бўлиб ҳисобланади.

2017-йилда давлат бюджети ва мақсадли жамарларига жами 42492.3 млрд сўм тушган бўлиб, улар қуйидагилар ҳисобига амалга оширилди:

- Ҳисобланган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларни тўлаш ҳисобига - 37493.3 млрд сўм (88%);
- Бошқа мажбурий тўловлар ва жарималар ҳисобига – 3066.4 млрд сўм (7%);
- Қўшимча манбаларни жалб этиш ҳисобига – 1932.7 млрд сўм (5%).

2017- 1932.7 . , 2014- 1634.5 . , 2014- 298.2 . Солиқларни режалаштириш амалиётида жуда оммалашган режалаштиришнинг усулларига Тренд ва Эксперт усули киради. Жиззах шаҳар Давлат солиқ инспекцияси маълумотлари асосида солиқлар бўйича режалаштиришнинг эксперт усулини қўллаган ҳолда прогнозлаштириш ишини тўри амалга оширилган ёки йўқлигини таҳлил қилишимиз учун авваламбор қуйидаги кўрсаткичларни кўриб чиқишимиз лозим.

Ушбу механизмнинг қандай шакллантирилиши ҳақида алоҳида тўхталиб ўтадиган бўлсак, ҳозирда интернетдаги www.my.soliq.uz электрон солиқ хизматлари портал орқали, иш берувчи ўз ходимининг аризасига мувофиқ, маҳаллий солиқларни порталнинг махсус “Ходимларни мол-мулк ва эр солиини тўлаш” тугмасини босиш орқали бюджетга ўтказиб бериш имконияти яратилди. Бунда тўловлар автоматик равишда ходимнинг шахсий карточкасига ёзилади ва қарздор ходимларнинг реестрларини қооз шаклда солиқ идорасига тақдим этишга ҳолат қолмади. Лекин, ушбу тўловларни ўтказиб бериш муддати белгиланмаганлиги сабаб, улар томонидан ўтказиб бериш муддатини белгилаш, ҳамда, тўловни ўтказиб беришни ходимларнинг аризасига мувофиқ амалга ошириб келинмоқда. Шунга ўзгартириш киритган ҳолда, ходимлар билан ишга кириш жараёнида тузиладиган меҳнат шартномасига мувофиқ ходимларнинг маҳаллий солиқларга тўловларни ўтказиб беришни белгилаш керак. Бунинг учун, меҳнат шартномасига қўшимча банд сифатида, маҳаллий солиқлар учун тўловлар бандини ва унинг Давлат бюджетига жорий йилнинг 1-апрелга қадар ўтказиб берилиши тўрисида маълумот киритиш лозим. Ушбу жараён 4-босқичда амалга оширилади:

1. Хўжалик юритувчи субъектлар ўзларидаги жорий йилнинг 1-январ ҳолатига ишлаётган ходимларининг рўйхат маълумотларини 1-февралга қадар Давлат солиқ хизмати органларига юборадилар
2. Бунга жавобан Давлат солиқ хизмати ходимлари корхоналарга 1-мартга қадар корхона ходимларининг маҳаллий солиқлари бўйича қанча миқдорда ўтказиб беришлари тўрисидаги маълумотни юборди.

3. Ушбу маълумотномага асосан корхоналар www.mf.soliq.uz электрон солиқ хизматлари порталининг “Ходимларни мол-мулк ва эр солидини тўлаш” имконияти орқали солиқларни тўлаб берадилар.
4. Ушбу тўловлар корхона томонидан мустақил белгиланган тартиб бўйича ходимнинг ойлик маошидан ушлаб қолинади, лекин меҳнат кодексига белгиланган бир ойлик маошдан қилинадиган ажратмаларнинг максимал нормалардан ошмаган ҳолда бўлиши лозим.

Бу солиқ ундиришнинг янги механизмини жорий қилиш орқали Давлат бюджетига жисмоний шахслардан ундириладиган мол-мулк ва эр солиқлари бўйича тушумлар ўз вақтида келиб тушади, ҳамда участка давлат солиқ инспекторларининг маҳаллий солиқларни ундиришга кетадиган вақт тежаллади.

Солиқ маъмурчилигининг **солиқ ҳисобини юритиш** функциясида солиқ тўловчилар сонининг ўзгариши динамикаси, белгиланган солиқ ва йиимларнинг ўз вақтида бюджетга тушиши, солиқ органларининг молиявий аҳволи таҳлил қилинади.

Солиқ тўловчиларни рўйхатдан ўтказиш ва уларни ҳисобини олиб бориш динамикасини Республика миқёсида таҳлил қилиб кўрадиган бўлсак, 2013-йилда рўйхатдан ўтган юридик шахслар сони 551900тани ташкил қилган бўлса, бу кўрсаткич 2014-йилга келиб 555400 тага этди, 2013-йилга нисбатан 3500тага ёки 0.6%га кўпроқни ташкил этди. 2017-йилнинг 1-январ ҳолатига жами рўйхатдан ўтган юридик шахслар сони 560500тани ташкил қилган бўлса, 2016-йилда 586800 тани ташкил қилди, бу ўтган йилга нисбатан 25600 тага ёки 4.6%га кўпроқни ташкил этади. Энг кўп рўйхатдан ўтиш сони ҳам айнан 2017-йилда кузатилган бўлиб, бунга таъсир қилувчи омил сифатида юртимизда тадбиркорлик субъектлари учун яратилаётган имкониятлар, улар ҳуқуқларини ҳимоя қилишга қаратилган қонун ҳужжатларини келтиришимиз мумкин.

Солиқ маъмурчилигининг **солиқ назорати функцияси** солиқ тўловчиларнинг солиқ тўловларидан қочишини, бўйин товлашни олдини таъминлашга хизмат қилади. Давлат Солиқ хизмати органлари назорат функциясини Камерал назорат, Нақд пул тушумлари келиб тушишининг

хронометражи, Фискал хотирали назорат-касса машиналарини қўллаш ва бошқа назорат турларини амалга ошириш орқали бажаради. Республика бўйича 2017-йил давомида камерал назорат ўтказиш натижасида 124.7 минг та хўжалик юритувчи субъектларда солиқ ва молиявий ҳисоботларни тўлдиришда камчиликлар аниқланган бўлиб, 2014-йилнинг шу даврига нисбатан қиёсий таҳлил қилинганда 40.5 та кўпни ташкил этган. Камерал назорат ўтказиш натижаларига асосан 2017-йилда Давлат бюджети ва мақсадли жамармаларига 1119.0 млрд. сўм ёки 2014-йилга нисбатан 380.0 млрд. сўм кўп тушум ундирилган. Ушбу сумманинг 656.8 млрд. сўми(58.6%) Давлат бюджетига, 462.2 млрд. сўми(41.4%) Давлат мақсадли жамармаларига тўғри келади.

Камерал назорат бўйича қўшимча маблағларнинг Давлат бюджети ва мақсадли жамармаларга ундирилишининг ортишининг асосий сабабларидан бири бу Давлат солиқ хизмати органларида ишга туширилган “Ташқи манба” дастурий маҳсулоти орқали 53 та идоралар билан 112та йўналиш бўйича солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги тўрисида ўзаро ахборот алмашинуви электрон алоқа воситалари деб ҳисоблашимиз мумкин. Ушбу маълумот алмашинуви орқали 1129.0 минг та маълумотлар олиниб, қўшимча аниқланаётган солиқ суммаларида 66.4% бундай маълумотлар салмонга тўри келади.

Солиқ маъмурчилигининг тартибга солиш функциясининг асосий мақсади солиққа оид ҳуқуқий муносабатлар иштирокчиларининг умумий, корпоратив ва шахсий иқтисодий манфаатларини мувофиқлигини таъминлаш ҳисобланади. Солиқлар воситасида иқтисодий жараёнларни тартибга солиш солиқ маъмурчилигининг муҳим қисми ҳисобланиб, давлатнинг солиқлар орқали иқтисодиётни бошқаруви ва солиқлар воситасида солиқ муносабатларини рабатлантириш тизимини тартибга солиниши куйидаги омилларни назарда тутган ҳолда амалга оширилиши керак:

- солиққа тортиш тизимини ва тузилмасининг иқтисодиёт учун самарали шаклини ишлаб чиқиш;
- солиқ ва йиимлар муддати, миқдорини ўзгартириш;
- солиқларни бўлиб-бўлиб тўлаш имкониятини яратиш;
- солиққа тортишнинг умумий даражасини ўрнатиш.

Давлат солиқ хизмати органлари томонидан солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқбузарликларини олдини олиш борасида амалга оширилган тарихга солиш ишлари:

- 1481 мартаба оммавий-ахборот воситаларида мавзули чиқишлар;
- 1851 та давра суҳбатлари;
- 2215 та семинар ва кўргазмалар ташкил этилган;
- давлат солиқ хизмати органларида «Очиқ эшиклар куни» ва «Ишонч телефон» тизими жорий этилган;
- солиқ тўловчилардан келиб тушган 3,2 мингта муаммоли мурожаатларининг 2,9 мингтаси бугунги кунда ҳал қилинган;
- Муаммоли масалаларни ҳал этиш учун 31,1 мингта солиқ тўловчиларга бевосита жойига чиқиб, тушунтириш ишлари олиб борилган.

функция , , - , , , , .

14.2. Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги ва уни такомиллаштириш йўллари

Солиқ маъмурчилиги ва уни мамлакатимизда такомиллаштирилишида хориж тажрибасидан фойдаланиш юқори самара беради, чунки солиққа тортиш хориж мамлакатларида бир неча йилдан буён самарали қўлланилиб келинмоқда, бу бўйича тўпланган тажрибалар талайгина. Чунончи солиқ маъмурчилиги, солиқларнинг жорий этилиши ва амал қилинишида давлат томонидан юритилаётган иқтисодий ва молиявий сиёсат ушбу мамлакат ислохотларининг ижобий самара беришида муҳим аҳамият касб этади. Бунда эса, бизнинг назаримизда, ривожланган мамлакатларнинг солиққа тортиш амалиётидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқдир.

Иқтисодий жиҳатдан ривожланган хорижий мамлакатлар тажрибасига назар соладиган бўлсак, солиқ доктринасининг иккита моделидан биттасига эътибор қаратмоқда. Биринчи модел умумий солиқ солишнинг юқори даражасини кенг ижтимоий тўловлар тизими билан уюнлаштиришни назарда тутган бўлса, иккинчиси, солиқ солишнинг ўртача даражасини ва ижтимоий таъминот борасида жиловловчи сиёсат юритишни назарда тутди.

Ривожланган давлатларда маҳаллий бюджетлар режаларини ишлаб чиқиш, муҳокама этиш ва тасдиқлаш ҳар томонлама чуқур тадқиқ этилган

ҳолда расмийлаштирилади. Маҳаллий бюджетларнинг харажатлар қисмини режалаштиришда муниципал ва департаментлар томонидан тузилган ва ижро ҳокимияти кўриб чиқиб киритган ўзгартиришлар асосида тузилган сметалар бўйича амалга оширилади. Келгуси молия йили учун маҳаллий бюджетлар режаси кутилаётган даромадлар даражасида департамент томонидан тақдим этилган сметаларни олдинги йил сметалари билан солиштириш орқали тузилади. Маҳаллий бюджетлар режаси муҳокамадан ўтгандан сўнг, ижро ҳокимияти тасдиғига тақдим этилади. Муҳокама даврида солиқ ставкалари ва режалаштирилаётган қарзларга доир қарорлар қабул қилинади. Бунда маҳаллий ҳокимият органлари қонун билан мустақкамланган бюджет тузиш тамойилларига қатъий амал қилишлари лозим. Кўпгина давлатларда, хусусан, Корея, Германия, Буюк Британия, Япония ҳамда мустақил давлатлар ҳамдўстлиги давлатларида марказий органлар маҳаллий бюджетларни тартибга солишда бевосита иштирок этиб, уларнинг иштироки ҳудудларнинг иқтисодий ривожланиши турлича эканлигидан келиб чиққан ҳолда солиқ тушумларига таъсир этади. Турли ҳудудларда аҳоли жон бошига тўри келадиган ўртача даромад кўрсаткичларига асосланган ҳолда, ушбу кўрсаткичлар юқори бўлган ҳудудларда солиқ тушумларининг бир қисмини марказий ҳокимият ихтиёрига олиниб, ўртача даромади кам бўлган ҳудудларга йўналтирилади.

Миллий солиқ агентлиги дастлаб 1949 йилда даромад, корпоратив, истеъмол солиқлари ва шу каби бир қатор солиқларни ундириш мақсадида Молия вазирлиги ҳузурида ташкил этилган. Солиқ сиёсати Молия вазирлиги ва унинг таркибий қисми ҳисобланган Миллий солиқ агентлиги томонидан юритилиб, давлат солиқ хизмати идоралари ижро этувчи орган ҳисобланади. Хизматнинг таркибий тузилиши Миллий солиқ агентлигининг марказий аппарати, 12 та ҳудудий бошқармалари ва уларнинг 524 та солиқ инспекциялари, Солиқ коллежи ҳамда Солиқ трибуналдан иборат.

Миллий солиқ агентлигининг Марказий аппаратида 683 нафар (1,2 фоиз), ҳудудий солиқ бошқармаларида 10,8 минг нафар (19,3 фоиз), давлат солиқ инспекцияларида 43,9 минг нафар (78,1 фоиз), Солиқ коллежида 336 нафар (0,6 фоиз), Солиқ арбитражида 477 нафар (0,8 фоиз) солиқ ходимлари меҳнат фаолиятини амалга ошириб келмоқда. Ҳозирги

пайтда Япония солиқ тизимида жами 56 000 нафардан ортиқроқ солиқ ходимлари ишлайди. Японияда жами 25 дан ортиқ давлат ва 30 турдан ортиқ маҳаллий солиқлар жорий қилинган.

Япония солиқ тизimini ривожланиш жараёнида солиқ тўловчилар билан ишлаш ва уларга хизматлар кўрсатиш соҳаси ҳам мос равишда шаклланган.

Умумдават солиқларини тариб қилиш ва жамоатчилик билан ишлаш бўйича Япония миллий солиқ агентлигида 12 нафар ходим, 12 та ҳудудий бошқармаларда 65 нафар ходим, 524 та инспекцияларда эса 134 нафар ходимлар ажратилган.

Японияда солиқ маслаҳати фаолиятига алоҳида эътибор қаратилган. солиқ маслаҳатчиларининг хизматлари - пуллик хизмат бўлиб, солиқлар бўйича профессионал билимга эга бўлган мутахассислар солиқ тўловчиларга солиққа оид барча масалалар бўйича малакали маслаҳатлар берадилар. Японияда солиқ маслаҳатчилари сони 71 606 нафар бўлиб, солиқ хизмати ходимлари сонидан (56 000 дан ортиқ) кўпчиликни ташкил этади.

Японияда Молия вазирлиги ҳузуридаги **Миллий солиқ агентлиги** томонидан умумдават солиқларининг тўри ҳисобланиши, муддатида ва тўлиқ бюджетга тушишини назорат қилиниши белгиланган бўлиб, маҳаллий солиқлар ва йиимларни ҳудудий муниципалитетлар назорат қилиши, бюджетдан ташқари мақсадли жамармаларнинг назорати эса ушбу жамармаларни йиш билан шуулланувчи идоралар томонидан амалга оширилади.

Умумдават солиқларни мажбурий ундириш бўйича вазифалар тўлиқ солиқ органларига юклатилган. Бунда ўз муддатида тўланмаган солиқлар аниқлангандан сўнг 50 кун муддат ичида талабнома жўнатилади.

Солиқлар бўйича қарздорлик 10 кун муддат ичида бартараф этилмаган тақдирда, солиқ тўловчининг мол-мулки инвентаризастия қилиниб, хатланиши ҳамда сотувга қўйилиши орқали солиқ қарзини қопланиши кўзда тутилган.

Бундан ташқари, 10 млн. энгача солиқ қарзи мавжуд бўлган солиқ тўловчиларга доимий равишда телефон тармои орқали огоҳлантириш тизими

йўлга қўйилган бўлиб, бунинг учун барча (12 та) солиқ бошқармаларида **«Солиқ қарздорликларини ундириш бўйича интенсив телефон қўнғироқлари»** Маркази ташкил этилган.

10 млн. энгача қарздорликлар телефон Маркази томонидан, 10 млн.ендан 30 млн.енгача қарздорликлар ҳудудий солиқ инспекциялари томонидан ва 30 млн. эндан юқори бўлган қарздорликлар эса солиқ бошқармалари томонидан ундирилади.

Шуни қайд этиш лозимки, «Солиқ қарздорликларини ундириш бўйича интенсив телефон қўнғироқлари» Маркази томонидан 10 млн. энгача бўлган қарздорликларнинг ундирилиш даражаси 68 фоизни ташкил этади.

Муддатида тўланмаган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларга йиллик 14,7 фоиз пеня (яъни қунига тахминан 0,04 фоиз) ҳисобланади. Солиқ қарзи пайдо бўлган кундан бошлаб дастлабки 2 ой ичида пенянинг махсус ставкаси (йиллик 4,3 фоиз, яъни қунига тахминан 0,01 фоиз) қўлланилади.

Солиқ тўловчи қонун билан белгиланган муддатдан кечикиб солиқ тўловини амалга оширганда қуйидаги молиявий қоралар қўрилади:

- дастлабки кечиктирилган 2 ой учун 4,5 % йилик миқдорда (фоиз ставкалари банкнинг қайта молиялаштириш ставкасидан келиб чиқиб ҳар йили ўзгартирилади),

- 2 ойдан ошган қисмига 14,6 % йиллик фоиз миқдорида

Давлат бюджетининг асосий қисмини тўри солиқлар жумладан юридик ва жисмоний шахслардан даромад солии ташкил қилади. Бу солиқлар бюджетнинг 60 фоиз атрофидаги салмоини ташкил қилади.

Жисмоний шахслар давлат даромад солиини прогрессив шкалада тўлайдилар. Бу шкала 5 та солиқ ставкасидан иборат. Шу билан бир қаторда 3 ставкали префектура даромад солии мавжуд. Бунинг устига қўшимча ҳар бир фуқаро даромад манбаининг ҳажмидан катъий назар 3200 эн миқдорида солиқ тўлайдилар.

Солиқ тўлаш ҳажми ҳар бир солиқ тўловчининг солиқ йилида 1 январдан 31 декабргача даврда олиган даромадлари ҳажмидан келиб чиқади.

Даромад солии тўловчи шахслар 2 асосий гуруҳга бўлинади.

- тадбиркорлик фаолиятидан даромад олувчилар;

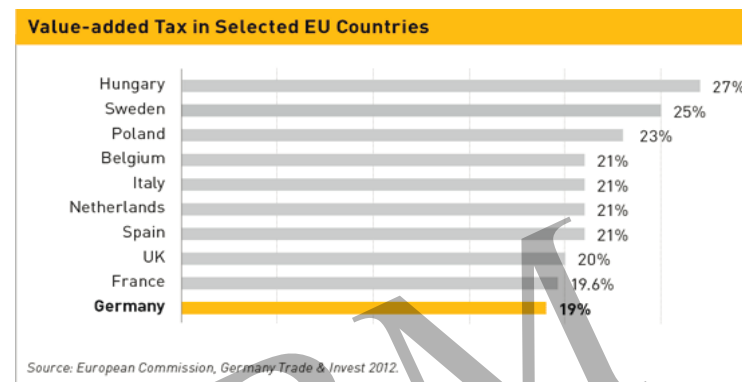
- бошқа турдаги фойлият турларидан даромад олувчилар.

Биринчи гуруҳга савдо-саноат соҳасидаги тадбиркорлар, фермерлар, докторлар, адвокатлар киради. Булар ўз навбатида тижорат, кишлок хўжалик ва бошқа даромад олувчиларга бўлинади. Бир қарашда тўри даромад солии жуда юқоридек кўринади лекин шуни ҳисобга олиш керакки даромад солиидан катта миқдорда имтиёзлар ва чегирмалар мавжуд. Ўртача даромад олувчи солиқ тўловчи 30 фоиз атрофида солиқлардан озод қилинади ёки унга имтиёзлар берилади.

Доимий иш жойларига эга бўлган шахслардан Декларациялардан ташқари ойлик ўртача иш ҳақи миқдоридан даромад солии ушлаб борилади ва йил якуни билан ўзаро ҳисоб-китоб амалга оширилади.

Солиқ йили давомида солиқ органлари Декларацияларни тўри ва белгиланган муддатида тақдим қилиш борасида семинарлар, учрашувлар ўтказилади.

2017-йил 1-январдан бошлаб Германия ва ЭИ мамлакатларида ҚҚС ставкасини “дигитал сервисе” яъни рақамли хизматлар(кино, мусикаларни юклаб олиш, онлайн ўйинлар, э-китоб,е-маил, интернет радио ва рақамли тв хизматлари ва шунга ўхшаш бошқа хизматлар) кўрсатишни истеъмолчиларга тақлиф қилувчиларга қўллаш бўйича ўзгартириш киритилди. Унга кўра, эндиликда агар ЭИ га аъзо мамлакат сотувчиси томонидан бошқа бир ЭИ га аъзо мамлакатга товар, иш ва хизматлар реализация қилинса, **харидор қайси мамлакат фуқаросилигига қараб, ўша давлатнинг ҚҚС ставкасида солиқни тўлаб беради.** Яъни ҚҚС ставкаси Германияда 19%, Буюк Британияда 20%. Буюк Британиялик сотувчи Германиялик харидорга товар сотди, харидор ҚҚС солиини 19%лик ставкада тўлайди ва бу тўланган сумма Германия давлат бюджетига бориб тушади. Бу ўзгариш ЭИга аъзо бўлмаган давлатларга, ҳамда Б2Б(Бусинесс то бусинесс) яъни корпорациялар ўртасида товар айирбошлашга тааллуқли эмас.

14.1-расм. Европа иттифоқидаги айрим давлатларнинг ҚҚС ставкаси¹⁵

Асосий озик оват товарлари, шунингдек китоб журнал маҳсулотларига пасайтирилган ҚҚС ставкаси 7% қўлланилади. Германия ҳукумати 2017-йил 1-январдан бошлаб электрон китобларга ҳам пасайтирилган ҚҚС ставкани қўлланилишини эълон қилди ва амалга жорий қилди. Пасайтирилган ставкани қўллаш қўйидагиларга ҳам тадбиқ қилинмайди:

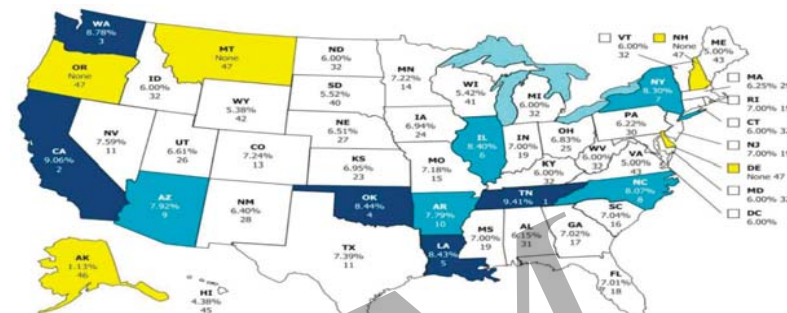
- Ёшлар учун хавфли ҳисобланган элестрон китобларга;
- “Youth Protection Act” - Ёшларни ҳимоя қилиш низом қоидаларига зид келса;
- Аудио газета, аудио журнал ва ўйинларга.

Корея, АҚШ, Буюк Британия, Россия, Германияда ҳудудлар ихтиёрига келиб тушадиган маҳаллий солиқлар бошқа бир қатор ривожланган давлатлардан фаркли равишда, мустақил белгиланиши билан характерлидир. АҚШ ва бошқа бир қатор арб давлатлари ҳудудларининг молиявий ресурсларини турли гуруҳларга бўлиш мумкин. Биринчи гуруҳни ушбу ҳудудларнинг ўзига тегишли ҳамда бириктирилган ва шу ҳудуддан ундириладиган солиқлар сифатидаги молиявий ресурслар ташкил этиб, улар бевосита ва билвосита солиқлардан иборатдир. Бевосита солиқларни мулк солии, эр солии (хунармандчилик), тадбиркорлик ва мерос солиқлари ташкил

¹⁵ Манба: www.hrblock.com сайти маълумотлари

эста, билвосита солиқларни эса, савдо-сотик солии ва ўзига хос аксизлар ташкил этади. Иккинчи гуруҳни бизнинг республикамиздагидек умумдавлат солиқларидан маҳаллий ҳудудларга муайян фоиз миқдорида бириктирилиб бериладиган солиқларга ўхшаш молиявий ресурслар ташкил этади. Республикамиз бюджет тизимида бўлгани каби юқори бюджетлардан қуйи бюджетларга субсидиялар ажратиш бошқа бир қатор давлатларда, хусусан, АҚШ молия тизимига ҳам хос хусусиятдир. Чунончи, Вашингтон маҳаллий бюджетининг 84%и бириктирилган молиявий ресурслар ҳисобига шаклланса, қолган 16%ини федерал бюджетдан ажратилган субсидиялар ташкил этади. АҚШда ҳам худди бизнинг республикамиздаги сингари ҳукумат субсидия, субвенсия ва дотастияларни юқори бюджетлардан қуйи бюджетларга ажратиш орқали ҳудудларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишига таъсир этиб туради.

Маҳаллий бюджетлар даромадларини шакллантириш жараёнида АҚШдаги энг муҳим ва бошқалардан, хусусан, республикамиздан фарқ қилувчи жиҳатларидан бири, у ёки бу солиқ турининг ҳудудлар бўйича табақалаштирилган ставкаларининг қўлланилиши ҳамда айрим солиқларнинг баъзи ҳудудларда амал қилиши ва бошқа ҳудудларда эса амал қилмаслигидир. Масалан, ҳудудларнинг асосий молиявий ресурсларидан бири ҳисобланган савдо-сотик солии айрим ҳудудлар учун 6% ставкада ундирилса, бошқасида 1% миқдорида ундирилади. Бундан ташқари, иқтисодий (ишбилармонлик) фаоллик солии шунингдек, айрим ҳудудларда, хусусан, Аляска, Делавер, Нью-Жерси штатларида амал қилмаса-да, бошқа ҳудудларда эса, маҳаллий ҳокимиятлар (штатлар) томонидан белгилаган ставкалар бўйича ундирилади.

14.2-расм. АҚШдаги сотишдан олинадиган солиқнинг ставкалари¹⁶

Қайд этиш жоизки, мулк солии АҚШда худуд маҳаллий бюджетларининг молиявий ресурслари шаклланишида катта салмоқни эгаллайди. Масалан, Нью-Йорк штати маҳаллий бюджетида ушбу солиқ ҳисобига жами молиявий ресурсларнинг 40% га яқини шаклланади. Ўз навбатида, бу солиқ тури ҳам барча ҳудудлар учун бир хил тартибда белгиланмаган. АҚШда мулк солиининг ўртача ставкаси 1,4% фоизни ташкил эста-да, бу Иллинойс штатида унинг амал қилиш ставкаси 6,4%га тенгдир. Бундан ташқари, АҚШда ҳудудларнинг молиявий ресурслари айрим турдаги маҳсулотларни сотиш учун листензиялар, уй ҳайвонларини сақлаш учун рухсатномалар ва шу кабилардан тушган йиимлардан ҳам шаклланади¹⁷.

Ўзбекистондаги маҳаллий солиқлар тизимини ривожланган давлатлардаги маҳаллий солиқлар билан таққослаган ҳолда, Республикамизда ушбу солиқ тизимининг ҳозирги ривож, уни янада ривожлантириш бўйича жаҳон тажрибасидан фойдаланиш масалалари ҳақида умумий ҳулосалар қилиш мумкин.

Масалан, Жанубий Кореяда маҳаллий бюджетлар даромадларининг асосий манбаи бўлиб қўчмас мулклар: эр, уй-жой, дўконлар, завод ва фабрикалардан ундириладиган солиқлар ҳисобланади. Буларга тегишли бўлган мулк қиймати мунтазам қайта баҳоланиб борилади. Ушбу тадбирлар

¹⁶ манба: www.ИРС.gov АҚСНнинг Ички даромадлар тизими расмий сайтнинг маълумотлари
¹⁷ Романовский М., Врублевский О. Налоги и налогообложение. - СПб.: Питер, 2007. -68с.

даромадлар бошқармаси қошидаги махсус баҳолаш комиссияси томонидан амалга оширилади.

Солиққа тортиш мақсадида ўзгарувчан инфляцион шароитда мулкни мунтазам қайта баҳолаб бориш Ўзбекистон солиқ тизими учун ҳам фойдадан ҳоли эмас. Шунингдек, солиққа тортиш мақсадида мулкни қайта баҳолаш органларини солиқ хизмати органлари қошида ташкил этиш, бизнингча, мақсадга мувофиқдир.

Кореяда мулк солии маҳаллий солиқ сифатида асосий ўринни эгаллайди. Бундан ташқари, турли хил маҳаллий солиқ турлари ҳам мавжуд. Ҳар бир штатда турли хил солиқ турларини учратиш мумкин. АҚШ ва Буюк Британияда ҳам маҳаллий ҳокимият органлари мустақил равишда солиқлар жорий қилиш ҳуқуқига эгадир. Ушбу тажрибани республикамиз солиқ тизимида ҳам қўллаш мақсадга мувофиқ бўлар эди. Чунки, бундай ҳуқуқни бериш маҳаллий ҳокимият органларининг молиявий мустақиллигини ва манфаатдорлигини ошириб, ҳудудда мавжуд молиявий имкониятларни келиб чиқиб солиқ ставкаси белгиланса, улардан самарали фойдаланишни рабатлантирган бўлар эди.

АҚШ ва Япония давлатлари солиқ маомурчилиги тизимида яна шундай тизим яратилганки, улар солиқ тўловчиларни солиққа оид билимларини ошириш борасида ҳамда уларга қўмакчи вазифасини бажариш мақсадида ишлаб чиқилган бўлиб, унинг номи “Tax Answer” деб номланади яъни солиққа оид саволларга жавоблар. Ушбу тизим орқали, солиқ тўловчилар ўзлари қизиқтирган ҳар қандай солиққа оид саволларга, ҳеч қаерга бормасдан уйларида интернет тармоғига уланган ҳолда тўри ва ишончли жавобни олишади. Ушбу тизимни Ўзбекистон Республикасининг солиқ маомурчилиги тизимига жорий этиш орқали солиқ тўловчиларга қулай имкониятлар яратиш билан биргаликда, солиқ хизмати ходимларининг солиқ тўловчилар маълумот сўраб келган вақтда уларга жавоб беришга кетадиган вақт тежалиши ҳисобига, ўзларига юклатилган вазифаларни янда самарали бажаришга қўшимча вақт пайдо бўлади.

Ҳозирги кунда Республикамизда турли соҳалар каби солиқ соҳасида ҳам турли хил ўзгаришлар, такомиллаштириш ишлари олиб борилмоқда. Лекин, ушбу такомиллаштириш ишлари бутун дунё ривожланиб, кундан-кунга ўзгариб бораётганлиги сабаб, бир жойда тўхтаб қолиши асло мумкин эмас. Шу боисдан, Республикамиз солиқ маомурчилиги тизимини ислоҳ этиб бориш Давлат ҳокимияти ва бошқаруви органлари, жумладан Давлат солиқ хизмати органларининг зиммасига юкланган вазифалардан бири ҳисобланади.

Солиқ ислохотлари ўтказилишига бўлган замонавий омиллардан бири юридик ва жисмоний шахслар фаолиятидаги солиққа тортиладиган объектларни назорат қилинишининг сусайганлигидир. Бунинг асосий сабаби биричидан, хўжалик юритувчи субъектлар фаолияти тўрисида маълумотлар олиш тизимининг этарлича такомиллашмагани бўлса, иккинчидан, солиқ тўловчиларнинг хуфёна даромад олишини назорат қилиш ваколати зиммасига юкланган давлат ташкилотларининг ҳуқуқий масоулияти суноий равишда уларнинг қонуний мажбуриятларига зид ҳолда пасайиб кетган.

Хўжалик субъектлари фаолиятининг давлат назорати сусайган сари солиқ тўловларидан бўйин товлаш миқёслари кенгайиб бормоқда, солиқ ва бошқа мажбурий тўловлардан қарздорлик миқдори ошиб бориши баози ҳолатларда кузатилмоқда.

Бозор муносабатларига ўтиш даврига хос бундай ҳолатларда солиқ маомурчилиги тизимида ҳам ўзига хос ўзгаришлар киритиш лозим. Бундай шароитда аниқ мақсадга қаратилган солиқ механизми ишлаб чиқиш давлат ижтимоий сиёсатининг ҳуқуқий асосини ташкил этади.

Шу сабаб, Давлат солиқ қўмитаси Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012-йил 30-октябрьдаги ПҚ-1843-сонли “Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўрисида”ги қарорига асосан Мобил алоқа хизматини кўрсатувчи компаниялар билан ҳамкорликни йўлга қўйишлари лозим. Ҳамкорликка

асосан, Мобил алоқа хизматини кўрсатувчи компаниялар давлат солиқ хизмати органларига солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги сабаб, шунингдек улар билан мобил алоқа воситалари орқали муомалага киришиш мақсадида уларда рўйхатда турувчи абонентларининг уяли алоқа номерлари тўрисидаги ахборотларни электрон шаклда тақдим этиш лозим бўлади. Ушбу маълумотларнинг сир сақланишига жавобгарлик давлат солиқ хизмати органлари зиммасига юклатилади.

Юқорида келтирилган таклифни инобатга олган ҳолда, Ўзбекистон солиқ тизимини такомиллаштиришда қўлланилиши мумкин бўлган илор тажрибалар мавжуд. Масалан, Япония солиқ маомурчилиги тизимидаги барча 12та солиқ бошқармаларида 2002-2004 йилларда **“Солиқ қарздорликларини ундириш бўйича интенсив телефон қўнироқлари”** Маркази ташкил этилган бўлиб, 10 млн. энгача солиқ қарзи мавжуд бўлган солиқ тўловчиларга доимий равишда телефон тармои орқали огоҳлантириш тизими йўлга қўйилган. 10 млн. энгача қарздорликлар телефон Маркази томонидан, 10 млн.ендан 30 млн.енгача қарздорликлар ҳудудий солиқ инспекциялари томонидан ва 30 млн. эндан юқори бўлган қарздорликлар эса солиқ бошқармалари томонидан ундирилади.

Шуни қайд этиш лозимки, **“Солиқ қарздорликларини ундириш бўйича интенсив телефон қўнироқлари”** Маркази томонидан 10 млн. энгача бўлган қарздорликларнинг ундирилиш даражаси 68 фоизни ташкил этади. Агарда ушбу марказни бизнинг республикамиздаги давлат солиқ идораларида ҳам ташкил этилса, солиқларни ундириш борасида янгича усул жорий қилинади ва солиқ қарздорликларини камайтиришга эришилади. Ушбу Марказни ташкил қилиш учун мобил алоқа компаниялари билан ҳамкорлик давлат солиқ хизмати органларига кўмак вазифасини ўтайди.

Энди Германия ва Европа Иттифоқи мамлакатлари тажрибасини кўрадиган бўлсак, 2017-йил 1-январдан бошлаб Германия ва ЭИ мамлакатларида ҚҚС ставкасини “дигитал сервис” яони рақамли хизматлар(кино, мусикаларни юклаб олиш, онлайн ўйинлар, э-китоб,е-маил,

интернет радио ва рақамли тв хизматлари ва шунга ўхшаш бошқа хизматлар) кўрсатишни истеомолчиларга таклиф қилувчиларга қўллаш бўйича ўзгартириш киритилди. Унга кўра, эндиликда агар ЭИ га аозо мамлакат сотувчиси томонидан бошқа бир ЭИ га аозо мамлакатга ушбу турдаги товар, иш ва хизматлар реализастия қилинса, **харидор қайси мамлакат фуқаросилигига қараб, ўша давлатнинг ҚҚС ставкасида солиқни тўлаб беради.** Яони ҚҚС ставкаси Германияда 19%, Буюк Британияда 20%. Буюк Британиялик сотувчи Германиялик харидорга товар сотди, харидор ҚҚС солиини 19%лик ставкада тўлайди ва бу тўланган сумма Германия давлат бюджетига бориб тушади. Бу ўзгариш ЭИга аозо бўлмаган давлатларга, ҳамда Б2Б(Бизнес то бизнес) яони корпорациялар ўртасида товар айирбошлашга таалуқли эмас. Балки, ушбу солиқ тизимидаги ўзгаришни Шанхай ҳамкорлик ташкилотига аозо давлатлар ўртасида товар ва хизматлар кўрсатишнинг турли йўналишлари бўйича жорий қилинса, инвестиция ва экспортни рағбатлантиришга қўйилган қадам бўлиши мумкин.

АҚШ ва Япония давлатлари солиқ маомурчилиги тизимида яна шундай тизим яратилганки, улар солиқ тўловчиларни солиққа оид билимларини ошириш борасида ҳамда уларга кўмакчи вазифасини бажриш мақсадида ишлаб чиқилган бўлиб, унинг номи “Tax Answer” деб номланади яони солиққа оид саволларга жавоблар. Япония солиқ тизимини ривожланиш жараёнида солиқ тўловчилар билан ишлаш ва уларга хизматлар кўрсатиш соҳаси ҳам мос равишда шаклланган. Умумдавлат солиқларини тариб қилиш ва жамоатчилик билан ишлаш бўйича Япония миллий солиқ агентлигида 12 нафар ходим, 12 та ҳудудий бошқармаларда 65 нафар ходим, 524 та инспекцияларда эса 134 нафар ходимлар ажратилган. “Tax Answer” тизими орқали, солиқ тўловчилар ўзлари кизиқтирган ҳар қандай солиққа оид саволларга, ҳеч қаерга бормасдан уйларида интернет тармоига уланган ҳолда тўри ва ишончли жавобни олишади. Ушбу тизимни Ўзбекистон Республикасининг солиқ маомурчилиги тизимига жорий этиш орқали солиқ тўловчиларга қулай имкониятлар яратиш билан биргаликда, солиқ хизмати

ходимларининг солиқ тўловчилар маълумот сўраб келган вақтда уларга жавоб беришга кетадиган вақт тежалиши ҳисобига, ўзларига юклатилган вазифаларни янда самарали бажаришга қўшимча вақт пайдо бўлади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Солиқ маъмурчилиги ва солиқ назоратини амалга оширишда ДСХ органларининг вазифалари;
2. Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсати ва уни асосий йўналишлари;
3. Ўзбекистон Республикаси солиқ ва бюджет тизимининг ўзаро боғлиқлиги
4. Ўзбекистон Республикаси солиқ тизимини такомиллаштиришнинг асосий йўналишлари;
5. Умумдавлат солиқларини маҳаллий бюджетлар ўртасида тақсимлашнинг амал қилиш механизми;
6. Ўзбекистон Республикасининг Қонуни Солиқ махмуриятчилиги такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисидаги „2017 йил 30 декабр, ЎРҚ-455-сон билан Солиқ кодексига ва бошқа қонун ҳужжатларига киритилган ўзгартиш ва қўшимчалар ҳақида нималарни биласиз?

15-БОБ. ДАВЛАТ СОЛИҚ ХИЗМАТИ ОРГАНЛАРИДА ЖОРИЙ ЭТИЛГАН ДАСТУРИЙ МАҲСУЛЛАР ҲАМДА СОЛИҚ ТЎЛОВЧИЛАРГА КЎРСАТИЛАДИГАН ДАВЛАТ ХИЗМАТЛАР.

- 15.1. “Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш” дастурий маҳсули
- 15.2. “Тегиришларни мувофиқлаштириш” дастурий маҳсули
- 15.3. “Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсули
- 15.4. “Ташиқ манба” дастурий мажмуаси
- 15.5. “Ташиқ манба маълумотлари” дастурий маҳсули
- 15.6. “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули
- 15.7. «Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули
- 15.8. “Тўловлар мониторинги” дастурий маҳсули

15.1. “Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш” дастурий маҳсули

«Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш» дастурий маҳсулини жорий қилишнинг асосий мақсадлари. Маълумотлар базасининг шаклланиши. Ўзбекистон Республикаси «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги 1997 йил 29 августдаги қонунининг 2-моддаси талабларига кўра солиқ қонунчилигига риоя этилиши устидан назоратни амалга ошириш вазифаси солиқ органлари зиммасига юклатилган бўлиб, ушбу қонуннинг 5-моддаси 1-қисми 9-бандида ҳамда Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг (МЖТК) 264-моддасида солиқ соҳасида содир этилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва маъмурий жазо чорасини қўллаш ҳуқуқи берилган. Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекс қандай ҳаракат ёки ҳаракатсизлик маъмурий ҳуқуқбузарлик ҳисобланишини, маъмурий ҳуқуқбузарликни содир этган шахсга нисбатан қайси орган (мансабдор шахс) томонидан қай тартибда қанақа маъмурий жазо қўлланилиши ва ижро этилишини белгилайди.

Давлат солиқ органларига ушбу Кодекснинг:

- 1) 164-моддасининг биринчи (савдо ёки хизмат кўрсатиш қоидаларини бузиш) ва тўртинчи (дори-дармон воситалари ёки тиббий буюмлар ёхуд ёнилғи-мойлаш материалларини сотиш қоидаларини бузиш) қисмларида;

- 2) 168-моддасида (бозорларда савдо қилиш қоидаларини бузиш);
- 3) 171-моддасининг биринчи (чет эл валютасини банклардаги валюта ҳисобрақамларига вақтида ёхуд тўлиқ ўтказмаслик), иккинчи (валюта тушумининг белгиланган қисмини давлатга сотишдан бўйин товлаш), учинчи (экспорт-импорт операцияларни амалга ошириш тартибини бузиш), тўртинчи (модданинг биринчи, иккинчи ва учинчи қисмларда назарда тутилган ҳуқуқбузарлик маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин бир йил давомида такроран содир этиш) қисмларида;
- 4) 172-моддасида (ёнилғи-мойлаш материалларини қабул қилиш, ҳисобга олиш, сақлаш, бериш, олиш қоидаларини бузиш);
- 5) 174-моддасининг биринчи (солиқлар ва бошқа тўловлар тўлашдан бўйин товлаш), иккинчи (худди шундай ҳуқуқбузарлик анча миқдорда содир этилган бўлса) ва учинчи (даромадлар тўғрисида декларатсия тақдим этмаслик) қисмларида;
- 6) 175-моддасининг биринчи (солиқ солинадиган объектларнинг ҳисобини олиб бормаслик), иккинчи (худди шундай ҳуқуқбузарликни маъмурий жазо чораси қўлланилганидан кейин бир йил давомида такроран содир этилса), учинчи (касса операцияларини юритиш тартибини ва тўлов интизомини бузиш), тўртинчи (ҳисоб рақамини очиш тартибини бузиш) қисмларида;
- 7) 175-4(прим)-моддаси (иш ҳақини тақиқланган шаклларда тўлаш);
- 8) 176-моддасининг биринчи қисмида (тадбиркорлик фаолияти билан шуғулланиш тартибини бузиш);
- 9) 176-2(прим)-моддасида (хўжалик юритувчи субъектнинг манзили, банк реквизитлари ўзгарганлиги ёки қайта рўйхатдан ўтганлиги тўғрисидаги маълумотларни тақдим этмаслик ёки ёлгон маълумотларни тақдим этиш);
- 10) 179-1(прим) моддасида (мажбурий аудиторлик текширувини ўтказишдан бош тортиш);
- 11) 186-1(прим) моддасида (етил спирти, алкоғолли ва тамаки маҳсулотларини қонунга ҳилоф равишда ишлаб чиқариш ёки муомалага киритиш, яъни аксиз маркаси билан маркаланмаган товарлар қонунга ҳилоф

равишда ишлаб чиқарилган ёки муомалага киритилган ҳолларда) назарда тутилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишлар тааллуқлидир.

Давлат солиқ органлари номидан юқорида қайд этилган маъмурий ҳуқуқбузарликлар тўғрисидаги ишларни кўриб чиқиш ва маъмурий жазо чорасини қўллаш ваколати давлат солиқ органлари бошлиқлари ва уларнинг ўринбосарларига берилган.

Солиқ соҳасида содир этилган ҳуқуқбузарликлар, улар бўйича қўлланилган маъмурий ва жиноий жазо чоралари тўғрисида маълумотлар базасини ташкил этиш мақсадида, Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2005 йил 5 августдаги «Давлат солиқ хизмати органларида автоматлаштирилган компютер дастурий маҳсулларни амалга жорий этиш тўғрисида»ги 148-сонли буйруғига биноан «Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш» дастурий маҳсули яратилиб, ДСҚнинг 2006 йил 10 ноябрдаги 46-ф-сонли фармойишига асосан амалиётга жорий этилди.

Давлат солиқ хизмати органларида «Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш» дастурий маҳсулининг маълумотлар базасини шакллантириш ва ундан фойдаланиш самарадорлигини янада ошириш мақсадида босқичма-босқич тақомиллаштирилиб келинмоқда.

Хусусан, дастурий маҳсулнинг WEB технологияси асосида қайта ишлаб чиқилган варианты Давлат солиқ қўмитасининг 2011 йил 15 октябрьдаги 288-сонли буйруғига асосан амалиётга жорий қилинди.

Бу билан дастурий маҳсулнинг маълумотлар базасини ДСИ→ДСБ→ДСҚ поғоналарида жамланмасдан тўғридан-тўғри ДСҚ ягона базасига жамланилишига эришилди.

«Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш» дастурий маҳсули давлат солиқ хизмати органлари томонидан мансабдор шахслар ва фуқароларга нисбатан қўлланилган маъмурий жазо чоралари, суд ва ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига қонуний чора кўриш учун юборилган текшириш ҳужжатларининг ягона реестрини юритади ва ҳисоботларини тайёрлайди,

шунингдек солиқ соҳасидаги ҳуқуқбузарликларнинг такрорийлигини аниқлайди.

Маъмурий ҳуқуқбузарлик тушунчаси Ўзбекистон Республикаси МЖТКнинг 10-моддасида ёритилган бўлиб, унда маъмурий ҳуқуқбузарлик деганда қонун ҳужжатларига биноан маъмурий жавобгарликка тортиш назарда тутилган, шахсга, фуқароларнинг ҳуқуқлари ва эркинликларига, мулкчиликка, давлат ва жамоат тартибига, табиий муҳитга тажовуз қилувчи ғайриҳуқуқий, айбли (қастдан ёки эҳтиётсизлик орқасида) содир этилган ҳаракат ёки ҳаракатсизлик тушунилади деб кўрсатилган.

«Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш» дастурий маҳсулини жорий қилишнинг асосий мақсадлари қуйидагилардан иборат:

- Давлат солиқ органлари томонидан ўтказилган текширишлар натижасида аниқланган ҳуқуқбузарликлар (маъмурий, жиноий) бўйича ягона ва қатъий маълумотлар жамланиши;

- Солиқ органлари томонидан ҳуқуқбузарларга нисбатан қўлланилган маъмурий жарималарнинг белгиланган муддатларда ва тўлиқ ундирилиши юзасидан мунтазам равишда олиб борилаётган назорат ишлари;

- Суд ва назорат қилувчи органларга юборилган маъмурий ишларнинг яқунлари, қўлланилган жарималар ҳамда муддатида тўланмаган маъмурий жарималарни суд ижрочилари томонидан мажбурий тартибда ундирилиши юзасидан кузатув натижалари;

- Солиқ соҳасида содир этилган жиноий ҳаракатлар, улар юзасидан Ўзбекистон Республикаси Бош Прокуратураси ҳузуридаги Солиқ, валютага оид жиноятлар ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш Департаменти ҳамда бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органлари томонидан қўзғатилган жиноий ишлар, улар юзасидан олиб борилган суриштирув ва тергов ҳаракатлари, суд қарорлари юзасидан солиштирув далолатномалари маълумотлари;

- Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекснинг белгиланган моддалари асосида маъмурий жазога тортилган

мансабдор шахслар ва фуқароларнинг такрорий ҳуқуқбузарликлари бўйича аниқланган маълумотлар;

- Солиқ соҳасидаги қонунбузилиш ҳолатлари динамикасини аниқлаш ва шу орқали Ўзбекистон Республикаси Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодекси ва қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида таклиф ва мулоҳазалар бериб бориш.

Дастурий маҳсулда маълумотлар базасининг шаклланишини шу тартибда келтириш мумкин:

- Давлат солиқ органлари томонидан мавжуд маълумотлар ойма-ой ўсиб боровчи тартибда, қонунчилик ижроси юзасидан асосий йўналишларда шаклланади;

- Давлат солиқ органлари томонидан солиқ қонунчилиги юзасидан ўтказилган текширишлар, аниқланган ҳуқуқбузарликлар ва уларга қўрилган чоралар ҳақида маълумотлар жамланмаси (худудлар ва тармоқлар бўйича);

- Хўжалик юритувчи субъектлар томонидан тўлов интизомини бузилиши ҳамда дебиторлик қарзи муддатларини ўтказиб юбориш ҳолатлари бўйича қўрилган чоралар ҳақида маълумотларни худудлар ва тармоқлар бўйича жамланмаси;

- Давлат солиқ органлари томонидан Ўзбекистон Республикаси Бош Прокуратураси ҳузуридаги Солиқ, валютага оид жиноятларга ва жиноий даромадларни легаллаштиришга қарши курашиш Департаментига юборилган материаллар, улар бўйича жиноят ишларининг қўзғатилиши, тергов ва суд натижалари ҳақидаги маълумотларни (Жиноят ва Жиноят протсессуал кодексларининг моддалари бўйича) жамланмаси;

- Давлат солиқ органлари томонидан қонуний ҳал қилиш учун прокуратура органларига юборилган материаллар, улар бўйича жиноят ишларининг қўзғатилиши, тергов ва суд натижалари ҳақидаги маълумотларнинг худудлар бўйича жамланмаси;

- Давлат солиқ органлари томонидан қўлланилган ва мажбурий ундирувга қаратилган маъмурий жарималарнинг суд ижрочилари томонидан

ундирилиши аҳволи ҳақидаги маълумотларни (худудлар бўйича) жамланмаси.

Дастурий маҳсулни такомиллаштириш юзасидан бажариладиган ишларга куйидагиларни киритиш мумкин:

- дастурий маҳсулдан ҳар хил мезонлар асосида такрорий ҳуқуқбузарликларни ДСБ поғоналари миқёсида кидириш функцияларини кўшиш;
- Бош Прокуратура ва унинг ҳузуридаги СВОЖЖДЛҚК Департаменти, суд идоралари ҳамда суд ижрочилар департаменти билан маълумотлар алмашувини автоматлаштириш;
- тизимни бир нечта бир бирига боғлиқ бўлмаган мустақил модулларга бўлиш.

Давлат солиқ хизмати органларида “Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш” дастурий маҳсули жорий этилиши билан эришилган натижалар

Дастурий маҳсул амалиётга татбиқ этилиши билан давлат солиқ хизмати органларининг Маъмурий амалиёт тузилмаларининг функционал вазифалари ва назорат ишлари самарадорлигининг ортишига;

- қўлланилган маъмурий жарималарни тўлиқ ва ўз вақтида ундирилишига, шунингдек муддатда тўланмаган жарималар бўйича қарорларни тезкорлик билан мажбурий тартибда ижро этилишига эришилди.

Шунингдек, дастурий маҳсул жорий этилгунга қадар ҳуқуқбузарлар ҳақидаги маълумотлар алоҳида варақаларга тўлдирилиб, давлат солиқ бошқармаларида жамланиб ва шахсининг солиқ соҳасида муқаддам ҳуқуқбузарлик содир этиб жавобгарликка тортилганлигини аниқлаш учун бошқармаларга мурожаат қилиб келинган бўлса, ҳозирда дастурий маҳсулнинг ҳуқуқбузарларнинг такрорийлигини текшириш функцияси орқали аниқлаш ва ундан сўровнома ҳамда шахсни муқаддам маъмурий жавобгарликка тортилган ёки тортилмаганлиги тўғрисида маълумотларни чоп этиш мумкин.

Бундан ташқари, бугунги кунда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2011 йил 17 февралдаги «Маъмурий жазога тортилган шахсларни марказлаштирилган ҳисобга олиш тизимини ташкил этиш тўғрисида»ги 39-сонли қарори талабларига мувофиқ дастурий маҳсулда маъмурий жазога тортилган шахсларни ҳисобга олиш 1-АП шаклидаги карточкалар тўлдирилиб, Давлат солиқ қўмитаси маълумотлар базаси орқали Ўзбекистон Республикаси Ички ишлар вазирлигидаги маълумотларнинг ягона базасига электрон шаклда тақдим этиб келинмоқда.

Дастурий маҳсул жорий этилгунга қадар куйидаги хисоботлар:

- солиқ тўғрисидаги қонунларнинг бузилишига доир тузилган, шунингдек бошқа органлардан чора кўриш учун келиб тушган материаллар, улар юзасидан кўрилган чоралар тўғрисидаги маълумотни;
- давлат солиқ хизмати органлари томонидан кўриб чиқилган маъмурий ишлар тўғрисидаги маълумотни (Ўзбекистон Республикаси МЖтК моддалари бўйича, юридик ва жисмоний шахсларни алоҳида ажратган ҳолда);
- давлат солиқ хизмати органлари томонидан суд идораларига юборилган маъмурий ишлар ва улар юзасидан кўрилган чоралар тўғрисида маълумотни (Ўзбекистон Республикаси МЖтК моддалари бўйича, юридик ва жисмоний шахсларни алоҳида ажратган ҳолда);
- давлат солиқ хизмати органлари томонидан дебиторлик қарзи муддатларини ўтказиб юбориш ҳолатлари юзасидан кўрилган чоралар ҳақидаги маълумотни;
- давлат солиқ хизмати органи томонидан департаментга юборилган материаллар ва улар юзасидан кўрилган маълумотни ва солиштирув далолатномаси (рўйхати)ни;
- давлат солиқ хизмати органи томонидан прокуратурага юборилган материаллар ва улар юзасидан кўрилган маълумотни ва солиштирув далолатномаси (рўйхати)ни тайёрлаш учун ўртача 4-5 кун вақт сарфланган.

Дастурий маҳсул амалиётга жорий этилгандан сўнг, давлат солиқ хизмати органларида қўрилган маъмурий ишлар, суд ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига тааллуқли материаллар ва маъмурий ишлар тегишлилиги бўйича юборилиши билан дастурий маҳсулга киритилади ва шу билан бир вақтда маъмурий амалиётга оид ҳисоботлар шаклланиб боради.

Иқтисод қилинган ўртача 4-5 иш куни маъмурий амалиёт ва назорат қилиш тузилмалари ходимларининг бошқа функционал вазифаларини амалга ошириши учун имконият яратилди.

Давлат солиқ хизмати органлари Маъмурий амалиёт бўлим(шуъба)лари томонидан ҳисоботларни тайёрлаш ва ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларга юборилган материаллар ва улар юзасидан қўрилган чоралар юзасидан солиштирув далолатномаларини тузиш учун ўртача бир йилга ўртача 48 кун вақт сарфланган.

Дастурий маҳсул амалиётга жорий этилгандан сўнг, давлат солиқ хизмати органларида қўрилган маъмурий ишлар, суд ва бошқа ҳуқуқни муҳофаза қилиш органларига тааллуқли материаллар ва маъмурий ишлар тегишлилиги бўйича юборилиши билан дастурий маҳсулга киритилади ва шу билан бир вақтда маъмурий амалиётга оид ҳисоботлар шаклланиб боради.

Иқтисод қилинган ўртача йиллик 48 иш куни ҳисобига маъмурий амалиёт тузилмалари ходимларининг бошқа функционал вазифаларини амалга ошириши учун имконият яратилди.

15.2. “Текширишларни мувофиқлаштириш” дастурий маҳсули

«Текширишларни мувофиқлаштириш» дастурий маҳсули «Текширишларни мувофиқлаштириш» дастурий маҳсули ҳақида умумий тушунча «Текширишларни мувофиқлаштириш» дастурий маҳсули қўйидаги қонун ҳужжатлари ижросини таъминлаш мақсадида ишлаб чиқилган:

Ўзбекистон Республикасининг “Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида”ги Қонуни (1998

йил 24 декабрда 717-сон билан қабул қилинган бўлиб, ўтган даврда мазкур Қонунга 12 марта ўзгартириш ва қўшимчалар киритилган);

Ўзбекистон Республикасининг “Тадбиркорлик фаолияти эркинлигининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонуни;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 1998 йил 19 ноябрдаги “Хўжалик юритувчи субъектларни текширишни ташкил қилишни тартибга солиш тўғрисида”ги ПФ-2114-сон Фармони;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2005 йил 5 октябрдаги “Тадбиркорлик субъектларини текширишни янада қисқартириш ва унинг тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПФ-3665-сон Фармони;

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 4 апрелдаги «Тадбиркорлик субъектларини текширишларни янада қисқартириш ва улар фаолиятини назорат қилишни ташкил этиш тизимини такомиллаштириш борасидаги қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида»ги ПФ-4296-сон Фармони;

Адлия вазирлигида 2006 йил 6 майда 1573-сон билан рўйхатга олинган “Назорат қилувчи органлар томонидан тадбиркорлик субъектлари - юридик шахслар фаолиятида ўтказиладиган текширишларни мувофиқлаштириш тартиби тўғрисида”ги Низом;

Адлия вазирлигида 2007 йил 3 сентябрда 1712-сон билан рўйхатга олинган “Назорат қилувчи органлар томонидан яқка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишларни ташкиллаштириш тартиби тўғрисида”ги Низом.

Давлат солиқ қўмитасининг 2005 йил 5 августдаги «Давлат солиқ хизмати органларида автоматлаштирилган компьютер дастурий маҳсулларни амалга жорий этиш тўғрисида»ги 148-сонли буйруғига асосан “Республика текширишлар режа – жадвалини шакллантириш ва бажарилишини назорат қилиш” дастурий маҳсули яратилган. Давлат солиқ қўмитасининг 2012 йил 6 июндаги ““Текширишларни мувофиқлаштириш” дастурий маҳсулини давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий этиш тўғрисида”ги 233-сонли

бўйруғи билан «Текширишлар режа-жадвалини шакллантириш» ва «Якка тадбиркорларда текширишлар ҳисобини юритиш» дастурий маҳсуллари ўрнига Давлат солиқ қўмитасининг Янги технологиялар илмий-ахборот маркази томонидан замонавий дастурлаш тилида ишлаб чиқилган «Текширишларни мувофиқлаштириш» дастурий маҳсули 2012 йил 15 июндан амалиётга жорий этилган.

Дастурий маҳсулни жорий қилишнинг **асосий мақсадлари** бўлиб қуйидагилар ҳисобланади:

- назорат органлари томонидан амалдаги қонун ҳужжатларга зид равишда тадбиркорлик субъектлари фаолиятига асоссиз равишда аралашиларининг олдини олиш;

- дастурдан фойдаланувчилар учун қўшимча қулайликларни яратиш ва тузилаётган текширишлар режа-жадвали сифатини ошириш;

- таҳлилий ишларни амалга ошириш учун қўшимча маълумотларни олиш.

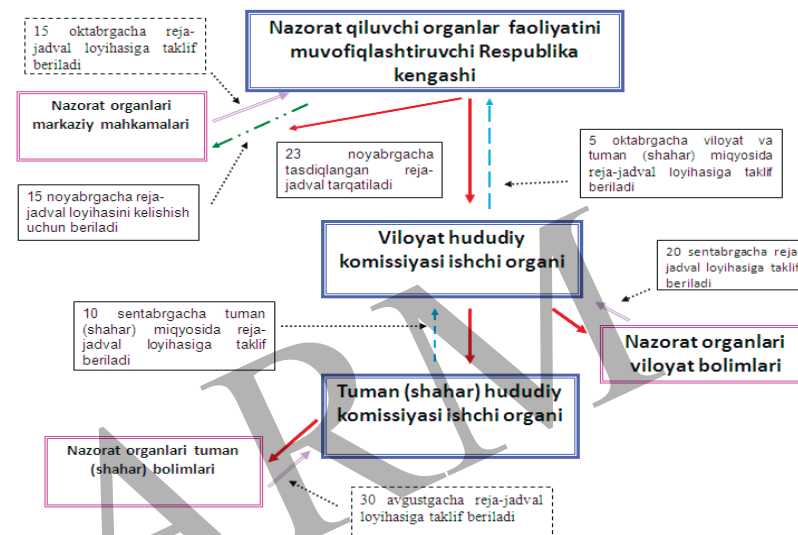
Дастурий маҳсулга киритиладиган маълумотлар таркиби ва мазмуни

Нazorat органлари томонидан тадбиркорлик субъектларида ўтказилаётган текширишларни мувофиқлаштириш бўйича олиб борилган ишлар, яъни:

- назорат органлари томонидан танлаш тамойилларига асосан тузилган назорати остидаги тадбиркорлик субъектлари рўйхати ва уларда ўтказилиши режалаштирилган текшириш даврийлиги;

- назорат органларининг текширишлар режа-жадвали лойиҳасига киритиш учун буюртма берилган хўжалик юритувчи субъектлар ва улардаги текширишнинг лойиҳага таклиф этилган муддатлари, назорат органи даражаси;

- назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгаши томонидан тасдиқланган текширишлар режа-жадвалига киритилган хўжалик юритувчи субъектлар;

15.1-расм. Текширишлар режа-жадвалининг шаклланиш босқичлари

текширишлар режа-жадвалига киритилган ўзгартириш ва қўшимчалар; текширишлар режа-жадвалига асосан текширишларнинг амалда ўтказилган саналари ва самарадорлиги;

- назорат органларининг хўжалик юритувчи субъектларда режадан ташқари текшириш ўтказишга берилган буюртманомаларини кўриб чиқилиши натижалари ва рухсат берилган режадан ташқари текширишларнинг амалда ўтказилган саналари ва самарадорлиги;

Давлат солиқ қўмитасининг Бозорлар ва савдо комплекслари фаолиятини назорат қилиш бош бошқармаси ва унинг ҳудудий бўлимлари томонидан бозорлар, савдо комплекслари ва уларга туташ автомобилларни вақтинча сақлаш жойларида фаолият юритаётган якка тартибдаги тадбиркорларда ўтказилган қисқа муддатли текширувлар тўғрисидаги маълумотлар киритилади.

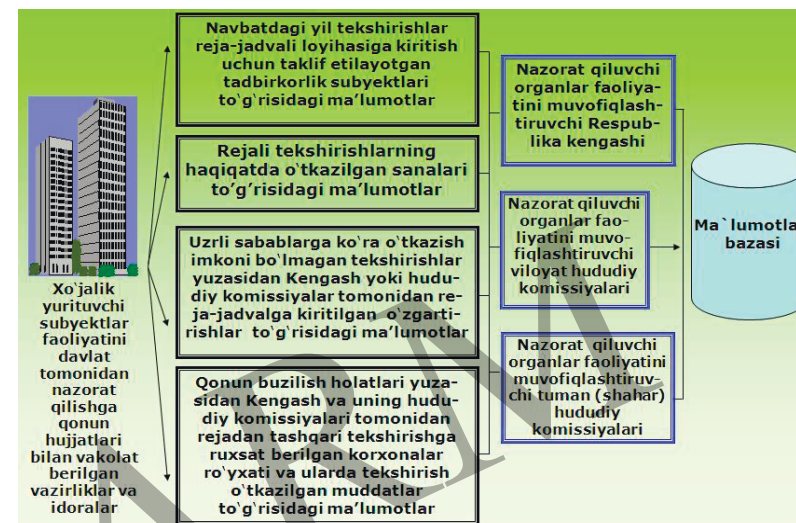
Дастурий маҳсулдан мазкур маълумотларни назорат органлари, ҳудудлар, маълум давр, текшириш тури, буюртманинг кўриб чиқилиши, самарадорлиги бўйича олиш имконияти мавжуд.

Дастурий маҳсулдан олинadиган маълумотлар ва ҳисоботлар таркиби

Дастурий маҳсулда жами 8 та ҳисобот шакллари мавжуд бўлиб, барча ҳисоботларни вилоятлар, туманлар ёки назорат қилувчи органлар бўйича шакллантириш мумкин.

Юридик шахслар бўйича:

1. Текширилган хўжалик юритувчи субъектлар сони тўғрисидаги ҳисобот шакли.
2. Назорат органлари кесимида ўтказилган текширишлар тўғрисидаги ҳисобот шакли.
3. Хўжалик юритувчи субъектлар бўйича режа-жадвалга киритилган ўзгартиришлар тўғрисидаги маълумот шакли.
4. Назорат қилувчи органлар бўйича режа-жадвалга киритилган ўзгартиришлар тўғрисидаги маълумот шакли.
5. Режа-жадвалга киритилган текширишлар сони тўғрисида ҳудудлар ва назорат органлари ҳамда уларнинг даражалари бўйича жамланма ҳисобот шакли.
6. Ҳудудлар кесимида режалаштирилган ва рухсат берилган текширишларнинг ўтказилиши ва самарадорлиги тўғрисида олдинги йилнинг мос даврига таққосланган назорат ҳисоботи.
7. Ўтказилмасдан қолган режали текширишлар тўғрисида маълумот шакли.
8. Кенгаш билан қўшимча келишувсиз ўтказилган текширишлар тўғрисидаги ҳисобот шакли.

15.2-расм. Дастурий маҳсул маълумотлар базасининг шаклланиш схемаси.

Юридик шахслар бўйича дастурий маҳсулнинг ҳисоботлар мениусидан:

- ҳудудлар кесимида текширилган хўжалик юритувчи субъектлар сонининг ўтган йилнинг мос даврига таққослама жадвали;
 - назорат органлари кесимида ўтказилган текширишлар сонининг ўтган йилнинг мос даврига таққослама жадвали;
 - режалаштирилган текширишларнинг ойлар бўйича тақсмоти тўғрисидаги;
 - давлат солиқ хизмати органлари томонидан ўтказилган барча текширишлар тўғрисидаги маълумотларни (ДСИнинг 2-шакл китобидан рўйхатдан ўтган);
 - текшириш режалаштирилган субъектларда жиноят иши доирасида ёки якуний текширишлар ўтказилганлиги тўғрисида маълумотларни ҳам олиш имкони мавжуд.
- Якка тартибдаги тадбиркорлар бўйича:
- ҳудудлар кесимида якка тартибдаги тадбиркорларда ўтказилган текширишлар сони тўғрисидаги маълумот шакли;

назорат органлари кесимида ўтказилган текширишлар сони тўғрисидаги маълумот шакли;

Кенгаш билан қўшимча келишувсиз ўтказилган текширишлар тўғрисидаги ҳисобот шаклини маълум бир ҳудуд, давр бўйича олиш мумкин.

Дастурий маҳсул имкониятлари

Дастурий маҳсулнинг имкониятларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

Режа-жадвал лойиҳасига:

молия-хўжалик фаолияти юзасидан охириги режали текширишга 4 йил тўлмаган микрофирмалар, кичик корхоналар ва фермер хўжаликларини ҳамда 3 йил тўлмаган бошқа тадбиркорлик субъектларини;

рўйхатдан ўтганига 3 йил тўлмаган микрофирма, кичик корхона ва фермер хўжаликлари молия-хўжалик фаолиятини режали текшириш;

назорат органларининг текширишлар режа-жадвалини шакллантириш тамойилига мос келмайдиган субъектларни;

комплекслиги таъминланмаган, яъни битта тадбиркорлик субъектида иккита назорат органидан кам бўлган текширишларни киритилишига;

фаолият кўрсатмаётган ёки тугатилган хўжалик юритувчи субъектларни лойиҳага киритилишига йўл қўймайди.

Шунингдек:

- назорат органлари томонидан амалдаги қонун ҳужжатларга зид равишда тадбиркорлик субъектларида режали текширишлар ўтказилишининг олдини олиш;

- режа-жадвал лойиҳасига киритиш учун таклиф этилаётган тадбиркорлик субъектларининг давлат рўйхатидан ўтган йили ва санаси, ташкилий-ҳуқуқий шакли, қайси вазирлик таркибида эканлиги, ўтказилган охириги режали текшириш санаси ҳамда ишчилар сонидан келиб чиққан ҳолда субъектни қайси тоифадаги корхоналар турига мансублиги тўғрисидаги маълумотларни олиш;

- текширишлар режа-жадвалини тузишда инсон омили туфайли йўл қўйилиши мумкин бўлган хато-камчиликларнинг олдини олиш имконияти яратилди.

Бундан ташқари, тадбиркорлик субъекти қандай корхоналар тоифасига кириши, режа-жадвал лойиҳаси билан ишлаш жараёнида тадбиркорлик субъектларида назорат органлари томонидан охириги ўтказилган текшириш, субъект ҳолати, статуси, қайси вазирликка қарашлилиги, «Реестр» ойнасида тадбиркорлик субъектларининг раҳбари, бош ҳисобчиси, давлат рўйхатидан ўтган вақти, юридик манзилгоҳи, хизмат кўрсатувчи банки тўғрисидаги маълумотларни олиш имкониятлари мавжуд.

Дастурий маҳсул ёрдамида Давлат солиқ кўмитасининг 2013 йил 31 июлдаги 312-сонли буйруғига асосан ҳудудий давлат солиқ хизмати органларида текширишларни ташкиллаштирилиши ва ўтказилиши масофадан туриб назорат қилиб борилмоқда.

Хусусан, режалаштирилган ва рухсат берилган текширишларнинг амалда ўтказилиши, текширишлар самарадорлиги, шунингдек режали ва режадан ташқари текширишларнинг такрор ўтказилишига йўл қўйилмаслик юзасидан тезкор таҳлил қилиниб, аниқланган камчиликлар юзасидан тегишли чоралар кўрилиши таъминланмоқда.

Шунингдек, ҳудудий давлат солиқ хизмати органлари томонидан хўжалик юритувчи субъектларда савдо, назорат-касса машиналари ва ҳисоб-терминалларида фойдаланиш қоидаларига риоя қилиниши юзасидан ўтказилган режадан ташқари қисқа муддатли текширишларда самарадорликнинг таъминланиши, буюртмада асос сифатида кўрсатилган ҳолатларнинг текширишларда тасдиқланиши масофадан туриб назорат қилиб борилади.

«Якка тадбиркорларда текширишлар ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули ҳақида умумий тушунча

Назорат қилувчи органлар фаолиятини мувофиқлаштирувчи Республика кенгашининг қарорига асосан «Назорат қилувчи органлар томонидан якка

тартибдаги тадбиркорлар фаолиятини текширишларни ташкиллаштириш тартиби тўғрисида»ги Низом қабул қилинган, назорат органлари томонидан якка тартибдаги тадбиркорларда Кенгаш ва унинг ҳудудий комиссиялари рухсатлари асосида ўтказилган режадан ташқари текширишлар ҳисобини юритиш зарурати юзага келди.

Шу асосда Назорат органлари фаолиятини мувофиқлаштириш бошқармаси томонидан якка тартибдаги тадбиркорларда текширишлар ҳисобини юритиш бўйича дастурий маҳсул яратиш борасида техник топшириқ ишлаб чиқилиб, Янги технологиялар илмий-ахборот марказига тақдим этилган.

ДСҚнинг 2008 йил 4 апрелдаги 104-сонли буйруғи асосида барча ДСИ, ДСБ ва ДСКда фойдаланиш учун амалиётга жорий этилган.

Дастурий маҳсулнинг яратилишидан кўзланган мақсад

Ушбу дастурий маҳсул Ўзбекистон Республикаси «Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини давлат томонидан назорат қилиш тўғрисида»ги Қонуни, Адлия вазирлигида 2007 йил 3 сентябрьда 1712-сон билан рўйхатга олинган Низом асосида ишлаб чиқилган.

Дастурий маҳсулни жорий этишдан мақсад назорат органлари томонидан якка тартибдаги тадбиркорлик субъектларида ўтказилган текширишлар ҳисобини автоматлаштирилган ҳолда юритишдан иборат.

«Якка тадбиркорларда текширишлар ҳисобини юритиш» дастурий маҳсулини жорий қилишнинг асосий мақсадлари қуйидагилардир:

- якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятида ўтказиладиган режадан ташқари текширишлар бўйича маълумотлар олиш;
- якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятида ўтказиладиган режадан ташқари текширишлар ҳисобини юритиш;
- таҳлилий ишларни амалга ошириш учун қўшимча маълумотларни олиш.

Дастурий маҳсулга киритиладиган бирламчи маълумотлар:

Дастурий маҳсулга қуйидаги маълумотлар киритилади:

назорат органларининг якка тартибдаги тадбиркорларда режадан ташқари текшириш ўтказиш тўғрисидаги буюртмаларини кўриб чиқилиши ва ўтказилган режадан ташқари текширишлар ҳамда улар самарадорлиги;

бозорлар, савдо комплекслари ва уларга туташ автомобилларни вақтинча сақлаш жойлари ҳудудида фаолият юритаётган якка тартибдаги тадбиркорлар ва давлат рўйхатидан ўтмасдан фаолият олиб бораётган фуқароларда ўтказилган текширишлар ва улар юзасидан кўрилган чоралар.

Дастурий маҳсул ишга туширилган эришилган кўрсаткичлар:

Дастурий маҳсул асосида якка тартибдаги тадбиркорларда ўтказилган текширишлар бўйича текшириш ўтказган назорат органи, текшириш тури, муддати ҳамда самарадорлиги тўғрисида ҳар кунлик маълумотлар ҳисобини юритиш имконияти яратилди.

Шунингдек, дастурий маҳсулга киритилган маълумотлар асосида ҳудудлар ва назорат органлари бўйича ҳисоботларни шакллантириш, улар асосида назорат органлари ва ҳудудлар ҳисоботларини тўғри юритилиши ва ўзаро таҳлил қилиш имкони яратилган.

Дастурий маҳсул асосида рухсат этилган режадан ташқари текширишларни белгиланган муддатларда ўтказилишини назорат қилиш, назорат органларининг режадан ташқари текшириш ўтказиш тўғрисидаги буюртмаларини кўриб чиқилиши тўғрисида тегишли маълумотларни олиш ва таҳлил қилиш мумкин.

Ҳисоботни юритишда меҳнат, вақт, қоғоз сарфи камайди, хатоликларга йўл қўйилишининг олдини олиш имкони яратилди.

Дастурий маҳсулдан олинадиган маълумот турлари:

Дастурий маҳсул орқали:

- маълум бир давр ёки ҳудуд ёхуд назорат органи бўйича текширилган хўжалик юритувчи субъектлар;
- назорат органлари кесимида ўтказилган текширишлар;
- ўтказилмасдан қолган ёки самарасиз яқунланган текширишлар;
- назорат органларининг режадан ташқари текшириш ўтказиш бўйича

буюртмаларининг кўриб чиқилиши ва ўтказилиши;

• бозорлар, савдо комплекслари ва уларга туташ автомобилларни вақтинча сақлаш жойлари ҳудудида фаолият юритаётган якка тартибдаги тадбиркорларда ўтказилган текширишлар тўғрисидаги маълумот шакллари олиш имконияти мавжуд.

Дастурий маҳсулни такомиллаштириш:

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2010 йил 8 январдаги ПҚ-1257-сон қарорига асосан бозорлар, савдо комплекслари, уларга туташ автотранспорт воситаларини вақтинча сақлаш жойлари ҳудудида фаолият юритаётган якка тартибдаги тадбиркорлар фаолиятида Кенгаш ва унинг ҳудудий комиссиялари билан қўшимча келишувсиз ўтказиладиган текширишлар ҳисобини юритиш мақсадида дастурий маҳсулга тегишли ўзгартиришлар киритилди.

Дастурий маҳсулнинг янги вариантыда Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2011 йил 4 апрелдаги ПФ-4296-сон Фармони талаби асосида давлат рўйхатига олинганига уч йил тўлмаган кичик тадбиркорлик субъектлари ва фермер хўжалиқларини текширишлар режа-жадвали лойиҳасига киритишнинг олдини олиш имкониятини яратиш ҳам ҳисобга олинган.

15.3. “Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсули

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 25 декабрдаги ““Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсулини амалиётга жорий этиш тўғрисида”ги 534-сонли буйруғига асосан, Давлат солиқ қўмитасининг Янги технологиялар илмий-ахборот маркази томонидан ишлаб чиқилган “Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсулини давлат солиқ хизмати органларида 2013 йилнинг 26 декабридан бошлаб жорий этиш белгиланди. Мазкур буйруқ асосида дастурий маҳсулни республиканинг барча ҳудудий давлат солиқ хизмати органларининг Камерал назорат ва Солиқ текширувлари бўлим (шубъа)лари компьютерларига боғлаш ишлари амалга оширилди.

“Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсулини жорий қилиш мақсадлари

“Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсули текширувларни ўтказиш учун солиқ қонунчилиги бузилишларининг хавфи мавжудлигини аниқлашга имкон берувчи мезонлар асосида солиқ тўловчиларни танлаш мақсадида яратилган. Дастурий маҳсул орқали солиқ тўловчилар маълумотлари автоматик тарзда таҳлил этилади ва энг таваккалчилари идентификация қилинади. Бу ўз навбатида солиқ органларининг чекланган ресурсларини мақбуллаштириш, қонунга итбаткор солиқ тўловчилар учун маъмурий босимни пасайтириш имкониятини беради.

“Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсулининг афзалликларига қуйидагиларни киритиш мумкин:

-дастурий маҳсул ёрдамида барча солиқ тўловчилар автоматик тарзда таҳлил этилиб, энг таваккалчилари идентификация қилинади;

-солиқ инспекторлари энг таваккалли солиқ тўловчилар– хўжалиқ юритувчи субъектларни текширадилар;

-режали текширувларни солиқ тўловчи фақат таваккалли бўлиб ҳисоблангандагина ўтказиш орқали солиқ органларининг чекланган ресурслари мақбуллаштирилади;

-таваккалли ҳисобланмаган солиқ тўловчилар фақат истисно ҳолларда текширилиши натижасида қонунга итбаткор солиқ тўловчилар учун маъмурий босимни пасайтириш имконияти яратилади;

-таҳлил олдиндан белгиланган ва дастурланган таваккалчиликлар мезони асосида тўлиқ компьютер тизими ёрдамида амалга оширилади.

-иктисодий шароитлар ва солиқ тўловчиларнинг интизоми ўзгарганда таваккалчиликларни тезкорлик билан қайта кўриб чиқиш имконияти яратилади.

Дастурий маҳсулнинг асосий модуллари

“Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсули куйидаги:

- Отчеты (ЭФО),
- Камерал (ЭФО),
- «Тадбиркорлик субъектлари фаолиятида камерал назорат натижалари ҳисобини юритиш» модулларини ўз ичига олади:

Отчеты (ЭФО) модули. Юридик шахсларнинг тақдим этган электрон ҳисоботларини камерал назоратдан ўтказиш учун мўлжалланган.

Камерал (ЭФО) модули. Бу бўлимида асосий тахлилий ва қўшимча маълумотлар шаклланади.

«Тадбиркорлик субъектлари фаолиятида камерал назорат натижалари ҳисобини юритиш» модули таркибида бир нечта бўлимлар мавжуд бўлиб, бу бўлимларнинг қуйидагиларига маълумотлар киритилади:

1. «Талабномаларни рўйхатга олиш».
2. «Мезонлар кесимида ҳисобот».
3. «Талабномага жавоб бермаган корхоналар бўйича».
4. «Бюджетга режа кўрсаткичларини бўлиб бериш» (фақат ДСҚ ва ДСБ фойдаланувчилари учун. ДСИлар маълумот киритмайди).
5. «Корхоналарга режа кўрсаткичларини бўлиб бериш» (фақат ДСҚ ва ДСБ фойдаланувчилари учун. ДСИлар маълумот киритмайди).

«Солиқлар кесимида ҳисобот» ва **«Йиғма ҳисоботлар»** бўлимидан фақат маълумотлар йиғиб олиш учун фойдаланилади. Бу бўлимларга маълумот киритилмайди.

Дастурий маҳсул орқали:

камерал назорат натижасида аниқланган камчиликларни кўрсатган ҳолда автоматлаштирилган тарзда талабномалар шакллантириш;

солиқ тўловчи томонидан талабномага берилган жавоб хати маълумотларини

4 гуруҳга (талабномага жавоб бериш муддати келмаган ҳолатлар, талабнома олингандан сўнг 10 кунлик муддат ичида, 10 кунлик муддатдан кейин, умуман жавоб берилмаган ҳолатлар) ажратилган ҳолда маълумотлар базасига киритиш имкониятлари яратилган.

Солиқ тўловчи томонидан талабнома олингандан сўнг 10 кунлик муддат ичида жавоб берилганда, маълумотлар иккитага бўлиниши (аниқланган тафовутларга берилган тушунтириш ҳамда топширилган қайта ҳисоботлар суммалари солиқ ва тўловлар бўйича йиғилиши) ҳамда солиқ тўловчи томонидан талабнома олингандан сўнг 10 кунлик муддатдан кейин жавоб берилганда, маълумотлар иккитага бўлиниши (аниқланган тафовутларга берилган тушунтириш ҳамда топширилган қайта ҳисоботлар суммалари солиқ ва тўловлар бўйича йиғилиши) ҳамда солиқ тўловчига нисбатан маъмурий чоралар қўлланганлиги бўйича назорат таъминланган.

Солиқ тўловчи томонидан талабномага умуман жавоб берилмаган ҳолатлар бўйича маълумотлар автоматик ҳисобланиб, қўшимча маълумотлар киритиш имконияти ҳам мавжуд.

"Солиқ тўловчиларни камерал назоратдан ўтказилиши натижасида амалга оширилган ишлар бўйича умумий ҳисобот", "Камерал назорат натижасида ундирилган солиқларнинг ташкил топиш манбалари бўйича ҳисобот"ларнинг республика, вилоят ва туман поғонасида шакллантирилиши таъминланган.

15.4. “Ташқи манба” дастурий мажмуаси

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2014 йил 10 августдаги “Ташқи манба” дастурий мажмуасини амалиётга жорий қилиш

тўғрисида”ги 323-сонли сонли буйруғига асосан Давлат солиқ қўмитасининг Янги технологиялар илмий-ахборот маркази томонидан ишлаб чиқилган “Ташқи манба” дастурий мажмуаси 2014 йил 15 августидан давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий қилинди.

“Ташқи манба” дастурий мажмуаси қуйидаги асосий модуллардан иборат (1-расм).

1. “Ташқи манба маълумотлари”

дастурий маҳсули.

2. “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули.

3. “Тўловлар мониторинги” дастурий маҳсули.

4. Валюта комплекс дастури.

5. 303 дастури (Ўзбекистон Республи-каси Президентининг 2006 йил 9 мартдаги ПҚ-303-сонли қарори асосида, Ўзбекистон автомобил ва дарё транспорти агентлиги томонидан тақдим этиладиган маълумотлар шаклланадиган дастурий маҳсул).

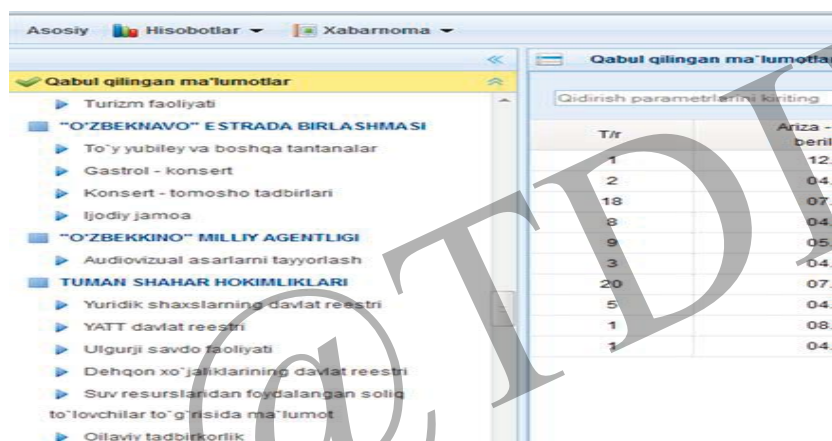
6. 511 дастури. (Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2004 йил 1 ноябрдаги 511-сонли қарори асосида Электр тармоқ корхоналари томонидан тақдим этиладиган маълумотлар шакл-ланадиган дастурий маҳсул).

7. Ер фонди дастури.

8. Солиқ тўловчи тарихи.

15.5. “Ташқи манба маълумотлари” (Ташқи манбалардан ахборотларни қабул қилиш ва ҳисобини юритиш) дастурий маҳсули

“Ташқи манба маълумотлари” (Ташқи манбалардан ахборотларни қабул қилиш ва ҳисобини юритиш) дастурий маҳсули Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 31 октябрдаги “Ташқи манбалардан ахборотларни қабул қилиш ва ҳисобини юритиш” дастурий маҳсулини амалиётга жорий қилиш тўғрисида”ги 459–сонли буйруғига асосан амалиётга жорий қилинган.

T/ir	Ariza berilgan
1	12.0
2	04.0
18	07.0
8	04.0
9	05.0
3	04.0
20	07.0
5	04.0
1	08.0
1	04.0

15.3-расм. Умумий интерфейс

“Ташқи манба маълумотлари” дастурий маҳсули Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси давлат солиқ хизмати идоралари ахборот-коммуникатсия тизими фаолияти самарадорлигини янада ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги ПҚ-1843-сонли қароридан

белгиланган вазифалар ижросини таъминлаш мақсадида ишлаб чиқилган. Дастурий маҳсул ёрдамида солиқ тўловчиларининг мажбуриятлари юзага келганлиги (тугатилганлиги) тўғрисида идора ва ташкилотлардан ахборотларни электрон шаклда қабул қилиш ва ягона интеграциялаштирилган ахборот ресурс базасида шакллантириш ишлари амалга оширилади.

Солиқ тўловчилар мажбуриятларининг пайдо бўлиши (тўхтатилиши) бўйича вазирликлар ва идораларнинг маълумотлар базасини Давлат солиқ қўмитасининг маълумотлар ягона ахборот базасига интеграциялаштириш борасида **вазирлик ва идоралар** билан ҳамкорликда тармоқ режа-графиклари ва ўзаро ахборот алмашиш борасида Келишув битимлари тасдиқланган. Тасдиқланган тармоқ режа-графикларида маълумотлар рўйхати, уларнинг структураси ва формати, ахборот хавфсизлиги ва алоқа каналлари белгиланган.

Ушбу вазирлик ва идоралар билан тузилган битимларга асосан икки томонлама ахборот алмашинувини йўлга қўйиш ва улардан маълумотларни электрон шаклда қабул қилиб олиш мақсадида, 2013 йилнинг 1 июнидан бошлаб license.soliq.uz:81 **веб-тизими** жорий қилиниб, ахборотлар электрон рақамли имзо билан ҳимояланган ҳолда шакллантирилмоқда.

Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 26 июлдаги 302-сонли буйруғига мувофиқ «Идора ва ташкилотлардан солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги (тугатилганлиги) тўғрисида ахборотларни қабул қилиш, ягона интеграциялаштирилган ахборот-ресурс базасида шакллантириш ва ундан фойдаланиш тартиби тўғрисида»ги Низом тасдиқланди.

Ушбу Низом «Давлат солиқ хизмати тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунига, Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексига мувофиқ, шунингдек Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги ПҚ-1843-сонли қарори ижроси юзасидан ишлаб чиқилган бўлиб, идора ва ташкилотлардан солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги (тугатилганлиги) тўғрисида ахборотларни қабул қилиш, ягона интеграциялаштирилган ахборот-ресурс базасида шакллантириш ва ундан фойдаланиш тартибини белгилайди.

Ахборотларни **веб-тизим** орқали шакллантириш бевосита фойдаланувчи вазирлик, идора ва ташкилотларнинг масъул ходимлари ҳамда туман (шаҳар)

давлат нотариал идораларнинг маълумотлари бўйича (2014 йил 1 октябрьга қадар) туман (шаҳар) давлат солиқ инспекцияларининг буйруғига асосан бириктирилган масъул ходимлар томонидан электрон рақамли имзо (ЕРИ) воситасида амалга оширилади.

Солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги (тугатирилганлиги) тўғрисида ахборот тақдим этувчи вазирлик, идора ва ташкилотлар ҳамда туман (шаҳар) давлат нотариал идораларининг маълумотлари бўйича туман (шаҳар) ДСИларнинг масъул ходимлари license.soliq.uz:81 интернет манзилига боғланадилар.

Ушбу тизимнинг асосий ойнасида маълумотларни юклаш, қабул қилинган маълумотлар, қабул қилинмаган маълумотлар, созлашлар, қўлланма ҳамда дастурнинг максади бўлимлари жойлашган.

Маълумотларни юклаш менюсида ҳар бир вазирлик, идора ва ташкилотларнинг Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрьдаги ПҚ-1843-сонли қарори иловасида кўрсатилган ҳамда Битимда келишилган ахборотларнинг турлари жойлашган.

Масалан: Туман (шаҳар) давлат нотариал идоралари бўйича **маълумотларни юклаш** менюсида мол-мулк ижараси шартномаси, мерос ёки ҳада ҳамда олди-сотди шартномаси тўғрисидаги ахборотлар жойлашган.

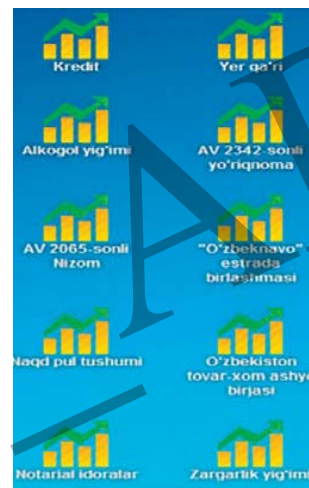
Маълумотларни юклаш менюсида солиқ тўловчиларнинг мажбуриятлари юзага келганлиги (тугатирилганлиги) тўғрисидаги ахборотнинг турини танлаш орқали ахборотларни юклаш шаблони (xls ва xlsx), тўлдирилган эксел файлини кўрсатиши (обзор) ва базага ёзиш ойначалари шаклланади.

Шаблонни юклаш тугмаси босилганда, танланган ахборот бўйича (хлс ёки хлсх) кўринишидаги шаблон шаклланади.

Ушбу ойна орқали масалан мол-мулк ижараси шартномаси тўғрисидаги ахборот бўйича шаблонни эксел кўринишида очиш, файлини сақлаш, шу турдаги барча файллар учун автоматик бажариш менюлари (ОК) ёки (Отмена-бекор қилиш) тугмалари орқали бажарилади.

15.6. “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2014 йил 15 июндаги “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсулини амалиётга жорий қилиш тўғрисида”ги 241-сонли буйруғига асосан Давлат солиқ қўмитасининг Янги технологиялар илмий-ахборот маркази томонидан ишлаб чиқилган “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули 2014 йилнинг 15 июнидан давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий қилинган.

«Қайта ишлаш ва таҳлил» дастурий маҳсулида шакллантирилаётган маълумотлардан самарали фойдаланиш ва ушбу маълумотлар асосида давлат солиқ хизмати органлари томонидан назорат тадбирларини ўтказиш ҳамда унинг нагиздорлигини ошириш мақсадида Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2014 йил 17 июлдаги “Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули маълумотлари асосида давлат солиқ хизмати органлари томонидан назорат тадбирларини

ўтказиш Регламентини тасдиқлаш тўғрисида”ги 284-сонли буйруғига асосан «Қайта ишлаш ва таҳлил» дастурий маҳсули маълумотлари асосида давлат солиқ хизмати органлари томонидан назорат тадбирларини ўтказиш Регламенти тасдиқланган.

Регламент «Қайта ишлаш ва таҳлил» дастурий маҳсули томонидан шакллантирилган маълумотлар асосида хўжалик юритувчи субъектларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатларини назорат қилиш механизмини белгилаб беради.

Дастурий маҳсул Ўзбекистон Республикаси Солиқ кодексининг 84-моддаси, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 7 ноябрдаги

«Банк тизимини янада ривожлантириш ва бўш пул маблағларини банк айланмасига жалб этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-726-сонли,

2012 йил 30 октябрьдаги ПҚ-1843-сонли, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2013 йил 15 августдаги «Тадбиркорлик фаолияти соҳасидаги рухсат бериш тартиб-таомиллари тўғрисида»ги Ўзбекистон Республикаси Қонунини амалга ошириш чора-тадбирлари ҳақида»ги 225-сонли қарорлари асосида вазирлик ва идоралар томонидан Давлат солиқ қўмитасига тақдим этиб келинаётган маълумотларни қайта ишлаган ҳолда солиқ тўловчиларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатларини таҳлил қилади.

Дастурий маҳсулда «Кредит», «Ер қаъри», «АВ 2342-сонли Йўриқнома», «АВ 2065-сонли Низом», «Нақд пул тушумлари», «Ўзбекнаво эстрада бирлашмаси», «Алкогол йиғими», “Ўзбекистон товар-хом ашё биржаси”, “Нотариал идоралар”, “Заргарлик йиғими” модуллари воситасида маълумотлар автоматик равишда қайта ишланади ва таҳлил қилинади.

Дастурий маҳсулнинг маълумотлар базаси вазирлик ва идоралардан тақдим этиб келинаётган электрон маълумотлар ҳамда давлат солиқ хизмати органларида амалиётда фойдаланиб келинаётган дастурий маҳсуллар маълумотлар базаси билан боғланган ҳолда автоматик тарзда шаклланади.

Дастурий маҳсулда қуйидаги ҳисоботлар шаклланади:

- «Кредит» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, хўжалик юритувчи субъектлар кесимида маълум бир танланган давр учун тижорат банкларидан тадбиркорлик фаолиятини амалга ошириш учун олинган кредит маблағлари ва уларнинг сарфланиши, кредит маблағларини сўндириш учун йўналтирилган пул маблағлари ва операция амалга оширилган кунда мазкур субъектнинг шахсий қарточкасида мавжуд бўлган солиқ қарздорлиги, маълумотлар базасидаги ҳолати, якка тартибдаги тадбиркорлар бўйича фаолиятини вақтинча тўхтатган сана, банк кредитидан бўлган қарздорликни бошқа субъект томонидан сўндирилиши тўғрисидаги маълумотлар;

- «Ер қаъри» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, хўжалик юритувчи субъектлар кесимида маълум бир танланган давр учун ваколатли органдан ер қаъри участкаларидан фойдаланиш учун литсензия олган юридик шахслар ва уларнинг бюджет ҳамда бюджетдан ташқари давлат мақсадли жамғармалари билан муносабатлари, шунингдек улар томонидан имзоли ва тижоратбоп топилма бонусини тўлаганлиги ҳолатлари тўғрисидаги маълумотлар;

- «АВ 2342-сонли Йўриқнома» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, банклар, хўжалик юритувчи субъектлар кесимида маълум бир танланган давр учун солиқ қарзи ҳамда ҳисоб рақамида инкассо топшириқномаси мавжуд бўлгани ҳолда пул маблағларини ҳисобдан чиқариш тартибини бузаётган тижорат банклари ва уларга нисбатан қўлланилиши лозим бўлган пеня суммалари тўғрисидаги маълумотлар;

- «АВ 2065-сонли Низом» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, хўжалик юритувчи субъектлар кесимида маълум бир танланган давр учун ваколатли органлардан улгуржи савдо фаолиятини амалга ошириш учун литсензия олган юридик шахслар, шундан ягона солиқ тўлови бўйича бўнак тўлови татбиқ этиладиган юридик шахслар ва уларнинг пул айланмалари, тўланган бўнак тўловлари суммаси, шунингдек Низом талаблари тўғри татбиқ этилмаслиги натижасида ушлаб қолинмаган бўнак тўловлари суммалари, ягона солиқ тўлови бўйича бўнак тўловлари татбиқ этилмайдиган ягона солиқ тўлови тўловчилари, умумбелгиланган тартибда солиқ тўловчилар, улгуржи дорихона ташкилотлари, Улгуржи савдо корхоналари уюшмаси тизимига кирувчи ихтисослаштирилган улгуржи база-конторалари, айрим норматив-ҳуқуқий ҳужжатларга мувофиқ, банк ҳисобварақларига келиб тушадиган пул маблағларининг тақсимланишига бошқача тартиб белгиланган корхоналар ва уларнинг пул айланмалари тўғрисидаги маълумотлар;

- «Ўзбекнаво» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, жисмоний шахслар кесимида маълум бир танланган давр учун тўланган суғурта бадаллари тўғрисидаги маълумотлар;

- «Алкогол йиғими» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, хўжалик юритувчи субектлар кесимида маълум бир танланган давр учун шахсий карточкаларда алкоголь маҳсулотлари чакана савдосини амалга ошириш учун йиғим ҳисобланганлиги ва тўланганлиги тўғрисидаги маълумотлар;

- «Нақд пул тушумлари» модули орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, хўжалик юритувчи субектлар кесимида маълум бир танланган давр учун банклар кассаларига топширилган нақд пул маблағлари, тўлов терминаллари орқали инкассатсия қилинган маблағлар тўғрисидаги маълумотлар шакллантирилади.

15.7.«Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули «Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули

«Қайта ишлаш ва таҳлил» дастурий мажмуаси таркибига киритилгунга қадар Давлат солиқ қўмитасининг 2007 йил 12 ноябрдаги «Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 7 ноябрдаги «Банк тизимини янада ривожлантириш ва бўш пул маблағларини банк айланмасига жалб этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-726-сонли қарори ижросини таъминлаш тўғрисида»ги 266-сонли буйруғига асосан ишлаб чиқилган.

Дастурий маҳсул Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2011 йил 1 августдаги «Назорат-касса машиналарини рўйхатга олиш ва ҳисобини юритиш» ҳамда «Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсуллари давлат солиқ хизмати органларида амалиётга жорий этиш тўғрисида»ги 213-сонли буйруғи билан амалиётга жорий қилинган.

Дастурий маҳсулни жорий қилишдан қўзланган асосий мақсад Марказий банкдан олинган кунлик маълумотларни юклаш асосида, субектлар

томонидан банк кассаларига тошпирилган нақд пул тушумлари ҳақида кунлик маълумотларни шакллантиришдан иборат.

«Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули маълумотлар базаси Ўзбекистон Республикаси Марказий банкдан тақдим этилган шифрланган электрон маълумотлар асосида ДСК томонидан шакллантирилиб, ундан қуйидаги ҳисоботлар танланган кунга ой бошидан, кунлик ва тезкор ҳолда шакллантирилиши мумкин.

Маълумотларни тезкор ҳолда шакллантириш учун вилоят туманлари прогноз маълумотларини киритиши лозим бўлади.

Туман прогноз маълумотлари киритилгандан сўнг тезкор ҳисоботда прогнозга нисбатан қуйидаги маълумотлар шаклланади:

прогноз суммаси;

факт: нақд пулда, терминаллар орқали;

фактнинг прогнозга нисбатан фарқи;

бажарилгани фоизларда;

танланган сана оралиғида тушган тушум;

прогнозга нисбатан фарқи;

ўтган ойнинг шу давридаги тушум;

ўтган ойга нисбатан фарқи.

Нақд пул тушуми бўйича ҳисоботлар республика, вилоятлар, шаҳар ва туманлар миқёсида шаклланади.

Ҳисоботда шаклланадиган маълумотлар:

Нақд пулдаги савдо тушуми:

якка тадбиркорлардан тушган тушумлар;

истеъмол товарлари сотишдан тушган тушумлар;

алкоголли ичимликларни сотишдан тушган тушум;

тамаки маҳсулотларини сотишдан тушган тушум;

ўсимлик ёғини сотишдан тушган тушум;

нефт маҳсулотлари ва газ ёқилғисини сотишдан тушган тушум;

бошқа истеъмол товарларини сотишдан тушган тушум;

умумий овқатланиш корхоналаридан тушган тушум;
автотранспорт воситаларини сотишдан тушган тушум;
ҳисоб-китоб терминаллари орқали тушган тушум.

Маълумотларни туман (шаҳар)даги банклар кесимида ва/ёки субъектлар кесимида кўриш мумкин. Бунинг учун экранда ҳосил бўлган жадвалнинг юқори чап томонидаги тугмачасини босиш талаб этилади.

Банклар ва ёки субъектлар бўйича маълумот олиш учун жадвал охиридаги тугмалардан фойдаланилади. Бунда А-қатордаги тугмачага банклар бўйича ҳисоботлар, Б-қатордаги тугмачага субъектлар бўйича ҳисоботлар жойлаштирилган. Тугмалар босилганда ҳисоботни сақлаш ёки очиш имкониятини берувчи мулоқот ойнаси чиқади. Фойдаланувчи хоҳишига биноан ҳисобот очиб кўрилади ёки сақлаб олинади.

ДСҚнинг 2014 йил 17 июлдаги 284-сонли буйруғи билан тасдиқланган Регламентга асосан «Қайта ишлаш ва таҳлил» дастурий маҳсули маълумотлари асосида давлат солиқ хизмати органлари ва уларнинг тегишли тузилмалари томонидан назорат тадбирлари ўтказилиб, Регламентга асосан белгиланган вазифалар амалга оширилади.

15.8. “Тўловлар мониторинги” дастурий маҳсули

«Тўловлар мониторинги» дастурий маҳсули ҳақида умумий тушунча

Молия вазирлиги Ҳазначилиги (кейинги ўринларда Ҳазначилик деб юритилади) томонидан кун давомида молиялаштириладиган ва молиялаштиришга тайёр хўжалик юритувчи субъектлар бўйича ахборот алмашинувини ташкил этиш юзасидан Давлат солиқ қўмитаси ва Ҳазначилик ўртасида 2011 йил 12 ноябрда келишув битими имзоланган ва маълумотлардан фойдаланиш бўйича «Ҳазначилик тўловлари мониторинги» дастурий маҳсули ишлаб чиқилган эди.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2012 йил 30 октябрдаги ПҚ-1843-сонли қарори ижросини таъминлаш доирасида ҳамда вазирликлар ва идоралардан келиб тушаётган маълумотларни қайта ишлаш ва ундан

фойдаланиш самарадорлигини ошириш мақсадида, Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 30 ноябрдаги “Ҳазначилик тўловлари мониторинги” дастурий маҳсули”ни амалиётга жорий қилиш тўғрисида”ги 500-сонли буйруғига асосан «Ҳазначилик тўловлари мониторинги» дастурий маҳсулининг такомиллаштирилган варианты амалиётга жорий қилинди.

Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасининг 2014 йил 11 октябрдаги 399-сонли буйруғи асосида Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 30 ноябрдаги “Ҳазначилик тўловлари мониторинги” дастурий маҳсулини амалиётга жорий қилиш тўғрисида”ги 500-сонли буйруғи номи ва матнидаги “Ҳазначилик тўловлари мониторинги” сўзлари “Тўловлар мониторинги” сўзлари билан алмаштирилди ҳамда Давлат солиқ қўмитасининг 2013 йил 30 ноябрдаги 500-сонли буйруғи билан тасдиқланган “Ҳазначилик тўловлари мониторинги” дастурий маҳсули маълумотлари асосида давлат солиқ хизмати органлари томонидан назорат тадбирларини ўтказиш Регламенти” янги таҳрирда баён этилди.

Дастурий маҳсул яратилишудан кўзланган асосий мақсад

«Тўловлар мониторинги» дастурий маҳсулини яратишдан кўзланган асосий мақсад -Ҳазначилик томонидан кун давомида молиялаштириладиган ва молиялаштиришга тайёр хўжалик юритувчи субъектлар ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи субъектларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатларини назорат қилиш механизмини яратиш бўлиб ҳисобланади.

Дастурий маҳсул орқали бажариладиган асосий вазифалар

Дастурий маҳсул қуйидаги вазифаларни бажаради:

Ҳазначилик томонидан молиялаштирилган ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи субъектлар бўйича маълумотлар базасини шакллантириш;

Ҳазначилик томонидан молиялаштирилган ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи

субектларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатларини автоматик равишда таҳлил қилиш;

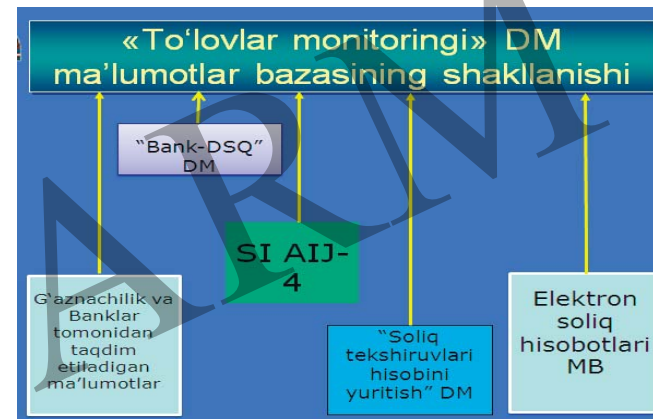
Ҳазначилик томонидан молиялаштирилган ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи субектларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатлари бўйича таҳлилий ҳисоботларни вилоятлар, туманлар ва субектлар, шунингдек вазирликлар кесимида яратиш.

Давлат солиқ қўмитасининг 2014 йил 11 октябрдаги 399-сонли буйруғи асосида тасдиқланган Регламент Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги Ҳазначилиги томонидан кун давомида молиялаштирилаётган ва молиялаштиришга тайёр ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи субектларнинг бюджет ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар билан муносабатларини назорат қилиш механизмини белгилаб беради.

Ҳазначилик томонидан кун давомида молиялаштирилаётган ва молиялаштиришга тайёр хўжалик юритувчи субектлар тўғрисидаги маълумотларни олиш Давлат солиқ қўмитаси ва Ҳазначилик ўртасида тузилган Битимга асосан амалга оширилади.

Бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган хўжалик юритувчи субектлар тўғрисидаги маълумотлар Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2007 йил 7 ноябрдаги «Банк тизимини янада ривожлантириш ва бўш пул маблағларини банк айланмасига жалб этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги ПҚ-726-сонли қарори ҳамда Адлия вазирлигидан 2003 йил 3 мартда 1321-сон билан рўйхатдан ўтказилган «Тижорат банклари томонидан алоҳида йирик миқдордаги пул маблағлар айланмаси бўйича Давлат солиқ қўмитасига электрон ахборот узатиш тартиби тўғрисида»ги Низомга асосан Марказий банк ва тижорат банкларидан (кейинги ўринларда Банклар деб юритилади) нақд пул тушуми ва йирик пул айланмаларига доир тақдим этилаётган маълумотлар асосида шакллантирилади.

Дастурий маҳсулнинг маълумотлар базаси Ҳазначилик ва Банклар томонидан телекоммуникатсия алоқа тармоқъи орқали тақдим этилган шифрланган электрон маълумотлар ҳамда Давлат солиқ қўмитасида амалда фойдаланилаётган «Банк-ДСҚ», «СИ АИЖ-4», «Солиқ текширувлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсуллари ва электрон солиқ ҳисоботлари маълумотлар базаси билан боғланган ҳолда автоматик тарзда шаклланади.

15.4-расм. Дастурий маҳсулда маълумотлар базасининг шаклланиши манбалари

Ҳазначилик томонидан тақдим этилган маълумотлар асосида ДМ ёрдамида куйидаги ҳисоботлар шаклланади:

«Маълумотлар» менюси орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, вазирликлар, хўжалик юритувчи субектлар кесимида маълум бир танланган давр учун Ҳазначилиқдан тўланган, тўловга тайёрланган ёки қайтарилган ҳамда бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига келиб тушган пул маблағлари тўғрисидаги маълумотлар;

«Таҳлилий ҳисоботлар» менюси орқали республика, вилоятлар, туман (шаҳар)лар, вазирликлар, хўжалик юритувчи субектлар кесимида маълум бир танланган давр учун Ҳазначилиқдан молиялаштирилган ва молиялаштиришга тайёрланган, бошқа манбалардан банкдаги ҳисобварағига пул маблағлари келиб тушган тегишли хўжалик юритувчи субектларнинг солиқ қарзи

мавжудлиги, уларнинг банкдаги ҳисобварағига инкассо топшириқномаси қўйилганлиги, шахсий карточкаларида солиқлар ҳисобланганлиги ва тўловлар амалга оширилганлиги, солиқлар ва бюджетдан ташқари мақсадли жамғармалар бўйича жорий тўловлар амалга оширилганлиги, банклар томонидан хўжалик юритувчи субектларга иш ҳақи ва бошқа мақсадлар учун нақд пул берилганлиги ҳамда жисмоний шахслардан олинadиган даромад солиғи солиқ агентлари томонидан тўлов манбаида ушлаб қолинганлиги, қўшилган қиймат солиғи бўйича такдим этилган ҳисоботнинг 7-8-иловаларида келтирилган ҳисоб-варақ фактураларга асосан дебитор ва кредитор қарздорликларнинг юзага келганлиги, шунингдек қисқа муддат ичида йирик миқдорда шубҳали банк операцияларини амалга оширган хўжалик юритувчи субектлар, солиқ текширувлари ўтказилмасдан тугатилган юридик шахслар тўғрисидаги маълумотлар.

Дастурий маҳсул маълумотлари асосида давлат солиқ хизмати органлари ва уларнинг тегишли тузилмалари томонидан Регламентга асосан белгиланган вазифалар амалга оширилади.

Таянч иборалар:

солиқ дастурлари, ташқи манъба, қайта ишлаш ва таҳлил, нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, тўловлар мониторинги, давлат солиқ хизмати органлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. «Солиқ тўловчиларнинг эғалигидаги ер фонди» дастурий маҳсули маълумотлари таркиби.
2. «Солиқ тўловчиларнинг эғалигидаги ер фонди» дастурий маҳсули маълумотлари таркиби.
3. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитасига тўлов муддати ўтган қарзларни йиғиш ва юридик шахслар томонидан истеъмол қилинган электр энергияси учун маблағларнинг тўлиқ тушишини назорат қилиш.
4. «Электр энергияси бўйича муддати ўтган қарздорлик ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули

16-БОБ . СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ АМАЛГА ОШИРИШДА ХОРИЖИЙ МАМЛАКАТЛАР ТАЖРИБАСИ.

16.1 Япония давлатининг тизими ва солиқ сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари;

16.2 Япония солиқ маъмурчилиги таркибий тузилиши ва солиқ тўловчилар билан ишлаш тажрибаси;

16.3 Россия Федерацияси солиқ тизими ва унинг концептуал асослари;

16.4 Хитой солиқ тизими шаклланиши ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари;

16.1. Япония давлатининг тизими ва солиқ сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари;

Япония давлати солиқ тизими ҳақида тўхталадиган бўлсак, 2017-йил молия йили Фискал консолидациялашган режанинг иккинчи йилини белгилайди. Ундаги бюджетда ҳукумат иқтисодиётни ривожлантириш ва фискал консолидастийлаштиришни давом эттиради.

1. Иқтисодиётни ривожлантириш соҳасида:

-Жамиятдаги фуқароларга яхши ҳаёт тарзи яратиш мақсадидаги сиёсатлар: а) бола парваришловчиларнинг ва узоқ муддатли хамшираларнинг ойлик маошини ошириш; б) бола парвариши имкониятларини кенгайтириш яъни кутиш рўйхатидаги болалар сонини камайтириш; с) минимум пенсия олиш даврини 25 йилдан 10 йилга қисқартириш; д) аёллар учун бола туғиш даври даромадининг олиб туриш вақтини узайтириш; э) ишчилар суғурта тўловларини камайтириш ва ф) янги давлат таълим грантларини жорий қилиш

-иқтисодиётни ривожлантиришда. Хусусий ва жамоат соҳалари уйғунлашуви потенциал ўсишига эътибор қаратиш; илмий тадқиқот харажатларини ошириш; инновастия ва янги технологик ишланмаларни қўллаб қувватлаш ва фойдали соҳаларда жамоат инвестистийларини ошириш.

-ишлаш шароити реформлари. Иш ҳаққини ошириш учун молиявий ёрдамларни таъминлаш, доимий таътилларни жорий қилиш ва доимий бўлмаган ишчилар учун иш шароитларини ошириш

2. Фискал консолидациялаш сиёсати.

-ижтимоий ҳимоя тизимини соғломлаштириш. Ижтимоий ҳимоя харажатларининг ўсишини назорат қилиш (+ 500 миллиард эн). Адолатли солиқ юки ва мақбул имтиёзларга эришиш учун турли хил реформлар ташкил қилиш. Булар орасида: 1) 70 ёшдан ошганлар учун юқори тиббиёт ва парвариш харажатларига лимитларни мунтазам ошириб боориш; 2) 75 ёшдан ошган қариялар учун тиббиёт сугуртаси тўловларидаги вақтинча диссоунт ставкаларни ҳисобга олиш ва 3)узок муддатли ҳамшира тўлов тизимида асосланган янги ҳиоблашни жорий қилиш

- давлат облигастиялари бўйича. Давлат облигастиялари бўйича режалаштирилган кўрсаткичга (34,4 трилион эн) амал қилиш

Бундан ташқари Япония давлатида солиқ соҳасидаги ислохотларга катта эътибор қаратилади. Ҳамда жамиятда солиқ маданияти юқори бўлиш билан бир қаторда ҳар бир фуқаронинг солиқлари ўз вақтида тўлаш мажбурияти қонуний белгилаб қўйилган. Жумладан, Япония Конституциясининг 30-моддасида “Фуқаролар қонун билан белгилаб қўйилган солиқларни тўлашга мажбурдир”, 84-моддасида эса “Қонун ва унга тенглаштирилган ҳужжатлардан ташқари бошқа ҳужжатлар асосида янги солиқлар жорий қилинмайди ва ундирилмайди” каби моддалар киритилган.

Шу ўринда, Япония давлатининг солиқ тизимини назарий ўрганишни мамлакатда қандай турдаги солиқлар мавжудлигига оидлик киритиб олишдан бошласак, мақсадга мувофиқ бўлади. Қуйидаги жадвалдан кўриниб турибдики, Японияда жами бўлиб, 46 та солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ундирилади. Улардан 20 таси умумдавлат солиқлари, 14 таси маҳаллий солиқлар бунда улар префектура доирасида ундирилади. Қолган 12 таси шаҳар, туман ва қишлоқ доирасидаги маҳаллий солиқлар.(шунини таъкидлаш лозимки, Мамлакатда 47 префектура бўлиб, у ўз ичига 3045

шаҳарлар, туманлар ва қишлоқлар жамлаган ҳамда уларнинг ҳаммаси маҳаллий бюджетга эга).

Япония солиқ тизимини ўрганиш жараёнида биз учун нотаниш ҳисобланувчи префектура ва муниципал тушунчаларига дуч келамиз. Префектура деганда йирик ҳудуд назарда тутилиб, Ўзбекистон мисолида олиб қаралганда вилоятга тўғри келади. Бу дегани Японияда префектуралар муниципаллардан ташкил топади. Мунистипаллат ўз навбатида туман муниципаллари, шаҳар муниципаллари ва қишлоқ муниципалларига ажралади. Бир муниципал шаклидан бошқасига ўтиш учун меъзон аҳоли сони ҳисобланади, яъни агар қишлоқ муниципал дейилганда аҳоли сони 50 мингдан кам бўлган префектурага бўсунувчи ҳудудий бирлик назарда тутилади. Қизиғи шундаки, пойтахт Токио шаҳри ҳам 23 та муниципалдан ташкил топган.

Шу ўринда Япония давлат бюджетида асосий ўринда турувчи солиқлар ҳақида маълумот бериб ўтмоқчи эдик.

1. Корхона фойдасидан олинган солиқлар. Японияда корхоналар фойдасига қаратилган солиқларга қуйидагилар киради:

-корпорация солиғи (умумдавлат солиғи)

-бизнес солиғи (маҳаллий солиқ)

-префектура ва муниципал рўйхатда турганлик учун солиқлар

Шуни эслатиб ўтиш керакки, кичик ва ўрта корхоналарга устав капитали 100 млн энга тенг ва ундан кам корхоналар киради. Қуйидагилар бундан мустасно, агар:

- Устав капиталнинг 100 фоизи катта корхона томонидан молиялаштирилган бўлса (бундай катта корхонага устав капитали 500 млн эндан юқори бўлган корхоналар киради)

- Устав капиталнинг 100 фоизи икки ва ундан ортиқ катта корхона томонидан молиялаштирилган бўлса;

Бизнес солиғи одатда солиқ базасига эга бўлган корхоналарда, яъни фойда олган корхоналардан ундирилади. Аммо корхонанинг устав капитали

100 млн эндан юкори корхоналардан ҳам ундирилиши мумкин. Сув, электр энергия таъминотини кўрсатувчи корхоналар ва суғурта ташкилотлари олган фойдасидан эмас белгиланган тушум доирасида тўлайдилар. Бизнес солигининг ставкаси қуйидаги жадвалда акс эттирилган.

Перфектура ва муниципал рўйхатда турганлик учун солиқлар икки турдаги маҳллий солиқлардан ташкил топган: миллий корпорация даромади асосида ҳисобланадиган фойда солиғи ва маҳаллий корпорация солиғи. Махсус ставкалар маҳаллий ҳокимият томонидан қўлланилиши мумкин.

Корпорация солиғидан ундириладиган рўйхатда турганлик учун солиқ миллий ҳукумат томонидан маҳаллий корпорация сўлиғи сифатида ундирилади яъни, 2014- йил октябрдаги солиқ ислохотидан кейин молия йили учун қишлоқ ва шаҳар бюджети ўртасидаги тафовутни каматириш учун қўлланилади, ҳамда унинг ставкалари қуйидагича.

Ундирилган солиқ ставкалардан келиб чиқиб префектура ёки муниципал бюджетга тақсимланади. Бундан ташқари, маҳаллий корпорация солигининг ставкаси 2014-йил солиқ ислохотидан кейин барча корхоналар учун 4.4% қилиб белгиланди.

2. Жисмоний шахслардан олинадиган даромадига солинадиган солиқлар

Японияда Жисмоний шахслардан олинадиган даромадига солинадиган солиқлар миллий даромад солиқ ҳамда маҳллий рўйхатда турганлик учун солиқдан иборат. Миллий даромад солиғи учун солиқ солинадиган йил каледар тил ҳисобланади. Маҳаллий рўйхатда турганлик учун солиқ муниципал ҳокимият томонидан ўша ҳудудда яшавчи ва даромад олувчи жисмоний шахсларга қўлланилади.

Японияда шахсларни солиқ мажбурияти уларнинг резидентлик статусидан келиб чиқиб белгиланади. Жисмоний шахслар қуйидаги 3 та категория бўйича класификацияланади:

- Доимий резидентлар. Уларга Япония миллати вакили ёки 10 йил давр мобайнида ҳеч бўлмаса 5 йили давомида Японияда бўлган норезидентлар киради.
- Доимий бўлмаган норезидентларга Япония миллати вакили бўлмаган охириги 10 йил ичида 5 йилдан кам Японияда яшаган шахслар киради.
- Юқоридаги талабларга жавоб бермайдиган шахслар норезидентлар ҳисобланади¹⁸.

Чет эл миллати вакили Японияга келиши билан ўз иш берувчиси билан аниқлиштирилган ҳолда шартнома тузмаса, яъни бир йилдан кам муддатда мамалакатда бўлиши ҳақида, резидент жисмоний шахс ҳисобланади. Бундан ташқари давлатлар ўртасидаги икки томонлама солиққа тортмаслик каби халқаро шарномалардам келиб чиқиб, қуйидаги талабларга жавоб берувчи норезидентларнинг даромади солиққа тортилмайди:

- 12 ой кетма-кетлик ичида 183 кундан кам мўддатда Японияда яшаганлар;
- Уларнинг ойлик маошлари норезидент томонидан тўланган бўлса;
- Берилган маош Япониядаги доимий муассаса томонидан берилмаган бўлса¹⁹;

Доимий резидентлар уларнинг четда топган даромадлари билан манбасидан қатъий назар солиққа тортилади. Доимий бўлмаган резидентлар эса фақат Японияда топган ва мамлакатда бўлмаган мамбалардан тўланган ҳамда Японияга қайтарилган даромадлари юзасидан солиққа тортилади. Норезидентлар эса фақат японияда топган даромадлари доирасида солиққа тортилади.

Юқоридаги жадвалдан кўриниб турибдики, Японияда миллий даромад солигининг ставкаси прогрессиве ставка ҳисобланади, яъни энг кам ставкаси 5% ни ташкил қилиб йил давомида олинган даромаднинг 1950 000 эни ушбу

¹⁸ Worldwide Personal Tax and Immigration Guide 2016–17

¹⁹ Taxation in Japan 2015 -KPMG Taxcorporation

ставкага тортилади, энг юқори ставкаси 45% га тенг ва 40 млндан юқори даромадлар ушбу ставкада солиққа тортилади. Бундан ташқари, ҳар йили чегирилиши мумкин бўлган даромад миқдори келтирилади, ушбу харажатларга асосан тиббий харажатлар киради.

Маҳаллий рўйхатда турганлик учун солиқ ҳам ўз навбатида икки кўринишда ундирилади: биринчиси, даромадидан қатъий назай белгиланган суммада яъни министипал даражада 300 эн префектура даражасида 1000 эн миқдориди. Иккинчиси, пропорционал тартибда 10% ставкада.

3. Билвосита солиқлар. Японияда ушбу тартибда ундириладиган солиқларга истеъмол солиғи, божхона божлари ва аксиз божлари киради.

Истеъмол солиғида солиқ солиндиган база мамлакат ичидаги ўтказмалар учун шартномалар қийматидан келиб чиқиб аниқланса, импорт қилинаётган товарлар учун солиқ базаси товарнинг божхона баҳоси ҳамда божхона божлари ва аксиз божларини қўшиб ҳисобланади. Солиқ ставкаси 2015- йил октябрьдаги солиқ ислохотларидан кейин 8%дан 10%га оширилди. Ушбу ставка 2017-йил 1-апрелгача қилиб белгиланган эди, аммо мамлакатдаги иқтисодий ҳолатдан келиб чиқиб 10%лик солиқ ставкасини 18 ойга кечиктирилди.

Божхона божлари Японияда Жаҳон Савдо Ташкилоти томонидан белгиланган нормалар асосида тартибга солинади. Бундан ташқари, Японияда ҳар 3-5 йилда божхонадан товар олиб кирувчи импортлар божхона аудитидан ўтказилади, қўнбузарлик ҳолатлари аниқланган ҳолатлар бундан мустасно. Божхона аудити одатда, божхона инспекторлари томондан ўтказилади. Бунда улар текширув ўтказиш учун танланган вимпотер ёки экспортдан божхонага оид далолатномаларни, юк халарини ва бошқа ҳужжатларни талаб қилиб олиш ҳуққига эга. Одатда будай текширув 2 ойдан 6 ойгача давом этади. Текширув натижасида аниқланган декларацияга киритилмаган товарга 15%, божхона божи вақтида тўланмаганларига эса 10% жарима қўлланилади.

Мол-мулк солиғи.

Японияда мол-мулк солиғини юридик ва жисмоний шахслар бир хил ставка бўйича тўлайдилар. Одатда бу мол-мулк қийматидан 1.4 % га тенг бўлади, уч йилда бир марта қайта баҳоланади. Солиқ солиш объектига бутун қўчмас мулк, банк депозитлари бўйича фоизлари киради. Шу билан бирга мол-мулк солиғи мулкнинг бир эгадоридан бошқасига ўтаётган пайтидан, яъни мулкни харид қилиш ва сотиш пайтида ҳам тўланади²⁰.

Мерос солиғи ва ҳадя солиғи.

Япония мерос ва ҳадя солиқлари Солиқ Қонуни билан тартибга солинади. Мерос солиғи меросни қабул қилиб олган ва вафот этган шахснинг меросхўридан ундирилади. Ҳадя солиғи моддий кўринишда совға қабул қилиб олган шахслардан ундирилади. Ҳадя солиғи мерос солиғини тўлдирувчи солиқ ҳисобланади. Иккала солиқ ҳам умумдавалат солиғи ҳисобланади ва маҳаллий даражада ундирилмайди. Мерос солиғида вориснинг ўзи солиққа тортилади, унинг мерос тарикасида олган мулки эмас. Мерос солиғи мулкнинг умумий қийматидан келиб чиққан ҳолда ҳар бир меросхўр учун алоҳида-алоҳида ҳисобланади²¹.

Солиқни ҳисоблаш қуйидагича амалга оширилади:

- Барча меросхўрлардан солиққа тортиладиган мол-мулклар жамланади
- “Жами солиқа тортиладиган мулкнинг қийматидан” чигирилиши лозим бўлган ¥30 миллион ҳамда ҳар бир мерос олувчининг сонидан келиб чиқиб, ҳар биридан ¥6 миллиондан чегирилади.
- Солиққа тортиладиган мулк қиямати ҳар бир солиқ тўловчининг мулкка бўлган қисми доирасида тақсимланади
- Қуйида берилган прогрессиве ставка бўйича ҳар бир солиқ тўловчининг улуши доирасида алоҳида-алоҳида мерос солиғи ҳисобланади.

Мисол. Япония бир киши ўлимидан олди хотини ва икки ўғлига 400 млн энлик меросни қолдирди. Бунда хотинига 200 млн эн ёки мероснинг 50%и, ўғилларига 100 млн эндан. Мерос олувчилар учун мерос солигини ҳисоблаймиз:

1. Рухсат этилган суммани умумий солиқ обектидан чегирамиз, яъни 30 млн+6 млн*3(мерос олувчи шахс учу нафар бўлганлиги учун), жами 48 млн эн бўлади.
2. 48 млн энни мерос суммасининг нисбатидан келиб чиқиб ҳар бир мерос олувчидан чегирилади, яъни аёлдан 24 млн эн ўғилларидан 12 млн эндан.
3. Ҳар бири учун мерос солиғи ҳисоблаймиз.

Хотинига: $200-24=176$ $176*40\%=70.4$ млн эн

Биринчи ўғлига: $100-12=88$ $88*30\%=26.4$ млн эн

Иккинчи ўғлига: $100-12=88$ $88*30\%=26.4$ млн эн

Жами тўланиши керак бўлган мерос солиғи суммаси: 123.2 млн энга тенг.

Ҳада солиғи ҳада олувчидан ҳада берган шахс ҳаётлик вақтида ундирилади. Ҳада солиғининг солиқ солинадиган базаси дейилганда рухсат этилган 1.1 млн энни чиқриб ташлангандан сўнг календар йил давомида олинган совғалар қийматидан келиб сиқиб ҳисобланади. Ҳада солиғи бўйича солиқ ставкалари яқин қариндошлар ўртасида бериладиган совға билан бегона шахслар бир-бирига берадиган ҳадылар бўйича фарқланади. Ушбу солиқ тури бўйича энг паст ставка 10% 2 миллион энгача бўлган ҳадылар учун, энг юқориси 55% бўлиб, 45 миллиондан юқори бўлган солиқ базасига таққиб этилади.

16.2. Япония солиқ маъмурчилиги таркибий тузилиши ва солиқ тўловчилар билан ишлаш тажрибаси

Миллий солиқ агентлиги дастлаб 1949- йилда даромад, корпоратив, истеъмол солиқлари ва шу каби бир қатор солиқларни ундириш мақсадида Молия вазирлиги ҳузурида ташкил этилган.

Солиқ сиёсати Молия вазирлиги ва унинг таркибий қисми ҳисобланган Миллий солиқ агентлиги томонидан юритилиб, давлат солиқ хизмати идоралари ижро этувчи орган ҳисобланади.

Хизматнинг таркибий тузилиши Миллий солиқ агентлигининг марказий аппарати, 12 та ҳудудий бошқармалари ва уларнинг 524 та солиқ инспекциялари, солиқ коллежи ҳамда, солиқ арбитражидан иборат.

Миллий солиқ агентлигининг Марказий аппаратида 683 та (1.2%), ҳудудий солиқ бошқармаларида 10,8 минг нафар (19.3%), давлат солиқ инспекцияларида 43.9 минг (78.1%), солиқ коллежида 336 (0.6%), солиқ арбитражида 477 нафар (0.8%) солиқ ходимлари меҳнат фаолиятини амалга ошириб келмоқда.

Таъкидлаш лозимки, умумдавлат солиқларини ундириш ва назорат қилиш билан миллий солиқ агентлиги (56.2 минг нафар ходимлар) ва маллий солиқларни ундириш билан эса Мунисипал давлат идоралари (84 минг нафар) шуғулланади.

Солиқларни ундириш, солиқ текширувларини ташкил этиш ва солиқ тўловчиларга хизматлар кўрсатиш соҳалари ўзига хос хусусиятларга эга.

Японияда Молия вазирлиги ҳузуридаги миллий солиқ агентлиги томонидан умумдавлат солиқларининг тўғри ҳисобланиши, ўз вақтида ва тўлиқ ҳажмда давлат бюджетига тушишини назорат қилиниши белгиланган бўлиб, маҳаллий солиқлар ва йиғимларни ҳудудий мунисипалитетлар назорат қилиши, бюджетдан ташқари мақсадли жамғармаларнинг назорати эса ушбу жамғармаларни йиғиш билан шуғулланувчи идоралар томонидан амалга оширилади.

Тўланган солиқлар дастлаб “Умумдавлат солиқларини йиғиш фонди”га жамланиб, сўнгра ой якуни билан марказий банкдаги давлат бюджет даромадларини ташкил этувчи махсус ҳисоб рақамига ўтказилиши белгилаб қўйилган. Бунда Умумдавлат солиқларини йиғиш фондининг назорати Япониянинг Молия вазирлигига юклатилган.

Японияда куча-кундуз (24 соат) ишловчи савдо дўконларида солиқ тўловларини қабул қилиш амалияти жорий этилган бўлиб, бу иш билан банд ҳодимларни ишдан кейинг бўш вақтларида солиқларни тўлаш имкониятларини беради²².

Жисмоний шахслар томонидан тўланадиган умумдаваллат солиқлари бўйича солиқ даври ва уни тўлаш муддатлари қонунчиликда белгиланган бўлса, юридик шахслар тўлайдиган айрим умумдаваллат солиқлари бўйича корпорациялар ҳисоб сийсатида кўзда тутадиган солиқ даври ва уни тўлаш муддатларидан келиб чиқиб, солиқлар бўйича ҳисоботларни тошириш ва тўловни амалга ошириш ҳуқуқлари берилган.

Бу биринчидан, тадбиркорлик фаолиятининг эркинлигини таъминласа, иккинчидан, солиқ ҳисоботлари ва тўловини ҳар бир корпорация ўзи ихтиёрий танлаш ҳуқуқини беради.

Солиқ қарзи мавжуд бўлган солиқ тўловчиларга доимий равишда телефон тармоғи орқали эслатмалар бериб борилади.

Японияда солиқ тўловчиларни назорат қилиш мақсадида, биринчи навбатда, уларни ҳисобга олиш ишлари амалга оширилади. Бунинг усгун солиқ тўловчиларда белгиланган тартибда рўйхатдан ўтиш, аниқ юридик манзилига эга бўлиш, юридик манзили ўзгарган ҳолларда солиқ идораларини хабардор этиш талаб қилинади. Булардан ташқари, солиқ органлари орасида ўзаро солиқ тўловчилар тўғрисидаги мавжуд маълумотлар алмашилиши йўлга қўйилган.

Солиқ тўловчилар тўғрисидаги дастлабки барча маълумотлар жамланиб, келгусида назорат тадбирларини амалга ошириш мақсадида, солиқ тўловчилар тўғрисидаги ягона маълумотлар базаси “КСК” тизими жорий этилган²³.

²² www.nta.go.jp

²³ www.mof.go.jp

Мазкур базага солиқ органлари томонидан тўпланган барча ҳужжатлардан олинган маълумотлар, солиқ тўловлари бўйича ҳисобот маълумотлари ва тўловлар миқдорлари жамланади.

Солиқ текширувларини ташкил этишдан аввал ушбу маълумотлар базасидан фойдаланган ҳолда солиқ тўловчининг Товар айланмаси ва фаолият турларига қараб таҳлил ҳамда камерал назорат ўтказилади.

Қонун бузилиши мавжуд ҳолатларда солиқ тўловчилар оғзаки ва ёзма равишда огоҳлантирилади.

Солиқ тўловчилар солиқ органлари томонидан берилган огоҳлантиришларга риоя этмаган тақдирда, ихтиёри солиқ текширувлари, қонунчилик қўпол равишда бузилган ҳолатларда эса мажбурий солиқ текширувлари ўрқазилади.

Япония солиқ тизимида ишловчи ҳодимларнинг 70% солиқ текширувларини ўтқазиш билан шуғулланади.

Японияда солиқ тўловчилар тўғрисида қонун бузилиши ҳолатларини олдини олиш мақсадида, керакли қўшимча маълумотлар йиғиш жорий этилган. Тўпланган маълумотлар келгусида солиқ тўловчиларни назорат ва таҳлил қилиш, сўнгра солиқ текширувларини ташкиллаштириш ва ўтқазиш учун асос бўлади.

Япония солиқ тизимини ривожлантириш жараёнида солиқ тўловчилар билан ишлаш ва уларга хизматлар кўрсатиш соҳаси ҳам мос равишда шаклланган.

Солиқ тўловчилар билан ишлашда интерактив хизматлар кўрсатиш, мамлакат фуқароларига солиқ соҳасидаги билимларни ёшлидан сингдириш солиқлар тўлашда онгли муносабатни шакллантириш, солиқ мажбуриятларини бажаришда турли хилдаги мустақил институтларнинг фаолият кўсатиш ҳамда солиқ тўловчилардан солиқ қонунчилиги ва солиқ хизмати ҳодимларига бўлган муносабатларини доимо ўрганиб мониторинг

қилиб бориш Японияда солиқ тўловчилар билан ишлашнинг аҳамиятли жиҳатлари ҳисобланади²⁴.

Мамлакатда солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатишнинг электрон тизими барча фуқаролар учун солиқ соҳасидаги маълумотларни тезкорлик билан олиш ҳамда солиқ бўйича ўз мажбуриятларини тўлиқ бажариш учун кенг имкониятлар яратмоқда.

Японияда ҳар бир фуқаро давлат солиқ хизмати веб сайтига кириб (www.nta.go.jp) солиқ тизими ва солиқ соҳасидаги янгиликлар билан тўлиқ танишади ҳамда шу веб сайт орқали солиқ декларациялари, ҳисоботларни тақдим этиши, солиқларни тўлаши солиқ соҳасидаги ўзини қизиқтирган масалалар бўйича тегишли жавонлар олиши, солиқ органлари томонидан ўтказилаётган аукционлар, эр, мол-мулк нархлари ва шу каби бошқа маълумотлар олиш имкониятларига эга.

Бундан ташқари Web-Tax-TV веб сайтига солиқларга тегишли видео материаллар, солиқ идоралри томонидан амалга оширилган ишлар, солиқ қонунбузарликлари бўйича тергов материаллари, ҳамда халқаро солиқ муносабатларига оид маълумотлар виедео роликлар жойлаштириб борилади.

Мамлакат фақароларида солиқ маданиятини юксалтириш, солиқ тўлашда онгли муносабатни шакллантириш мақсадида ўз-ўзини бошқариш органлари билан ҳамкорлида ҳар йили 11-17 – ноябр кунлари “Солиқ ҳақида ўйлайлик” ҳафталиги ўтказилиб борилади²⁵.

Ушбу тадбир давомида мактабалр ва жамоат жойларида турли хил кўринишда танловлар, мусобақалар, йиғилишлар ташкил этилади. Мамлакат телевиденияси ва интернет тармоқлари орқали солиқ соҳасидаги янгиликлар ва ўзгаришлар бўйича маълумотлар бериб борилади ҳамда солиқ идораларида “Очиқ эшиклар куни” ташкил этилиб, солиққа оид муносабатлар бўйича семинар, брифинг ва давра суҳбатлари ўтказилади.

²⁴ An out Line of Japanese taxes System 2016

²⁵ Soliq to'lovchilar bilan ishlash Toshkent-"yangi asr avlodi"-2010

Японияда солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш ПР тизими, яъни, аҳоли билан ишлаш, эркин мулоқот ва тарғибот тизими шаклланганини ҳам алоҳида такидлаш лозим.

Ушбу мақсадда Япония Миллий солиқ агентлигида ва ҳудудий бошқармаларда бўлимлар, йирик солиқ инспекцияларида шўбалар ташкил этилган ва бошқа солиқ инспекцияларида махсус мутахассислар ажратилиб, солиқ тўловчилар билан эркин мулоқотлар ўтказиши ва ташкилий тадбирларни амалга оширади.

Масалан, ҳар йили турли соҳалардан 1500 дан ортиқ мутахассисларни жалб этиб, уларга махсус анкеталар тарқатилади ва солиқ соҳасидаги ҳамда давлат солиқ хизмати ходимлари тўғрисидаги фикр ва мулоҳазалари ўрганиб чиқилади.

Японияда солиқ маслаҳати тизими орқали солиқ тўловчиларга маслаҳат бериш, телефон тармоқлари орқали унинг саволларига жавоб бериш ҳамда ҳисобот ва декларацияларни тузишда солиқ тўловчиларга бевосита ёрдам кўрсатиб келинмоқда.

Жумладан, Япония солиқ инспекцияларида ҳар йили декаларастия топшириш муддатларида солиқ хизмати ходимларидан иборат солиқ маслаҳатини берувчи алоҳида гуруҳлар ташкил этилиб, солиқ декларацияларини тўғри ва аниқ тўлдирилиши ҳамда топширилишида улар томонидан солиқ тўловчиларга ёрдам кўрсатилади.

Бундан ташқари, мамлакат бўйича давлат солиқ хизматида 634 та мутахассис телефон орқали солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатди.

Солиқ тўловчиларга солиққа оид маслаҳатлар бериш мақсадида, мустақил институлар, яъни солиқ бухгалтерия сертификатида эг бўлган жамоат уюшмалари имтиёзли бўлган, яъни, “кўк декларациялар”ни топширишга қўмаклашувчи 70 мингдан ортиқ солиқ маслаҳатчилари фаолият кўрсатмоқда.

Японияда солиқ тизимининг асосий негизи солиқ тўловчиларнинг ўзлари томонидан ҳисоблаб чиққан ҳолда солиқларни тўлаш ҳисобланади.

Миллий солиқ агентлигининг асосий йўналиши қуйидаги 2 та соҳа: “солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш”, “солиқ маъмурчилигининг адолатли ва ҳаққоний солиққа тортишга эришиши” ҳисобланади²⁶.

Солиқларни тўлаш тизимининг солиқ тўловчиларнинг ўзлари томонидан ҳисоблаб чиққан ҳолда солиқларни тўлаш тушунчаси. Бу солиқ тўловчиларнинг ўзлари томонидан декларация тўлдирган ҳолда даромадлари суммасини белгилашларидир. Бунинг учун эса солиқ тўловчилар солиқ қонунчилигида белгиланган мажбуриятларини ўз вақтида сидкидилдан бажарисжларини тушунишлари керак.

Японияда солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш “солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш” бўлими томонидан амалга оширилади.

Зарурат юзасидан солиқ тўловчиларга декларация тўлдиришида маслаҳатлар ва ёрдамлар кўрсатишда бошқа бўлим ходимлари ҳам бевосита иштирок этади.

Бошқача қилиб айтганда, “солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш” бу нафақат маълум бир бўлимнинг, балки бошқа бўлимларнинг ҳам бевосита ишидир.

Солиқ органларининг асосий иш йўналишини Давлат солиқ бошқармаси белгилайди. Солиқ департаментлари ўз туманларида шароитдан келиб чиқиб уни аниқлаштиришади ва солиқ инспекцияларига кўрсатмалар беришади.

Солиқ инспекциялари ўз фаолиятларини солиқ департаменти кўрсатмарига биноан, уларга қарашли солиқ тўловчиларнинг сонини шарт-шароит, корхоналар фаолияти, корхоналар масштабини ҳисобга олган ҳолда қўл остидаги туманларда олиб боришади.

Мавжуд шароитдан келиб чиқиб, “солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш”дан ҳар хил ёндашувлар талаб қилинади (мисол учун қишлоқ жойларидан шаҳарнинг ҳар хил жойларини билиш, ушбу ҳудуд яшовчиларининг солиқларига тааллуқли билимлар).

Маълумотларни газета, радио ва бошқа оммавий ахборот воситалари орқалитарқатиш чора тадбирлари бир-бирига яқин бўлган солиқ инспекциялари ҳамкорлигида амалга оширилади. Бундай ҳамкорлик катта ҳудудларда кўп ўтказилади.

Япониядаги солиқ тушумларининг 70% фозини юридик шахсланинг фойда солиғи, декларация қилинадиган даромад солиғи, тўлов манбаидаги даромад солиғи ва талаб солиғи ташкил этади²⁷.

Декларация қилинадиган даромад солиқ 10 турга бўлинади. Асосий декларация қилинадиган даромадлар – савдодан, қишлоқ хўжалигидан, асосий воситалар ижарасидан.

Якка тартибдаги тадбиркорлар учун “тижоратни рўйхатга олиш китоби” йўқ. Шунинг учун солиқ органлари якка тартибдаги тадбиркорлар шароитини билиш учун уларнинг манзилларини аниқлаштиришади. Бундан ташқари, солиқ тўловчилар томонидан тақдим этилаётган маълумотларга ҳам кўп нарса боғлиқ.

Даромад солиғи тўловчилар ката миқдорни ташкил этади, бу шахслар солиқ органлари билан декларация тўлдириш ва солиқларни тўлашда рўпара бўладиган шахслар ҳисобланади. Булар тўлов манбаидан солиқ ушлаб қоладиган агентлар ҳисобланишади (ойлик тўловчилар, дивидентлар берувчилар, фозилар берувчилар ва бошқалар).

Тўлов манбаидан солиқ ушлаб қоладиган агентлар, асосан юридик ташкилотларнинг фойда солиғи ҳамда декаларастия қилинадиган даромад солиғи тўловчи юридик шахслар, якка тартибдаги тадбиркорлар, молия ташкилотлари ҳисобланишади.

Солиқларни декларация қиладиган шахслар орасидан кўплари ортикча тўланган солиқни орқага қайтариш учун декаларастия тўлдиришади.

Ҳар ойда маошдан ушлаб қолинадиган даромад солиғи суммаси бир йил давомида тўланадиган миқдордан ошиш ҳолатлари ҳам учрайди.

²⁶ Soliq to'lovchilar bilan ishlash Toshkent-"yangi asr avlodi"-2010

²⁷ 2017 Japan Tax reforms outline

Солиқ тўлаш жараёнлари нуқтаи назаридан, Япония солиқ тўловчиларини 3 турга ажратиш мумкин²⁸.

Биринчи тури, яъни тартибдаги тадбиркорлар ва юридик шахслар. Улар доимий хўжалик фаолияти билан шуғулланишади ва ҳар йили декларация топширишади, лекин булардан камида 5 миллиондаси юридик шахсларнинг даромад ва фойда солиғи тўловчилари солиқ манбайдан солиқ ушалб қоладиган агентлар ҳисобланади. Уларнинг улуши Япония солиқ тушумларининг ярмини ташкил этади.

Иккинчи тури, солиқ манбайдан солиқ ушлаб қоладиган солиқ тўловчилар. Бошқача қилиб айтганда, иш ҳақидан, дивидентлардан даромад олувчи ва ундан даромад солиғи тўловчи хизматчилар ҳисобланади, ҳамда ушбу гуруҳга Япония фуқароларининг катта қисми киради.

Учинчи тури, ортиқча тўланган солиқни қайтариб беришни сўраб декларация тўлдирган индивидуал солиқ тўловчилар. Ушбу гуруҳга кирувчи солиқ тўловчилар ҳар йили декларация тўлдириши шарт эмас. Даромад суммаси ошиши ёки камайиши, тизимдаги ўзгаришлар туфайли (пенсия билан боғлиқ ҳолатлар ва бошқалар) декларация тўлдирилади²⁹.

Бошқача қилиб айтганда, ортиқча тўланган солиқ суммасини қоплаб бериш бўйича топшириладиган декларациялар сони 10 миллионгани ташкил қилсада, уларнинг маълумотлари ҳар сафар ўзгаради. Ортиқча тўланган солиқ суммасини қайтариб бериш бўйича топшириладиган декларациялар топширувчиларнинг асосий қисмини манбадан даромад солиғини тўловчилар ҳисобланади.

Бундан ташқари, Японияда солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатиш қуйидаги 5 та йўналишда олиб борилади:

1. Маълумотларни бевосита тақдим этиш.
2. Алоҳида аниқ бошқарув

²⁸ Taxation in Japan 2015 -KPMG Taxcorporation

²⁹ Soliq to'lovchilar bilan ishlash Toshkent-"yangi asr avlodi"-2010

3. Охириги декларация топшириш мобайнида маълумотларни тарқатиш

4. Солиқ маслаҳатчилари орқали маълумотларни тарқатиш

5. Маълумотларни оддий усулда тарқатиш йўли

Япония солиқ тизими маълум схема бўйича тузилмаган. Унинг ҳозирги ҳолати кўп йиллик изланишлар эвазига яратилган. Бундан ташқари, унга солиқ қончилигидаги ва жамиятдаги ўзгаришлар ўз таъсирини кўрсатиб келган.

Юридик шахслар орасида кичик масштабли корхоналар ҳам бор, уларнинг сотув ҳажми эса жуда кам. Индивидуал тадбиркорлар орасида эса каттакорхобадари борлари мавжуд, лекин уларнинг кўпчилиги кичик корхоналар бўлиб, уларда фақат оила аъзолари ишлашади. Бундай тадбиркорлар солиқ маслаҳатчиларидан кам фойдаланишади. Улар кунлик мажрийатлар билан банд. Уларнинг бухгалтерия ҳисоботларида аҳволни тўғри акс эттирмалик тенденцияси кузатилади. Декларацияларни топшириш вақтид бунда йқичик тадбиркорларга уларни тўғри тўлдириш учун кўп ҳолатларда ёрдам кўрсатишга тўғри келади. Бу эса солиқ органларининг солиқ тўловчиларга хизмат кўрсатишдаги вазифаларидан бири ҳисобланади.

Юридик шахсларнинг фойда ва истеъмол солиғи бўйича солиққа тортиш давр бу юридик шахснинг хўжалик йили ҳисобланади. Ҳар бир юридик шахснинг хўжалик йили ҳар қандай давр бўлиши мумкин (бир йилдан ошиқ бўлмаган давр).

Юридик шахсларнинг фойда ва истеъмол солиқларини тўлаш ва декларацияларни тўлдириш даври хўжалик йили тугагандан сўнг 2 ойдан кейин бошланади. Даромад солиғини солиққа тортиш даври селендар йили ҳисобланади. Даромад солиғини тўлаш ва декларация тўлдириш муддати кейинг йилнинг 15- марти, истеъмол солиғини тўлаш ва декларация тўлдириш муддати эса 31-март деб белгиланган³⁰.

³⁰ Soliq to'lovchilar bilan ishlash Toshkent-"yangi asr avlodi"-2010

Японияда солиқ маъмурчилигини асосий бўғинларидан бири бўлган солиқ ҳисоботлари ва улар бўйича тўловларни амалга ошириш тартиби хусусида тўхталиб ўтамиз. Японияда солиқларни декларация қилиш ва тўлаш тизими қабул қилинган бўлиб, унга амал қилинишини таъминлаш мақсадида солиқ инспекциялари ўтказиб турилади. Агар декларацияларни оддий текшириш пайтида хатолар аниқланадиган бўлса, тўланадиган солиқ миқдорига ўзгариш киритилади. Бу каби оддий текширишлар солиқ тўловчининг розилигини олган ҳолда ўтказилади.³¹

Декларацияларнинг қонунга тўғри келиши текшириб бўлингач, даромадларни ҳисоблаш ва декларацияга киритиш чоғида йўл қўйилган хатолар тўғриланади. Бу каби хатоларни тўғрилаш декларация тизимининг асоси бўлиб, солиққа тортишда адолатни таъминлаш учун ниҳоятда муҳим аҳамият касб этади. Хуллас, солиқ инспекцияси ва солиқ текширувлари солиқ бошқармалари фаолиятининг муҳим жиҳати ҳисобланади.

Солиқ тўғрисидаги қонунга кўра, солиқ органларининг инспекторлари солиқ тўловчини сўроқ қилиши ва уни текширувдан ўтказишлари мумкин. Бу сўроқ қилиш ва текширув ўтказиш ҳуқуқи, деб аталади. Сўроқ ўтказиш ҳуқуқи солиқ органларининг ходимлари солиқларни бошқаришдаги барча ишларни тўғри юритишларини таъминлаш мақсадида берилган. Агар текширилаётган солиқ тўловчи саволларга жавоб беришдан бош торста ёки текшириш ўтказишга тўсқинлик қилса, у қонун олдида жавоб беришига тўғри келади. Японияда текширишлар режаси йўқ. Бундай режа тузилмайди.

Барча солиқ тўловчилар тўғрисидаги маълумотлар тўпланиб, йиллик декларацияларнинг тўғрилиги текширилади, сўнгра янада чуқурроқ текширилиши лозим бўлган шахслар ажратилади. Бу - йиллик декларациялар топиширилганидан сўнг апрел ва май ойларида ўтказилади. Агар декларацияларни текшириш чоғида хатолар борлиги аниқланса ёки даромад миқдори нотўғри кўрсатилган бўлса, солиқ тўловчига бу ҳақда телефон ёки хат орқали хабар берилади. Шундан сўнг солиқ декларациясига тегишли тузатишлар киритилади.

³¹ Guide to Japanese tax 2016-2017 by Yugi Gomi, Zaikai Shoho Sha, Higashi Shombashi, Minatoku, Tokyo, Japan. P. 93.

Агар солиқ тўловчи катта бизнес билан шуғулланса ёки у томондан декларация қилинмаган даромад миқдори ҳаддан ташғари катта бўлса, махсус текширув ўтказилади.

Умуман олганда Японияда давлат солиқлари пул ёки қимматбаҳо қоғозлар ёрдамида тўланиб, банклар ва солиқларни йиғиш билан шуғулланувчи бошқа ташкилотларга топшириладиган ҳужжатларга солиқ тўлангани ҳақидаги тўловнома қўшиб қўйилади. Лекин гербли йиғимлар ҳамда листензия олиш учун тўланган солиқлар пул ёки гербли маркалар ёрдамида тўланади.

Декларация қилинган даромад солиғи, мерос ва ҳада солиғини тўлаш муддатлари кечиктирилиши мумкин. Агар солиқ тўловчи табиий офат натижасида жиддий моддий зарар кўрган бўлса ва бу ҳақдаги маълумот декларацияга киритилса, унга бир йилгача махсус имтиёз берилади.

Давлат солиқлари тўлаш Япония банки, почта ёки солиқ бошқармалари орқали амалга оширилади. Мамлакат бўйлаб тахминан 24 минг банк бўлими, 20 минг почта бўлими ва 524 солиқ бошқармаси мавжуд бўлиб, солиқ тўловчилар учун максимал даражада қулайлик яратилган. Тўпланган солиқлар ҳукуматнинг Япония банкидаги ҳисобига келиб тушади³².

Давлат солиғини ундиришни таъминлашда устувор эътибор, аввало, давлат солиқларини тўлашга қаратилади. Давлат солиғини ундириш тўғрисидаги қонунга мувофиқ, давлат солиғи барча бошқа мажбуриятлардан аввал тўланиши керак. Агар давлат солиғи ўз вақтида тўланмаса, тўлов талабномасидан сўнг солиқ тўловчининг мулки мусодара қилиниб, сотилади ва ушбу маблағ солиқ сифатида давлат ҳисобига ўтказилади. Лекин агар солиқ тўлов муддати ўтиб кетганидан кейин ҳам тўланмаслик хавфи мавжуд бўлса, тўлов муддати тугагунга қадар солиқни мажбурий равишда ундиришга киришилади. Ўз шахсий шароитидан келиб чиққан ҳолда, солиқ тўловчи тўлов муддатини кечиктириш учун муддат олиши мумкин³³.

Тўланмаган давлат солиқлари бўйича, одатда, 50 кун ичида солиқни тўлаш талабномаси юборилади. Агар ана шу муддат ичида солиқлар

³² Taxation in japan 2015 -KPMG Taxcorporation

³³ Soliq to 'lovchilar bilan ishlash Toshkent-"yangi asr avlodi"-2010

тўланмаса, солиқ тўловчининг мулкни мусодара қилиш жараёни бошланади. Мусодара қилинган мулкни сотишдан олинган маблағ солиқ сифатида ушлаб қолинади. Солиқ бошқармаси бу ишларни суд иштирокисиз амалга оширади. Мусодара қилиш жараёни талабномада кўрсатилган муддат ўтганидан сўнг 10 кундан кейин бошланади. Агар солиқ тўловчи солиқларни мулкни мусодара қилингандан кейин ҳам тўламаса, мусодара қилинган мулк сотилади ва бундан тушган маблағ солиқ сифатида давлат ҳисобига ўтказилади.

Одатда, давлат солиқларини кўрсатилган муддатнинг охиригача кунигача тўлаш мумкин. Лекин солиқ тўловчининг ҳаракатлари, хусусан солиқ тўлашдан бош тортиш ёки махсус сабаблар, жумладан, банкротлик туфайли солиқ тўланмаслигининг хавфи пайдо бўлса, одатда, олдини олиш чоралари (масалан, солиқни муддатидан олдин тўлаш тўғрисидаги талабнома, мулкни мусодара қилиш ва ҳоказо) қўлланилади.

Япония Давлат солиқ бошқармаси ўз иш юритиш жараёнида компютерлардан **1966 йил 2 февралдан** фойдалана бошлаган. 80 йилларнинг охирида ва 90 йилларнинг бошларида умумий онлайн тизими амалга тадбиқ этилган. Бундан ташқари, солиқ маъмурчилиги тизимида рўй берган ўзгаришлар боис солиқ бошқаруви тизимининг даражаси ва самарадорлигини ошириш мақсадида давлат солиқларини умумий бошқариш тизими – КСК тизими амалга тадбиқ этилган.

1995 йил январидан КСК тизимидан Токио солиқ бошқармасининг иккита солиқ инспекциясида эксперимент ўтказиш учун фойдаланилган. Сўнгра бу тизим мамлакатдаги барча солиқ бошқармаларига тарқалиб, 2001 йили Япониянинг барча солиқ органлари мазкур тизимга ўтган³⁴.

Солиқ тўловчиларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бу Японияда солиқ маъмурчилигини асосий эътиборли жиҳатларидан бири ҳисобланади. Бунда мурожаат қилиш тартиби қуйидаги тартибда амалга оширилади. Агар солиқ тўловчи солиқ органларининг фаолиятдан норози бўлса ёки солиқ бошқармаси бошлиғининг қарорларини асосиз деб ҳисобласа, ўз

³⁴ Guide to Japanese tax 2016-2017 by Yugi Gomi, Zaikei Shoho Sha, Higashi Shombashi, Minatoku, Tokyo, Japan. P. 121.

ҳуқуқларини ҳимоя қилишни сўраб, солиқ комиссиясига мурожаат қилиши мумкин. Шикоят ва аризалар тизими тез ва жўн простедура жараён бўлиб, солиқ тўловчининг ҳуқуқларини муҳофаза қилишга йўналтирилиши мумкин.

Агар солиқ тўловчи солиқ бошқармаси бошлиғининг давлат солиқларини ундириш тўғрисидаги қароридан норози бўлса, қарор қабул қилинган кундан бошлаб икки ой давомида қарорга нисбатан протест бериши мумкин. Қарорлар доим солиқ бошқармаси бошлиғи томонидан қабул қилинади, шу боис протест ҳар доим унинг номига ёзилади. Лекин агар инспекция давлат ёки минтақавий солиқ бошқармаларининг ходимлари томонидан ўтказилган бўлиб, солиқ бошқармасининг бошлиғи ана ўша инспекция натижаларига асосланган ҳолда қарор чиқарган бўлса, протест ёки шикоят давлат ва минтақавий солиқ бошқармаси бошлиғи номига ёзилади. Қабул қилинган қарор тўғрисидаги маълумотномада қарордан норози бўлган тақдирда протест ва шикоятларни каерга юбориш лозимлиги кўрсатиб ўтилади. Бу – ишни қайта кўриб чиқиш тўғрисидаги ариза бўлиб, қуйидаги ҳолатларда солиқ комиссиясига ёзилади. Бу каби аризаларни бериш муддати: агар солиқ тўловчи илгари қабул қилинган қарорга нисбатан протест ёзган бўлса, янги қарорни олгандан сўнг бир ой ичида; агар у биринчи марта ёзган бўлса, солиқ бошқармаси бошлиғининг қарорини олгандан сўнг икки ой ичида.

Қайта кўриб чиқиш тўғрисидаги ариза бўйича қарор солиқ масалалари бўйича комиссия раиси томонидан комиссия аъзоларининг ҳулосасига асосланган ҳолда қабул қилинади. Агар солиқ тўловчи солиқ комиссиясининг қароридан ҳам норози бўлса, иш судгача этиб бориши мумкин. Умуман олганда, юқорида айтиб ўтилган иккита қарорсиз иш судгача бормайди. Лекин солиқ тўловчининг аризаси бўйича уч ой давомида қарор чиқарилмаса ва баъзи бир бошқа ҳолатларда солиқ тўловчи тўғридан-тўғри судга мурожаат қилиши мумкин³⁵.

Солиққа тортиш ишлари ҳамма ҳолатда тўлиқ манбадан солиқ ушлаб қолувчи агентлар томонидан амалга оширилади.

³⁵Taxation in japan 2015 -KPMG Taxcorporation

Бошқача қилиб айтганда, манбадан солиқ ушлаб қоладиган агентлар ушлаб қолинган солиқни солиқ органларига тўлаб беришади ва йил охирида ҳисоб-китоб қилишади. Шундай қилиб, улар сўнги декларация тўлдириш ва солиқларни тўлашни маош кўринишида даромад олувчи солиқ тўловчилар томонидан амалга оширишади.

Маош кўринишида даромад олувчи солиқ тўловчилар амалга оширадиган жараёнлар оддий бўлиб, иш берувчига қуйидаги маълумотлар берилади:

-йил бошида маош берувчи иш берувчига юқорида келтирилгандек, маошдан бошқа ойлик оладими-йўқми шу тоўғрисида маълумот бериш керак;

-йил охирида ишни тўғри йўлга қўйиш ва солиқ суммасини аниқлаш учун “Йиллик солиқ суммасидан ушлаб қолинадиган ҳаётини суғурта қилган сумма ва бошқалар”, “Оиладагилар сони” ва “Маош жўринишида даромад олувчилар йиллик ҳисоботи” тузишда керак бўладиган маълумотлар бериш.

Солиқ маслаҳатчиларидан фойдаланиш корхоналар томонидан белгиланади. Солиқ маслаҳатчиларида фойдаланиш учун шртнома тузиш (ишонч шартномаси) ва бухизматлар учун ҳақ тўлаш керак. Бунда корхоналар катта ва маълум капиталга эга бўлиши керак.

Асосан, солиқ маслаҳатчиларидан юридик ва индивидуал тадбиркорлар фойдаланишади, кичик тадбиркорлар эса бунда хизматларда фойдаланишга қийналишади.

Солиқ маслаҳатчиларининг асосий иши:

- 1)солиқ тўловчининг вакили сифатида солиқ органларида улар номидан иш юритиш;
- 2)солиқ ҳужжатларини тузиш;
- 3)солиқ текширувларида уларнинг иштироки кузилса-да бундай ёрдамнинг шакли турлича бўлиши мумкин.

Одатда, кунлик бухгалтерия ишларини юритиш, молиявий ҳисобот ва солиқ декларациясини тузиш бошқаришга тааллуқли маслаҳатларни бериш учун тузилади. Қандай хизмат кўрсатишдан қатъий назар, солиқ тўловчилар солиқ маслаҳатчиларининг профессионал билимлари ва қонуний статуси

фойдаланишади. Бу ўз-ўзидан солиқ органлари учун фойдали, чунки бунда декларациялар тўғри тўлдирилган ҳолда, солиқлар ҳам ўз вақтида тўланади.

16.3. Россия Федерацияси солиқ тизими ва унинг концептуал асослари

Россия солиқ тизимининг фаолияти ва ривожланиши комплекси жараён ва у мақсадни белгилаш ва амалга ошириш механизмлари ҳамда мезонларини аниқроқ белгиланмагунча тўғри ривожлана олмайди. Амалдаги солиқ энгилликларининг мақсади фарқли бюджет даражаларинини улар учун зарур бўлган даромадларга мувофиқ барпо этиш ҳисобланади. Бюджетнинг керагидан ортиқ тўловларидан воз кечиш режалаштириш усуллари орқали амалга оширилади ва унинг бажарилиши давлат даромадлари манбаларига мувофиқлигини талаб этади. Бюджетнинг ортиқчалиги иқтисодий энгилликлардаги адолатизликнинг бир қисми ҳисобланади ҳамда солиқ солишда мантқиқий намоён бўлишини таққослаш орқали баҳолаш мумкин. Молиявий мослик сабаблари томонидан ўзини оқламайдиган муаммо ҳисобланади. Дунё бўйича бюджет даромадларида амалдаги солиқ энгилликларининг адолатлилиги таққосланган, бунда Россия амалиёти ўз ичига олинган. У қуйидагича ривожланади ва фойдаланилади:

Биринчидан, солиқ солиш умумий тизимини такомиллаштириш методлари;

Иккинчидан, солиқ ставкаларни ёндашишида табақалаштирилган тартибда ёндашиш;

Учинчидан, солиқ турларининг кўплиги, уларнинг ҳар бири бўйича ягона база асосларини маъқуллигини аниқлашга эга бўлиш.

Солиқ тизимининг ривожлантиришнинг стратегик мақсади бошқарув механизмларини ўстириш орқали амалга ошириш ҳисобланади, бу ўз ичига солиқларни табақалаштириш, солиқ ставкалари ўзгаришлари, солиқ имтиёзларидан фойдаланиш, ижтимоий-иқтисодий ривожланиш жараёнига

молиявий ҳаракатларнинг мувофиқлиги, бу иқтисодий фаолиятни ривожлантириш билан ўлчанади.

Россияда ягона солиқ тизимини ривожлантиришга қараб 1991-1992 йилда муҳим қадам қўйилди, дунё амалиётидаги ижобий тажрибалар ҳисобга олинди. У классик солиқ назарияларидек жозибадор бўлиши керак эди ва констепстиялар узок вақтдан бери ривожланган бўлиши керак эди, муаммоларни эчимини топишда бозор иқтисодиётига асосланди. Россия 1991 йилда федерал, регионал ва маҳаллий даражадаги солиқлар ва тўловлар билан мураккаб уч босқичли солиқ тизими жорий қилинди. Улар қуйидагича тасдиқланган: федерал 15 та, регионал 3 та, маҳаллий 21 та, умумий 39 та солиқлар ва тўловлар белгиланди. Бекор қилинган қўшимча солиқлар ва тўловлар тизими ўрнига давлат ижтимоий жамғармаси, бюджетга қўшимча давлат фонлари белгиланди ҳамда уларни чегиришнинг алоҳида номалари белгиланди.

16.4. Хитой солиқ тизими шаклланиши ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари

Хитойнинг иқтисодий ривожланиши ва шаҳарлашуви ҳамда кенг қамровли аҳолининг даромадларидаги фарқларини ҳисобга олган ҳолда замонавий солиқ тизимини қандай қилиб ривожлантириш муҳокамаси Хитой ҳукумати учун муҳим ҳисобланади. Шунингдек, Хитой солиқ тизимининг ижобий ва салбий томонлари мавжуд. Амалдаги Хитой солиқ тизими регрессиве, мураккаб ҳамда бюджет харажатлари учун даромад этарли эмас. Ушбу камчиликларни бартараф қилиш мақсадида бир қатор солиқ ислоҳоти кўрсатмалари ишлаб чиқилган. Бу ўз ичига юқори даромадга эга бўлган жисмоний шахсларга даромад солиғини ошириш ва босқичма-босқич мазкур жисмоний шахслар сонини кенгайтириш, истеъмом солиғи ҳажмини ошириш ва барча солиқлар бўйича зарур бўлмаган имтиёзли солиқ муносабатларини бекор қилишни олади.

Хусусан, Хитой солиқ тизимини муҳокама қилиш асосан иккита сабабга кўра муҳим ҳисобланади.

Биринчидан, у катта иқтисодий имкониятларга эга ва бу эса даромад бўйича фарқлар билан боғлиқ, солиқ тизими иқтисодий ўсишдан олинган фойдани ва даромадни қайта тақсимлашда муҳим ролни ўйнаши керак.

Иккинчидан, Хитойнинг иқтисодий ривожланиши ва шаҳарлашуви билан боғлиқ, бу эрда ҳар доим халқ товарлари ва соғлиқни сақлаш хизматлари, йўллар, халқ таълими, инфраструктуранинг ривожланиши, миллионлаб бахстизликлар учун умумий хавфсизлик дастурлари ва миллионлаб қари ёшдаги фермерлар учун қариллик нафақалари учун талаб юқори бўлган. Бу турдаги барча хизматлар даромаднинг катта миқдорини талаб қилади. Ҳозирда Хитойда солиққа тортиш ЯИМ нинг 18 фоизини ташкил қилади ва бу эса зарур бўлган бюджет даромади миқдори учун этарли эмас. Хитойнинг амалдаги солиққа тортиш тизими билвосита солиққа тортиш оғирлигига суянади яъни ҚҚС, бизнес солиғи ва махсус истеъмом қилинадиган товарлар учун солиқлар кўпроқ миқдорда ундирилади. Бу шахсий даромад ва юқори даромад олувчиларнинг жадал ўсиши билан боғлиқ, шахсий даромад солиғида юқори солиққа тортиш ўзгарувчан бу эса этказиб бериш хизматларига кўра ишлаб чиқаришда кўпроқ даромад олиш имконини беради.

Амалдаги Хитой солиқ тизими 1994 йилда Солиқ тизими ислоҳоти Акти билан жорий қилинган, бунда бозор иқтисодиётига мос солиқ тизимини олишга ҳаракат қилинган. Ўшандан буён фақат бир иккита ўзгаришлар қилинган ҳолос. Жорий солиқ тизимида 25 та солиқ тури мавжуд. Улар 8 та гуруҳга ажратилади:

1. Оборот солиқлари. Бу ўз ичига ҚҚС, истеъмом солиғи ва бизнес солиқларини олади.
2. Даромадни солиққа тортиш. Бу тадбиркорлар ва жисмоний шахслардан олинадиган даромад солиғини ўз ичига олади.
3. Ресурс солиқлари. Бу ресурс солиғи ва шаҳар ҳамда шаҳар типидagi қишлоқ эридан фойдаланганлик учун солиқни ўз ичига олади.
4. Мулк солиқлари. Бу уй-жой солиғи ва шаҳар кўчмас мулк солиғини ўз ичига олади.
5. Махсус мақсадлар учун солиқ. Бу шаҳар қуриш ва таъмирлаш солиғи, асосий активларга инвестицион йўналишларни тартибга солувчи

солиқ ва эр қимматлашиши ҳамда қишлоқ хўжалигини эгаллаш солиғини ўз ичига олади.

6. Хатти-ҳаракат солиқлари. Бу бир қатор солиқларни яъни транспорт воситаси ва кема солиғи, транспорт воситаси ва кемадан фойдаланиш учун лицензия солиғи, штамп солиғи, иш-ҳаракат солиғи ва зиёфат солиғи.

7. Қишлоқ хўжалиги солиқлари. Бу қишлоқ хўжалиги солиғи ва ҳайвон эрлари солиғини ўз ичига олади.

8. Харидорлар божлари. Булар Хитой давлати фуқаролари томнидан импорт қилинган товар ва буюмлардан ундирилади.

Таянч иборалар:

солиқ тизими, тушунча, тамойил, солиқ муносабатлари, бошқариш, ҳаракатлар стратегияси, солиқ сиёсати, давлат солиқ хизмати органлари, солиқ юки, солиқ ставкаси, солиқ маъмурчилиги, солиқ ҳисоботлари.

Мустақил ишлаш учун назорат саволлари

1. Япония солиқ маъмурчилиги таркибий тузилиши ва солиқ тўловчилар билан ишлаш тажрибаси;
2. Россия Федерацияси солиқ тизими ва унинг концептуал асослари;
3. Хитой солиқ тизими шаклланиши ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари;
4. Япония давлатининг тизими ва солиқ сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари.
5. Хорижий мамлакатларда солиқ маъмурчилигини амалга ошириш тартиблари?
6. Ривожланган мамлакатларда солиқ маъмурчилигини амалга ошириш таҳлили.
7. Хорижий мамлакатларда солиқ маъмурчилигини самарали амалга оширишга таъсир этувчи омиллар

ГЛОССАРИЙ

Атаманинг ўзбек тилида номланиши	Атаманинг инглиз тилида номланиши	Атаманинг рус тилида номланиши	Атаманинг маъноси
Акционер	Shareholder	Акционер	акционерлик жамиятининг аксияларига эгалик қилувчи жисмоний ёки юридик шахс. Акциялар турли шаклларда бўлиши мумкин.
Акция	Share	акция	акционерлик жамиятининг капиталига ҳисса қўшилганлиги тўғрисида гувоҳлик берувчи кимматбаҳо қоғоз. Акция ўзининг егасига дивиденд шаклида фойдани бир қисмини олиш (ўзлаштириш) ҳуқуқини беради.
бюджетдан ташқари фондлар	Non-budget funds	Внебюджетный фонды	а) ижтимоий: ижтимоий суғурта фонди; пенсия фонди; бандлик фонди; мажбурий тиббиёт суғуртаси фонди; б) ноижтимоий: йўл фонди; экология ва бошқа фондлардан иборат бўлиб, уларнинг барчаси бюджет тизимида консолидацияланади.
бюджет дотацияси	Budget dotation	Бюджетная дотация	муайян даврда бюджет даромадларининг бюджет харажатларидан ортиқ бўлган суммаси.
бюджет профицити	Budget surplus	Бюджетный профицит	муайян даврдаги бозор ҳолати, бозорда мувозанатнинг мавжудлиги ёки бузилганлиги билан характерланади.
бюджет ссудаси	Budget loan	Бюджетная ссуда	юқори бюджетдан қуйи бюджетга ёки республика бюджетидан резидент – юридик шахсга ёки хориж давлатига қайтариш шарти билан ажратиладиган маблағ.
бюджет тизими	accounting system	бюджетная система	турли даражадаги бюджетлар ва бюджет маблағлари олувчилар йиғиндисини, уларни ташкил этишни ва тузиш принципларини, шунингдек бюджет жараёнида пайдо бўладиган улар ўртасида ўзаро муносабатларни ўзида ифодалайди.

бюджет субвенцияси	Budget subvention	Бюджетная субвенция	конун ҳужжатларида назарда тутилган тартибда маълум мақсадларга сарфлаш шарти билан юқори бюджетдан куйи бюджетга текинга (ҳақ олмай) ажратиладиган пул маблағлари.
бюджет ташкилотлари	Budget organization	Бюджетные Организации	Давлат бюджетидида унга зиммасига юклатилган вазибаларни бажариш билан боғлиқ фаолиятни молиялаштиришнинг асосий манбайи бўлган бюджетдан маблағ ажратиш назарда тутилган вазирлик, давлат кўмитаси, идора, давлат ташкилоти.
бюджет тақчиллиги (дефицити, камомади)	Budget deficit	Бюджетный дефицит	Муайян даврда бюджет харажатларининг бюджет даромадларидан ортиқ бўлган суммаси.
Давлат бюджети даромадлари	Revenues of the state budget	Доходы государственного бюджета	ўз таркибига қуйидагиларни олади: 1) конун ҳужжатларида белгиланган солиқлар, йиғимлар, боғлар, шунингдек, мажбурий тўловлар ҳамда солиқ бўлмаган бошқа тушумлар; 2) давлатнинг молиявий активлари ва бошқа активларининг жойлаштирилиши, фойдаланишга берилиши ва сотишга берилишдан олинган даромадлар; 3) конун ҳужжатларига мувофиқ мерос олиш, ҳади этиш ҳуқуқи бўйича давлат мулкига ўтган пул маблағлари; 4) юридик ва жисмоний шахслардан, шунингдек, хорижий давлатлардан келган қайтарилмайдиган пул тушумлари; 5) резидент — юридик шахсларга ва хорижий давлатларга берилган бюджет ссудаларини қайтариш ҳисобига берилган тўловлар; 6) конун ҳужжатларида тақиқланмаган бошқа даромадлар.
Давлат бюджети	State budget	Государственный бюджет	давлат пул маблағларининг (шу жумладан, давлат мақсадли фондлари маблағларининг) марказлаштирилган фонди бўлиб, унда даромадлар манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек, молия йили давомида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда

			тутилади.
Давлат ички қарзлари	Domestic debt	Внутренний долг	давлат томонидан ички маблағни жалб қилиш натижасида пайдо бўлган ҳукумат мажбуриятларининг йиғиндиси.
Давлатнинг ташқи қарзи	Foreign debt	Внешний долг	давлат томонидан хориждан маблағ жалб қилиш натижасида пайдо бўлган ҳукумат мажбуриятларининг йиғиндиси.
Давлат қарзи	State debt	Государственный долг	давлат томонидан ички маблағни ва хориждан маблағ жалб қилиш натижасида пайдо бўлган ҳукумат мажбуриятларининг йиғиндиси.
Дотация	Dotation	Дотация	давлат бюджетидан қайтарилмайдиган тартибда берилмайдиган пул маблағлари, зарар (зиён)ларни қоплаш учун корхона ва ташкилотларга берилмайдиган давлат нафақалари. Зарар (зиён)лар корхонага боғлиқ бўлмаган сабабларга кўра вужудга келган пайтда истисно тариқасида дотация берилиши мумкин.
Имтиёз	Privilege	Привилегия	маълум бир мажбуриятларни бажаришдан қисман (ёки тўлиқ) озод этиш, маълум бир афзалликларга (қулайликларга) ега бўлиш, масалан, солиқ имтиёзига.
Маҳаллий бюджет	Local budget	Местный бюджет	Давлат бюджетининг тегишли вилоят, туман, шаҳар пул маблағлари фондини ташкил етувчи бир қисми бўлиб, унда даромад манбалари ва уларнинг тушумлари миқдори, шунингдек, молия йили давомида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади.
Республика бюджети	The Republican Budget	Республиканский бюджет	давлат бюджетининг умумдавлат тусидаги тадбирларни молиялаштиришда фойдаланиладиган қисми бўлиб, унда даромад манбалари ва улардан тушумлар миқдори, шунингдек, молия йили мобайнида аниқ мақсадлар учун ажратиладиган маблағлар сарфи йўналишлари ва миқдори назарда тутилади.

Солиқлар	Taxes	Налог	қонунда белгиланган тартибда ставка бўйича хўжалик битирувчи субъектлардан ва фуқаролар (юридик ва жисмоний шахслар)дан давлат томонидан давлат ёки маҳаллий бюджетга олинадиган мажбурий тўловлар. Солиқ, йиғим, пошлина ва бошқа тўловлар дейилганда қонуний актлар асосида белгиланган тартибда ва шартларда тўловчилар томонидан тегишли даражадаги бюджетларга ёки бюджетдан ташқаридаги фондларга мажбурий бадалларнинг тўланиши тушунилади. Белгиланган тартибда олинадиган солиқлар, йиғимлар, пошлиналар ва бошқа тўловларнинг йиғиндиси солиқ тизимини ташкил этади.
Солиқ тизими	Tax system	Налоговая система	мамлакат доирасида (худудида) тўловлардан (юридик ва жисмоний шахслардан) белгиланган тартибда олинадиган солиқлар, йиғимлар ва бошқа тўловлар ҳамда улар таркибий тузилишининг шакли ва услублари йиғиндиси.
Солиқ қонунчилиги	Tax legislation	Налоговое законодательство	давлатда солиқларнинг тури, уларни ундириш механизми ва солиқ мажбуриятларининг вужудга келиши, ўзгариши ва тўхтатишини тартибга солиб турувчи юридик меъёрлар йиғиндиси; молиявий ҳуқуқ институти. Солиқ ҳуқуқ давлатнинг ижтимоий-иқтисодий тузилиши (қурилиши), унинг вазифа ва функциялари билан белгиланади.
Солиқ бадаллари (тўловлари)	Tax payments	Выплата налогов	солиқ қонунчилиги бўйича белгиланган тартибда ва муддатда солиқ тўловчилар томонидан тўланадиган, ҳисобланган ёки қатъилаштирилган суммалардир. Уларни ҳисоблаш тартиби ҳар бир солиқ тури бўйича қонунга биноан аниқланади.
Солиқ тушумлари	Tax revenues	Налоговые поступления	Молия вазирлиги томонидан тасдиқланган бюджет даромадлари ва харажатлари классификациясининг даромадлари қисмидаги ҳар бир солиқ

Солиқ ҳисоб-китоблари	Tax calculations	Налоговые расчеты	ва бошқа мажбурий тўловларга мўлжалланган қисм, банд, код ва моддага мувофиқ ваколатли банкларнинг ҳисоб-китоб счётига ёзиладиган, ҳисобланган ва ҳақиқатда келиб тушган солиқ бадаллари (тўловлари) ва молиявий санксиялар. юридик шахслар томонидан қонунда кўзда тутилган муддатларда бухгалтерия ҳисоботи билан биргаликда солиқ органларига тақдим этилиб, ўзида маълум ҳисобот даври мобайнида тўланиши лозим бўлган ҳисобланган тўловлар суммасини акс эттиради. Солиқ суммаларини ҳисоблаш тартиби солиқ қонунчилигига кўра ҳар бир солиқ тури бўйича алоҳида-алоҳида белгиланган.
Солиқ назорати	Financial control	Финансовый контрол	юридик ва жисмоний шахслар томонидан солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг тўлиқ ва ўз вақтида тўланишини таъминлаш устидан назорат.
Солиқ тўловчилар	Tax payers	Налогоплательщики	қонун ҳужжатларига кўра солиқ тўлаш мажбурияти юкланган жисмоний ва юридик шахслар ҳамда тўловчиларнинг бошқа тоифалари.
Солиққа тортиш объектлари	Object of taxation	Объектом налогообложения	қонунга мувофиқ фойда (даромад), маълум бир товарлар қиймати, юридик ва жисмоний шахсларнинг мулки, мол-мулкни бэриш, (мерос, тақдим этиш), қимматбаҳо қоғозлар бўйича операциялар, фаолиятнинг айрим турлари ва бошқалардан иборат. Солиққа тортишнинг бир объекти бир турдаги солиқ билан белгиланган муддатда (ой, чорак, ярим йил, йил) бир марта солиққа тортилиши мумкин.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси – Т.: Ўзбекистон, 2014. – 46 б.
2. Ўзбекистон Республикаси Солиқ Кодекси. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари тўплами, 2019 йил январь.
3. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 28 декабрь 2018 йил. Тошкент, Халқ сўзи газетаси.
4. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва олижаноб халкимиз билан бирга қураимиз. – Тошкент: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 488 б.
5. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. – Тошкент : Ўзбекистон, 2016. - 56 б.
6. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатъий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2016 йил якунлари ва 2017 йил истиқболларига бағишланган мажлисидаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг нутқи. // Халқ сўзи газетаси. 2017 йил 16 январь, №11.
7. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш–юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Тошкент: “Ўзбекистон”, 2017. – 48 б
8. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони “Ўзбекистон республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” 2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сон.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Фармони “Солиқ маъмурчилигини тубдан такомиллаштириш, солиқлар ва бошқа мажбурий тўловларнинг йиғилувчанлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” 2017 йил 18 июл. ПФ-5116-сон.

10. Давлат солиқ хизмати органлари фаолиятини ҳуқуқий тартибга солишни янада такомиллаштириш тўғрисида Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 28 августдаги 677-сон қарори.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 22 январдаги “2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясини “Фаол тадбиркорлик, инновацион ғоялар ва технологияларни қўллаб-қувватлаш йили”да амалга оширишга оид давлат Дастури тўғрисида”ги ПФ-5308-сонли Фармони..
12. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 26 декабрдаги “Ўзбекистон Республикасининг 2019 йилги асосий макроиктисодий кўрсаткичлари прогнози ва Давлат бюджети параметрлари тўғрисида”ги ПҚ-4086-сон қарори.
13. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 31 майдаги “Имтиёзлар ва преференциялар бериш тартибини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори
14. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 29 июндаги “Ўзбекистон Республикасининг солиқ сиёсатини такомиллаштириш концепцияси тўғрисида”ги Фармони
15. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Солиқ маъмуриятчилигини такомиллаштириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ги қарори 2019 йил 10 июль ПҚ-4389-сон
16. Тагаев А., Ф. Хашимато ва б. Солиқ назорати: Ўқув қўлланма. -Т.: Янги аср авлоди, 2010.- 84 б.
17. Хомма А, Тангиркулов А, Тошматов Ш, Норқўзиев И ва Розиковлар Н. Солиқ қарзи ва уни ундириш. Ўқув қўлланма. - Т.: Ўқув қўлланма, “Янги аср авлоди”, 2011.
18. Тошматов Ш Солиқ тўловчилар билан ишлаш: Ўқув қўлланма.-Т. Янги аср авлоди, 2010 й. - 112 б.

- 19.Александров И.М.Налоги и налогообложение: Учебник. М. Дашков и К, 2009.-227 с.
- 20.Барулин С.В., Ермакова Е.А., Степаненко В.В. Налоговый менеджмент. Учебник.- М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и Ко», 2011.– 332с.
- 21.Gadoyev E.F., Kuziyeva N.R., Ashurova N.B, O.,rmonov J.J. Soliq siyosati strategiyasi. Darslik. - Т.: “El-press”, 2013. - 272 б.
- 22.Гадоев Э. и др. Налог на прибыль.Учебно-практическое пособие. - Т.:Норма, 2011.- 356 с.
- 23.Гадоев Э.Ф. и др. Упрощённая система налогообложения: Учебно-практическое пособие. - Т.: Норма, 2011.- 324 с.
- 24.Гадоев Э.Ф. и др. Косвенные налоги. Учебно-практическое пособие. - Т.: Норма, 2011.- 220 с.
- 25.Вахобов А., Жўраев А. Солиқлар ва солиққа тортиш: Дарслик.- Т.:Шарқ, 2009.-448 б.
- 26.Миронова О.А., Ханафаев Ф.Ф. Налоговое администрирование. М.:ОМЕГА-Л, 2005.
- 27.Шалагина М.А., Невская М.А. Налоговое администрирование. Учебное пособие.- М.: Омега-Л, 2009.– 250 с
- 28.Рўзиев Ф.Ў. Солиқ назорати: Солиқ академияси .Ўқув қўлланма.- Т.: Фан ва технологиялар, 2007. -156 б.
- 29.Доброхотова В.Б. Налоговые проверки: книга для налогоплательщика и налогового агента: Учебное пособие.-М. : МЦФЭР, 2007.- 416 с.
- 30.Попонова Н.А. и др. Организация налогового учета и налогового контроля: Учебное пособие.-М.: Эксмо, 2006.-624 с.
- 31.Поршнев А. Налоговый менеджмент: Учебник. М.: ИНФРА-М, 2003. Пантелеев А. И. Особенности закрепления механизма реализации государственных функций, возложенных на Федеральную налоговую

- службу России, в принятых административных регламентах // Налоги и налогообложение. 2017. № 10. С. 13-20
- 32.С. Е. Нарышкина, Т. Я. Хабриевой. Административная реформа в России. Научно-практическое пособие М.: Юридическая фирма «КОНТРАКТ»: ИНФРА-М, 2016. 352с.
- 33.Пономарев А. П., Игнатова Т. В. Налоговое администрирование в Российской Федерации: Учеб. пособие. М.: Финансы и статистика, 2016. 288с.
- 34.Абрамов А. П., Макаров А. И. Новый код бюджетной классификации — некоторые вопросы и проблемы // Организационно-экономические основы банковского менеджмента: Сб. статей / Отв.
- 35.Кашин В. А. Налоговая система: как ее сделать более эффективной // Финансы. 2016. № 10. С.39-42.
- 36.Абрамов А. П., ГринкевичЛ. С. Проблемы и перспективы совершенствования налогового администрирования в Российской Федерации // Финансы и кредит. 2016. № 12 (216). С. 35-39.
- 37.Гордеев А. В. Методика комплексной оценки деятельности региональных налоговых органов // Налоговая политика и практика. 2016. № 10. С. 24-26.
- 38.Бирюков А. П., Свиридова Н. В., Суворов А. В. О системе показателей для оценки эффективности налогового контроля // Налоговая политика и практика. 2016. №1.С. 34-37;Бирюков А. И. , Гуськов И. А. Об оценке качества обслуживания налогоплательщиков // Налоговая политика и практика. 2017. № 3. С.45-47.
- 39.Ефремова Т.А. Функции и методы налогового администрирования: экономическое содержание, особенности применения // Налоги и налогообложение. – 2014. – №6 (120). – С. 588-594
- 40.Малис Н.И. Совершенствование элементов налогового механизма //Финансы. – 2012. – № 12. – С.31

- 41.Алексеев С.С. Общая теория права. В двух томах. Т. II – М.: Юрид. лит. 2012. – С.140.
- 42.Халфина Р.О. Общее учение о правоотношении. М., 2014. - С.116.
- 43.Винницкий Д.В. Субъекты налогового права. - М.: Издательство НОРМА, 2016. – С.74, Комаров С.А. Общая теория государства и права. М., 2015. - С.294-295, Мицкевич А.В. Субъекты советского права. М., 1982.- С.12.
- 44.Алексеев С.С. Общая теория права. В двух томах. Т. II – М.: Юрид. лит. 2012. – С.141.
- 45.Иоффе О.С., Шаргородский М.Д. Вопросы теории права. М.: Юрид. лит. 1961. – С. 260-261.
- 46.Винницкий Д.В. Субъекты налогового права. - М.: Издательство НОРМА, 2016. – С. 18
- 47.Мишустин М.В. Повышение качества и эффективности налогового администрирования [Электронный ресурс] // Российский налоговый курьер. 2017. № 13-14, с.8
- 48.Белобжецкий И.А. Налоговый контроль и хозяйственный механизм / И.А..
- 49.Спирина Л. В. Налоговые проверки: учеб. -практ. пособие. 2-е изд., перераб. и доп. М., 2017. С. 6–7. Тимошенко В. А., Спирина Л. В. Проверки налоговых органов: учеб. -практ. пособие. М., «Дашков», 2016. С. 15 .
- 50.Дудник М. А. Налоговые проверки как одна из основных форм налогового контроля // Российское право на современном этапе: материалы X науч.-практ. кон. студентов и молодых ученых: К 10-летию юридического факультета РГЭУ «РИНХ» (28 апреля 2016 г.). М., 2016. -С.17 10
- 51.Крохина Ю. А. Финансовое право России: учебник / Ю. А. Крохина. — 3-е изд., перераб. и доп. — М.: Норма,2017. — 120 с.

- 52.Родионова В.М., Шлейников В.И. Финансовый контроль. Учебник МИЛ ФБК-Пресс 2016. 225с
- 53.Ногина О.А. Налоговый контроль: вопросы теории. СПб, Питер, 2016. – С.105
- 54.Пансков В.Г. Налоги и налоговая система Российской Федерации – М.: Финансы и статистика, 2006, с.198.
- 55.Мелкова Р.А. Камеральная налоговая проверка // Налоговед, №11, 2006, с. 29.
- 56.Горинова И.В. О проведении налоговых проверок // Налоговый вестник, 2008. № 8, с. 36.
- 57.Аникиец С.Г. Налоговая культура российских граждан [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1225484> (дата обращения: 15.09.2016).
- 58.Кузнецов А.Л. Налоговая политика и налоговые органы: реальное состояние, проблемы, перспективы (региональный аспект) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://vasilieva.narod.ru/zhumal/2.97-8.htm> (дата обращения: 15.09.2018).
- 59.Цветков И.В. Партнерство в налоговой сфере: миф или реальность // Налоги и налогообложение. - 2016. -№4. - С. 33-40.
- 60.Привезенцев, В.А Контроль и ревизия/ В.А. Привезенцев. - М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2015. - 96с.
- 61.Терентьева, Т.А. Аудит налогообложения / Т.А. Терентьева. - М.: Экономиста, 2018. - 190с.
- 62.Аброкова Л. С. Субъекты налогового администрирования. // В сборнике: Совершенствование налогообложения как фактор экономического роста. Материалы VIII Международной научно-практической конференции. ФГБОУ ВПО «Дагестанский государственный университет». - 2016. - С. 21-25.

63. Дышекова А. А. Оптимизация взаимоотношений субъектов налогового администрирования // В сборнике: Совершенствование налогообложения как фактор экономического роста. Материалы VIII Международной научно-практической конференции. ФГБОУ ВПО «Дагестанский государственный университет». - 2016. - С. 153-156.
64. Короткина В.Л. Налоговая служба: пути повышения эффективности управления. Саратов, 2017. 251с(97с)
65. Спирина Л.В. Налоговые проверки: Учебно-практическое пособие.- М.: Экзамен, 2006.-412 с.
66. Касьянова Г.Ю. Камеральная налоговая проверка: содержание, порядок проведения, последствия: Учебное пособие.-М.:Аргумент, 2006.-56 с.
67. Лермонтов Ю.М. Налоговые проверки по новому: Учебное пособие.- М.: Индекс-Медиа, 2007.- 256 с.
68. Хайдаров Н.Х., Солиқлар ва солиққа тортиш масалалари. Ўқув қўлланма. Академия. - Т.: 2007. - 214 б.
69. Куницин Д.В., Налоговое администрирование Учебное пособие. Новосибирск, Изд-во СибАГС, 2017.11с.
70. Аронов А, В.Кашин Налоговая политика и налоговое администрирование: Учебное пособие.-М..Экономист, 2006. -591 с.
71. Jane Fracknall-Hughes. The Theory, Principles and Management of Taxation: An introduction, Routledge Taylor and Francis Group. 2015
72. Deborah Schanz, Sebastian Schanz. Business Taxation and Financial Decisions (Germany), Springer. 2011
73. IMF Working Paper. Tax Revenue Forecasts in IMF-Supported Programs. Mikhail Golosov and John King. International Monetary Fund. WP/02/236
74. Donald J., Boyd and Lucy Dadayan. Institute State tax revenue forecasting accuracy. Technical Report. Rockefeller institute of government State University of New York. September 2014. www.rockinst.org.

75. Taxation in Turkey. İlk Adım Cad. The presidency of revenue administration department of taxpayer services. Publication no : 42. Dikmen - Ankara – Turkey. Revised in March-2017 (47p.)(13p).

76. Executive programme tax laws and practice. Study material. Module paper

Сайты Интернета

1. www.gov.uz – Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
2. www.lex.uz – Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
3. www.soliq.uz Ўзбекистон Республикаси Солиқ Қўмитаси сайти.
4. www.mf.uz Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлиги сайти.
5. www.norma.uz Электрон ҳуқуқий сайти.
6. www.stat.uz Ўзбекистон Республикаси Статистика Қўмитаси сайти.

МУНДАРИЖА

	КИРИШ	3
	I ҚИСМ. СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ НАЗАРИЙ ВА УСЛУБИЙ АСОСЛАРИ	5
1-БОБ.	Солиқ маъмурчилиги фанининг моҳияти, мақсади ва вазифалари. Солиқ маъмурчилиги тизимининг ташкилий ва ҳуқуқий асослари.....	6
1.1.	“Солиқ маъмурчилиги” фанининг предмети ва функциялари, ўқитишнинг зарурлиги, унинг бошқа фанлар билан ўзаро боғлиқлиги	6
1.2.	“Солиқ маъмурчилиги” фанининг мақсади ва кадрлар тайёрлашдаги аҳамияти	13
1.3.	Солиқ маъмурчилиги тўғрисида тушунча ва унинг моҳияти	14
1.4.	Солиқ маъмурчилигини аниқлашда солиқ тизими тузилиши ва солиқ сиёсатини ташкил этишнинг принциплари	18
1.5.	Солиқ тизимида солиқ маъмурчилигини такомиллаштириш тамойилларининг устуворлиги.	22
1.6.	Солиқ муносабатларини бошқариш тизимида солиқ маъмурчилигининг ҳуқуқий асослари.	26
	Таянч иборалар	31
2-БОБ.	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	31
	Солиқ маъмурчилигини амалга оширишда Давлат солиқ хизмати органларининг ўрни ва солиқ қонунчилиги тарғиботи.....	32
2.1.	Солиқ маъмурчилигини амалга оширишда Давлат солиқ хизмати органларининг ўрни	32
2.2.	Ўзбекистон Республикаси солиқ сиёсатининг асосий йўналишлари	39
	Таянч иборалар	51
3-БОБ.	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	51
	Солиқ муносабатларини тартибга солишда солиқ маъмурчилиги тизимининг аҳамияти.....	52
3.1.	Иқтисодиётимизнинг янада ривожланиши ва диверсификациялашувида солиқ сиёсатини юритишда солиқ маъмуриятчилигининг ўрни ва аҳамияти.	52
3.2.	Солиқ сиёсатида солиқ маъмурчилигини тутган ўрни ва унинг асосий йўналишлари.	57
	Таянч иборалар	62
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	63

	II ҚИСМ. СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИ АСОСИЙ БОСҚИЧЛАРИНИ АМАЛГА ОШИРИШ МЕХАНИЗМИ	64
4-БОБ.	Солиқ тўловчилар ва солиқ объектларини ҳисобга олиш тизими.....	64
4.1.	Солиқ идораларида юридик ва жисмоний шахсларни ҳисобга олиш тартиби.	64
4.2.	Идентификация рақами (СТИР) тушунчаси ва уни жорий қилишнинг зарурияти.	69
4.3.	Солиқ тўловчилар ҳисобини юритишда дастурий маҳсулларнинг аҳамияти.	75
4.4.	ДСХ идораларида ягона интеграциялашган ахборот ресурс базасини шакллантиришда ахборот-коммуникация тизими фаолияти самарадорлигини ошириш. Таянч иборалар	78 83
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	83
5-БОБ.	Солиқ идораларида солиқлар ва мажбурий тўловлар ҳисобининг юритилиши.....	84
5.1.	Шахсий карточка тушунчаси ва уни юритиш бўйича ишларни ташкил қилиш.	84
5.2.	Юридик шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш.	93
5.3.	Жисмоний шахслардан ундириладиган солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар ҳисобини юритиш.	105
5.4.	Ундирувни солиқ тўловчининг мол-мулкига қаратилиши ҳисобидан тушган суммаларни ШКларда акс эттириш тартиби.	119
5.5.	Солиқлар ва бошқа мажбурий тўловлар бўйича ортқича тўланган суммаларини ҳисобга олиш ёки солиқ тўловчининг ҳисоб рақамига қайтарилган маблағлар ҳисобини юритиш тартиби.	120
5.6.	Шахсий карточкаларда пеня ҳисоблаш ва тўлаш тартиби.	121
5.7.	Фаолиятини тўхтатган солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини ҳисобини юритиш тартиби.	124
5.8.	Солиқ тўловчиларнинг шахсий карточкаларини юритилишини назорат қилиш ва жавобгарлик.	128
	Таянч иборалар	130
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	132
6-БОБ.	Солиқларни ундириш механизми ва уни такомиллаштириш.....	131
6.1.	Солиқларни ундирувига жавобгар солиқ органлари таркибий бўлинмалари	131
6.2.	Солиқларни ундириш механизмини такомиллаштириш масалалари	141
	Таянч иборалар	144

	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	144
7-БОБ.	Солиқ органлари назорат фаолиятини ташкил қилишнинг шакллари ва замонавий усуллари	145
7.1.	Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш тўғрисидаги қонун ҳужжатлари	145
7.2.	Хўжалик юритувчи субъектлар фаолиятини назорат қилиш шакллари ва текширув турлари	150
7.3.	Назорат қилишнинг асосий принциплари ва текширувчи мансабдор шахсларга қўйиладиган талаблар	155
	Таянч иборалар	159
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	159
	III ҚИСМ. СОЛИҚ МАЪМУРИЯТЧИЛИГИНИНГ СИФАТИНИ ОШИРИШ УЧУН СОЛИҚ НАЗОРАТИ ТИЗИМИ	160
8-БОБ.	Камерал солиқ назорати, уни ташкил қилиш ва ўтказиш механизми.....	160
8.1.	Камерал назоратини ўтказиш тартиби.	160
8.2.	Солиқ тўловчиларнинг фаолиятини камерал назоратдан ўтказишда ички ва ташқи манба маълумотлар базасини шакллантириш	167
	Таянч иборалар	168
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	168
9-БОБ.	Солиқ текшируви турлари ва уларни ташкил қилиш	169
9.1.	Солиқ текшируви турлари	169
9.2.	Солиқ текширувини ташкил этиш	172
9.3.	Текширишларнинг режа-жадвалларини ишлаб чиқиш тартиби	177
9.4.	Назорат қилувчи органларнинг Кенгаш (худудий комиссиялари) билан қўшимча келишувсиз амалга ошириладиган назорат функциялари рўйхати	182
	Таянч иборалар	195
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	195
10-БОБ.	Солиқ текширувларини ўтказиш тартиби.....	196
10.1.	Текширишларни ўтказиш учун асос. Текширув муддатлари ва даврийлиги	196
10.2.	Текширилаётган хўжалик юритувчи субъектлар ва назорат қилувчи органлар мансабдор шахсларининг ҳуқуқлари ва мажбуриятлари	204
	Таянч иборалар	207
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	207
11-БОБ	Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқлари қарорлари ижросини таъминлашда Давлат солиқ органлари амалга ошириладиган назорат тадбирлари.....	208

11.1.	Давлат солиқ хизмати органлари томонидан амалга ошириладиган назорат тадбирлари.	208
11.2.	Давлат солиқ хизмати органларининг Ўзбекистон Республикаси ҳуқуқлари қарорлари ижросини таъминлашда бошқа органлар билан ҳамкорлиги.	204
	Таянч иборалар	209
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	209
	IV ҚИСМ. СОЛИҚ МАЪМУРЛАРИ ТЕКШИРУВ ИШЛАРИНИНГ НАТИЖАВИЙЛИГИ	211
12-БОБ	Солиқ текшируви натижаларини расмийлаштирилиши ва уни кўриб чиқиш тартиби ...	211
12.1.	Ҳужжатли текшириш далолатномасини расмийлаштиришда қўйиладиган талаблар	211
12.2.	Ҳужжатли текшириш далолатномасини расмийлаштириш тартиби	213
12.3.	Ҳужжатли текшириш далолатномасининг тавсиф қисмини тузишда қўйиладиган талаблар	215
12.4.	Ҳужжатли текшириш далолатномасини имзолаш ва тақдим қилиш	220
	Таянч иборалар	221
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	221
13-БОБ	Солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик чоралари.....	222
13.1.	Солиққа оид ҳуқуқбузарлик учун жавобгарлик тўғрисидаги умумий қоидалар	222
13.2.	Солиққа оид ҳуқуқбузарликларнинг турлари ҳамда уларни содир этганлик учун жавобгарлик	226
13.3.	Давлат солиқ хизмати органларининг қарорлари, улар мансабдор шахсларининг ҳаракатлари ва ҳаракатсизлиги устидан шикоят бериш	230
	Таянч иборалар	232
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	232
14-БОБ	Солиқ маъмурчилигини такомиллаштиришда Давлат солиқ идоралари фаолияти самарадорлигини баҳолаш тизими	233
14.1.	Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги тизимига оид маълумотлар таҳлили	233
14.2.	Ўзбекистон Республикаси солиқ маъмурчилиги ва уни такомиллаштириш йўллари	237
	Таянч иборалар	249
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	249
15-БОБ	Давлат солиқ хизмати органларида жорий этилган дастурий маҳсуллар ҳамда солиқ тўловчиларга кўрсатиладиган давлат хизматлари.....	250

15.1.	“Маъмурий амалиётни ҳисобга олиш” дастурий маҳсули	250
15.2.	“Текширишларни мувофиқлаштириш” дастурий маҳсули	257
15.3.	“Таҳлика таҳлил” (“Риск анализ”) дастурий маҳсули	267
15.4.	“Ташқи манба” дастурий мажмуаси	270
15.5.	“Ташқи манба маълумотлари” дастурий маҳсули	271
15.6.	“Қайта ишлаш ва таҳлил” дастурий маҳсули	274
15.7.	«Нақд пул тушумлари ҳисобини юритиш» дастурий маҳсули	277
15.8.	“Тўловлар мониторинги” дастурий маҳсули	279
	Таянч иборалар	283
16-БОБ	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	283
	Солиқ маъмурчилиги амалга оширишда илғор хорижий мамлакатлар тажрибаси.....	284
16.1.	Япония давлатининг тизими ва солиқ сиёсатининг ўзига хос жиҳатлари	284
16.2.	Япония солиқ маъмурчилиги таркибий тузилиши ва солиқ тўловчилар билан ишлаш тажрибаси	291
16.3.	Россия Федерацияси солиқ тизими ва унинг концептуал асослари	306
16.4.	Хитой солиқ тизими шаклланиши ва ривожланишининг ўзига хос хусусиятлари	307
	Таянч иборалар	309
	Мустақил ишлаш учун назорат саволлари	309
	Глоссарий	310
	Фойдаланилган адабиётлар рўйхати	315

Базаров Қ.Т.

СОЛИҚ МАЪМУРЧИЛИГИ

Ўқув қўлланма

“IQTISODIYOT” – 2020.

Муҳаррир:
Мирҳидоятова Д.М.

Мусаҳҳиҳ:
Матхўжаев А.О.

Лицензия: №10-4286 14.02.2019й. Босишга рухсат этилди 23.03.2020.
Қоғоз бичими 60x84 1/16. Times гарнитураси. Шартли босма табоғи 20,5.
Адади 20 нусха. Баҳоси келишилган нарҳда.

“ZARAFSHON FOTO” ХКнинг матбаа бўлимида чоп этилди.
100066. Тошкент шаҳри Ислом Каримов кўчаси, 49-уй.